SAUL BELLOW

DARUL LUI HUMBOLDT

**

NOBEL

Colecția „Biblioteca pentru toți" merge mai departe. După ce, mai bine de trei ani, „Biblioteca pentru toți" a făcut recurs la România și la valorile literaturii române, pledează, începând de astăzi, pentru literatura străină, într-o serie cu totul excepțională. Ne propunem ca, săptămână de săptămână, să vă oferim cărțile celei mai prestigioase colecții din lume, colecția „Nobel". Marii scriitori care au obținut, din 1901, Premiul Nobel pentru Literatură și cele mai importante cărți ale lor vor face parte acum din „Biblioteca pentru toți". În fond, recursul nostru nu se schimbă, rămâne același recurs la valoare, la marile opere ale literaturii universale.

Marius Tucă
Jurnalul Național

Saul Bellow

Darul lui Humboldt

**

Motivaţia Juriului Nobel, 1976:

„Pentru înțelegerea umană și analiza subtilă a culturii contemporane care sunt îmbinate în opera sa."

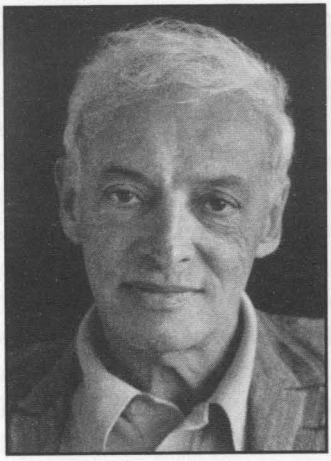

Saul Bellow
(1915–2005)

SAUL BELLOW

Darul lui Humboldt

**

Traducere din limba engleză
de Antoaneta Ralian

EDITURA ART

Saul Bellow, *Humboldt's Gift*
Copyright © 1973, 1974, 1975, Saul Bellow. All rights reserved
© Editura ART, 2012, pentru prezenta ediţie
Credit foto: © Nancy Crampton
Cronologie de Bianca Burţa-Cernat
Prefaţă de Codrin Liviu Cuţitaru

JURNALUL NAŢIONAL

Date despre colecţia BIBLIOTECA PENTRU TOŢI:
Director: Marius Tucă
Director general: Dan Matiescu
Coordonator colecţie: Ana-Maria Vulpescu
www.jurnalul.ro;
www.bibliotecapentrutoti.ro

EDITURA ART

GRUPUL EDITORIAL ART
Comenzi – Cartea prin poştă
C.P. 22, O.P. 84, cod 062650, sector 6, Bucureşti
Comenzi – online
www.editura-art.ro

Redactor: Georgiana Paraschiv
Tehnoredactor: Florin Paraschiv

Tipărit la Radin Print, prin reprezentantul pentru România
4 Colours Advertising, www.4colours.ro

Radin print 4 Colours Advertising

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
BELLOW, SAUL
Darul lui Humboldt / Saul Bellow ; trad. de Antoaneta Ralian. - Bucureşti : Art, 2012
2 vol.
ISBN 978-973-124-788-5
Vol. 2 - 2012 - ISBN 978-973-124-823-3
I. Ralian, Antoaneta (trad.)
821.111(73)-31=135.1

Darul lui Humboldt

**

Până la urmă nu cu Denise și Pinsker trebuia să ne întâlnim, ci cu judecătorul. Am intrat împreună cu Tomchek și cu Srole în camera de audienţe. Judecătorul Urbanovich, croat ori poate sârb la origine, era un om rotofei și chel, un grăsan, cu faţa oarecum turtită. Dar era cordial și foarte civilizat. Ne-a oferit câte o ceașcă de cafea. Cordialitatea lui îmi evoca Departamentul de Vigilenţă.

– Nu, mulţumesc, am spus eu refuzând cafeaua.

– Am avut până acum cinci înfăţișări la tribunal, începu Urbanovich. Litigiile acestea sunt dăunătoare pentru ambele părţi – nu și pentru avocaţii lor, desigur. A apărea în boxă trebuie să fie un supliciu pentru un creator de sensibilitatea domnului Citrine...

Judecătorul intenţiona să mă facă să simt încărcătura ironică a cuvintelor lui. La un cetăţean matur al orașului Chicago, sensibilitatea – dacă era autentică – ar fi fost o stare patologică, tratabilă, dar la un om al cărui venit depășește, în anii de vârf, două sute de mii de dolari, sensibilitatea nu putea fi decât o fățărnicie. Plantele sensibile nu câștigă atâţia bani.

– Nu poate fi plăcut, urmă judecătorul Urbanovich adresându-mi-se, să fii interogat de domnul Pinsker. El aparţine școlii dure. Nici măcar nu poate pronunţa titlurile operelor dumitale, nici ale editurilor franceze, italiene sau chiar engleze cu care ai de-a face. Și-apoi, dumitale nu-ţi place croitorul lui și nu ești de acord cu gustul său în materie de cămăși și cravate...

Pe scurt, ar fi fost foarte rău dacă-l asmuţea pe imbecilul ăla grosolan și violent împotriva mea, dar dacă urma să mă arăt neînţelegător, judecătorul i-ar fi dat drumul din lanţ.

– Dar am ajuns la negocieri cu doamna Citrine de trei, patru, cinci ori, interveni Tomchek.

– Ofertele dumneavoastră n-au fost satisfăcătoare.

– Domnule judecător, doamna Citrine a primit o mare sumă de bani, am precizat eu. De îndată ce i-am oferi mai mult, și-ar ridica pretenţiile. Îmi puteţi garanta că anul viitor nu mă va da din nou în judecată?

– Nu, dar aș putea încerca. Necazul dumitale, domnule Citrine, constă în posibilitatea dovedită de a câștiga mulţi bani.

– Nu și în ultima vreme.

– Numai pentru că ești hărţuit de litigii. Dacă pun capăt procesului, dacă te eliberez de griji, nu există limită la ce-ai putea realiza. Mi-ai fi recunoscător...

– Domnule judecător, sunt un om de modă veche, poate chiar desuet. Nu mi-am putut însuși niciodată metodele producţiei de masă.

– Nu te lăsa iritat de acest lucru, domnule Citrine. Noi avem încredere în dumneata. Ţi-am citit articolele din revistele *Look* și *Life*.

– Dar și *Life* și *Look* sunt pe linie moartă. Și ele sunt desuete.

– Avem cifra impozitelor dumitale. Care ne spune cu totul altă poveste.

– Numai că, interveni Forrest Tomchek, acum vorbim despre venituri viitoare. Cum s-ar putea angaja clientul meu cât să producă?

– Orice s-ar întâmpla, este de neconceput ca procentul de impozit al domnului Citrine să scadă vreodată la mai puţin de cincizeci la sută din venit. Așa încât, dacă doamna Citrine va primi anual alocaţia de treizeci de mii, el va da din buzunar numai cincisprezece mii de dolari reali. Până la majoratul fiicei mai mici.

– Așadar, pe următorii paisprezece ani, sau până când o să împlinesc șaptezeci de ani, trebuie să câștig o sută de mii de dolari pe an. Nu mă pot împiedica să nu găsesc acest lucru amuzant, domnule judecător. Ha, ha! Nu cred că creierul meu, adică singurul meu capital, e destul de puternic pentru așa ceva. Alți oameni au pământ, venituri din chirii, proprietăți, administrații, profituri realizate din vânzarea investițiilor capitale, marje de pierderi, alocații, subvenții de la stat. Eu nu am asemenea avantaje.

– A, domnule Citrine, dar dumneata ești un om abil. Acest lucru este vizibil chiar și în Chicago. Așa încât nu-i necesar să ne prevalăm de cazuri speciale. La partaj, doamna Citrine a căpătat mai puțin de jumătate și pretinde că actele de inventariere au fost falsificate. Dumneata ești un visător și, probabil, nu ți-ai dat seama de acest lucru. Poate că inventarele au fost falsificate de alții. Cu toate acestea însă, răspunzi în fața legii.

– Ne opunem la orice acuzație de fraudă, sări Srole.

– Ei bine, nu cred că de fraudă e vorba, replică judecătorul făcând un gest larg, cu brațele deschise, ca și când ar fi vrut să sară pe fereastră.

Evident, era născut în zodia peștilor. Purta butoni de manșetă în formă de pești mici, cu cap și coadă.

– Cât despre productivitatea scăzută a domnului Citrine din ultimii ani, aceasta poate avea un caracter deliberat, pentru a înșela așteptările reclamantei. Sau poate că domnul Citrine se găsește, pe plan intelectual, într-o perioadă de tranziție.

Îmi dădeam seama că judecătorul se amuza. Era clar că-l detesta pe Tomchek, Marele Expert în Divorțuri, iar Srole, fiind o simplă paiață, se amuza pe seama mea.

– Înțeleg problemele intelectualilor și știu că e posibil să te lași atras în vreo combinație nerentabilă. Dar, după câte știu, indivizii ăia, *maharishi*[1], câștigă milioane doar învățându-i pe

[1] În hinduism, profesori de meditații transcendentale.

oameni să-și răsucească limba de-a-ndăratelea, peste cerul gurii, ca să ajungă cu vârful în propriul lor sinus. Multe idei pot deveni vandabile și poate că preocupările dumitale speciale sunt mai rentabile decât îți închipui.

Antroposofia avea efecte evidente asupră-mi. Reușeam să nu mai pun la inimă atacurile lui. Detașarea de cele lumești infuza totul, și spiritul meu părea să se detașeze total. M-a părăsit și a ieșit pe fereastră, să plutească un pic peste piața publică. Altminteri, rozele meditației ar fi pornit să strălucească în mintea mea, înconjurate de un verde înrourat. Judecătorul îmi servea o lecție severă, reinterpretând secolul XX pentru beneficiul meu, ca nu cumva să-l uit, și hotărând cum urma să-mi petrec restul vieții. Trebuia să renunț la a mai fi un meșteșugar de modă veche și să adopt metodele industriale lipsite de suflet (Ruskin). Tomchek și Srole, așezați de o parte și de alta a biroului, aprobau și se declarau de acord în inimile lor. Aproape că nu scoteau un cuvânt. Simțindu-mă abandonat și vexat, m-am apărat singur.

– Deci e vorba de încă o jumătate de milion de dolari? Și chiar de-ar fi să se recăsătorească, dorește să-i asigur un venit de zece mii de dolari?

– Exact.

– Iar domnul Pinsker solicită un onorariu de treizeci de mii, în cadrul cheltuielilor de judecată, adică zece mii de dolari pentru fiecare lună cât a durat procesul?

– Ceea ce-i destul de rezonabil, replică judecătorul. În ceea ce privește onorariile, n-ai fost prea zdruncinat.

– Nu, n-aș cere mai mult de cinci sute de dolari pe oră. Cam atât valorează timpul meu, mai ales dacă aș fi nevoit să fac lucruri care îmi displac, am spus.

– Domnule Citrine, îmi spuse judecătorul, dumneata ai dus o viață mai mult sau mai puțin boemă. Ai simțit acum și gustul căsniciei, al familiei, al instituțiilor mic burgheze, și dorești să dai cu piciorul la tot. Dar noi nu-ți putem îngădui asemenea împroșcare cu noroi.

Brusc, detașarea mea a luat sfârșit și m-a cuprins o cumplită stare de nervi. Înțelegeam acum emoțiile care i-au sfâșiat inima lui Humboldt când l-au înșfăcat, l-au legat și l-au dus pe sus la Bellevue. Omul de talent în luptă cu poliţiștii și cu infirmierii. Și pe lângă lupta împotriva ordinii sociale, trebuia să-și mai înfrâneze și nevoile shakespeareene – nevoia de discursuri pătimașe. O necesitate ce trebuia înăbușită cu orice preţ. Și mie îmi venea acum să strig în gura mare. Aș fi putut să fiu elocvent și mișcător. Și ce dac-aș fi izbucnit ca Lear în faţa fiicelor lui sau ca Shylock când face reproșuri creștinilor? Cuvintele arzătoare nu mi-ar fi ajutat la nimic. Fiicele și creștinii au înţeles. Tomchek, Srole și judecătorul n-ar fi înţeles. La ce bun să încep acum să perorez despre moralitate, despre carne și sânge, despre dreptate și nedreptate, despre ce-ar simţi ei dacă ar fi acum în locul meu, Charlie Citrine? Nu era acesta un tribunal al echităţii, un forum al conștiinţei? Și n-am mai încercat și eu, în felul meu confuz, să aduc puţin bine omenirii? Da, și după ce am urmărit un ţel înalt, deși fără să mă fi apropiat măcar de el, acum când îmbătrâneam, când îmi pierdeam puterile, când eram descurajat, când mă îndoiam de rezistenţa mea, ba chiar de propria-mi luciditate, voiau să-mi pună în spinare o povară și mai grea, ca s-o port în viitorii zece ani și mai bine. Denise n-avea dreptate când afirma că scuipam pe gură tot ce-mi trecea prin minte. Nu, domnule! Mi-am încrucișat braţele la piept și mi-am încleștat gura, încercând să gust deznădejdea cu buzele strânse. De altfel, în ceea ce privea intensitatea suferinţei, mă aflam doar pe treapta de mijloc sau chiar și mai jos. Așa că, din respect pentru adevărata suferinţă, m-am închistat în carapace. Mi-am deviat gândurile pe altă linie. Sau cel puţin am încercat acest lucru. Am început să mă gândesc ce anume mi-o fi scriind Kathleen Fleisher Tigler.

Erau niște tipi duri, ăștia din jurul meu. Mă bucuram de atenţia lor numai datorită bunurilor mele lumești. Altfel, m-aș fi aflat de mult după plasa de oţel a închisorii

districtuale. Cât despre Denise, această splendidă lunatică cu ochi mari, violeţi, cu nasul fin şi acoperit de puf, cu vocea marţială – ce-ar fi să-i ofer toţi banii mei? N-ar duce la niciun rezultat, ar dori să stoarcă şi mai mult. Şi judecătorul? Judecătorul era un chicagoan şi un politician, şi meseria lui era să facă dreptate pentru toată lumea, sub pavăza legii. O orânduire bazată pe legi? O orânduire bazată pe avocaţi! Dar nu, nu, explozia inimii şi cuvintele usturătoare n-ar face decât să înrăutăţească lucrurile. Nu, jocul ce trebuia jucat era tăcerea; duritatea şi tăcerea. Nu voi vorbi. Un trandafir, sau ceva ce strălucea ca un trandafir, îşi făcuse apariţia pe furiş, fâlfâi o clipă în capul meu, aşa încât am simţit că hotărârea mea era ratificată.

Judecătorul începu acum să mă bombardeze de-adevăratelea.

– Înţeleg că domnul Citrine a făcut numeroase călătorii peste hotare şi se pregăteşte acum să plece din nou în străinătate.

– Prima dată când aud de aşa ceva, sări Tomchek. Pleci undeva?

– Doar pentru zilele de Crăciun. Există vreun motiv ca să n-o fac?

– Niciunul, răspunse judecătorul, atâta timp cât nu încerci să te sustragi justiţiei. Reclamanta şi domnul Pinsker au sugerat că domnul Citrine ar avea intenţia să părăsească ţara definitiv. Ei spun că nu şi-a reînnoit contractul de închiriere şi că îşi vinde valoroasa colecţie de covoare orientale. Presupun că nu există şi conturi parolate în Elveţia. Şi ce anume l-ar împiedica pe domnul Citrine să-şi ia capul, care este marele lui capital, şi să-l transfere în Irlanda, sau în Spania, ţări cu care nu avem acorduri?

– Există vreo dovadă în acest sens, domnule judecător? am întrebat eu.

Avocaţii începură să discute chestiunea şi mă întrebam cum ajunsese Denise să afle că aveam de gând să plec. Renata, desigur, îi povestea totul Señorei şi aceasta, care bătea darabana

în tot orașul Chicago, avea nevoie de subiecte grase de trăncăneală. Era moartă dacă n-avea ceva senzațional de consumat odată cu masa de seară. Se putea totuși ca rețeaua de spionaj a lui Denise să aibă vreo legătură la agenția de voiaj Poliakoff.

– Se presupune că aceste călătorii repetate în Europa au un anumit scop.

Judecătorul Urbanovich apăsa acum pedala, sporind și mai mult tensiunea. Privirea lui veselă spunea cu vioiciune: „Fii atent!" Și, deodată, Chicago nu mai era orașul meu. Devenise cu totul de nerecunoscut. Îmi imaginam numai că crescusem acolo, că-l cunoșteam ca-n palmă, că mă cunoștea. În Chicago, aspirațiile mele personale nu erau decât vorbărie goală, iar concepția mea de viață – o gândire străină; înțelegeam acum spusele judecătorului. Totul se datora faptului că îi evitasem pe canibalii Pinsker și mă eliberasem de realitățile neplăcute. El, Urbanovich, un om tot atât de inteligent ca și mine, cu tot atâta sensibilitate și, chel sau nu, mai arătos decât mine, își plătise din plin datoriile față de societate, jucase golf cu toți Pinskerii, prânzise cu ei. Ca om și ca cetățean trebuise să facă față acestor lucruri, în timp ce eu îmi luasem libertatea de a pluti în sus și-n jos prin ascensoare, așteptând ca o ființă încântătoare – „Destinul meu!" – să-mi surâdă de îndată ce avea să se deschidă ușa. Și acum, aveau să-mi arate ei „Destin".

– Reclamanta a cerut să se emită un ordin *ne exeat*[1], urmă judecătorul Urbanovich. Mă întreb dacă n-ar trebui depusă o garanție – două sute de mii, să spunem...

Indignat, Tomchek protestă:

– Fără să existe vreo dovadă că clientul meu ar intenționa să fugă din țară?

– E un om foarte distrat, domnule judecător, interveni Srole. Faptul că nu și-a reînnoit contractul de închiriere e o scăpare firească în cazul lui.

---

[1] Interdicția de a părăsi țara în timpul unei acțiuni judiciare.

– Dacă domnul Citrine ar avea vreo afacere, vreo făbricuţă, dac-ar fi avocat sau doctor sau ar deţine slujbă într-o instituţie, stărui Urbanovich, atunci nu s-ar pune problema unei dispariţii neprevăzute.

Se uita la mine îngândurat, cu ochi rotunzi și foarte luminoși.

Tomchek argumentă:

– Citrine a locuit toată viaţa lui la Chicago, e o figură în acest oraș.

– Înţeleg că în acest an i-au lunecat printre degete mari sume de bani. Ezit să folosesc termenul „irosire" – sunt banii lui. Urbanovich consultă niște note: Mari pierderi legate de publicarea unei reviste intitulate *Arca*. Un coleg, domnul Thaxter... mari datorii.

– Sugerează cineva că nu e vorba de pierderi reale, ci de un subterfugiu pentru camuflarea banilor? întrebă Tomchek. Așa sună, probabil, afirmaţiile și bănuielile doamnei Citrine. Tribunalul le socotește întemeiate?

– Aceasta e o discuţie particulară, în cabinetul meu, și nimic altceva, ripostă judecătorul. Mă gândesc totuși, ţinând seama de faptul incontestabil că atâţia bani își iau zborul, dacă n-ar fi bine ca domnul Citrine să-mi prezinte o declaraţie financiară completă și la zi, astfel încât să pot stabili, în caz de nevoie, suma garanţiei. N-ai să-mi refuzi așa ceva, domnule Citrine, nu?

Ah, din rău în mai rău! Poate că totuși ideea lui Cantabile era bună până la urmă – să dea cu camionul peste ea, s-o omoare pe javră!

– Domnule judecător, pentru așa ceva ar trebui să am o întrevedere cu contabilul meu, am spus.

– Domnule Citrine, abordezi o mină de om persecutat. Sper că înţelegi că sunt imparţial, că trebuie să fiu cinstit cu ambele părţi.

Când judecătorul zâmbea, deveneau vizibili niște mușchi faciali care la persoanele mai puţin subtile nu apar niciodată.

Era un lucru interesant. Oare ce-o fi avut de gând natura când a creat asemenea mușchi?

– Personal, nu cred că ai de gând să fugi. Doamna Citrine recunoaște că ești un tată foarte afectuos. Totuși, uneori, oamenii ajung la disperare și atunci pot fi lesne convinși să comită acte necugetate.

Ţinea să-mi facă cunoscut faptul că legătura mea cu Renata nu era un secret.

– Sper, domnule judecător, că dumneavoastră, doamna Citrine și cu Pinsker o să-mi lăsaţi și mie atâta cât să-mi pot duce zilele.

După aceea, grupul nostru, al apărării, s-a aflat din nou în coridorul cenușiu luminos, stropit cu pete de soare și bine lustruit, iar Srole mă lămurea:

– Charles, după cum te-am prevenit, asta-i tehnica lui. Se presupune că acum ești speriat și ne implori să facem o înţelegere și să te salvăm de la a fi măcelărit și sfârtecat în bucăţi.

– Ei bine, procedeul funcţionează, am răspuns. În clipa aceea aș fi dorit să sar din acel oficial zgârie-nori, cu multiplele lui geamuri pătrate, direct într-o altă viaţă și nimeni să nu mă mai vadă niciodată. Sunt speriat, am adăugat, și vreau cu tot dinadinsul să stabilim o înţelegere.

– Da, dar nu poţi. Ea n-o să accepte, o să continue să pretindă și mai mult, mă asigură Tomchek. Nici n-o să vrea să audă de o înţelegere. E așa cum scrie la carte; la fiecare dineu unde sunt invitat, fiecare psihanalist cu care-am stat de vorbă mi-a spus același lucru: când o femeie e chitită să-ţi ia banii, nu dorește de fapt decât să te „castreze"; despre asta-i vorba.

– Nu înţeleg de ce Urbanovich e atât de doritor s-o ajute.

– Lui situaţia i se pare extrem de nostimă. De multe ori am avut această impresie, îmi răspunse Srole.

– Și, până la urmă, cea mai mare parte din bani o să se ducă pe cheltuielile de judecată, am spus. M-am întrebat de multe ori dacă n-ar trebui să renunţ la tot și să fac jurământ de sărăcie.

Dar aceasta nu era decât o vană teoretizare. Da, aș putea să renunț la mica mea avere și să trăiesc și să mor într-o cameră de hotel, ca Humboldt. Mă socoteam chiar mai bine pregătit decât el pentru o existență pur spirituală, întrucât nu eram un maniaco-depresiv și asemenea viață mi s-ar fi putut potrivi foarte bine. Numai că nu chiar destul de bine. Pentru că în acest caz nu ar mai fi existat nicio Renată, nici viață amoroasă, nici tulburătoarele anxietăți asociate cu viața amoroasă, care erau poate mai importante pentru mine decât sexul în sine. O declarație de pauperitate nu era declarația după care umbla Renata.

– Garanția, ce-i mai rău e garanția, am spus. E o lovitură sub centură. Realmente, cred c-ar fi trebuit să obiectați mai îndârjit. Să opuneți rezistență.

– Și la ce anume să rezistăm? replică Billy Srole. Nu-i decât un bluf. N-are de ce să se lege. Ai uitat să reînnoiești contractul de închiriere. Faci călătorii în Europa. Ei și? Ar putea să fie călătorii profesionale. Și, ascultă, cum ajunge femeia asta să-ți cunoască cea mai mică mișcare?

Eram convins că doamna Da Cintra de la biroul de voiaj, aia cu turban din lână colorată, i-a furnizat informații lui Denise, pentru că Renata fusese nepoliticoasă cu ea, ba chiar arogantă. Cât despre faptul că Denise îmi cunoștea orice pas, găsisem o analogie. Anul trecut îmi luasem fetițele într-o excursie la un camping în Far West și ne dusesem să vedem un lac cu castori. De-a lungul malului, Administrația Pădurilor afișase descrieri ale întregului ciclu de viață al castorilor. Castorii însă habar n-aveau și continuau să roadă, să ridice diguri, să-și hrănească puii, să se împerecheze. Cazul meu părea similar. Cu Denise era, în stilul italiano-mozartian care-i plăcea ei, *Tutto, tutto gia si sa*. Totul, absolut totul despre mine îi era cunoscut.

Îmi dădeam acum seama că-l ofensasem pe Tomchek prin felul cum criticasem atitudinea lui pasivă în chestiunea garanției. Ba nu, îl iritasem. Oricum, ca să nu strice bunele relații cu clientul, se dezlănțui împotriva lui Denise:

– Cum ai putut să te însori cu o putoare ca asta? Unde ţi-a fost capul? Se spune că eşti un om inteligent. Şi dacă o femeie se hotărăşte să-ţi facă zile fripte până te lasă lat, ce crezi că pot face doi avocaţi?

Cu răsuflarea tăiată din cauza enervării, îşi închise cu un pocnet servieta diplomat, şi-o vârî sub braţ şi se îndepărtă. Aş fi dorit să plece şi Srole, dar el simţea nevoia să mă asigure cât de inatacabilă era poziţia mea din punct de vedere legal (datorită lui). Îmi stătea în drum, repetându-mi că Urbanovich nu-mi poate confisca averea. N-avea temeiuri legale.

– Dar *dacă* lucrurile *ar lua* întorsătura cea mai rea şi ţi-ar impune să plăteşti o garanţie, cunosc eu pe cineva care-ţi poate aranja o reducere de impozite la municipiu.

– Bună idee, am răspuns.

Ca să scap de el, m-am dus la toaletă. Cum însă m-a urmat şi acolo, am intrat într-unul dintre cabinete şi, în sfârşit, iată-mă liber să citesc scrisoarea lui Kathleen.

După cum era de aşteptat, Kathleen mă informa despre moartea într-un accident de vânătoare a celui de-al doilea soţ al ei, Frank Tigler. L-am cunoscut bine, pentru că, în timpul celor şase săptămâni pe care le-am petrecut în Nevada ca să capăt autorizaţia de divorţ, am locuit în pensiune la ferma de agrement Tigler. Un loc singuratic, părăginit şi uitat de Dumnezeu, pe malul lacului Volcano. Relaţia mea cu Tigler rămăseseră memorabile. Eram chiar îndreptăţit să pretind că i-am salvat viaţa, pentru că atunci când a căzut din barcă, am sărit în apă să-l scap de la înec. I-am salvat viaţa? Întâmplarea nu prea merita asemenea caracterizare. Dar Tigler era un cowboy care nu ştia să înoate, un infirm când nu se afla în şa. Pe jos, în cizme şi cu pălărie de cowboy, părea să aibă genunchii rahitici şi, când a căzut în apă – cu trufaşa lui faţă de bronz, cu sprâncenele roşcate, stufoase, şi cu picioarele deformate de

călărie – am sărit imediat să-l culeg, pentru că apa nu era elementul lui. Tigler constituia tipul cel mai caracteristic al omului de uscat. Atunci ce căutam în barcă? Tigler ţinea morţiș să prindă pește. Nu pentru că i-ar fi plăcut pescuitul, ci pentru că era întotdeauna mare amator de a obţine ceva fără să dea nimic în schimb. Era primăvară și peștii *toobie* forfoteau. Peștii *toobie*, o antichitate biologică, înrudiţi cu coelacanţii din Oceanul Indian, vieţuiau în lacul Volcano, ţâșnind de la mari adâncimi ca să-și lase icrele. O sumedenie de oameni, în special indieni, îi prindeau cu cangea. Erau niște pești greoi, stranii, la vedere, fosile vii. Îi uscau la soare și-i afumau în satul indian. Apelor lacului Volcano li se potrivesc epitete ca „translucid" și „voltaic". Când Tigler a căzut din barcă, m-am temut pe dată că s-a terminat cu el, întrucât indienii îmi povestiseră că lacul are o adâncime de mile și că trupurile înecaţilor erau rareori găsite. Așa încât am sărit – apa glacială era electrizantă. L-am înșfăcat pe Tigler și l-am urcat îndărăt în barcă. Nu recunoștea că habar n-avea să înoate. N-a recunoscut nimic, n-a spus nimic, a luat numai cangea și și-a pescuit pălăria care plutea pe lac. Cizmele lui de cowboy se umpluseră cu apă. Nimeni n-a întrebat nimic și n-am oferit nicio informaţie asupra celor întâmplate. O păţanie rămasă între noi bărbaţii. Vreau să spun că aveam și eu senzaţia acelui vest al tainelor virile. Indienii l-ar fi lăsat cu siguranţă să se înece. Nu le plăcea ca albii să se urce în bărcile lor, posedaţi de febra obţinerii-a-ceva-fără-a-da-nimic-în-schimb, și să le ia peștii *toobie*. În plus, îl urau pe Tigler pentru că-i pungășea la preţuri și-i trăgea pe sfoară, și pentru că-și lăsa caii să pască pe unde se nimerea. Ba, mai mult, și ăsta era un lucru pe care mi-l povestise însuși Tigler, pieile-roșii nu se amestecau când era vorba de moarte, ci lăsau ca lucrurile să se desfășoare de la sine. Mi-a istorisit că, odată, a văzut cu ochii lui cum un indian numit Winnemuca a fost împușcat în faţa oficiului poștal. Nimeni nu a chemat un medic. Omul a zăcut în drum, sângerând de moarte, în timp ce

bărbaţii, femeile şi copiii, aşezaţi pe bănci sau în vechiturile lor de automobile, îl priveau în tăcere.

Acum, sus, în clădirea tribunalului districtual, revedeam figura de personaj *western* a răposatului Tigler, turnată parcă în bronz, învârtindu-se şi răsucindu-se în apa electric glacială, şi mă vedeam şi pe mine, care învăţasem să înot într-un mic bazin cu miros de clor din Chicago, urmărindu-l ca o vidră.

Din scrisoarea lui Kathleen am aflat că Tigler murise în plină „acţiune":

„Doi tipi din Mill Valley, California, au vrut să organizeze o vânătoare de căprioare cu arbalete, îmi scria Kathleen. Frank le era călăuză şi i-a dus în munţi. Acolo au avut un conflict cu paznicul de vânătoare. Cred că l-ai cunoscut şi tu pe paznicul ăsta, un indian pe nume Tony Calico, care a luptat în războiul din Coreea. S-a aflat mai târziu că unul dintre vânători avea cazier judiciar. Bietului Frank, după cum ştii, îi plăcea să mai încalce legea pe ici, pe colo. Nu c-ar fi încălcat-o în cazul de faţă, dar ceva tot a fost. Aveau puşti în Land Rover. Nu vreau să intru în detalii pentru că sunt prea dureroase. Frank n-a tras, dar a fost singurul împuşcat. A murit din cauza hemoragiei, înainte ca Tony să-l fi putut transporta la spital. A fost o cruntă lovitură pentru mine, Charlie, continua Kathleen. Eram căsătoriţi de doisprezece ani, după cum ştii. În orice caz, ca să nu mai stărui asupra acestor chestiuni neplăcute, a avut parte de o înmormântare grandioasă. Au venit călăreţi din trei state. Parteneri de afaceri din Las Vegas şi Reno. Era foarte iubit."

Ştiam că Tigler fusese participant la *rodeo* şi îmblânzitor de cai sălbatici, câştigător a diverse premii, şi că se bucurase de oarecare stimă în lumea călăreţilor, dar mă îndoiam că fusese iubit şi de alţii în afară de Kathleen şi de bătrâna lui mamă. Veniturile fermei de agrement, la atât cât se ridicau ele, le investea exclusiv în cai de curse. Unii dintre aceştia erau înregistraţi cu acte false, întrucât aveau pedigriuri compromise prin dopări şi doftoriceli. Regula purităţii ereditare acţiona

foarte strict. Tigler era nevoit s-o ocolească prin documente falsificate. Făcea mereu naveta de la un teren de curse la altul și o lăsa pe Kathleen să se spele pe cap cu treburile fermei. Nu erau afaceri prea mari. El mulgea ferma de câștiguri, pe care le băga în furaje și în grajduri. Cabanele de oaspeți cădeau într-o rână sau se năruiau. Îmi aduceau aminte de naufragiul fermei de păsări a lui Humboldt. În Nevada, Kathleen se afla exact în aceeași situație grea. Soarta – soarta lăuntrică – era mai tare decât ea. Tigler îi trântise ferma în spinare și-i ceruse să nu plătească altceva decât facturile importante legate de cai, și acelea numai la cerere insistentă.

Aveam pe atunci destule necazuri personale, dar dubla solitudine a vieții lui Kathleen – întâi în New Jersey și apoi în vest – mă impresionase profund. Și acum mă sprijineam de peretele despărțitor al unui closet din tribunalul districtual, încercând să prind o rază de lumină ca să citesc scrisoarea ei dactilografiată cu o panglică uzată.

„Știu, Charlie, că ai ținut la Tigler. Ați petrecut împreună clipe atât de plăcute pescuind păstrăvi sau jucând pocher. Îți alunga gândurile de la necazurile tale."

Asta așa era, deși Tigler a fost furios când am prins primul păstrăv. Pescuiam cu traulerul lui și folosisem nada lui, așa încât păstrăvul îi aparținea. A făcut o întreagă scenă și i-am aruncat păstrăvul în poală. Împrejurimile erau ireale, nepământești. Nu sugerau un decor de pescuit – de jur-împrejur numai stâncă golașă, nici urmă de copac, numai țepi de pelin și nori de praf de marnă de câte ori trecea vreun camion.

Oricum, nu ca să-mi vorbească de Tigler îmi scrisese Kathleen. Ci pentru că Orlando Huggins se interesase de mine. Humboldt îmi lăsase o moștenire. Huggins era executorul lui testamentar. Huggins, fostul *playboy* cu idei de stânga, era un om cumsecade, o persoană onorabilă. Și el ținuse la Humboldt. După denunțarea mea ca fals frate de

sânge, Humboldt apelase la Huggins ca să-i pună ordine în treburi. Și acesta se oferise cu mare tragere de inimă. Pentru ca mai târziu Humboldt să-l acuze că l-a înșelat și să-l amenințe și pe el cu darea în judecată. Dar spre sfârșit, mintea lui Humboldt se limpezise în mod vizibil. A început să-și recunoască adevăraţii prieteni și l-a numit pe Huggins administrator al bunurilor lui. Și în testamentul său, ne-a menţionat pe Kathleen și pe mine. Nu știu ce a primit ea, dar Humboldt nu putea avea mare lucru de lăsat. Oricum, Kathleen mă anunța că Huggins i-a trimis o scrisoare postumă lăsată de Humboldt.

„Vorbește în ea de dragoste, de șansele pe care le-a ratat. Pomenește de vechii lui prieteni, de Demmie și de tine, și de frumoasele zile petrecute în Greenwich Village și la țară", îmi scria Kathleen.

Nu-mi dau seama ce anume putea face ca acele zile să fie frumoase. Mă îndoiesc că Humboldt a avut o singură zi frumoasă în toată viaţa lui. Între fluctuaţiile bolii și sumbrele accese de depresie nervoasă, avea unele interludii mai bune. Poate că nici două ceasuri consecutive de calm. Dar Kathleen se lăsase cucerită de Humboldt pe căi pe care acum douăzeci și cinci de ani fusesem prea necopt ca să le fi putut înțelege. Ea era o femeie solidă, plină de substanţă, cu sentimente adânci, dar invizibile din cauza felului ei atât de potolit. Iar Humboldt avea în el o doză de nobleţe chiar când era nebun. Chiar și atunci rămânea devotat unor anumite idei măreţe. Îmi aduc aminte de strălucirea ochilor lui când și-a coborât glasul pentru a rosti cuvântul „reiluminare" spus de un individ gata să săvârșească un omor, sau când rostea cuvintele Cleopatrei: „Simt în mine doruri nemuritoare." Omul acesta iubea arta cu toată puterea sufletului său. Și de asta îl iubeam noi. Chiar și când a fost măcinat de descompunere, au rămas în Humboldt unele colţișoare incoruptibile, necontaminate

de putreziciune. Dar cred că cerea din partea lui Kathleen să-l oblăduiască atunci când cădea în stările în care trebuie să cadă un poet. Acele stări de înaltă visare, întotdeauna străpunse și sfâșiate de tirul publicității americane, era de datoria lui Kathleen să i le prezerve. Transele. Și ea făcea tot ce-i sta în putință ca să-i ocrotească transele. Dar transele și stările de visare nu-i erau niciodată suficiente lui Humboldt pentru a-și croi din ele o platoșă. Nu reușeau să-l acopere în întregime. Oricum, îmi dădeam acum seama ce anume încercase Kathleen să facă și o admiram.

Scrisoarea continua. Îmi aducea aminte de lungile noastre discuții purtate pe sub copacii de la ferma Tigler. Presupun că, preocupat să mă justific, îi povestisem despre Denise. Revedeam copacii la care se referea: câțiva arbuști de soc și plopi canadieni. Tigler făcea reclamă fermei lui, recomandând-o ca pe un loc vesel, dar scândurile albite ale căsuțelor erau crăpate și cădeau, piscina era plesnită toată și apa plină de frunze și de mâzgă. Gardurile erau părăginite și iepele lui Tigler hoinăreau în voie ca niște frumoase matroane nude. Kathleen purta pantaloni din pânză de cort, iar bluza cadrilată fusese de-atâtea ori spălată, încât căpătase un aer ectoplasmic. Mi-l aduc aminte pe Tigler cinchit pe vine, vopsind momelile pentru rațe sălbatice. Pe vremea aceea nu putea vorbi, pentru că un mușteriu înfuriat de nota de plată pentru mese îi mutase falca din loc, și avea maxilarul prins în sârme. În săptămâna aceea comoditățile cabanelor fuseseră suspendate: oaspeții înghețau, apa nu curgea. Tigler pretindea că acesta era adevăratul vest pe care-l prețuiau amatorii. Turiștii nu veneau aici ca să fie cocoloșiți. Voiau să simtă gustul vieții aspre, al realității imediate. Dar Kathleen îmi mărturisea: „Maximum o zi sau două mai reușesc să fac față."

Din fericire, o companie cinematografică veni pe meleagurile lor ca să turneze un film despre hoardele mongole, și Tigler fu angajat ca expert de cai. Recruta indieni care să poarte costumele asiatice și să zboare în galop răcnind și să

facă acrobaţii în şa. Un eveniment măreţ la lacul Volcano. Meritul acestei mane cereşti şi-l aroga părintele Edmund, pastorul episcopalian care în tinereţe fusese vedetă a cinematografului mut şi era încă foarte frumos. Purta în amvon minunate halate de casă de altădată. Indienii erau cu toţii mari iubitori de filme. Şuşoteau între ei că superbele neglijeuri îi fuseseră dăruite de Marion Davies sau de Gloria Swanson. Părintele Edmund pretindea că el, prin legăturile lui de la Hollywood, determinase compania de filme să aleagă lacul Volcano. În orice caz, Kathleen se împrieteni cu oameni din cinematografie. Menţionez acest lucru, pentru că în scrisoare îmi spunea că are de gând să vândă ferma, să o trimită pe bătrâna doamnă Tigler într-o pensiune în Tungsten City, şi ea să-şi caute o slujbă în industria cinematografică. Oamenii aflaţi într-o situaţie de tranziţie manifestă adeseori interes pentru cinematografie. Sau îşi propun să-şi reia studiile şi să obţină vreo diplomă. Cred că sunt vreo douăzeci de milioane de americani care visează să se întoarcă la colegiu. Până şi Renata era mereu pe punctul de a se înscrie la institutul De Paul.

M-am reîntors în sala de şedinţe ca să-mi iau tinerescul pardesiu cadrilat, de culoarea ciuboţicăi-cucului, chibzuind profund de unde să scot bani dacă Urbanovich o să-mi impună să plătesc o garanţie. Ce mârşav era croato-americanul ăsta de judecător chel! Nu-mi cunoştea nici copiii, nici pe Denise, nici pe mine, şi ce drept avea el să-mi ia banii câştigaţi prin gândirea şi truda creierului meu. O, dar şi eu ştiam să fiu larg la pungă! Da, n-au decât să mi-i ia pe toţi! Aş fi putut răspunde alături de cei mai buni dintre ei la un chestionar psihologic, şi sigur că m-aş fi situat printre primii în ceea ce priveşte mărinimia. Dar Humboldt – astăzi eram plin de Humboldt – obişnuia să mă acuze că încerc să-mi petrec întreaga viaţă în zonele superioare ale înaltei conştienţe. Înalta conştienţă, îmi predica Humboldt pe un ton doct, înseamnă a fi „inocent, inconştient de orice rău în

tine însuţi". Când încerci să trăieşti în întregime în zonele înaltei conştienţe, deci în chip pur raţional, vezi răul numai la alţii şi niciodată la tine. Pornind de aici, Humboldt arăta că în subconştient, în miezul iraţional al lucrurilor, banii constituie o substanţă vitală, ca sângele sau ca fluidele care scaldă ţesuturile creierului. Din moment ce era întotdeauna atât de serios cu privire la adânca semnificaţie a banilor, te pomeneşti că mi-o fi restituit prin testament cei şase mii şapte sute şaizeci şi ceva de dolari? Firește că nu, cum ar fi fost posibil? A murit sărac lipit pământului, într-un hotel sordid. De altfel, şase mii de dolari n-ar mai însemna mare lucru acum. Szathmar îmi datora mult mai mult. Îi împrumutasem bani lui Szathmar să-şi cumpere un apartament. Şi apoi Thaxter. Thaxter, prin neachitarea la termen a unui împrumut bancar, mă costase cincizeci de acţiuni IBM, pe care a trebuit să le achit în calitate de girant al poliţei. După multe scrisori de avertisment, banca, plină de regrete şi de formalisme etice, plângând aproape în faţa dramei unui om atât de crud înşelat de un prieten cu care avusese o înţelegere, mi-a luat frumos acţiunile. Thaxter mă asigura că era o pierdere ce urma a fi dedusă din impozite. Şi el şi Szathmar mă consolau adeseori în felul ăsta (şi-apoi, nu năzuiam eu spre mărinimie, şi nu era oare prietenia un lucru mult mai important decât banii?). Oamenii continuau să mă ruineze. Şi acum, ce puteam face? Datoram editurilor vreo şaptezeci de mii de dolari luaţi ca avans pentru cărţi pe care mă aflam într-o neputinţă prea paralizantă ca să le mai pot scrie. De altfel pierdusem orice interes. Aş fi putut să-mi vând covoarele orientale. Îi spusesem Renatei că m-am săturat de ele şi ea cunoştea un negustor armean care accepta să le ia în consignaţie. Acum când valuta străină era în creştere, iar persanii, bogaţi în petrol, refuzau să mai lucreze la războiul de ţesut. Cumpărătorii germani şi japonezi, ba chiar şi arabi cutreierau regiunile centrale ale ţării şi ne luau covoarele. Cât despre Mercedes-ul meu, poate că era mai bine să mă descotorosesc

de el. Ori de câte ori eram nevoit să mă frământ din cauza banilor, simţeam că-mi pierd echilibrul. Ca un marinar gata să cadă de pe catarg sau ca un spălător de geamuri care se bălăngăne în văzduh, susţinut doar de cureaua de siguranţă de sub braţe. Încercam o senzaţie de apăsare în piept și de lipsă de oxigen. Mă gândisem uneori să-mi iau un tub de oxigen pe care să-l ţin în debaraua de haine, pentru asemenea perioade de frământare. Desigur că ar fi trebuit să-mi deschid un cont secret la o bancă elveţiană. Cum dracu', trăind cea mai mare parte a vieţii mele la Chicago, nu mă gândisem să-mi fac o rezervă? Și acum, care erau perspectivele? Thaxter avea în portofoliu două articole ale mele, o chestie de memorialistică despre Kennedy la Washington (la fel de îndepărtat acum ca și întemeierea Ordinului Capucinilor), și un articol din seria neterminată „Marile plictisuri ale epocii moderne". Astea însă nu însemnau bani. Ultimul era excelent, dar cine ar fi publicat un studiu serios despre plictiseală?

Eram gata acum să iau în consideraţie și planul lui George Swiebel cu mina de beriliu din Africa. La început, când George mi-a făcut propunerea, am râs; dar am văzut eu idei și mai nătrușnice dovedindu-se valabile din punct de vedere comercial, și niciodată nu poţi ști de unde sare iepurele. Un om, pe nume Ezekiel Kamuttu, care fusese cu doi ani în urmă ghidul lui George în trecătoarea Olduvai, pretindea că este proprietarul unui munte de beriliu și de pietre semipreţioase. În momentul acesta, sub patul lui George se afla un sac dintr-o pânză exotică, umplut cu tot felul de minerale ciudate. George îmi dăduse un ciorap gros, plin de mostre, și-mi ceruse să le verific la Muzeul de Ştiinţe Naturale, arătându-i-le lui Ben Isvolsky, un fost coleg al nostru de școală, care era acum geolog. Ben cel serios m-a asigurat că pietrele sunt autentice. Și dintr-odată și-a abandonat aerul profesoral și a început să-mi pună tot felul de întrebări de afaceri. Am putea obţine pietrele cu regularitate, în cantităţi negociabile? Și cu ce instalaţii, și cum puteai pătrunde și ieși din junglă?

Și cine era acest Kamuttu? Kamuttu, afirma George, și-ar fi dat și viaţa pentru el. Îl invitase pe George să se însoare cu o fată din familia lui. Voia să i-o vândă pe soră-sa.

– Dar, i-am spus eu lui Ben, cunoști slăbiciunea lui George: se-mprietenește cu toată lumea. A băut câteva pahare cu indigenii, și aceștia și-au dat seama cât e de sincer și că are o inimă mai mare decât Mississippi. Și așa și este. Dar cum putem fi siguri că domnul Kamuttu nu-i un pungaș? Poate că a furat mostrele de beriliu. Sau poate că-i nebun. Omenirea nu duce lipsă de d-alde ăștia.

Cunoscând necazurile domestice ale lui Isvolsky, înţelegeam de ce visa să dea o lovitură în materie de minereuri.

– Aș fi gata de orice, mi-a mărturisit, numai să scap pentru o bucată de vreme din Winnetka. Pe urmă a adăugat: Bine, Charlie, știu la ce te gândești. De câte ori vii să mă vezi, vrei să-ţi arăt păsările alea.

Se referea la marea colecţie de păsări a muzeului, adunate de-a lungul deceniilor și păstrate în sertare etichetate. Marile ateliere și laboratoare din culise, depozitele, cămările și grotele erau infinit mai fascinante decât exponatele publice din muzeu. Păsările îmbălsămate zăceau culcate, cu câte-o etichetă prinsă de picioruș. Îmi plăcea să văd păsările colibri, mii și mii de trupuri micuţe, unele nu mai mari decât vârful degetului meu, într-un infinit număr de varietăţi, toate miniatural stropite cu un întreg Luvru de culori irizate. Și Ben mă conduse să le văd din nou. Avea obrajii plini și un păr lânos, tenul stricat, dar o faţă plăcută. Comorile muzeului îl plictiseau de astă dată și-mi spuse:

– Dacă într-adevăr Kamuttu ăsta are un munte de beriliu, ar trebui să plecăm acolo și să punem laba pe el.

– Eu plec curând în Europa, i-am răspuns.

– Perfect. George și cu mine te luăm de-acolo. Ne-am putea duce toţi trei cu avionul la Nairobi.

Gândurile la beriliu și la covoarele orientale arată în ce stare de nervozitate mă găseam și cât de lipsit de simţ practic

eram. Când mă aflam în starea asta, un singur om de pe lume îmi putea fi de folos, și anume Julius, fratele meu cel pragmatic, agent imobiliar în Corpus Christi, Texas. Îmi iubeam fratele cel corpolent și acum vârstnic. Poate că și el ţinea la mine. În principiu, nu era pentru legăturile strânse de familie. Poate că vedea în dragostea fraternă o portiţă deschisă spre exploatare. Sentimentele mele faţă de el erau vii, de o intensitate vecină cu isteria, așa încât nu-l condamnam că încerca să le opună rezistenţă. Voia să fie un om exclusiv al zilei de azi, așadar uitase sau încerca să uite trecutul. Spunea că, fără ajutor, nu-și mai poate aminti de nimic, în ceea ce mă privește, eu nu pot uita nimic. Îmi spunea adeseori:

– Ai moștenit memoria fantastică a bătrânului. Și mai înainte de el a fost celălalt pehlivan, taică-su. Bunicul nostru a fost unul dintre cei zece oameni din ghetou care știau pe de rost Talmudul babilonian. Mult i-a mai folosit! Eu nici nu știu măcar ce-i aia. Dar de-acolo ţi se trage memoria.

Admiraţia lui nu era absolut sinceră. Nu cred că mi-era întotdeauna recunoscător pentru că ţineam minte totul atât de bine. Credinţa mea este că, fără memorie, existenţa ţi-e mutilată din punct de vedere metafizic; e știrbită. Și nu puteam concepe că propriul meu frate, Julius cel de neînlocuit, ar putea avea crezuri metafizice diferite de ale mele. Așa încât îi vorbeam despre trecut și el mă întreba:

– Așa să fie? Așa s-a întâmplat? Știi că eu nu pot să-mi amintesc cel mai mic lucru, nici măcar cum arăta mama, deși am fost întotdeauna preferatul ei.

– Trebuie să-ţi aduci aminte cum arăta mama. Cum ai putut-o uita? Nu te cred, îi spuneam.

Sentimentele mele de familie îl chinuiau uneori pe trupeșul meu frate. Mă considera un soi de idiot. El, un magician al banului, construise centre comerciale, blocuri cu apartamente de închiriat, moteluri, contribuise în bună măsură la transformarea părţii din Texas unde locuia. Desigur, n-ar fi refuzat să mă ajute. Dar lucrul acesta rămânea la stadiul

teoretic, căci, deși ideea de ajutor plutea întruna în aer între noi doi, practic nu-i cerusem niciodată nimic. În realitate, aveam mari rezerve în legătură cu o asemenea cerere. Eram, ca să spun așa, mai curând obsedat, stăpânit de nevoia de a i-o adresa.

În timp ce-mi luam pardesiul, aprodul lui Urbanovich veni spre mine, scoţând un petic de hârtie din buzunarul vestei de lână.

– S-a telefonat de la biroul domnului Tomchek; un mesaj pentru dumneavoastră. Un domn cu un nume străin... Pierre? întrebă bătrânul.

– Pierre Thaxter.

– Am scris și eu cum am înţeles. Vrea să vă întâlniţi cu el la ora trei la Muzeul de Artă. A venit și o pereche care a întrebat de dumneavoastră. Un domn cu mustaţă și o fată cu păr roșu și fustă mini.

– Cantabile?

– Nu și-a lăsat numele.

Era două și jumătate. Câte se întâmplaseră într-un timp atât de scurt! M-am dus la Stop and Shop și am cumpărat nisetru și cornuri proaspete, ceai Twining pentru micul dejun și marmeladă de struguri Cooper. Dacă Thaxter rămânea peste noapte, voiam să-i ofer un mic dejun din acelea cu care era el obișnuit. Thaxter îmi servea întotdeauna bucate extraordinare. Avea orgoliul meselor lui și-mi spunea numele francez a ceea ce mâncam. Nu mai mâncam deci roșii, ci *salade de tomates*, nu pâine cu unt, ci *tartines*, și-i dădea înainte cu *bouilli*, *brulé*, *farci*, *fumé*, și cu vinuri excelente. Avea relaţii cu cei mai selecţi negustori și nimic neplăcut în materie de mâncare sau de băutură nu se strecura vreodată pe masa lui.

De fapt, așteptam cu plăcere vizita lui Thaxter. Eram întotdeauna încântat să-l revăd. Poate nutream chiar iluzia că în faţa lui mi-aș putea deschide inima cătrănită, deși nu eram chiar atât de naiv. Avea să descindă din California, cu

părul lui lung ca de curtean al Mariei Stuart, și îmbrăcat, sub mantaua de carabinier, cu un fermecător costum de stradă din catifea albastră, cumpărat pe King's Road. Pălăria mare, cu boruri late, era cumpărată dintr-un magazin pentru fil-fizonii negri. La gât îi vor atârna diverse lanțuri aparent de valoare, dar și o fâșie de mătase înnodată, murdară, însă de un colorit unic. Ghetele gălbui, înalte până la gleznă, aveau fețe de pânză și, de fiecare latură a pânzei, era ingenios aplicată emblema crinului francez, confecționată din piele. Nasul îi era complet strâmb, fața smeadă îi lucea și, când îi vedeam ochii de leopard, scoteam un tainic chiot de bucurie. Exista o rațiune pentru care, de îndată ce aprodul m-a anunțat că sosise în oraș, am investit cinci dolari în nisetru. Țineam foarte mult la Thaxter. Marea întrebare în legătură cu el era: știa sau nu știa ce face? Cu alte cuvinte, era un potlogar? O întrebare la care un om șiret ar fi putut răspunde, dar eu nu. Renata, când îmi făcea onoarea de a mă trata drept viitorul ei soț, îmi spunea:

– Nu mai zvârli banii pe Thaxter. Farmec? E tot numai farmec. Talent? Cu ghiotura. Dar e fals.

– Nu e.

– Cum? Încearcă să ai puțin respect față de tine însuți, Charlie, și nu mai lăsa să ți se bage orice pe gât. Tot arborele ăla genealogic al lui!

– O! Da, dar oamenii simt nevoia să se împăuneze. Sunt morți dacă nu pot spune lucruri frumoase despre ei înșiși. Lucrurile frumoase *trebuie* spuse. Fii și tu mai simțitoare.

– Foarte bine, atunci gândește-te la garderoba lui specială. La umbrela lui specială. Singura umbrelă distinsă e cea cu mâner din lemn încovoiat natural. Cine-și cumpără o umbrelă cu mâner lucrat de fabrică? Pe urmă, pivnița lui de vinuri specială, servieta-diplomat specială pe care n-o poți cumpăra decât de la un singur magazin din Londra, salteaua de cauciuc specială cu cearșafuri speciale din satin, sau amintește-ți când zăcea întins la Palo Alto cu fufa lui specială, și

urmăreau împreună partida de tenis pentru cupa Davis la un televizor în culori special. Ca să nu mai vorbim de un fraier special pe nume Charlie Citrine, care-i plătește toate „specialităţile". Ce mai, individul e în plin delir.

Conversaţia de mai sus a avut loc când Thaxter mi-a telefonat ca să mă anunţe că se găsește în drum spre New York pentru a se îmbarca pe vasul France, și că se va opri la Chicago să discutăm despre *Arca*.

– Ce caută în Europa? m-a întrebat Renata.

– Mă rog, e jurnalist de scandal.

– Și ce caută un jurnalist de scandal pe vasul France la clasa întâi? Cu vaporul face cinci zile. Are atâta timp de pierdut?

– Probabil că are ceva timp.

– Și noi zburăm la clasa *Economy*.

– Da, dar el are un văr care-i director la linia maritimă franceză. Vărul mamei lui. Amândoi nu plătesc un chior. Bătrâna îi cunoaște pe toţi plutocraţii din lume. Le ajută pe fiicele lor să-și facă debutul în societate.

– Dar observ că nu pe plutocraţii ăia i-a supt de cincizeci de acţiuni. Bogaţii îi miros de la o poștă pe paraziţi. Cum ai putut fi atât de bleg?

– Ei, zău, banca ar mai fi trebuit să aștepte câteva zile. Cecul lui era pe drum, trimis de Banco Ambrosiano din Milano.

– Ce caută italienii în toată afacerea asta? Doar ţi-a spus că fondurile familiei lui sunt depuse la Bruxelles.

– Nu, în Franţa. Adică partea lui de moștenire din averea mătușii era depusă la Crédit Lyonnais.

– Întâi te escrochează, pe urmă îţi toarnă tot felul de explicaţii împuţite pe care le mai și repeţi. Și toate înaltele lui legături din Europa ies parcă direct din vechile filme ale lui Hitchcock. Și acum că vrea să vină la Chicago, ce face domnul? O pune pe secretară să te cheme la telefon. E sub demnitatea lui să formeze singur numărul. Dar tu răspunzi în persoană și fata îţi spune: „Rămâneţi pe fir. Vă dau imediat legătura

cu domnul Thaxter", așa încât stai și aștepți cu receptorul la ureche. Și toată convorbirea, bineînțeles, e trecută în contul tău. Pe urmă catadicsește și el să răspundă și-ți spune că are de gând să vină, dar o să te anunțe când anume.

Toate astea, cel puțin, erau perfect adevărate. În niciun caz nu-i povestisem Renatei tot ce știam despre Thaxter. Mai existau și liste negre, și scandaluri la cluburi, și zvonuri c-ar fi fost acuzat de pungășii. Gusturile turbulente ale prietenului meu erau de modă veche. Astăzi nu mai existau adevărați scandalagii, decât dacă cineva ca Thaxter, din simplă dragoste pentru Antichitate, făcea să reînvie tipul. Dar eu simțeam că în Thaxter se ascundeau totuși unele profunzimi și că excentricitățile lui vor revela cândva o anume năzuință spirituală. Știusem că-i riscant să-i girez poliță, pentru că-l văzusem înșelându-i pe alții. „Dar mie n-o să-mi facă figura", mi-am spus. Trebuie să existe și o excepție. Și astfel am mizat pe imunitate și am pierdut. Mi-era un prieten drag. Îl iubeam pe Thaxter. Și știam că eram ultimul om din lume pe care ar fi vrut să-l păgubească. Dar, până la urmă, la asta a ajuns. Îi epuizase pe toți ceilalți pe care-i putea păgubi. Și cum nu-i mai rămăsese niciunul, a trăit conflictul „prietenia contra principiului de viață". Și-apoi, eu eram cel care-i patrona acum arta. Pentru asemenea privilegii trebuie să plătești.

Tocmai își pierduse casa din zona golfului, cu piscina, terenul de tenis, livada de portocali pe care o plantase el, grădina oficială, MG-ul, station-waggon-ul și pivnița de vinuri.

Anul trecut, în septembrie, făcusem o călătorie în California ca să văd de ce revista noastră, *Arca*, nu mai apare odată. A fost o vizită extrem de plăcută și de afectuoasă. Am făcut un tur de inspecție a proprietății lui, sub soarele californian. Pe vremea aceea începusem să nutresc un nou simțământ cosmologic în ceea ce privește soarele. Și anume, gândeam că, în parte, soarele e creatorul nostru. Că în spiritele noastre există o legătură cu soarele. Că lumina izvorăște înlăuntrul nostru și iese la suprafață ca să întâlnească lumina soarelui.

Că lumina solară nu este doar o glorie exterioară care se revelează simţurilor noastre cufundate în întuneric, şi că ceea ce înseamnă lumina pentru ochi înseamnă şi gândirea pentru spirit. Deci eu şi Thaxter ne plimbam. O zi splendidă, binecuvântată de natură. Cerul pulsa de o mângâietoare căldură albastră şi peste capetele noastre atârnau portocale. Thaxter purta costumul său preferat pentru plimbare, mantaua neagră, iar degetele picioarelor desculţe erau presate laolaltă ca smochinele de Smyrna. În grădina lui se plantau acum tufe de trandafiri, şi mi-a cerut să nu stau de vorbă cu grădinarul ucrainean:

– A fost supraveghetor în lagăr şi e teribil de antisemit. Nu vreau să-nceapă să bată câmpii.

Simţeam că în acest loc încântător eul nostru demonic şi eul nostru naiv şi eul nostru iubitor se contopeau într-unul singur. Câţiva dintre copilaşii mai noi ai lui Thaxter, blonzi şi nevinovaţi, se jucau pe acolo cu primejdioase cuţite de grădinărit şi cutii cu praf otrăvitor de stropit trandafirii. Dar nimeni n-a păţit nimic. Prânzul a fost un spectacol de zile mari, servit la marginea piscinei scânteietoare, şi cu două sortimente de vin pe care le turna chiar el, cu sobră demnitate şi aere de *connaisseur*, îmbrăcat în manta, cu o pipă încovoiată între dinţi, şi cu degetele picioarelor goale zgârcindu-i-se. Tânăra lui soţie, negricioasă şi drăguţă, supraveghea toate preparativele şi prezida din umbră. Era perfect încântată de viaţa ei, deşi nu aveau niciun ban, dar absolut nimic. Staţia de benzină din colţ refuzase să primească de la el un cec în valoare de cinci dolari. A trebuit să plătesc eu, cu cartea mea de credit. Şi, îndărătul scenei, tânăra femeie trebuia să ţină piept creditorilor pentru terenul de tenis şi piscină, pentru vinuri, pentru maşină, pentru pian, precum şi celor de la bancă.

Arca urma să fie tipărită cu un echipament IBM, fără zeţari costisitori. Niciodată n-a dat vreo ţară cetăţenilor ei atâtea jucării cu care să se amuze şi n-a împins atâţia

oameni de talent în cele mai îndepărtate unghere ale trândăviei, vecine cu graniţele suferinţei. Thaxter clădea o aripă nouă în care își va avea sediul *Arca*. Revista noastră trebuia să aibă un lăcaș propriu, și să nu se amestece cu viaţa lui particulară. Recrutase câţiva elevi de colegiu, printr-un fel de înţelegere *à la* Tom Sawyer, care săpau temeliile. Se ducea cu MG-ul pe șantiere de construcţii ca să ciupească sugestii de la muncitorii specializaţi și să șterpelească scânduri și foi de placaj. Era o extindere pe care am refuzat s-o finanţez.

– Prevăd că locuinţa ta o să cadă în groapa asta. Ești sigur că respecţi normele de construcţie?

Dar Thaxter avea acea îndrăzneală de a încerca orice, care-i naște pe feldmareșali și dictatori: „Vom pune la bătaie douăzeci de mii de oameni pentru reușita acestei operaţii, și dacă pierdem mai mult de jumătate din ei, vom schimba tactica."

În revista *Arca* urma să publicăm numai articole strălucite. Și unde vom găsi atâta strălucire? Ei bine, știam că trebuie să existe. Dacă am fi presupus contrariul ar fi însemnat să aducem o insultă omenirii și unei naţiuni civilizate. Trebuia făcut tot posibilul pentru a reinstaura renumele și autoritatea artei, seriozitatea gândirii, integritatea culturii, demnitatea stilului.

Renata, care probabil că aruncase o privire indiscretă în extrasele conturilor mele bancare, părea să fie la curent cu ceea ce mă costa calitatea mea de finanţator al revistei.

– Cine are nevoie de *Arca* asta a voastră, Charlie, și ce animale ai de gând să salvezi în ea? Nu ești tu atât de idealist – în tine colcăie ostilitatea, mori să ataci o droaie de oameni în propria ta revistă și să muști în dreapta și-n stânga. Aroganţa lui Thaxter e nimic în comparaţie cu a ta. Îl lași să creadă că-și poate face de cap nestânjenit, și asta numai pentru că ești de două ori mai arogant decât el.

– Banii mei se duc și-așa. Prefer să-i cheltuiesc pe această...

– Nu-i cheltuiești, ci-i arunci, preciză ea. Ce ţi-a venit să finanţezi aranjamentul ăsta californian?

– Tot e mai bine decât să-mi dau banii avocaţilor şi statului.

– Când te pornești să vorbești despre *Arca*, nu mai înţeleg nimic. Spune-mi şi mie clar odată pentru totdeauna – de ce?

Îi eram recunoscător pentru o asemenea provocare. Ca să mă pot concentra mai bine, am închis ochii înainte de a răspunde:

– Ideile ultimelor câtorva secole au fost epuizate.

– Cine afirmă aşa ceva? Vezi, la asta mă refer eu când spun că eşti arogant, mă întrerupse Renata.

– Dar, zău, aşa e, sunt epuizate. Ideile sociale, teoriile politice, filosofice, ideile literare (sărmanul Humboldt!), cele erotice şi, bănuiesc, chiar şi cele ştiinţifice.

– Ce ştii tu despre toate astea, Charlie? Cred că eşti căzut în cap.

– Pe măsură ce marile mase din lumea întreagă devin conştiente, iau aceste idei epuizate drept idei noi. De unde să ştie? Şi saloanele oamenilor sunt pline cu aceste proiecţii.

– Astea-s lucruri prea serioase pentru un exerciţiu de dicţie.

– Dar eu *sunt* serios. Marile idei, ideile cele mai necesare vieţii, au dat îndărăt, au bătut în retragere. Asta-i boala care roade acum societatea noastră, oamenii îşi pierd orice viaţă personală, fiinţa lăuntrică a milioanelor, a nenumăratelor milioane de oameni, e total absentă. E de înţeles că în multe părţi ale globului aceasta nu mai poate fi recuperată, pentru că oamenii au de luptat cu foametea sau cu dictaturi poliţieneşti, dar noi, aici, în lumea liberă, ce scuză avem? Sfera vieţii lăuntrice a trebuit să capituleze sub presiunea crizei publice. Recunosc că această sferă lăuntrică a devenit atât de respingătoare, încât suntem bucuroşi să scăpăm de ea. Dar noi acceptăm şi dizgraţia în care a căzut, şi oamenii îşi umplu vieţile cu aşa-numitele „probleme publice". Şi ce auzim când sunt luate în discuţie aceste probleme publice? Ideile eşuate ale ultimelor trei secole. În orice caz, anihilarea individului, pe care azi se pare că-l dispreţuiesc şi îl detestă cu toţii, va face ca planurile noastre de distrugere, superbombele

noastre, să fie superflue. Vreau să spun că dacă nu vor exista decât minţi găunoase şi trupuri lipsite de spirit înseamnă că nu mai ai nimic serios de distrus. De decenii întregi, în cele mai înalte posturi de conducere, nicăieri în lume, nu am mai avut o fiinţă umană în adevăratul sens al cuvântului. Societatea trebuie să-şi recupereze forţele creatoare, gândirea vie, fiinţa reală; trebuie să respingă toate aceste injurii aduse sufletului omenesc, şi asta cât mai repede! Sau dacă nu...! Ăsta-i punctul unde un om ca Humboldt, credincos ideilor eşuate, şi-a pierdut poezia şi a scăpat trenul.

– Dar el şi-a pierdut minţile. Nu-l poţi învinovăţi. Eu nu l-am cunoscut, dar uneori am impresia că îl ataci prea aspru. Ştiu, continuă ea, îl acuzi că a trăit oribila viaţă de poet, exact în felul în care clasa de mijloc se aşteaptă şi aprobă ca să trăiască un poet. Nimeni nu se ridică la pretenţiile tale. Thaxter nu-i decât micul tău animal răsfăţat. El singur, în mod cert, n-o s-o scoată la capăt.

Desigur, avea dreptate. Thaxter îmi spunea mereu: „Lucrul de care avem noi nevoie este o formulă majoră de viaţă." Mă suspecta că ascund în mânecă o formulă majoră.

– Vrei să spui o formulă plină de respect pios faţă de viaţă sau poate că un principiu yoga? Tu ai o slăbiciune pentru chestii din astea teribiliste. Ai da orice ca să fii un Malraux şi să vorbeşti despre Occident. Ce-i cu ideile astea embrionare ale tale? Formulele majore sunt baloane de săpun. Dezordinea s-a instaurat pe pământ ca să dăinuie.

Şi aşa şi e – bogată, derutantă, chinuitoare şi diversă. Cât despre a te strădui să faci excepţie – şi aşa e totul destul de bizar.

Pierre Thaxter era un pasionat al culturii. Era un clasicist, serios exersat de călugări în latină şi greacă. Franceza o învăţase cu o guvernantă şi o studiase şi la şcoală. Araba o învăţase singur, citise cărţi esoterice şi spera să rupă gura la toţi publicând în reviste de mare erudiţie din Finlanda sau Turcia. Vorbea cu ciudat respect de Panofsky şi Momigliano. Se închipuia un Burton al Arabiei sau un T.E. Lawrence. Uneori

era un geniu în purpură de tipul baronului Corvo, ruinat în chip sordid la Veneţia, scriind ceva ciudat şi pătimaş, rar şi distins. Nu suporta să-i scape ceva. Cânta Stravinski la pian, ştia multe despre baletul rusesc. Era o autoritate în Matisse şi Monet. Avea părerile lui despre arhitectura templelor asiro-babiloniene şi despre Le Corbussier. Putea să te sfătuiască, şi o făcea adeseori, ce anume să cumperi şi de unde anume. La asta se referise Renata. O servietă-diplomat, de pildă, nu e servietă-diplomat dacă are încheietoarea la mijloc: clipsurile trebuie să fie laterale. Era nebun după serviete-diplomat şi după umbrele. Existau în Maroc plantaţii speciale unde creşteau mânere de umbrele, din lemn încovoiat natural. Şi, mai presus de orice, Thaxter se descria singur ca un tip tolstoian. Dacă îl strângeai cu uşa, îţi spunea că e creştin-pacifist-anarhist şi-ţi mărturisea credinţa lui în simplitate şi în puritatea inimii. Aşa încât, desigur, îl iubeam pe Thaxter. Cum să nu-l iubeşti? Şi unde mai pui că febra care-i înfierbânta sărmanul cap făcea din el un ziarist ideal: diversitatea preocupărilor şi curiozitatea lui culturală. Un excelent jurnalist. Lucru pe deplin recunoscut. Lucrase la cele mai de seamă reviste. Şi fiecare dintre ele l-a dat afară. Ceea ce avea el nevoie ar fi fost un redactor-şef inventiv şi înarmat cu răbdare, care să-i încredinţeze misiuni potrivite pentru el.

Mă aştepta între cei doi lei din faţa Muzeului de Artă, întocmai cum eram pregătit să-l văd: cu mantaua, costumul de catifea albastră şi ghetele cu feţe de pânză. Singura schimbare putea fi percepută la păr: îl purta acum în stilul *Directoire*, vârfurile căzându-i peste frunte. Faţa îi era puternic înroşită de frig. Avea o gură lunguiaţă, de culoarea dudelor, o statură impozantă, şi negi, şi nasul strâmb, şi ochi de leopard. Întâlnirile noastre erau întotdeauna pline de efuziune şi ne strângeam în braţe.

– Ce mai faci, bătrâne? Asta-i una din zilele voastre grozave de la Chicago! Tocmai resimţeam absenţa frigului în California. Cumplit, nu? Ei, dacă tot suntem aici, am putea începe direct cu câteva din Monet-urile alea superbe.

Am lăsat la garderobă servieta-diplomat, umbrela, nisetrul, cornurile și marmelada. Am plătit doi dolari pentru intrare și ne-am dus direct în sălile impresioniștilor. Se afla acolo un peisaj de iarnă norvegiană al lui Monet, la care se ducea direct: o casă, un pod, și fulgi de zăpadă. Prin perdeaua de zăpadă, se zărea rozul casei, iar senzația de ger era delicioasă. Toată greutatea zăpezii, a iernii, devenea imponderabilă prin miraculosul efect al luminii. Contemplând această lumină pură, roză, fulguită, crepusculară, Thaxter își prinse pe șaua nasului puternic și strâmb *pince-nez*-ul, cu o scăpărare de sticlă și argint, iar obrajii i se colorară și mai tare. Știa el ce face. Grație acestui tablou, vizita lui începuse cu dreptul. Numai că eu, cunoscând întreaga amplitudine a gândurilor lui, eram sigur că se întreba cum ar putea fi furată din muzeu o capodoperă ca asta, și că mintea lui trecea iute în revistă douăzeci de temerare furturi de artă, de la Dublin până la Denver, organizate cu tot dichisul de mașini în așteptare și tăinuitori pregătiți. Poate că visa la vreun multimilionar, fanatic iubitor de Monet, care să fi construit o firidă ascunsă într-un buncăr de beton și care să fie gata să plătească o avere pentru acest peisaj. Lucruri de mare anvergură visa Thaxter (ca și mine de altfel). Și totuși, el era încă o enigmă pentru mine. Să fi fost un blajin sau un brutal? A decide care din două era însemna un adevărat chin. Dar acum lăsă artificialul *pince-nez* să-i cadă și se întoarse spre mine cu fața-i roșie, împroșcată cu negi, și cu privirea-i de felină mai intensă decât până acum, mohorâtă, ba chiar puțin sașie.

– Am de făcut un comision în cartierul comercial, înainte de a se închide magazinele. Hai să plecăm. După acest tablou, nu mai suport să văd nimic!

Așadar ne-am luat lucrurile de la garderobă și am ieșit pe ușa turnantă. În Mallers Building se afla un negustor numit Bartelstein, care vindea tacâmuri vechi de pește și alte antichități. Thaxter voia să achiziționeze un set.

– Există o controversă asupra tacâmurilor de argint, mă informă el categoric. Se pare că argintul dă peștelui un miros neplăcut. Totuși, eu cred în argint.

De ce cuțite de pește? Și cu ce, și pentru cine? Banca îl dădea afară din casa din Palo Alto, și totuși se părea că el nu-și epuizează niciodată resursele. Din când în când vorbea despre alte case care-i aparțineau – una în Alpii italieni, alta în Bretania.

– Deci în Mallers Building? am întrebat.

– Bartelstein are o reputație internațională. Maică-mea îl cunoaște. Ea are nevoie de cuțite pentru unul dintre clienții ei din înalta societate.

În clipa aceea, se apropiară de noi Cantabile și Polly, amândoi scoțând pe gură aburi de decembrie, în timp ce Thunderbird-ul alb aștepta la marginea trotuarului, cu portiera deschisă și tapiseria roșie ca sângele. Cantabile zâmbea și zâmbetul lui era oarecum nefiresc, mai puțin o expresie a bucuriei decât a nu știu ce altceva. Poate că era o reacție la mantaua și la pălăria lui Thaxter, la ghetele lui de bulevardist și la fața-i aprinsă de ger. Îmi simțeam și eu obrajii roșii. Cantabile, în schimb, era ciudat de alb. Respira aerul de parcă îl fura. Avea o expresie de nerăbdare și nervozitate. Thunderbird-ul, pufăind aburi, începea să blocheze circulația. Pentru că o mare parte din acea zi zăcusem cufundat în viața lui Humboldt, care la rândul lui fusese cufundat în T.S. Eliot, m-am gândit, așa cum s-ar fi gândit și el, la ceasul violet în care mașinăria umană așteaptă, asemenea unui taxi ce pufnește în așteptare. Dar am alungat gândul. Momentul de față îmi solicita întreaga prezență. Am făcut prezentări rapide în stânga și în dreapta:

– Doamna Palomino, domnul Thaxter – și Cantabile.

– Fuga, urcați imediat în mașină! comandă Cantabile cu vocea omului căruia trebuie să i te supui.

N-aveam de gând să înghit.

– Nu, am răspuns. Avem o sumedenie de lucruri de discutat, și prefer să fac câțiva pași pe jos, până la Mallers Building, decât să mă împotmolesc în trafic cu mașina ta.

– Pentru numele lui Dumnezeu, urcaţi-vă în maşină!

Se aplecase spre mine. Dar răcni aceste cuvinte cu un glas atât de tunător, încât tresări singur, îndreptându-şi spinarea.

Polly îşi înălţă faţa frumuşică. Se distra. Părul ei cu firul drept, japonez ca textură, dar foarte roşu şi tuns în cascadă, cădea des şi egal peste lodenul verde. Obrajii plăcuţi îţi spuneau că Polly trebuia să fie o parteneră plăcută la pat. Ar fi fost o bucurie, un succes. Cum de ştiau unii bărbaţi să găsească femei uşor de satisfăcut şi care te satisfăceau cu uşurinţă? Şi eu le puteam identifica după obraji şi după zâmbet – dar numai după ce fuseseră găsite de alţii. Între timp, începuse să fulguiască din invizibilitatea aceea cenuşie aşternută deasupra zgârie-norilor, şi ceva ca un tunet slab se auzea îndărătul nostru. Dar probabil că era zgomotul unor avioane supersonice sau al unor avioane cu reacţie deasupra lacului, pentru că tunetul e asociat cu căldura, or gerul ne şfichiuia obrajii roşii. În cenuşiul acesta intens, crepuscular, suprafaţa lacului luase probabil nuanţe sidefii, iar bordura de franjuri polare i se adunase de timpuriu în această iarnă: un feston alb-murdar, totuşi alb. În ceea ce priveşte frumuseţea naturală, Chicago îşi are partea lui, în ciuda faptului că destinul, istoric de la un capăt la celălalt, îi conferise o materialitate grosolană, un aer grosolan, un sol grosolan. Necazul e că nu mă puteam bucura de apa sidefie cu festonul ei arctic şi de văzduhul cenuşiu, voalat de fulgi, cât îmi stăteau pe cap Cantabilii ăştia, îmbrâncindu-mă în Thunderbird şi gesticulând cu mănuşile fine, de vânător de vulpi. Totuşi, te duci la un concert ca să-ţi depeni propriile tale gânduri pe un fond plăcut de muzică de cameră; în acelaşi chip poate fi folosit şi un Cantabile. Un om care a zăcut ani de zile ferecat în propria-i carapace, cernându-şi fiinţa lăuntrică în exerciţii dureros repetate, hotărând că viitorul omenirii depinde de explorările lui spirituale, adânc frustrat în toate eforturile sale de a obţine înţelegere din partea acelor reprezentanţi ai intelectului modern până la care ar fi vrut să ajungă, luând

în schimb hotărârea de a urma căile spiritului pe care le-a descoperit în el însuși, pentru a vedea unde l-ar putea duce, un astfel de om găsește un stimul interesant într-un individ de genul lui Cantabile.

– Să mergem! urlă el spre mine.

– Nu. Domnul Thaxter și cu mine avem de discutat afacerile noastre.

– O, avem timp berechet pentru așa ceva, interveni Thaxter.

– Și cum rămâne cu cuțitele de pește? Brusc nu te mai interesează cuțitele de pește? l-am întrebat.

Vocea lui Cantabile era hârșâită și stridentă de indignare:

– Încerc să-ți fac un bine, Charlie! Nu-ți cer decât cincisprezece minute din timpul tău, asta-i tot, și pe urmă vă las la Mallers Building pentru scârbele alea de cuțite. Cum ți-a mers la tribunal, drăguțule? Știu bine cum ți-a mers. Au pregătit o ladă plină cu sticle spălate și curate care-ți așteaptă sângele. Dar de pe acum arăți secat de sânge. Ai o mină complet rătăcită. Ai îmbătrânit cu zece ani de la prânz și până acum. Dar eu am ceea ce-ți trebuie ție și am să ți-o dovedesc. Charlie, zece miare investite azi or să-ți puiască cinșpe până joi – dacă nu, să mă lovești pe mine în cap cu bâta cu care ți-am caftit Mercedes-ul. Stronson ne așteaptă. Are nevoie imediat de bani lichizi.

– Nu vreau să am niciun amestec în treaba asta. Eu nu-s extorcator.

– Nu fi tâmpit! Hai, trebuie să ne grăbim!

M-am uitat la Polly. Mă prevenise împotriva lui Cantabile și a lui Stronson și acum îi ceream părerea, din priviri. Zâmbetul ei mi-a confirmat avertismentul dat. Dar se amuza grozav de neclintita hotărâre a lui Cantabile de a ne conduce cu Thunderbird-ul, de a ne înghesui claie peste grămadă pe canapelele de piele roșie ale mașinii deschise, care pufnea. Avea aerul unei răpiri. Ne aflam pe trotuarul lat din fața Muzeului de Artă și amatorii de legende criminale ar putea să vă confirme că celebrul Dion O'Banion obișnuia să-și

conducă automobilul Bugatti cu o sută pe oră, urcând pe trotuar chiar în locul unde ne aflam noi, în timp ce pietonii o luau la fugă. Îi povestisem despre aceasta lui Thaxter. Dar oriunde se ducea, Thaxter dorea să cunoască trăsătura caracteristică, esenţa. Gustând acum esenţa oraşului Chicago, era încântat, rânjea şi mă liniştea:

– Dacă-l pierdem acum pe Bartelstein nu-i nimic, ne oprim la el mâine-dimineaţă în drum spre aeroport.

– Poll, spuse Cantabile, treci la volan. Văd maşina poliţiei.

Autobuzele încercau să se strecoare pe lângă Thunderbird-ul parcat. Circulaţia se încâlcise. Poliţiştii îşi şi roteau lumina albastră în colţul străzii Van Buren. Thaxter se îndreptă spre maşină în urma lui Polly, dar eu am încercat să-l mai conving pe Cantabile:

– Ronald, pleacă! Lasă-mă-n pace!

Mi-a aruncat o privire care divulga totul, deschis şi teribil: am văzut un suflet care se lupta cu complicaţii tot atât de dificile ca şi ale mele, într-un alt sector, îndepărtat.

– N-aş fi vrut să te supun la aşa ceva, dar mă sileşti să-ţi forţez mâna. Degetele lui, în mănuşa de călărie bine întinsă pe mână, îmi înşfăcară mâneca. Prietenul tău de-o viaţă, Alec Szathmar, a dat de un mare necaz sau ar putea să dea, asta depinde numai de tine.

– De ce? Ce s-a întâmplat?

– Uite că-ţi spun. Femeia aia drăguţă – bărbatu-su e unul din oamenii mei – e cleptomană. A fost prinsă la Field şparlind o vestă de caşmir. Şi Szathmar e avocatul ei, pricepi? Eu i l-am recomandat pe Szathmar. El s-a dus la tribunal şi i-a cerut judecătorului să n-o bage la gherlă, pentru că are nevoie de tratament psihiatric şi-o să aibă el grijă de asta. Aşa că tribunalul i-a dat drumu', lăsând-o în supravegherea lui. Şi ce face Szathmar – o duce pe puicuţă drept la un motel şi-o dezbracă, dar înainte de a-i face felul, femeia fuge. Goală-goluţă, fără să aibă pe ea altceva decât fâşia de hârtie care se pune pe closet semn că e dezinfectat. Există martori câţi vrei.

Fata-i cinstită. Nu se prinde la ea figura cu motelul. Singura ei plăcere e să fure. De dragul tău, îl ţin pe bărbatu-su în frâu.

– Tot ce aud de la tine, Cantabile, e absurd, nonsens peste nonsens. Szathmar poate să se poarte ca un dobitoc, dar nu-i un monstru.

– Foarte bine, atunci îi dau frâu liber bărbatului. Crezi că prietenul tău n-o să fie eliminat din barou? O să fie – şi bine i-ar prinde, băga-l-aş în mă-sa!

– Ai copt toată povestea asta dintr-o raţiune neghioabă, am spus. Dacă l-ai avea cu ceva la mână pe Szathmar, l-ai şantaja pe el în clipa asta.

– Foarte bine, fă cum te taie capul, nu-l ajuta! Am să-l sfârtec şi-am să-l hăcuiesc pe pezevenghiul ăla.

– Nu-mi pasă.

– Nu-i nevoie să-mi spui asta. Ştii ce eşti? Un izolaţionist, asta eşti. Nu te sinchiseşti de ce li se întâmplă altor oameni.

Toţi ţin mereu să-mi spună care sunt defectele mele, în timp ce eu îi ascult cu ochi mari, flămânzi, crezând totul şi resimţind totul. Lipsit de stabilitate metafizică, un om ca mine ar ajunge Sfântul Sebastian al criticii. Ciudăţenia este că stau liniştit şi primesc tot. Ca acum, înşfăcat de mâneca pardesiului meu cadrilat, cu Cantabile fumegând intrigi şi osânde pe burlanele nasului său alb. În cazul meu nu se pune problema cum de toate prilejurile oferă informaţii împotriva mea, ci cum folosesc eu prilejurile pentru a extrage informaţii îngropate. Ultima informaţie pe care o căpătasem părea să fie aceea că, prin înclinaţie, sunt genul de fiinţă care are nevoie de idei microcosmico-macrocosmice sau de credinţa că tot ce se petrece într-un om are o semnificaţie universală. Asemenea credinţă poleieşte totul în jurul meu şi face să răsară dulcile frunze lucioase şi ramurile încărcate de portocale din grădinile în care eul nostru nepoluat pluteşte virginal şi plin de recunoştinţă, contopit cu Creatorul său şi aşa mai departe. E posibil să fi fost pentru mine singura cale de a fi eu însumi. Dar în clipa de faţă ne aflam pe trotuarul îngheţat

al Michigan Boulevard, cu Muzeul de Artă în spatele nostru, iar în față cu luminile colorate ale reclamelor de Crăciun și cu fațadele albe ale Companiei de gaz și ale altor companii.

– Orice aș fi, Cantabile, eu și prietenul meu nu venim cu tine.

M-am îndreptat în grabă, spre Thunderbird ca să-l opresc pe Thaxter, care dădea să se urce în mașină. Își adunase poalele mantalei, lăsându-se să alunece pe canapelele suple. Părea foarte mulțumit. Mi-am băgat capul în mașină ca să-i spun:

– Ieși afară de-acolo! Tu și cu mine mergem pe jos.

Dar în aceeași clipă Cantabile mi-a dat brânci în automobil, lângă Thaxter. Și-a pus mâinile pe fundul meu, și mi-a făcut vânt înăuntru. Pe urmă a lăsat în jos speteaza scaunului rabatabil din față, ca să mă țină prins acolo. Următoarea mișcare a fost să tragă ușa după el și s-o trântească cu zgomot, și apoi: „Dă-i drumul, Polly!" Și Polly îi dădu drumul.

– Ce naiba îți închipui că faci îmbrâncindu-mă și ținându-mă captiv aici? am întrebat.

– Poliția e pe urmele noastre. N-am avut timp să te conving prin argumente, răspunse Cantabile.

– Află că asta-i pur și simplu răpire, i-am spus.

Și de îndată ce-am rostit cuvântul „răpire", mi-am simțit inima încărcată de senzația copilărească a unei teribile nedreptăți. Dar Thaxter râdea, chicotind cu gura lui mare, și ochii îi scăpărau și i se încrețeau. Îmi spunea:

– Hi, hi, ia-o mai ușor, Charlie! E un moment extrem de nostim. Amuză-te!

Thaxter nici c-ar fi putut să fie mai fericit. I se oferea o adevărată tratație „*à la* Chicago". De hatârul lui, reînvia vechea reputație a orașului. Această constatare m-a mai potolit un pic. Presupun că într-adevăr sunt o gazdă foarte ospitalieră pentru prietenii mei. Nu cumpărasem eu nisetru, cornuri proaspete și marmeladă de îndată ce aprodul m-a anunțat că Thaxter sosise în oraș? Țineam încă în mână punga de hârtie de la Stop and Shop.

Circulația era foarte aglomerată, dar Polly stăpânea extraordinar mașina. Vira Thunderbird-ul alb pe banda din stânga fără să atingă frâna, fără o hurducare, cu o dibăcie lipsită de orice teamă; era un șofer excelent.

Cantabile cel fără de astâmpăr se răsucea întruna ca să se uite la noi, și-mi spuse la un moment dat:

– Ia te uită ce am aici. Primul exemplar din ediția ziarului de mâine-dimineață. L-am cumpărat de la un tip din tipografie. Cu bani grei. Să-ți spun ceva? Tu și cu mine ocupăm toată rubrica lui Mike Schneiderman. Ascultă:

„Charlie Citrine, «Chevrolet» al Legiunii de Onoare și scrib din Chicago, cel care autorește pelicula *Von Trenck*, și-a achitat în mod public o datorie de joc către o figură a lumii subterane, la Playboy Club. Charles, mai bine ai urma la universitate un seminar de pocher." Ei, ce părere ai, Charlie? Păcat că Mike n-a știut nimic de chestia cu mașina ta și cu zgârie-norul și tot restul. Ei, *acum* ce mai zici?

– Ce zic? Că nu accept formarea unui verb din substantivul „autor". Și că vreau să cobor la Wabash Avenue.

Chicago e mai suportabil dacă nu citești ziarele. Cotisem pe Madison Street și trecusem pe sub scheletele negre ale vagoanelor suspendate.

– Nu te opri, Polly, zise Cantabile.

Ne îndreptam spre decorațiunile de Crăciun de pe State Street, cu Moș Crăciunii și cu săniile trase de reni. Unicul element de stabilitate în acest moment îl constituia felul admirabil în care manevra Polly mașina.

– Povestește-mi despre Mercedes, sări Thaxter. Ce s-a întâmplat cu Mercedes-ul tău? Și ce-i chestia aia cu zgârie-norul, domnu' Cantabile? Figura din lumea subterană de la Playboy Club sunteți dumneavoastră?

– Cei care au urechi de auzit să audă, zise Cantabile. Charlie, cât îți cer pentru manoperă la repararea mașinii tale? Ai dus-o înapoi la reprezentanță? Sper că te ferești de așa-zișii specialiști care te jupoaie. Maimuțoii ăia mânjiți scot câte

patru sute de dolari pe zi. Ce mai potlogari! Cunosc eu un atelier bun și ieftin.

– Foarte mulțumesc.

– Nu face pe deșteptul cu mine. Cel mai mic lucru pe care ți-l pot oferi este să te ajut să mai reduci din cheltuielile de reparație.

N-am răspuns. Inima îmi ciocănea pe o unică temă: doream de urgență să mă găsesc în altă parte. Pur și simplu nu voiam să fiu acolo. O ticăloșie totală! Nu era momentul potrivit să-mi amintesc de niște cuvinte ale lui John Stuart Mill, totuși mi le-am amintit. Ceva de felul ăsta: misiunea spiritelor nobile, într-un moment când treburile pe care cei mai mulți dintre noi suntem chemați să le facem devin triviale și demne de dispreţuit... ta-ta-*ta*, ta-ta-*ta*, ta-ta-*ta*. Ei bine, singurul element valoros în aceste treburi demne de dispreţuit rezidă în spiritul în care sunt împlinite. Eu însă nu puteam deslușI vreo valoare în jur. Dar dacă misiunea acelui *durum genus hominum*, spune marele Mill, ar fi îndeplinită de un agent exterior, supranatural, și deci nu ar mai fi nevoie de înțelepciune și de virtute, o! puține lucruri ar rămâne pe care un om să le poată preţui la alt om. Exact aceasta era problema pe care și-o crease America singură. Thunderbird-ul putea fi considerat ca un agent exterior, supranatural. Și atunci ce-i mai rămânea omului de preţuit? Polly ne transporta în alte sfere. Sub masa de păr roșu se ascundea un creier care, de bună seamă, știa ce să preţuiască, dacă cineva și-ar fi dat osteneala s-o întrebe. Dar nimeni n-o întreba și, ca să conducă mașina, nu avea nevoie de prea mult creier.

Treceam acum pe lângă silueta avântată, montantă a Băncii Naționale, în care se depuneau, strat peste strat, lumini de aur.

– Ce-i construcția asta frumoasă? întrebă Thaxter.

Nimeni nu-i răspunse. Intrarăm pe Madison Street. La viteza asta, dacă o ținem tot așa spre vest, în cincisprezece minute am fi ajuns la cimitirul Waldheim, de la marginea

orașului. Acolo zăceau părinții mei, sub iarba și pietrele împestrițate de zăpadă; în amurgul iernatic, obiectele s-ar fi deslușit estompat etcetera. Dar, desigur, nu spre cimitir ne îndreptam. Am cotit pe La Salle Street, unde a trebuit să încetinim din cauza taxiurilor și a mașinilor care transportau ziare, și a Jaguar-urilor, și Lincoln-urilor, și Rolls-Royce-urilor aparținând agenților de bursă și avocaților marilor corporații – bandiților rafinați și politicienilor aroganți și elitei spirituale a *business*-urilor americane, vulturii înălțimilor plutind la mile depărtare deasupra destinelor de zi cu zi, de ceas cu ceas, și de clipă cu clipă ale oamenilor.

– Fir-ar al naibii, o să-l scăpăm pe Stronson. Pișicherul ăsta borțos, de cum își poate închide biroul, o și întinde în Aston Martin-ul lui, zise Cantabile.

Dar Polly continua să stea tăcută la volan. Circulația era supraaglomerată. În sfârșit, Thaxter reușise să-i atragă atenția lui Cantabile. Și am oftat, lăsat singur cu mine însumi, uitat de ceilalți. Așa cum făcusem și ieri când fusesem împins cu forța, literalmente cu revolverul în coastă, în closetul infect de la baia rusească. Și mi-am spus: „Fără doar și poate celelalte trei suflete închise în obscuritatea călduță a acestui automobil strălucitor, vibrant și lăcuit, sunt muncite de gânduri tot atât de ciudate ca și ale mele." Dar, aparent, erau mai puțin conștienți de ele decât eram eu. Și de ce anume eram eu atât de conștient? Eram conștient că obișnuiam să gândesc că știu până unde am ajuns (luând universul drept cadru de referință). Dar mă înșelasem. Oricum, puteam cel puțin afirma că, spiritualicește, fusesem destul de competent încât să nu mă las strivit de necunoaștere. În orice caz, acum devenise evident pentru mine că nu țineam nici de Chicago și nici, în suficientă măsură, de ceea ce era dincolo de el, și că substanța, interesele și fenomenele cotidiene ale orașului Chicago nu erau pentru mine nici reale și vii, nici destul de clare ca simboluri. Așa încât, neputându-mă bucura nici de o realitate vie, nici de limpezimea simbolică, în momentul de

față nu mă aflam niciunde. Din această pricină mă duceam să susțin lungi conversații misterioase, pe teme esoterice, cu profesorul Scheldt, tatăl lui Doris. Îmi dăduse să citesc cărți despre corpurile eterice și astrale, despre Sufletul Intelectual și Sufletul Conștient, și despre Ființele Nevăzute a căror căldură, înțelepciune și iubire au creat și îndrumă acest univers. Eram mai tulburat de convorbirile cu doctorul Scheldt decât de idila mea cu fiica lui. Deși era o fată bună. Drăguță și vioaie, cu un profil net bine conturat, era o femeiușcă adorabilă. Adevărat că stăruia să ne servească la masă mâncăruri fanteziste, ca de pildă *Beef Wellington*, a cărui crustă de aluat era întotdeauna insuficient coaptă, ca și carnea de altfel, dar astea erau chestiuni minore. Mă încurcasem cu ea numai pentru că Renata și maică-sa mă izgoniseră și mă înlocuiseră cu Flonzaley. Doris nu-i ajungea Renatei nici la degetul mic. Renata? Renata n-ar fi avut nevoie de o cheie de contact ca să pornească o mașină. O simplă sărutare a ei pe capotă ar fi aprins motorul. Care ar fi duduit pentru ea. În plus, domnișoara Scheldt avea ambiții de parvenire socială. La Chicago nu-i ușor de găsit soți cu înalte preocupări intelectuale, și era limpede că Doris dorea să ajungă Madame Chevalier Citrine. Tatăl ei fusese director în IBM și consilier la NASA pentru ameliorarea metalelor folosite la navele cosmice. Dar era totodată și antroposof. Nu-i plăcea să dea acestui lucru epitetul de misticism. Susținea că Steiner a fost un om de știință în domeniul Invizibilului. Dar Doris vorbea fără tragere de inimă despre tatăl ei ca despre un dereglat. Mi-a povestit multe despre el. Era membru al ordinului rosicrucian și un gnostic, și le vorbea cu glas tare morților. Aflată la o vârstă când fetele trebuie să-și înceapă viața erotică, fie că au sau nu talent în acest domeniu, și ținând seama de recenta situație în care mă aflam, Doris s-a purtat foarte drăguț cu mine. Dar treburile nu mergeau, în preajma ei nu mă simțeam eu însumi și, uneori, în momentele cele mai nepotrivite, strigam cu glas tare: „Renata! O, Renata!" După care eram furios pe mine și mortificat. Dar Doris nu se lăsa afectată de strigătele

mele. Era cât se poate de înțelegătoare și în aceasta consta meritul ei cel mai mare. Și când începură convorbirile mele cu profesorul, s-a arătat la fel de rezonabilă, înțelegând că nu puteam să mă culc cu fiica maestrului meu.

Așezat în salonul curat al profesorului – rareori m-am aflat într-o încăpere atât de fundamental curată, cu parchet deschis la culoare, lustruit cu ceară strălucitoare, și acoperit ici-colo cu carpete orientale fără nicio scamă, și cu parcul de dedesubt în care statuia ecvestră a generalului Sherman se cabra în aerul curat – mă simțeam pe deplin fericit. Îl respectam pe profesorul Scheldt. Lucrurile bizare pe care mi le spunea erau, cel puțin, profunde. În zilele noastre și în epoca noastră oamenii au încetat de a mai spune asemenea lucruri. El venea din cu totul alte vremuri. Până și în îmbrăcăminte arăta ca un membru al unui club de prin anii '20. Strânsesem de multe ori mingile de golf pentru oameni de acest tip. Unul dintre ei, un domn Masson, pe care-l serveam regulat la partidele de golf de la Sunset Ridge din Winnetka, era imaginea leită a profesorului Scheldt. Presupun că domnul Masson s-a alăturat de mult legiunilor celor morți și că din tot acest univers sunt singurul care-mi amintesc cum arăta când se căţăra afară din groapa cu nisip.

– Domnule doctor Scheldt...

Soarele strălucește glorios, apa e cristalină ca pacea lăuntrică pe care n-am reușit să o cunosc și vălurită ca uimirea, lacul e infuzat de tării fără număr, fluide, hidromusculare. În salon se găsește un bol din cristal șlefuit, plin cu anemone. Florile acestea nu sunt în stare de nimic altceva decât de armonie și sunt colorate de o inegalabilă flacără derivată din infinitul însuși.

– Și acum, domnule doctor Scheldt... spun eu.

Vorbesc către fața lui însufleţită de interes și urâtă, calmă ca fața unui taur, și încerc să-mi dau seama cât de mult mă pot bizui pe cunoașterea lui – adică dacă noi, aici, suntem reali sau nebuni.

– Daţi-mi voie să văd dacă am înţeles ceva din toate astea – deci gândirea din mintea mea are o existenţă obiectivă, ca gândire în sine, în lumea exterioară. Conştiinţa eului creează o falsă distincţie între obiect şi subiect. Am sesizat corect?

– Da, domnule, cred că da, spune vigurosul bătrân.

– Potolirea setei nu e un fenomen ce începe în gura mea. Porneşte de la apă, şi apa e un element cu existenţă obiectivă în lumea exterioară. La fel şi cu adevărul. Adevărul este un element care aparţine tuturor. Ceea ce înseamnă doi şi cu doi pentru mine înseamnă la fel pentru oricare altul şi nu are nicio legătură cu lumea ego-ului meu. Asta înţeleg. La fel ca şi răspunsul dat afirmaţiei lui Spinoza că dacă piatra dislocată ar avea conştienţă, ar putea gândi: „Zbor prin văzduh", ca şi cum ar face acest lucru prin libera ei voinţă. Dar dacă ar fi conştientă, atunci n-ar mai fi o simplă piatră. Ar putea genera singură mişcarea. Gândirea, puterea de a gândi şi de a cunoaşte, este o sursă de libertate. Gândirea face să devină evidentă existenţa spiritului. Trupul fizic este un agent al spiritului şi oglinda sa. Este un motor şi totodată o reflecţie a spiritului. E un ingenios memento al spiritului asupra propriei sale existenţe; spiritul se vede pe sine însuşi în trupul meu aşa cum îmi văd eu faţa într-o oglindă. Nervii mei îl reflectă. Pământul este literalmente o oglindă a gândirii. Obiectele în sine nu sunt decât gânduri întrupate. Moartea este spatele negru de care are nevoie orice oglindă, ca să puteam vedea ceva în ea. Fiecare percepţie pricinuieşte în noi o anume cantitate de moarte, şi această înnegrire a spatelui oglinzii e o necesitate. Clarvăzătorul reuşeşte să vadă acest lucru în momentul când învaţă cum să dobândească viziunea lăuntrică. Pentru a realiza aceasta, el trebuie să iasă din el însuşi, să se distanţeze.

– Ai reprodus textele, îmi spuse doctorul Scheldt. Nu ştiu dacă ai sesizat întregul sens, dar ai reprodus textul cu acurateţe.

– Mă rog, cred că în parte înţeleg. Când înţelegerea noastră va simţi nevoia, înţelepciunea va pluti spre noi.

La acest punct, doctorul Scheldt începea să comenteze pasajul: „Eu sunt lumina lumii." Pentru el această lumină era reprezentată și de soare. Apoi vorbea de Evanghelia Sfântului Ioan care stăruie asupra înțelepților Heruvimi, în timp ce Evanghelia după Luca stăruie asupra preaiubitorilor Serafimi – Heruvimii, Serafimii și Tronurile alcătuind treimea celei mai înalte ierarhii spirituale. Nu eram prea sigur că-i urmăream gândul.

– Domnule doctor Scheldt, n-am experiența acestor chestiuni avansate, dar găsesc foarte plăcut și reconfortant să vă aud vorbind despre ele. Eu nu știu deloc pe ce lume sunt. Într-una din zilele astea, când lucrurile se vor mai liniști, am de gând să mă apuc serios de cursul de inițiere și să mă țin de el.

– Și când se vor liniști lucrurile?

– Nu știu. Dar cred că v-au mai spus și alții cât de reconfortant se simte sufletul după o astfel de discuție.

– Nu trebuie să aștepți ca lucrurile să se mai liniștească. Trebuie să te hotărăști să le liniștești singur.

Își dădea seama că eram încă foarte sceptic. Nu mă puteam pătrunde de idei ca: Evoluția Lunii, Spiritele Focului, Fiii Vieții, cu Atlantida, cu organele de percepție spirituală ale florii de lotus, cu straniul amestec al lui Avraam cu Zarathustra sau cu alăturarea lui Isus cu Buddha. Toate astea mă depășeau. Totuși, ori de câte ori doctrina vorbea despre ceea ce bănuiam, sau speram, sau știam eu despre ființa lăuntrică, despre somn ori despre moarte, mi se părea că sună a adevăr.

De altfel, aveam toți morții mei la care trebuia să mă gândesc. Atâta timp cât nu pierdusem orice interes față de ei, atâta timp cât nu mă mulțumeam să încerc doar o melancolie lumească în legătură cu mama, cu tata, cu Demmie Vonghel sau cu Von Humboldt Fleisher, eram obligat să investighez, să ajung singur la concluzia că moartea este finală, că morții *sunt* morți. Ori mă conving de ireversibilitatea morții și atunci refuz să mai caut vreo comunicare, condamnând sentimentalismul meu pueril și nostalgiile mele, ori pornesc o investigație

în toată regula. Căci nu vedeam cum aș putea renunța să investighez. Da, m-aș putea sili să consider acest lucru ca pe iremediabila pierdere a tovarășilor de călătorie căzuți pradă devoratorilor Ciclopi. Aș putea să mă gândesc la scena vieții ca la un câmp de luptă. Cei căzuți sunt aruncați în gropi săpate în pământ sau arși până ajung scrum. După asta, s-ar părea că nu mai are rost să întrebi de bărbatul care ți-a dat viață, de femeia care te-a purtat în pântece, de o Demmie pe care ai văzut-o ultima oară urcându-se într-un avion la Idlewild, cu picioarele ei lungi și albe, cu fardul ei, cu cerceii, sau de genialul artist de aur al cuvântului, Von Humboldt Fleisher, pe care l-ai văzut ultima oară rontăind un covrig uscat. Nu poți decât să accepți ideea că au fost rași pe vecie, așa cum vei fi într-o bună zi și tu. Dacă-i pe-așa, când ziarele descriu omoruri comise în plină stradă, în fața ochilor unor mulțimi de martori pasivi, nu-i cazul să consideri ilogică o asemenea pasivitate. Potrivit cu concepția despre moarte pe care ne-am însușit-o pare-se cu toții, oricum fiecare dintre noi va fi înhățat, înghițit de moarte, sufocat, anihilat. Deci teroarea și crima ar fi lucrurile cele mai firești din lume. Aceste concluzii au și fost încorporate în viața societății noastre, și sunt prezente în toate instituțiile ei, politice, educaționale, financiare, juridice.

Convins de această realitate, nu vedeam nicio rațiune de a nu mă duce la doctorul Scheldt, ca să discut despre Serafimi, și Heruvimi, și Tronuri, și Stăpânii, și începătorii, și Arhangheli, și Îngeri, și Spirite.

La ultima noastră întâlnire, i-am spus doctorului Scheldt:

– Domnule, am studiat broșura intitulată *Forța conducătoare și puterile spirituale în istoria omenirii*, și am găsit un pasaj fascinant despre somn. S-ar părea că oamenii nu mai știu să doarmă. Și anume, în timpul somnului ar trebui să se întâmple ceva care acum nu se mai întâmplă, și de asta când ne trezim ne simțim atât de sălcii, neodihniți, sterili, amari și tot restul. Să vedem dacă am înțeles bine. Organismul fizic doarme, organismul eteric doarme și el, dar sufletul veghează.

– Da, confirmă profesorul Scheldt. Când dormim, sufletul pătrunde în lumea suprasensibilă sau cel puţin în una din zonele ei. Pe scurt, pătrunde în propriul său element.

– Mi-ar plăcea să cred acest lucru.

– De ce să nu-l crezi?

– Mă rog, să presupunem că-l cred, doar ca să vedem ce-am înţeles. În lumea suprasensibilă, sufletul întâlneşte forţele invizibile care s-au revelat iniţiaţilor din Antichitate în misterele lor. Nu toate fiinţele ierarhiei sunt accesibile celor vii, ci numai unele dintre ele, dar acestea sunt indispensabile. În timp ce dormim, spune mai departe studiul, cuvintele pe care le-am rostit peste zi vibrează şi se reverberează în jurul nostru.

– Nu chiar cuvintele, mă corectă doctorul Scheldt.

– Nu, dar tonul lor afectiv, bucuria sau tristeţea, sensul cuvintelor. Prin vibraţiile şi ecourile a ceea ce am gândit şi simţit şi vorbit peste zi, comunicăm în somn cu fiinţele ierarhiei. Dar în ziua de azi, cum faptele noastre nu-s decât răutăţi, iar preocupările noastre sunt atât de josnice, limbajul s-a degradat, cuvintele sunt boante şi deteriorate, şi rostim lucruri atât de stupide şi nesărate, încât fiinţele superioare nu aud decât bolboroseli şi mârâieli şi reclame TV – la nivelul meschin al lucrurilor. Ceea ce nu le spune nimic. Ce le-ar putea plăcea acestor fiinţe superioare din vulgaritatea noastră, văduvită de gândire înaltă şi de poezie? Ca rezultat, nu putem auzi în somn altceva decât pârâielile materiei, zgomote fâsâite şi gâlgâite, foşnetul plantelor şi bâzâitul aerului condiţionat. Aşadar suntem incomprehensibili pentru fiinţele superioare. Acestea nu ne pot influenţa şi, la rândul lor, suferă privaţiuni corespunzătoare. Am înţeles bine?

– Da, în linii mari.

– Lucrurile astea m-au făcut să-mi pun întrebări în legătură cu un prieten al meu decedat, care se plângea de insomnii. Era poet. Şi acum pot să-mi dau seama de ce avea asemenea probleme cu somnul. Poate că se ruşina. Pentru că simţea că

nu are cuvinte potrivite ca să le ducă cu el în somn. Poate că efectiv prefera insomnia decât o asemenea rușine și calamitate nocturnă.

Thunderbird-ul opri în fața birourilor de pe La Salle Street. Cantabile sări din mașină. În timp ce ţinea ușa deschisă ca să coboare Thaxter, i-am șoptit fetei:

– Polly, ajută-mă, Polly!

– Stronson e la mare ananghie, spuse ea. Îl pasc necazuri mari de tot. Uită-te în ziarul de mâine.

Am intrat în holul îmbrăcat în faianţă și cu balustrade ca la tripou, și apoi, sus, într-un ascensor rapid, Cantabile repetându-mi întruna, de parc-ar fi vrut să mă hipnotizeze:

– Zece miare investite azi or să-ţi puiască cinșpe până marţi. Înseamnă cincizeci la sută în trei zile. Cincizeci la sută!

Am ieșit într-un coridor alb și ne-am oprit în fața a două uși mari de lemn de cedru pe care scria: Trustul de Investiţii pentru Emisfera Vestică. Cantabile bătu în aceste uși conform unui cod secret: de trei ori; pauză; o dată; apoi încă o dată. Mi se părea ciudat că era nevoie de așa ceva, dar în fond un om care-ţi poate oferi o asemenea dobândă trebuie să fie asaltat de amatori de investiţii. O secretară frumoasă ne pofti înăuntru. Pe jos, în antecameră, covoare grele.

– E-aici, zise Cantabile. Voi, băieţi, aşteptaţi-mă câteva minute.

Thaxter se așeză pe un soi de canapeluță portocalie. Un bărbat îmbrăcat într-o haină cenușie de portar făcea curat cu un aspirator zgomotos. Thaxter își scoase pălăria mare de fante, și-și netezi bretonul *Directoire* peste fruntea neregulată. Își vârî muștiucul pipei încovoiate între buzele-i drepte și-mi spuse: „Stai jos!" I-am dat să ţină nisetrul și marmelada și l-am ajuns pe Cantabile la ușa biroului particular al lui Stronson. I-am tras de sub braţ exemplarul din ziarul de mâine. El l-a înșfăcat pe dată și am început să tragem amândoi de el. Pardesiul i s-a deschis și i-am văzut pistolul înfipt la cingătoare, dar priveliștea aceasta nu m-a mai reţinut.

– Ce vrei? m-a întrebat.

– Să mă uit la rubrica lui Schneiderman.

– Stai că ţi-o rup din ziar.

– Dacă faci asta, plec imediat.

Mi-a azvârlit ziarul cu un gest violent şi a intrat în biroul lui Stronson. Răsfoindu-l în grabă, am găsit în pagina financiară un articol care descria dificultăţile domnului Stronson şi ale Trustului de Investiţii pentru Emisfera Vestică. Comisia de Garanţii şi Schimb făcuse o reclamaţie împotriva lui. Era acuzat de violarea regulamentelor federale asupra garanţiilor. Folosise fondurile în scopuri frauduloase şi operase cu garanţii neînregistrate. O depoziţie a Comisiei de Garanţii şi Schimb atesta că datele cunoscute în legătură cu Guido Stronson erau false, şi anume că nu era licenţiat al Universităţii Harvard, ci se retrăsese dintr-un liceu din New Jersey înainte de absolvire, fusese apoi ajutor la o staţie de benzină şi, până de curând, funcţionar al unei agenţii de strângere a taxelor în Plainfield. Îşi părăsise soţia şi pe cei patru copii, care se aflau în momentul de faţă într-un oraş din est, în grija asistenţei sociale. Guido Stronson a venit la Chicago, unde a deschis un mare birou pe La Salle Street, prezentând strălucite acreditări şi documente, printre care şi diploma Secţiei Comerciale de la Harvard. Afirma că realizase mari succese la Hartfort, ca director de asigurări. Compania lui de investiţii s-a bucurat în scurt timp de o vastă clientelă, care a băgat capital în carne de mistreţ, cacao, minereu aurifer. Stronson cumpărase o casă pe coasta de Nord, şi afirma că doreşte să se dedice vânătorii de vulpi. Această investigaţie federală avuse loc în urma unor reclamaţii primite din partea acţionarilor. În încheiere, raportul reproducea zvonul că printre clienţii lui Stronson se numărau mulţi oameni ai Mafiei. Se pare că-şi păgubise clienţii de câteva milioane de dolari.

Încă în astă-seară Chicago avea să cunoască aceste fapte, iar mâine biroul avea să fie asediat de acţionarii escrocaţi şi Stronson va trebui să apeleze la protecţia poliţiei. Dar cine-l

va proteja poimâine de răzbunarea Mafiei? Am studiat fotografia publicată în ziar. În general, ziarele distorsionează feţele oamenilor – cunoşteam acest lucru din proprie experienţă; dar fotografia, dacă semăna cât de cât cu Stronson, nu inspira niciun pic de milă. Există unele feţe care câştigă prin proasta reproducere.

Dar de ce m-o fi adus Cantabile aici? Îmi promisese câştiguri rapide, dar mai ştiam şi eu *câte ceva* despre viaţa modernă. Vreau să spun că izbuteam şi eu să citesc un pic în marea şi misterioasa carte a Americii urbane. Eram prea pretenţios şi capricios ca s-o studiez mai îndeaproape – profitasem de condiţiile vieţii ca să-mi pun la încercare puterile mele de imunitate; conştiinţa suverană se străduieşte să evite fenomenele şi să devină imună la efectele lor. Şi totuşi, ştiam, mai mult sau mai puţin, cum operează bandiţii ca Stronson. Dosesc undeva o bună parte din dolarii furaţi, sunt condamnaţi la opt sau zece ani de închisoare, şi când ies se retrag liniştiţi în Indiile de Vest sau în Azore. Poate că acum Cantabile tocmai încerca să pună mâna pe o parte din banii tăinuiţi de Stronson – posibil că în Costa Rica. Sau poate că, dat fiind că pierdea douăzeci de mii de dolari (unii dintre ei s-ar fi putut să fie banii familiei Cantabile), avea de gând să facă o mare scenă. Şi dorea să asist la o asemenea demonstraţie. Ţinea să fiu prezent. Datorită mie, intrase în rubrica lui Mike Schneiderman. Probabil că acum imaginase ceva şi mai strălucit, şi mai senzaţional. Avea nevoie de mine. De ce oare eram atât de des amestecat în chestii din astea? Şi Szathmar îmi făcea asemenea figuri; George Swiebel aranjase o partidă specială de pocher ca să-mi înfăţişeze *mie* câteva lucruri; azi după-masă până şi judecătorul Urbanovich jucase teatru în cabinetul lui, de hatârul meu. Probabil că în Chicago eram asociat cu arta şi ideile, cu unele valori superioare. Nu eram eu autorul lui *Von Trenck* (filmul), onorat de guvernul francez şi de Clubul Zigzag? Mai purtam încă în portofel o bucată de panglică subţire, şifonată, de prins la butonieră. Şi, vai nouă,

biete suflete, cu toatele atât de instabile, ignorante, tulburate, neliniștite! Nu putem nici măcar să tragem un somn ca lumea! Nu izbutim să stabilim noaptea un contact cu generoșii, regeneratorii îngeri și arhangheli care ar fi trebuit să ne dea tărie prin căldura, iubirea și înțelepciunea lor. Ah, biete inimi ce suntem, cât de rău o ducem, și cum mai râvneam eu să aduc unele schimbări, amendamente și îmbunătățiri! Să fac ceva!

Cantabile se închisese într-o conferință cu domnul Stronson, și acest Stronson, reprezentat în ziar cu o față brutal de grosolană și cu părul tuns paj era probabil turbat. Poate că Ronald Cantabile îi propunea tranzacții – tranzacții peste tranzacții și deasupra alte tranzacții. Poate că-i dădea sfaturi cum să iasă basma curată față de furioșii ștabi din Mafia.

Thaxter își ridică picioarele ca să facă loc sub ele aspiratorului.

– Cred c-ar fi mai bine să plecăm, i-am spus.

– Să plecăm? Acum?

– Cred c-ar trebui s-o întindem de aici.

– Ei, haide, Charlie, nu mă face să plec de aici. Vreau să văd ce urmează. Nu mai pup eu o ocazie ca asta. Omul ăsta, Cantabile, e complet primitiv. De-a dreptul fascinant.

– Preferam să nu te fi repezit în Thunderbird fără să mă fi întrebat. Erai atât de aţâţat de „Chicago ţara gangsterilor", încât n-ai mai putut aștepta. Presupun că vrei să profiți de această experiență – și să trimiți un material la *Reader's Digest* sau la altă aiureală de felul ăsta. Și avem atâtea de discutat împreună.

– Astea pot să aștepte, Charles. Știi, într-un fel sunt impresionat de tine. Te plângi mereu că duci o viață izolată, și când vin la Chicago te găsesc prins în inima evenimentelor.

Mă flata. Știa că-mi place să fiu socotit expert în tot ce ţine de Chicago.

– Cantabile e unul dintre partenerii tăi de sport de la club?

– Nu cred că Langobardi l-ar accepta. Nu suportă în jur gangsteri minori.

– Cantabile-i gangster minor?

– Nu știu exact ce e. Se poartă ca un cap al Mafiei. E un nătăfleț. Are o nevastă care-și dă doctoratul.

– Splendoarea asta cu păr roșu și pantofi cu platformă?

– Nu, nu asta.

– N-a fost grozav cum a bătut la ușă în felul ăla codificat? Și secretara drăguță i-a deschis. Ai observat vitrinele astea cu obiecte de artă precolumbiană și colecția de evantaie japoneze? Charles, îți spun eu, nimeni n-a ajuns încă să cunoască țara asta ca lumea. E o țară și jumătate! Cei care încearcă să interpreteze America sunt niște împuțiți. Nu fac alta decât să lanseze niște formule docte. *Tu*, Charles, *tu* ar trebui să scrii despre ea, să-ți descrii viața ta de zi cu zi și să mai strecori și niște idei în treaba asta.

– Thaxter, ți-am povestit cum mi-am dus fetițele să vadă castorii în Colorado? Administrația Pădurilor afișase de jur-împrejurul lacului placarde care descriau ciclul de viață al castorilor. Dar castorii habar n-aveau. Ei pur și simplu continuau să molfăie, să înoate și să fie castori. Dar noi, castorii umani, suntem tulburați când suntem descriși. Nu ne place să auzim ce auzim. De la Kinsey, ori de la Masters, ori de la Eriksen. Citim despre criza identității, despre alienare, și toate astea ne impresionează.

– Și nu vrei să participi la deformarea morală a semenilor tăi printr-o nouă contribuție? Doamne, cum mai detest cuvântul ăsta, „contribuție". Dar tu însuți faci întruna analize de nivel foarte înalt. Ce-i cu studiul ăla pe care mi l-ai trimis pentru *Arca*? – cred că-l am aici la mine, în servietă – în care ofereai o interpretare economică a excentricităților individuale. Ia să vedem, sunt sigur că-l am la mine. Afirmi că în acest anume stadiu al capitalismului, s-ar putea să existe o legătură între diminuarea posibilităților de investiție și nevoia de asumare a unor noi roluri și de noi investiții de personalitate. L-ai citat chiar pe Schumpeter, Charlie. Da, uite-l aici: „Se creează impresia că aceste drame au un caracter pur lăuntric,

dar s-ar putea ca ele să aibă o determinare economică... când oamenii își închipuie că sunt animaţi de un efervescent spirit de inventivitate sau de creativitate, ei nu fac decât să reflecte necesitatea socială de dezvoltare economică."

– Dă dracului hârtia aia, am strigat. Pentru numele lui Dumnezeu, nu-mi cita mie marile mele idei! Dacă există ceva ce n-aș putea suporta azi, e lucrul ăsta.

Pentru mine era un fleac să generez gânduri „înalte" de felul ăsta. Și Thaxter, în loc să mă căineze pentru această slăbiciune faţă de vorbăria goală, mă invidia. Tânjea să fie și el un membru al „inteligheņţiei", să aibă un loc în Panteon și să emită și el o Formulă Majoră ca Albert Schweitzer, sau Arthur Koestler, sau Sartre, sau Wittgenstein. Nu înţelegea de ce eu îmi manifestam neîncrederea în treaba asta. Eram probabil prea grandoman, ba chiar prea snob, îmi spunea înţepător, plin de resentimente. Dar era o realitate: nu doream să fiu un lider în lumea inteligheņţiei. Humboldt urmărise acest ţel cu toate puterile lui. El credea în izbânzile forţei analitice, punea mai mare preţ pe „idei" decât pe poezie, era gata să renunţe la univers pentru sublumea înaltelor valori culturale.

– Oricum, stăruia Thaxter, ar trebui să colinzi și tu Chicago cum colinda Restif de la Bretonne străzile Parisului, și să scrii o cronică. Ar fi senzaţional.

– Thaxter, vreau să-ţi vorbesc despre *Arca*. Tu și cu mine urma să dăm un nou impuls vieţii spirituale a acestei ţări, și să lăsăm în urmă publicaţii ca *American Mercury*, *The Dial*, *Revista de Occidente* și altele. Am discutat și am proiectat acest lucru de ani de zile. Am cheltuit o groază de bani. Și unde-i *Arca*? Eu te consider un mare ziarist, un ziarist înnăscut și cred în tine. Am anunţat apariţia revistei noastre și oamenii au trimis diverse materiale. Zac manuscrisele de secole la noi. Am primit scrisori caustice și chiar ameninţări. M-ai transformat în ţap ispășitor. Toţi mă înjură pe mine și te citează pe tine. Te-ai erijat ca expert în Charles Citrine și mă interpretezi unde poţi și unde nu poţi – cum funcţionez, cât de

puţin înţeleg femeile, şi toate slăbiciunile caracterului meu. Nu mă supăr prea tare. Totuşi, aş fi mai bucuros dacă m-ai interpreta mai puţin. Şi apoi cuvintele pe care mi le pui în gură – că X e un cretin, că Y e un imbecil. Când n-am nimic nici cu X, nici cu Y. Cel care are ce are cu ei eşti tu.

– Charlie, dacă e să vorbim sincer, cauza pentru care n-a apărut încă primul număr e că mi-ai trimis prea mult material antroposofic. Tu nu eşti prost, aşa că bănuiesc c-o fi ceva în antroposofia asta. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu putem da drumul la toată avalanşa asta despre suflet.

– De ce nu? Lumea vorbeşte despre *psyche*, de ce nu şi despre suflet!

– *Psyche* e un termen ştiinţific. Trebuie să obişnuieşti treptat lumea cu terminologia ta.

– De ce dracu' ai cumpărat o asemenea enormă cantitate de hârtie?

– Voiam să-mi creez posibilitatea de a publica cinci numere la rând fără să-mi mai bat capul cu probleme de aprovizionare. Şi-apoi, a fost un chilipir.

– Şi unde-s acum toate tonele alea de hârtie?

– În depozit. Dar nu cred că *Arca* te frământă pe tine. Pe tine te dă gata Denise, tribunalul, banii şi toată tracasarea asta.

– Nu-i chiar aşa. Uneori îi sunt recunoscător lui Denise. Zici c-ar trebui să colind străzile ca Restif de la Bretonne? Ei bine, dacă Denise nu m-ar urmări cu procesele ei, n-aş ieşi din casă. Datorită ei mai ies şi eu în oraş. Mă mai menţin în contact cu faptele de viaţă. Şi, efectiv, a fost o experienţă instructivă.

– Cum aşa?

– Mi-am dat seama cât de universală e dorinţa de a face rău celuilalt. Cred că-i la fel într-un regim democratic ca şi într-un regim dictatorial. Numai că la noi legile şi avocaţii au ridicat o stavilă în calea urii. Pot să te rănească, să-ţi facă viaţa un iad, dar nu pot să-ţi facă de petrecanie.

– Dragostea ta de cultură, Charles, îţi face cinste. Zău aşa. Pot să-ţi spun acest lucru după o prietenie de douăzeci de ani, declară Thaxter. Ai un caracter foarte bizar, dar există în tine o anumită... nu ştiu cum s-o numesc... o anumită demnitate. Dacă tu-i spui suflet şi eu îi spun *psyche*, ai probabil raţiunea ta. Tu ai un suflet, Charles. Ceea ce-i un lucru uimitor astăzi la un om.

– Şi tu ai unul. Oricum, cred c-ar fi mai bine să renunţăm la planul nostru de a publica *Arca* şi să lichidăm bunurile patrimoniale, dacă a mai rămas ceva.

– Vai, Charles, nu te pripi. Putem pune foarte uşor revista pe picioare. Aproape c-am şi pus-o.

– Nu mai pot să vâr bani în ea. Stau prost cu finanţele.

– În orice caz situaţia ta nu se compară cu a mea, mă linişti Thaxter. În California am fost curăţat.

– Cât de rău stau lucrurile acolo?

– Mă rog, obligaţiile tale le-am redus la minimum. Ai promis să-i plăteşti salariul lui Blossom. Ţi-o aminteşti pe Blossom, secretara? Ai cunoscut-o în septembrie, nu?

– Obligaţiile mele? În septembrie ne-am înţeles s-o concediezi pe Blossom.

– Ah, dar era singura care se pricepea să manevreze aparatura IBM.

– Dar aparatura tehnică nu a fost pusă niciun minut în funcţiune.

– Nu-i vina ei. Noi ne-am pregătit. Puteam s-o pun în funcţiune în orice clipă.

– Adevărul este că te consideri un personaj prea măreţ ca să nu ai subalterni.

– Fii om, Charles! Imediat după plecarea ta, soţul lui Blossom a murit într-un accident de automobil. Doar n-ai fi vrut s-o dau afară într-un moment ca ăsta. Îţi cunosc inima bună, Charles. Aşa că am luat asupră-mi răspunderea de a anticipa atitudinea ta. Nu-i vorba decât de o mie cinci sute de dolari. Mai e ceva ce trebuie să-ţi menţionez,

factura lemnăriei pentru aripa nouă pe care am început s-o construiesc.

– Eu nu ţi-am cerut să construieşti aripa. M-am opus categoric.

– Cum, dar ne-am înţeles ca birourile să fie separate. Doar n-ai fi vrut să-mi aduc tot balamucul ăla editorial în casă.

– Am declarat răspicat că nu sunt de acord cu construcţia. Ba chiar te-am prevenit că, dacă sapi groapa aia lângă casa ta, s-ar putea să-i slăbeşti temelia.

– Ei, nu-i mare lucru, mă potoli Thaxter. Firma de cherestea o s-o demonteze şi o să-şi ia lemnăria îndărăt. Şi-acum, în legătură cu încurcătura cu băncile – îmi pare foarte rău de ce s-a întâmplat, dar n-a fost vina mea. Cecul de la Banco Ambrosiano din Milano a întârziat. Blestemata asta de birocraţie! Şi-n plus, ştii ce haos şi ce anarhie e în Italia. Oricum, ai primit cecul meu.

– Nu l-am primit.

– Nu? Trebuie să fie printre scrisori. E un adevărat scandal cum funcţionează poşta! Era ultimul meu vărsământ de o mie două sute de dolari la banca Palo Alto. Mi-au lichidat contul. Îţi datorează ţie o mie două sute de dolari.

– E posibil ca banca să nu-i fi primit. Poate că banii au fost expediaţi din Italia cu poştalionul cu cai.

N-a zâmbit. Momentul era solemn. În fond, discutam despre banii lui.

– Neisprăviţii ăştia din California ar fi trebuit să facă o nouă emitere şi să-ţi trimită un cec de casă.

– Poate că nu le-a sosit încă cecul de la Banco Ambrosiano.

– Uite aici, spuse Thaxter scoţând un carnet din servieta-diplomat. Am făcut un calcul prealabil pentru achitarea banilor pe care i-ai pierdut. Trebuie să-ţi recapeţi banii la preţul de cost iniţial al acţiunilor. Insist categoric. Cred că le-ai cumpărat la patru sute. Te-ai prăjit, să ştii, acum au scăzut simţitor. Mă rog, n-ai nicio vină. Să spunem că atunci când ai expediat acţiunile valorau optsprezece mii. Să nu crezi că las la o parte dividendele.

– Renunță la dividende, Thaxter.

– Nu, insist categoric. E simplu de aflat ce dividende plătește IBM. Comunică-mi cifra, și îți trimit cecul.

– În cinci ani de zile ai achitat sub o mie de dolari din împrumutul la bancă. Ai plătit numai dobânzile și aproape nimic din capital.

– Procentul de dobândă era fantastic.

– În cinci ani ți-ai redus datoria de capital doar cu două sute de dolari pe an.

– Nu-mi vin acuma în minte cifrele exacte. Dar știu că banca, după ce-o să vândă stocul tău de acțiuni, o să-ți mai datoreze niște bani.

– Acțiunile IBM au scăzut acum la două sute. Așa că și banca e în pierdere. Nu că mi-ar păsa de necazurile băncilor.

Dar Thaxter îmi explica acum de zor cum ar putea să-mi restituie banii, cu dividende cu tot, într-o perioadă de cinci ani. Pupilele negre, îngustate ale ochilor lunguieți verzi ca agurida se plimbau deasupra cifrelor. Avea să achite totul frumos, cu demnitate, aristocratic, pe deplin onest, nesustrăgându-se de la nicio obligație în fața unui prieten. Îmi dădeam seama că era absolut convins de ceea ce spunea. Dar mai știam că planul acesta minuțios de procedare corectă față de mine echivala în mintea lui cu însăși acțiunea de a-și achita datoriile. Foile lungi și galbene ale carnetului, încărcate de cifre, termenii generoși ai plăților, grija pentru orice detaliu, expresiile de prietenie, rezolvau și lichidau problema noastră integral și definitiv. În chip magic.

– Țin să fiu de o precizie scrupuloasă în conturile astea mărunte cu tine. Pentru tine, sumele mici sunt mai importante decât alea mari. Ce mă surprinde uneori e faptul că eu și cu tine ne batem capul cu asemenea mărunțișuri. Tu ai putea realiza orice sumă de bani ai dori. Nu-ți cunoști propriile resurse. Curios, nu? Ai putea să apeși pe un buton și banii ți-ar curge în poală.

– Pe care buton?

– Ai putea să te duci cu un proiect la orice editor şi să stabileşti tu cifra avansului.

– Am luat deja avansuri grase.

– Prostii. Ai mai putea obţine oricât. De altfel, am venit şi eu cu câteva idei. Pentru început, tu şi cu mine ne-am putea apuca de *Baedekerul* ăla cultural de care ţi-am vorbit mereu, un ghid pentru americanii cultivaţi care călătoresc în Europa şi s-au săturat să tot cumpere marochinărie florentină şi pânzeturi irlandeze. Li s-a făcut lehamite de turma de turişti gură-cască. Se găsesc aceşti americani cultivaţi la Viena, să spunem? În ghidul nostru vor putea găsi lista institutelor de cercetare pe care le pot vizita, a micilor biblioteci, a colecţiilor particulare, a formaţiilor de muzică de cameră, numele cafenelelor şi restaurantelor frecventate de matematicieni, de pildă, sau de violonişti, lista cu adresele poeţilor, pictorilor, psihologilor şi aşa mai departe. „Vizitaţi atelierele şi laboratoarele lor! Staţi de vorbă cu ei!"

– Mai bine ai aduce o brigadă înarmată care să-i împuşte pe loc pe toţi poeţii ăştia, decât să dai asemenea informaţii în mâinile devoratorilor de turism cultivat.

– Nu există un Minister al Turismului în Europa care să nu fie interesat de un asemenea proiect. Toate vor coopera din plin. S-ar putea chiar să ne împingă şi ceva bani. Charlie, am putea realiza chestia asta pentru fiecare ţară din Europa, pentru oraşele mari şi pentru capitale. Ideea mea ne-ar putea aduce un milion de dolari. Eu m-aş ocupa de organizare şi de investigare. Aş face munca cea mai grea. Ţie ţi-ar reveni partea de atmosferă poetică şi de idei. Am avea nevoie de o echipă de oameni pentru detaliile administrative. Am putea începe cu Londra, şi trece apoi la Paris, la Viena şi la Roma. Spune o vorbă şi mă şi duc la una din marile case de editură. Numele tău ne-ar asigura un avans de două sute cincizeci de mii. Îi împărţim pe din două şi s-a dus cu necazurile tale financiare.

– Paris și Viena! De ce nu Montevideo și Bogota? Și acolo există cultură. Explică-mi de ce călătorești cu vaporul și nu cu avionul în Europa?

– E modul meu preferat de a călători – extrem de odihnitor. Una dintre puţinele plăceri care i-au rămas mamei mele este aranjarea acestor călătorii pentru unicul ei copil. Ba de astă dată a făcut și mai mult. Campioana de fotbal a Braziliei face un turneu în Europa. Mama știe că mie îmi place fotbalul – fotbalul superb. Și mi-a luat bilete la patru meciuri. În plus, am și niște probleme de afaceri pentru care plec. Și vreau să-mi văd și câţiva dintre copii.

M-am abţinut să-l întreb cum de-și îngăduia să călătorească la clasa întâi, pe vasul France, când era ruinat. Întrebările nu duceau nicăieri. Niciodată nu reușeam să-i înţeleg explicaţiile. Oricum, îmi amintesc că mi-a povestit odată cum costumul lui de catifea, cu un fular de mătase legat în maniera lui Ronald Colman, devenea o foarte acceptabilă ţinută de seară. Ba chiar, milionarii în haine de seară arătau șleampeţi pe lângă el. Și femeile îl adorau. Într-o seară, pe parcursul ultimei lui croaziere, dacă voiai să-l crezi, o bătrână doamnă din Texas i-a strecurat în poală, pe sub masă, un săculeţ din piele de căprioară plin cu pietre preţioase. Thaxter i le-a pasat în chip discret îndărăt. N-avea el de gând să fie gigoloul babelor bogate din Texas. Nici măcar al acelor de o magnanimitate în stilul oriental sau al Renașterii. La urma urmei, fusese un gest mare, potrivit cu un ocean mare, și cu un caracter mare. Dar el era un tip remarcabil de demn, de virtuos, și fidel soţiei sale – tuturor soţiilor sale. Era foarte devotat extinsei sale familii, numeroșilor copii pe care-i avea de la diferite femei. Dacă nu putea statua o Formulă Majoră de Viaţă, cel puţin avea să-și lase amprenta genetică asupra lumii.

– Dacă aș fi ruinat, i-am spus, i-aș cere mamei mele să-mi ia bilet la clasa a treia. Ce bacșiș dai când cobori în Le Havre de pe vasul France?

– Îi dau stewardului-șef cinci dolari.

– Ești norocos dacă mai scapi cu viață de pe vas.

– Ba e cât se poate de potrivit. Ăștia îi sfidează pe americanii bogați și-i disprețuiesc pentru lașitatea și pentru ignoranța lor. Apoi adăugă: Afacerea pentru care plec acum este organizarea unui consorțiu internațional al editorilor pe baza unei anumite idei ale mele. La origine, ideea am ciupit-o de la tine, Charlie, dar desigur că nici nu-ți mai aduci aminte. Mi-ai spus odată c-ar fi foarte interesant să colinzi lumea și să iei interviuri unor dictatori de mâna a doua, a treia sau chiar a patra, ca Generalul Amin, Gaddafi, și toată șleahta.

– Dac-ar ști că-i faci dictatori de mâna a treia, te-ar îneca în acvariul lor.

– Nu fi prost, nu i-aș lăsa să înțeleagă așa ceva. Sunt lideri ai unei lumi în curs de dezvoltare. Dar constituie un subiect fascinant. În urmă cu câțiva ani erau niște studenți străini flenduroși și țigănoși, niște viitori mici șantajiști, și acum amenință marile națiuni, sau fostele mari națiuni, cu distrugerea. Lideri distinși din lumea întreagă le pupă mâna.

– Ce te face să crezi că or să stea de vorbă cu tine?

– Mor de dorința să stea de vorbă cu cineva ca mine. Tânjesc după vremurile tinereții lor, și eu am acreditări impecabile. Li se scurge inima să asculte vorbindu-se despre Oxford și Cambridge și New York și sezonul monden din Londra, și să discute despre Karl Marx și Sartre. Dacă vor să joace golf, sau tenis sau ping-pong, le stau la dispoziție. Ca să mă pregătesc pentru scrierea acestor articole, am citit câteva lucruri serioase, menite să-mi dea tonul potrivit: Marx despre Ludovic Bonaparte e o carte extraordinară. Am răsfoit și Suetoniu, Saint-Simon și Proust. Întâmplător, va avea loc și un congres internațional de poezie în Taiwan. S-ar putea să mă ocup și de ăsta. Întotdeauna trebuie să fii ochi și urechi la ce se întâmplă în jurul tău.

– Ori de câte ori încerc acest lucru, nu mă aleg decât cu urechile murdare.

– Cine știe, poate c-o să-i iau un interviu și lui Ciang Kai-Și înainte de a da ortu' popii.

– Nu-mi pot închipui că ar avea ceva să-ți spună.

– O, de asta am eu grijă, mă asigură Thaxter.

– Ce-ar fi mai întâi s-o ștergem de aici? am întrebat.

– Vai, încearcă și tu, o dată, să ții pasul cu mine și să trăiești în stilul meu. Încetează cu excesul de prudență! Lasă lucrurile interesante să se întâmple. Ce rău poate fi în asta? Ia spune-mi, pe plan personal ce se mai aude, ce-i cu tine?

Ori de câte ori mă întâlneam cu Thaxter, aveam între noi cel puțin o conversație intimă. Cu el puteam discuta deschis, îmi dădeam drumul. În ciuda tuturor excentricităților lui lipsite de sens, și alor mele, exista o legătură între noi. Cu Thaxter puteam sta de vorbă. Uneori îmi spuneam că a-i vorbi lui echivala pentru mine cu o ședință la psihanalist. Ajunseseră, cu anii, să echivaleze și ca preț. Thaxter reușea să extragă din mine tot ce gândeam. Un prieten de o formație intelectuală mai serioasă, ca Richard Durnwald, nici nu voia să audă când încercam să discut ideile lui Rudolf Steiner. „Prostii! îmi spunea. Pur și simplu prostii! Mi-am făcut eu o idee despre toate astea." În lumea cărturărească, antroposofia stârnea dispreț. Durnwald îndepărta subiectul cu brutalitate, deoarece voia să-și păstreze stima față de mine. Thaxter, în schimb, mă întrebă:

– Ce-i cu acel Suflet Conștient și cum îți explici teoria că oasele noastre s-au cristalizat chiar din cosmos?

– Mă bucur că mi-ai pus această întrebare, am răspuns.

Dar înainte de a mă lansa în explicații, l-am văzut pe Cantabile apropiindu-se. Nu, nu se apropia de noi, pogora asupra noastră, într-un fel ciudat, de parcă nu atingea podeaua cu covoarele ei, ci găsise o altă bază materială pentru tălpile sale.

– Dă-mi voie să împrumut asta, zise și luă pălăria cu margini întoarse a lui Thaxter. Foarte bine, urmă, încurajator și încordat. Vino, Charlie! Hai să-i facem omului o vizită. M-a ridicat în picioare aproape cu violență. Thaxter se ridică și

el de pe canapeluţa oranj, dar Cantabile îl îmbrânci la loc, spunându-i: Dumneata, nu. Pe rând câte unul.

Mă luă cu el, şi se opri în faţa uşii prezidenţiale.

– Uite ce-i, îmi spuse, mă laşi pe mine să vorbesc. E o situaţie specială.

– După câte văd, o să fie încă una din reprezentaţiile tale originale. Dar să ştii că niciun ban nu va ieşi din mâna mea.

– O, n-aveam de gând să-ţi fac figura asta. Cine, dacă nu un disperat aflat la mare strâmtoare, ar putea să-ţi dea trei mii pentru două? Ai văzut articolul din ziar, ha?

– Bineînţeles. Şi dacă nu l-aş fi văzut?

– Nu te-aş fi lăsat să te înfunzi. Ai trecut examenul. Suntem prieteni. Oricum, vino să-l cunoşti pe individ. Bănuiesc că ai un fel de datorie să analizezi societatea americană, de la Casa Albă şi până la cartierele rău famate. Tot ce-ţi cer este să-ţi ţii gura cât îi spun eu vreo două de la obraz. Ieri te-ai dovedit un om grozav de integru. Şi nu ţi-a stricat, nu?

În timp ce vorbea, mi-a legat strâns în talie cordonul pardesiului şi apoi mi-a trântit pălăria lui Thaxter pe cap. Până să apuc să fac o mişcare, uşa biroului lui Stronson s-a deschis larg.

Bancherul stătea în picioare, îndărătul biroului său, unul din birourile acelea masive, administrative, de tip Mussolini. Fotografia din ziar te inducea în eroare numai dintr-un singur punct de vedere: mă aşteptam la un om mai impunător. Stronson era un băiat gras, cu păr castaniu-deschis şi o faţă gălbuie. Ca statură semăna cu Billy Srole. Bucle castanii îi acopereau gâtul scurt. Impresia pe care ţi-o făcea nu era plăcută. Obrajii îi erau ca două fese. Purta un pulover cu guler rulat, şi nişte ornamente bălăngănitoare: lanţuri şi amulete care-i atârnau pe piept. Tunsoarea paj îi dădea o înfăţişare porcină. Avea pantofi cu tălpi groase, ca să pară mai înalt. Cantabile mă adusese acolo ca să-l ameninţe.

– Stronson, uită-te bine la asociatul meu, îi ţipă. Dânsul e omul de care ţi-am vorbit. Studiază-l! Ai să mai dai ochii

cu el. Și-ți vine el de hac! Într-un restaurant, într-un garaj, la un cinema, într-un lift, pune el mâna pe tine! Apoi către mine: Asta-i tot! Du-te și așteaptă-mă afară!

Mă întoarse cu fața spre ușă.

Îngheţasem. Pe urmă m-a apucat groaza. Să personifici un ucigaș, chiar și numai ca o marionetă, e îngrozitor. Dar înainte de a-l putea dezminți indignat, de a-mi smulge pălăria de pe cap și de a opri bluful lui Cantabile, se auzi vocea recepționistei lui Stronson, puternic amplificată și umplând toată camera, venind din cutia crestată de pe biroul lui.

– Acum? întrebă vocea.

– Acum, răspunse el.

Pe dată intră în birou portarul în haină cenușie, împingându-l pe Thaxter în fața lui. Își ținea în mână legitimația deschisă.

– Poliția! Brigada Omucideri, spuse el și ne îmbrânci pe toți trei cu fața la perete.

– Stai puțin! Ia să vedem legitimația aia. Ce vrei să spui cu „Brigada Omucideri"? întrebă Cantabile.

– Da' ce credeai, se amestecă Stronson, că o să te las să mă amenințI și o să stau cu mâinile-n sân? După ce mi-ai spus cum ai să pui să fiu omorât, m-am dus la procuratură și am cerut să se emită un mandat de arestare. Două mandate de arestare. Unul în alb pentru ucigașul plătit, prietenul tău.

– Tu treci drept asasin de profesie? mă întrebă Thaxter.

Arareori râdea Thaxter în gura mare. Cele mai ilare încântări ale sale se manifestau de obicei mai mult în tăcere, dar de astă dată încântarea sa nu mai cunoștea margini.

– Cine-i ucigașul plătit, eu? am întrebat, încercând să zâmbesc.

Nimeni nu mi-a răspuns.

– Cine are nevoie să te amenințe pe tine, Stronson? izbucni Cantabile. Ochii lui căprui erau foarte umezi, în timp ce fața îi era supărător de palidă și de uscată. Ai tocat

peste un milion de dolari din banii băieţilor din Troika, aşa că s-a zis cu tine, băieţaş! Eşti un om mort. De ce să se mai bage şi altul pe fir? N-ai mai multe şanse decât un şobolan prins în capcană. Domnule poliţist, omul ăsta nici nu mai există! Să citiţi povestea în ziarul de mâine. Trustul de Investiţii pentru Emisfera Vestică a fost ras de pe faţa pământului. Stronson vrea să mai tragă pe câţiva după el. Charlie, du-te şi ia ziarul! Arată-i-l omului ăstuia!

– Charlie nu se duce nicăieri, zise detectivul. Toată lumea rămâne la perete. Aud că ai un pistol şi că te numeşti Cantabile. Aplecaţi-vă, puişorilor, aşa!

Ne-am supus cu toţii. Poliţistul îşi ţinea arma sub braţ. Harnaşamentul îi scârţâia. Scoase pistolul din brâul ornat al lui Cantabile.

– Nu-i un calibru 38 obişnuit, e un tip special. Un Magnum. Cu ăsta poţi ucide şi un elefant.

– Vedeţi, aşa cum v-am spus, interveni Stronson. Ăsta-i pistolul pe care mi l-a vârât sub nas.

– Probabil că-i ereditar în familia Cantabile să se prostească cu pistoalele. Unchiul tău Moochy a fost ăla care i-a împuşcat pe ăi doi puşti, nu? N-aveţi pic de clasă. Nişte tontălăi. Ia să vedem acum dacă n-aveţi şi ceva marijuana la voi. Ar fi drăguţ dacă pe lângă povestea cu pistolul v-aş mai agăţa de coadă şi-o chestie de droguri. Las' că te aranjăm noi bine, băiete! Bandă blestemată de ucigaşi de copii!

Acum Thaxter era percheziţionat pe sub manta. Gura i se lăţise până la urechi, iar şaua nasului strâmb era roşie ca para focului de atâta veselie – bucuria minunatei aventuri la Chicago. Eu eram furios pe Cantabile, clocoteam de mânie. Detectivul îşi plimbă mâinile pe coapsele mele, pe sub braţe, sus între picioare, apoi spuse:

– Voi doi vă puteţi întoarce cu faţa. Da' ce spilcuiţi sunteţi amândoi! Unde-ai găsit ghetele astea cu feţe de pânză? În Italia? îl întrebă pe Thaxter.

– Pe King's Road, răspunse acesta afabil.

Detectivul își dezbrăcă haina cenușie de portar – dedesubt purta un pulover roșu cu guler pe gât – și goli pe masă portofelul negru lunguieț, din piele de struț, al lui Cantabile.

– Și care, mă rog, e presupus a fi ucigașul cu plată? întrebă el. Errol Flynn cu mantia neagră sau cel cu pardesiul cadrilat?

– Pardesiul cadrilat, răspunse Stronson.

– Ar trebui să te las să-l arestezi și să te faci de baftă, spuse Cantabile, cu fața la perete. Haide, arestează-l! Începe cu el!

– Da' de ce, o fi v'un grangur? întrebă polițistul. Mare șțab?

– Ba bine că nu, urmă Cantabile. E o persoană distinsă și foarte cunoscută. N-ai decât să te uiți în ziarul de mâine și-ai să-i vezi numele tipărit în rubrica lui Schneiderman: Charles Citrine. O importantă personalitate a orașului Chicago.

– Ei și, trimitem la gherlă personalități importante cu duiumul. Kerner, directorul închisorii, n-a avut minte să-și aranjeze un om de legătură pentru șperțuri.

Detectivul se distra. Avea o față comună, ridată, acum foarte veselă, o față de polițist încercat. Sub puloverul roșu i se bomba pieptul gras. Părul mort al perucii cu care se deghizase distona cu culorile sănătoase din obraji, crea o lipsă de simetrie organică. I se lipise de țeastă în locuri nepotrivite. Peruci din astea vedeai adeseori pe scaunele vesel colorate din cabinele de garderobă ale Downtown Club – ghemuri flocoase ca niște foxterieri așteptându-și stăpânii.

– Cantabile a venit la mine azi-dimineață cu niște propuneri nebunești, explică Stronson. L-am refuzat categoric. Atunci m-a amenințat c-o să mă ucidă și mi-a arătat pistolul. E nebun de-a binelea. Mi-a spus c-o să se întoarcă cu omul lui. Mi-a descris cum o să se producă asasinatul. Omul lui o să mă urmărească săptămâni la rând. Pe urmă o să mă împuște în cap și o să-mi reteze jumătate din craniu, așa cum retezi un ananas putred. Mi-a descris cum o să-mi facă țeasta țăndări, cum or să mi se scurgă creierii și o să-mi dea sângele pe nas. Mi-a spus chiar și cum o să facă să dispară arma crimei – singura dovadă –, cum ucigașul lui plătit o s-o taie cu un

ferăstrău electric, iar bucăţile o să le arunce în gurile de canal din diverse suburbii. Totul până în cele mai mici amănunte.

– Oricum, borţosule, eşti un om mort! strigă Cantabile. Până-n câteva luni stârvul tău o să fie pescuit dintr-un canal şi o să trebuiască să-ţi răzuie un centimetru de rahat de pe faţă ca să-şi dea seama cine eşti.

– N-ai permis de portarmă. Foarte bine, zise poliţistul.

– Te rog, ridică-i pe toţi de aici, interveni Stronson.

– Ai de gând să ne arestezi pe toţi? N-ai decât două mandate de arestare, spuse Cantabile.

– Vă ridic pe toţi.

Atunci am vorbit şi eu:

– Aşa cum v-a arătat şi domnul Cantabile, n-am niciun amestec în toată treaba asta. Prietenul meu Thaxter şi cu mine tocmai ieşeam de la Muzeul de Artă când a apărut Cantabile şi ne-a adus aici pe sus pentru o presupusă investiţie. Îl înţeleg perfect pe domnul Stronson. E îngrozit. Cantabile are un soi de vanitate care-l scoate din minţi, e ros de infatuare, de o formă violentă de grandomanie – totul e un bluf. Şi de data asta nu-i vorba decât de una din originalele lui imposturi. Domnule Stronson, poate că domnul poliţist v-ar putea spune că eu nu sunt tipul de ucigaş cu plată. Sunt convins că a văzut dumnealui destui.

– Omul ăsta n-a asasinat pe nimeni în viaţa lui, confirmă poliţistul.

– Şi mă pregătesc pentru o călătorie în Europa, şi am o sumedenie de treburi de aranjat.

Acest din urmă punct era de maximă importanţă. Lucrul cel mai neplăcut era că buclucul ăsta îmi inoportuna preocupările mele anxioase, complexa mea subiectivitate. Lăuntricul meu război civil împotriva vieţii făţişe, care e elementară, uşor de descifrat pentru oricine, şi caracteristică acestui oraş – Chicago, statul Illinois.

În calitate de cititor fanatic, baricadat, zidit în stivele-i de cărţi, obişnuit să privească doar de la înălţimea ferestrei sale

mașinile de poliție, camioanele de pompieri, ambulanțele, un om involuat, trăgându-și seva din mii de referințe și texte, găseam acum substanță în explicația dată de T.E. Lawrence când s-a înrolat în Forțele Aeriene Britanice: „Să plonjez brut printre brute ca să-mi dau singur seama…" „Cum funcționează lucrurile?"… „în acești ani care mi-au mai rămas din viața mea în floare." Petreceri gălăgioase, încăierări, obscenități cazone, detalii triviale. Da, spunea Lawrence, mulți ar accepta fără să crâcnească condamnarea la moarte numai pentru a scăpa de condamnarea la viață pe care o ține soarta în cealaltă mână. Îmi dădeam seama ce voia să spună. Așadar era timpul ca cineva – și de ce n-aș fi eu acela? – să se ocupe de această chestiune derutantă și disperată, în mai mare măsură decât au făcut-o alți oameni admirabili ce și-au dat aceeași osteneală. Lucrul cel mai rău legat de momentul acesta absurd era că avântul mi-era frânt. La ora șapte eram așteptat la cină. Renata avea să se supere. Se simțea jignită când cineva îi trăgea clapa. Avea și ea nervii ei care funcționau întotdeauna într-o anumită direcție; și, dacă nu mă înșelau bănuielile, Flonzaley bântuia prin preajmă. Substitutele hăituiesc întruna mințile oamenilor. Chiar și cei mai stabili și echilibrați indivizi păstrează întotdeauna un tainic înlocuitor, pe undeva, în rezervă; or, Renata nu era unul dintre oamenii cei mai stabili. Cum adeseori îi plăcea să producă rime spontane, într-o zi mă surprinsese cu următoarele versuri:

Când iubitul
Îți dispare
Apar alții-n
Așteptare.

Mă îndoiesc că ar fi existat cineva care să aprecieze spiritul Renatei mai profund decât îl apreciam eu. Îmi deschidea abisuri de candoare care îmi tăiau respirația. Dar Humboldt și cu mine căzurăm de acord că eram în stare să înghit orice, numai să fie bine exprimat. Era un adevăr. Cu versurile de mai

sus, Renata mă făcuse să râd. Nu voiam încă să mă gândesc la grozăvia implicată de cuvintele ei, la perspectivele nude spontan dezvăluite. Altădată îmi spusese: „Nu numai că avem acces liber la cele mai bune lucruri pe care ni le oferă viaţa, dar niciodată nu te poţi comporta îndeajuns de liber faţă de ele".

Un amant pus la popreală îi oferea Renatei clasicul prilej uşuratic de comportare liberă. Din pricina deprinderii mele de a ridica asemenea consideraţii mărunte la nivelul teoretic, nu va surprinde pe nimeni faptul că am început să mă gândesc la nelegitimitatea subconştientului şi la independenţa lui faţă de normele de conduită. Dar subconştientul nu e liber, ci numai antinomic. După Steiner, adevărata libertate rezidă în starea de pură conştienţă. Fiecare microcosm a fost disociat de macrocosm. Arbitrara diviziune în Subiect şi Obiect a pierdut omenirea. Eul nul a căutat diversiuni. A devenit actor. Asta era situaţia Sufletului Conştient, aşa cum o interpretam eu. Dar în momentul de faţă, simţeam un val de nemulţumire faţă de Rudolf Steiner însuşi. Acesta îşi avea originea într-un jenant pasaj din *Jurnalul* lui Kafka, asupra căruia îmi atrăsese atenţia prietenul meu Durnwald, cu convingerea că eu încă mai eram capabil de muncă intelectuală serioasă şi că mai puteam fi salvat de antroposofie. Şi Kafka se lăsase atras de viziunile lui Steiner şi găsise că stările de clarviziune descrise de acesta erau similare cu cele pe care le trăia el, când se simţea încălcând graniţele cele mai îndepărtate ale umanului. Îşi dăduse întâlnire cu Steiner la hotelul Victoria, pe Jungmannstrasse. În *Jurnal* se aminteşte că Steiner purta o redingotă la două rânduri, prăfuită şi pătată, şi că avea un guturai îngrozitor. Îi curgea nasul şi îşi îndesa cu degetul batista adânc în nări, în timp ce Kafka, observând cu dezgust acest lucru, îi povestea lui Steiner că el e un artist împotmolit în munca de asigurări. Sănătatea şi înclinaţiile temperamentale, spunea el, îl împiedicau să urmeze o carieră literară. Dacă ar mai fi adăugat teosofia la literatură şi la munca de asigurări, ce s-ar fi ales de el? Răspunsul lui Steiner nu e reprodus.

Desigur că și Kafka era sătul până peste cap de acel disperant fastidios și zeflemitor Suflet Conștient. Bietul om, felul în care și-a expus situația nu-i face prea multă cinste. Geniul prins în capcana muncii de asigurări? O scuză foarte banală, nu mult mai bună decât guturaiul lui Steiner. Și Humboldt ar fi fost de acord. Obișnuiam să discutăm despre Kafka și-i cunoșteam vederile. Dar acum, Kafka și Steiner și Humboldt se găseau împreună în împărăția morții, unde desigur aveau să-i urmeze și toți cei aflați în prezent în biroul lui Stronson. Urmând să reapară poate peste veacuri, într-o lume mai scânteietoare. Nu era nevoie să scânteieze prea tare ca să fie mai scânteietoare decât asta de acum. În orice caz, descrierea lui Steiner făcută de Kafka m-a dezamăgit.

În timp ce mă lansasem în aceste reflecții, Thaxter intrase în joc. Se ferea de considerații răutăcioase. Dorea să pună lucrurile la punct în modul cel mai amabil, fără să dea impresia că ia pe cineva de sus.

– Nu pot să cred că dorești într-adevăr să-l arestezi pe domnul Citrine, spuse, zâmbind cu gravitate.

– Și de ce nu? întrebă polițistul, cu pistolul lui Cantabile, acel Magnum masiv și nichelat, înfipt în cingătoare.

– Ai fost de acord că domnul Citrine nu are mutră de criminal.

– E obosit și palid. I-ar prinde bine o săptămână la Acapulco.

– E o farsă absurdă, exclamă Thaxter.

Ținea să-mi demonstreze mie splendoarea bunului său simț, cât de bine îi înțelegea și cum se pricepea să-i ia pe semenii săi americani. Dar pentru mine era absolut evident cât de excentric îl găsea polițistul pe Thaxter, cu eleganța și cu aerele lui.

– Domnul Citrine e un istoric cu faimă internațională. *A fost*, realmente, decorat de guvernul francez.

– Ai vreo dovadă? întrebă polițistul. Nu cumva ai la dumneata medalia?

– Oamenii nu se plimbă cu medaliile în buzunar, am răspuns.

– Și atunci ce dovadă îmi poți oferi?

– N-am la mine decât bucățica asta de panglică. Am dreptul să o port la butonieră.

– Ia s-o vedem!

Am scos din buzunar bucățica de mătase verzulie, încolăcită, veștedă, insignifiantă.

– Asta? se miră polițistul. Asta nu-i bună nici să legi piciorul unui pui cu ea.

Eram perfect de acord cu el și, în sinea mea de chicagoan, disprețuiam în aceeași măsură ca și el toate aceste false onoruri străine. Eram Hahalerul, arzând de ridicolul propriei mele situații. Așa le trebuia și francezilor. Nici francezii nu trăiau într-unul din cele mai bune secole ale istoriei lor. Tot ce făceau, făceau prost. Și ce-a fost în capul lor când mi-au dat capătul ăsta de panglică verde și boțită? Deoarece la Paris Renata insistase s-o port la butonieră, ne-am expus insultelor unui adevărat chevalier, pe care l-am întâlnit, eu și cu Renata, la un dineu; omul cu rozeta roșie, „savantul perseverent", pentru a folosi propriile sale cuvinte. În viața mea nu m-a sfidat cineva ca individul ăla. „Argoul american este absolut deficient, inexistent, spunea. În franceză ai douăzeci de cuvinte pentru «gheată»." Pe urmă a strâmbat din nas în legătură cu behaviorismul – mă luase drept un behaviorist – și a sfârșit prin a se arăta extrem de aspru cu panglica mea verde. Mi-a spus: „Am convingerea că lucrările dumitale sunt respectabile, dar acesta este genul de decorație care se acordă celor ce îmbunătățesc pubelele."

Numai cu necazuri m-am ales de pe urma faptului că mă decoraseră francezii. Mă rog, și asta va trebui să treacă. În acest primejdios moment al istoriei umane și al evoluției cosmice, unica distincție adevărată nu are nimic de-a face cu medalii și cu panglici. A nu dormi este un lucru distins. Orice altceva e apă de ploaie.

Cantabile continua să stea cu faţa la perete. Observam cu plăcere că poliţistul cu el avea ce avea. „Nu te mişca de acolo", îi spunea. Aveam senzaţia că noi, cei aflaţi în biroul acela, ne găseam sub ceva ca un uriaș val străveziu. Și această enormă cupolă cristalină plana încă asupră-ne, sclipind ca un cleștar. Ne găseam cu toţii înăuntrul ei. Când avea să se spargă bubuind, o să ne trezim proiectaţi și împrăștiaţi la mile și mile depărtare, de-a lungul unui ţărm alb. Aproape că speram ca Rinaldo Cantabile să-și frângă gâtul în cădere. Ba nu, când avea să se producă această proiectare, fiecare dintre noi va acosta teafăr și separat de ceilalţi pe o plajă golașă, alb-sidefie.

Cum deocamdată fiecare dintre ei își juca rolul – Stronson, zădărât de evocarea făcută de Cantabile a cadavrului său pescuit din canal, guiţa cu o voce de soprană porcină: „O să am eu grijă să capeţi ce ţi se cuvine!", iar Thaxter, căutând să fie convingător, se insinua în subtext – eu m-am pus în dezacord cu ei și m-am dedat uneia dintre teoriile mele. Unii oameni își îmbrăţișează talentele cu gratitudine. Alţii n-au ce face cu ele și nu se gândesc decât cum să-și înfrângă metehnele. Numai cusururile cu care au fost dotaţi îi interesează și constituie o provocare pentru ei. Astfel, cei care urăsc oamenii nu fac decât să-i caute. Mizantropii practică adeseori psihiatria. Timizii devin actori. Hoţii înnăscuţi caută posturi de încredere. Timoraţii fac acte de temeritate. Să luăm cazul lui Stronson, un om care a intrat în maşinaţiuni disperate pentru a-i escroca pe gangsteri. Sau cazul meu, un iubitor de frumos care stăruia să locuiască la Chicago. Sau Von Humboldt Fleisher, un om cu puternice instincte sociale care s-a îngropat într-un sat mohorât.

Stronson nu a avut tăria de a răzbi. Văzându-l cât de autodeformat era: gras, dar elegant, cu picioare scurte, dar cocoţat pe pantofi cu tălpi groase, înclinat să guiţe, dar îngroșându-și vocea, mă simţeam cuprins de milă, da, de o adâncă milă faţă de el! Aveam senzaţia că adevărata lui natură îl reclama cu rapiditate. Uitase oare să se bărbierească dimineaţa sau groaza făcuse să-i crească subit barba? Ţepi lungi, oribili îi ieșeau pe

deasupra gulerului. Căpătase un aer de dihor. Frizura paj îi era muiată de sudoare.

– Vreau să-i pui pe toţi în cătuşe, îi spuse poliţistului.

– Cum, când n-am decât o singură pereche?

– Pune-l pe Cantabile. Haide, pune-i-le lui!

În sinea mea, eram perfect de acord cu el. Da, pune-i ticălosului cătuşe, răsuceşte-i braţele la spate, să-l taie fierul în carne! Dar după ce mi-am spus în sinea mea toate lucrurile astea crude, n-am mai simţit nevoia neapărată de a le vedea întâmplându-se.

Thaxter l-a luat pe poliţist deoparte şi i-a strecurat câteva cuvinte în şoaptă. M-am întrebat mai târziu dacă i-o fi pasat vreo parolă secretă CIA. Cu Thaxter nu puteai fi niciodată sigur. Până în ziua de azi n-am reuşit să mă conving dacă a fost sau n-a fost vreodată agent secret. Cu ani în urmă mă invitase ca oaspete la el în Yucatán. A trebuit să schimb de trei ori avionul până am ajuns acolo; am fost întâmpinat, pe o fâşie de aeroport murdar, de un peon în sandale, care m-a condus într-un Cadillac nou până la vila lui Thaxter, ticsită de servitori indigeni. Erau acolo maşini şi jeepuri şi o soţie şi copilaşi, iar Thaxter îşi însuşise dialectul local şi dădea de jur-împrejur dispoziţii. Thaxter era un geniu lingvistic şi învăţa cu mare repeziciune limbi noi. Dar avea necazuri cu o bancă din Merida şi încurcase socotelile cu un club din vecinătate unde se împotmolise în datorii. Am sosit exact în momentul când punea în aplicare invariabila lui schemă. A doua zi mi-a declarat că părăsim afurisitul acela de loc. Am încărcat cuferele cu haine de blană şi echipamente de tenis, comori din temple şi aparate electrice. În maşină l-am ţinut în poală pe unul din copilaşi.

Poliţistul ne-a scos din biroul lui Stronson, care striga în urma noastră:

– Bandiţilor, v-arăt eu vouă! Vă promit! Indiferent de ce-o să mi se întâmple! Mai ales cu tine am să mă răfuiesc, Cantabile!

Dar a doua zi el avea să înfrunte răfuielile.

În timp ce aşteptam liftul, am avut răgaz să schimb câteva cuvinte cu Thaxter.

– Eu nu sunt reţinut, mi-a spus el. Aproape că-mi pare rău. Mi-ar fi plăcut să merg până la capăt.

– Presupun că ai destule de făcut. Bănuiam eu că ticălosul de Cantabile pune la cale o treabă urâtă. Ce-i mai rău e că Renata o să fie supărată foc. Thaxter, acum că eşti liber, nu cumva să uiţi de mine.

– Nu fi absurd, Charles. Îţi chem imediat avocaţii. Dă-mi câteva nume şi numere de telefon.

– Primul lucru, cheam-o pe Renata. Şi uite numărul lui Szathmar. Sună-i şi pe Tomchek şi Srole.

Thaxter îşi notă informaţiile pe un formular de recepţie de la cârdul American Express. Să mai fi avut încă bani în cont?

– Ai să pierzi peticul ăsta de hârtie, i-am spus.

Thaxter mi-a răspuns cu mare seriozitate:

– Urmăreşte totul cu atenţie, Charlie. Tu eşti o găină speriată. Firește, e un moment greu. Şi tocmai de asta trebuie să urmăreşti totul cu şi mai mare atenţie. E o *plus forte raison*[1].

Când Thaxter o dădea pe franţuzeşte însemna că era serios. Şi în timp ce George Swiebel mă ocăra întotdeauna că fac abuzuri trupeşti, Thaxter mă avertiza asupra nivelului meu de anxietate. E drept că era un om cu nervi destul de tari pentru felul de viaţă pe care şi-l alesese. Şi, din acest punct de vedere, în ciuda slăbiciunii sale pentru expresii franţuzeşti, Thaxter era un american adevărat; şi, asemenea lui Walt Whitman, se oferea ca arhetip: „Ceea ce cred eu vei crede şi tu." Dar în acele momente lucrul acesta nu-mi era de prea mare ajutor. Mă aflam în stare de arest. Simţămintele mele faţă de Thaxter erau acelea ale unui om încărcat de pachete, care-şi caută cheile de la uşă în timp ce motanul casei îl sâcâie. Adevărul este că oamenii către care mă îndreptam pentru

[1] O raţiune cu atât mai importantă (fr.).

ajutor nu erau nici pe departe favoriţii mei. De la Thaxter nu te puteai aștepta la nimic. Ba chiar bănuiam că strădaniile lui de a mă ajuta ar putea deveni de-a dreptul periculoase. Dacă aș fi strigat vreodată că mă înec, ar fi venit în fugă și mi-ar fi aruncat un colac de salvare din beton armat. Dacă picioarele strâmbe au nevoie de pantofi strâmbi, sufletele strâmbe au cerinţe strâmbe, iar afecţiunea ajunge până la ele pe căi strâmbe. Un om care tânjea după ajutor se crampona de cineva incapabil de a i-l oferi.

Presupun că secretara chemase duba alb-albastră a poliţiei, care ne aștepta acum în fața imobilului. Era o fată foarte drăguță. M-am uitat la ea când am părăsit biroul, și mi-am spus: „Iată o fetiţă sentimentală. Bine crescută. Frumoasă. Impresionată la vederea unor oameni arestaţi. Cu lacrimi în ochi."

– Tu treci în față! îi strigă poliţistul lui Cantabile, care intră în mașină cu pălăriuța lui pe vârful capului, fața albă și șuviţe de păr revărsate de o parte și de alta.

În clipa aceea, răvășit cum era, arăta pentru prima oară a italian autentic.

– Cel mai important lucru pe care-l ai de făcut e Renata. Ia imediat legătura cu Renata, i-am spus lui Thaxter în timp ce mă urcam în spate. Dacă nu dai de Renata, intru la mare bucluc, mare bucluc!

– Nu te necăji. Oamenii nu te vor lăsa să dispari pe vecie, mă consolă Thaxter.

Cuvintele lui de mângâiere mi-au pricinuit primul moment de reală anxietate.

Într-adevăr, a încercat să intre în legătură cu Renata și cu Szathmar. Dar Renata se afla încă la cumpărături cu clienta ei, alegând stofe de mobilă, iar Szathmar își închisese biroul. Nu știu cum, dar Thaxter a uitat că-i pomenisem și de Tomchek și Srole. De aceea, ca să-și omoare timpul, a intrat la un cinematograf de pe Randolph Street să vadă un film cu Kung Fu. După ce s-a terminat filmul, a găsit-o pe Renata acasă. Și-a spus că, din moment ce ea îl cunoștea

atât de bine pe Szathmar, putea lăsa toată treaba în seama ei. La urma urmei, el era străin de oraș. Avea loc un meci de baschet între echipele Boston Celtics și Chicago Bulls și Thaxter și-a cumpărat un bilet de la un speculant. În drum spre stadion, a oprit mașina la Zimmerman și și-a luat o sticlă de Piesporter. N-a putut s-o răcească cum trebuie, dar cu sandvișurile cu nisetru a mers.

În mașina poliției, silueta întunecată a lui Cantabile se contura în fața ochilor mei. Către ea îmi adresam gândurile. Un om de teapa lui Cantabile profita de inadecvata mea teorie asupra răului, nu-i așa? Cu abilitatea lui istrionică de a se insinua și a mistifica, umplea toate golurile teoriei mele. Dar eu, în calitate de american, *aveam* oare o teorie asupra răului? Poate că nu. Așadar, el venea din acea zonă informă și nedelimitată a neputinței mele, afișându-și ideile și infatuările. Și pacostea asta de om le încânta pe femei, se pare – îi plăcea lui Polly și, după toate aparențele, și soției sale doctorande. Ghiceam că, din punct de vedere erotic, era categorie ușoară. Dar, în fond, pentru majoritatea femeilor numai imaginația contează. Și astfel, mergea înainte prin viață, cu mănușile lui fine de călărie și cu ghetele din piele de vițel și cu puful lucios al costumului de tweed și cu pistolul Magnum pe care-l purta în cingătoare, amenințându-i pe toți cu moartea. Amenințările erau plăcerea vieții lui. Pe mine mă sunase în toiul nopții ca să mă amenințe. Amenințările îi provocaseră indigestia de ieri, din Division Street. Dimineața se dusese să-l amenințe pe Stronson. După-masă se oferise, sau amenințase, să-i facă de petrecanie lui Denise. Da, era o creatură ciudată, cu fața lui albă, cu nasul lung din ceară bisericească, cu nările ca două burlane negre. Era foarte neliniștit pe locul din față. Părea că încearcă să se uite la mine. Avea destulă libertate cât să-și poată răsuci capul și ciuguli penele negre de pe spate. Ce semnificație să fi avut faptul că încercase să mă prezinte drept un asasin? Să fi descoperit oare sugestia originară în mine? Sau poate că, în felul lui, încerca să mă

scoată din mine însumi, să mă arunce în lume, o lume din care, îmi făceam eu iluzia, izbutisem să mă retrag? La nivelul de judecată al orașului Chicago, îl categorisisem drept bun de balamuc. Mă rog, era, în mod cert, bun de balamuc. Iar eu eram îndeajuns de sofisticat încât să-mi dau seama că în ceea ce-mi propusese să-i facem noi doi lui Polly era o oarecare doză de homosexualitate, chiar dacă toată treaba nu era pe bune. Speram că or să-l vâre din nou la închisoare. Pe de altă parte, simțeam că omul ăsta făcea ceva pentru mine. Se materializase în calea mea, cu puful acela lucios al tweedului, a cărui asprime sugera urzici. Palid și nebun, cu mustața lui de nurcă, s-ar fi zis că avea de împlinit o misiune spirituală. Se ivise cu menirea de a mă clinti din centrul mort. Dar pentru că eu eram din Chicago, nicio persoană normală și rațională n-ar fi izbutit să mă clintească. N-aș fi reușit să fiu eu însumi în preajma oamenilor normali și raționali. Să luăm, de pildă, legăturile mele cu un om ca Richard Durnwald. Oricât îl admiram, alături de Durnwald nu mă simțeam în largul meu din punct de vedere intelectual. Ceva mai bine mă simțeam cu doctorul Scheldt, antroposoful, dar și cu el aveam dificultăți, dificultăți tot de natură chicagoană. Când îmi vorbea despre misterele esoterice, îmi venea să-i spun: „Nu-mi mai înșira mie gogoși din astea spirituale, amice!" Și, în fond, relațiile mele cu doctorul Scheldt erau extrem de importante. Chestiunile pe care le discutam cu el erau cât se poate de serioase.

Toate astea îmi treceau sau îmi zburdau acum prin minte, și mi-am amintit de Humboldt la Princeton citându-mi: „*Es schwindelt!*"[1] Cuvintele lui V.I. Lenin la Institutul Smolnâi. Or, lucrurile erau acum foarte *schwindelt*-itoare. Să fi fost oare pentru că, asemenea lui Lenin, eram pe punctul de a pune temelia statului polițienesc? Să fi fost din pricina fluxului, a puhoiului de senzații, intuiții, idei?

---

[1] Aprox.: Te ia cu ameteală (germ.).

De bună seamă, polițistul avea dreptate. Strict vorbind, nu eram un asasin. Dar încorporam în mine însumi pe alți oameni și-i consumam. Când mureau, îi plângeam pătimaș. Afirmam că voi continua operele și viețile lor. Dar de fapt ce alta făceam decât să adaug forța lor la a mea? În zilele lor de glorie și vigoare nu fusesem cu ochii pe ei? Și pe femeile lor? Puteam deslușI de pe acum conturul, încercările purgatoriale la care va fi supus sufletul meu de îndată ce va păși în stadiul următor. „Urmărește totul cu atenție, Charlie", mă sfătuise Thaxter. Își purta capa, își ținea în mână ideala servieta-diplomat și umbrela cu mâner din lemn natural încovoiat, precum și sandvișurile cu nisetru. Am urmărit totul cu atenție. Am urmărit o *plus forte raison*. Urmărind, mi-am dat seama că în mașina poliției călcam pe urmele lui Humboldt. Cu douăzeci de ani în urmă, căzut în mâna legii, el se luptase cu polițiștii. Îl vârâseră în cămașă de forță. Îl apucase o criză de diaree în duba poliției și l-au băgat la Bellevue. Încercau să-l înfrunte, să facă ceva unui poet. Ce știa poliția newyorkeză despre poeți? Ei știau de bețivi și hoți, de siluitori, de femei în chinurile facerii și de toxicomani, dar în ceea ce privește poeții, erau în pom. Pe urmă m-a chemat pe mine la telefon dintr-o cabină a spitalului. Iar eu i-am răspuns din sufocanta, jegoasa, scorojita garderobă de la Belasco. Și el mi-a răcnit: „Ascultă, Charlie, asta nu-i literatură! Asta-i viață!" Mă rog, nu cred că Puterile, Tronurile și Stăpâniile, Arheii, Arhanghelii și Îngerii citesc poezie. De ce-ar citi? Ei modelează universul. Sunt ocupați. Dar când Humboldt a strigat „Viață!", nu s-a gândit la Tronuri, la Suflări și la Îngeri. S-a gândit la viața reală, naturală. De parcă arta ar ascunde adevărul și numai suferințele nebunului îl revelează.

Am sosit la secție și ne-au separat pe mine și pe Cantabile. Pe el l-au reținut la biroul de primiri, eu am intrat.

Anticipând încercările pe care mi le-am prefigurat în purgatoriu, nu găseam necesar să iau închisoarea prea în serios. La urma urmei, ce era? Multă zarvă și oameni

specializaţi să-ţi facă viaţa iad. M-au fotografiat din faţă şi din profil. Bun. După ce mi-au prins mutra, mi-au luat şi amprentele digitale. Foarte bine. După aceste operaţii, mă aşteptam să mă vâre la zdup. Un poliţist gras, cu o figură casnică, aştepta să mă conducă la beci. Munca de interior îi face pe poliţişti obezi. Iată-l pe ăsta de aici, ca o gospodină, în pulover şi papuci, cu burtă şi revolver, o buză groasă şi răsfrântă şi rulouri de grăsime pe ceafă. Tocmai mă urnea din loc când cineva strigă: „Hei, tu! Charlie Citrine! Afară!" Am ieşit din nou în coridorul principal. Mă miram cum de reuşise Szathmar să ajungă atât de repede. Dar nu Szathmar mă aştepta, ci tânăra secretară a lui Stronson. Fata asta frumoasă spunea că patronul ei se hotărâse să-şi retragă plângerea împotriva mea. Voia să se concentreze numai asupra lui Cantabile.

– Stronson te-a trimis aici?

Mi-a explicat:

– Eu am ţinut să vin. Ştiam cine sunteţi. De îndată ce v-am auzit numele, am ştiut. Aşa încât i-am explicat şi patronului. Zilele astea a fost într-o stare de şoc. Nu-l puteţi condamna pe domnul Stronson când vine un individ pe capul lui şi-i spune c-o să fie omorât. Dar în cele din urmă l-am făcut să înţeleagă că sunteţi o persoană celebră, şi nu un ucigaş cu plată.

– Aha, înţeleg! Eşti o fată pe cât de frumoasă pe atât de bună. Nici nu-ţi pot spune cât de recunoscător îţi sunt. Cred că nu ţi-a fost uşor să-i vorbeşti.

– Era într-adevăr înspăimântat. Acum e mai mult deprimat. De ce vă sunt mâinile atât de murdare?

– Amprentele digitale. De la tuşul pe care-l folosesc.

Era necăjită.

– Dumnezeule! Cine şi-ar fi închipuit. Unui om ca dumneavoastră să i se ia amprentele digitale!

Îşi deschise poşeta şi începu să umezească şerveţele de hârtie şi să-mi frece degetele pătate.

– Nu, mulţumesc. Nu, te rog, nu face asta!

Asemenea atenţii mă dau întotdeauna gata, şi părea să fi trecut foarte multă vreme de când nimeni nu mai avusese faţă de mine o astfel de intimă amabilitate. Sunt zile când îţi vine să te duci la frizer nu ca să te tunzi (că doar n-a mai rămas mult păr de tuns), ci numai de dragul atingerii.

– De ce? întrebă fata. Am impresia că v-am cunoscut de când mă ştiu.

– Din cărţi?

– Nu din cărţi. Mi-e teamă că n-am citit niciuna din cărţile dumneavoastră. Înţeleg că sunt cărţi de istorie, şi istoria n-a fost niciodată partea mea tare. Nu, domnule Citrine, vă ştiu de la mama mea.

– O cunosc pe mama dumitale?

– De când eram mică tot aud că aţi fost iubitul ei din liceu.

– Mama dumitale e Naomi Lutz?

– Da, aşa se numea ca fată. Nu pot să vă spun cât de emoţionaţi au fost, ea şi Doc, când au dat de dumneavoastră în barul acela.

– Da, era împreună cu Doc.

– Când a murit Doc, mama voia să vă sune. Spunea că sunteţi singurul om cu care poate discuta despre lucruri de demult. Sunt unele chestii pe care vrea să şi le amintească şi nu reuşeşte să le situeze. Mai deunăzi nu-şi putea aminti numele oraşului unde a locuit unchiul ei Asher.

– Unchiul ei Asher locuia la Paducah, în Kentuky. Desigur că am s-o sun. Am iubit-o pe mama dumitale, domnişoară...

– Maggie.

– Maggie. Ai moştenit curbele ei de la talie în jos. Niciodată până acum n-am mai văzut o atât de frumoasă curbă a spatelui, şi uite că la închisoare mi-a fost dat s-o văd. Ai şi gingiile şi dinţii ei, dinţii puţin scurţi, şi acelaşi zâmbet. Mama dumitale a fost frumoasă. Scuză-mă pentru ce-am să-ţi spun, e un moment emoţionant, dar întotdeauna am simţit că dacă aş fi putut s-o ţin pe mama dumitale în braţe, ca soţ, noapte de noapte, timp de patruzeci de ani, viaţa mea

ar fi fost complet realizată, ar fi fost un succes – în loc de ceea ce este. Câţi ani ai, Maggie?

– Douăzeci şi cinci.

– Dumnezeule! am exclamat în timp ce-mi spăla degetele cu apa rece ca gheaţa.

Mâna mea e foarte sensibilă la atingere feminină.

M-a condus acasă în Volkswagen-ul ei, plângând un pic în timp ce şofa. Se gândea poate la fericirea pe care eu şi mama ei o rataserăm. Iar eu mă întrebam: „Când oare o să mă înalţ, în sfârşit, deasupra tuturor acestor chestiuni, deasupra incidentalului, a fenomenului pur, a omenescului fortuit şi irositor de forţe, când oare voi fi apt să pătrund în lumi superioare?"

Aşadar, înainte de a pleca din oraş, i-am făcut o vizită lui Naomi. Numele ei prin căsătorie era Wolper.

Dar nu m-am dus imediat s-o văd. Aveam o sută de alte corvezi de îndeplinit.

Ultimele zile petrecute la Chicago au fost foarte încărcate. Urmărind parcă să compensez orele pierdute din cauza năzdrăvăniilor lui Cantabile, mă ţineam de un program foarte strict. Contabilul meu, Murra, mi-a acordat un ceas întreg din timpul său. În birourile lui elegante, decorate de faimosul Richard Himmel şi dând spre porţiunea cea mai strălucitor de verde a râului, Murra m-a informat că nu reuşise să convingă Fiscul că acţiunea lor împotriva mea era lipsită de temei. Nota lui de plată a fost foarte ridicată. Îi datoram o mie cinci sute de dolari pentru faptul că nu ajunsesem la niciun rezultat. Când am plecat de la el, m-am trezit în posomoreala de pe Michigan Avenue, în faţa magazinului cu articole electrice de lângă Wacker Drive. Atras ca întotdeauna de acest magazin, de ingenioasele lui noutăţi, de coloritul şi forma lămpilor şi tuburilor electrice, am cumpărat un reflector de 300 de waţi. N-aveam nicio nevoie de asemenea articol. Plecam din Chicago. La ce mi-ar fi folosit? Această cumpărătură nu făcea

decât să ilustreze starea de spirit în care mă aflam. Continuam să-mi împodobesc chilia, sanctuarul, acel Fort Dearborn plantat adânc pe teritoriul (materialist) indian. Eram cuprins și de febra anxioasă a călătoriei – motoare cu reacție aveau să mă smulgă de pe pământ, cu o viteză de două mii de mile pe oră, spre a mă duce unde, și pentru ce? Rațiunile acestei viteze înspăimântătoare erau încă obscure.

Nu, faptul că mi-am cumpărat o lampă nu mi-a fost de mare ajutor. Ce mă liniștea într-adevăr erau convorbirile cu doctorul Scheldt. Îi puneam întrebări despre Spiritele Formei, Suflările, cunoscute în antichitatea iudaică sub alte anume. Acești creatori ai destinelor ar fi trebuit de mult să-și cedeze funcțiile și puterile Arheilor, Spiritele Personalității, care, în ierarhia universală, au un rang mai apropiat de om. Dar un grup de Suflări disidente, care aveau o poziție retrogradă în istoria omenirii, refuzau de secole întregi să-i lase pe Arhei să preia puterea. Adoptaseră o atitudine obstrucționistă față de dezvoltarea unei conștiințe moderne. Aceste Suflări refractare, aparținând unei faze timpurii a evoluției umane, erau răspunzătoare de fenomenul tribalismului și de persistența conștiinței epocilor agrare; ei mențineau ura față de Vest și față de Nou; ei întrețineau poziții atavice. Mă întrebam uneori dacă asta nu ar explica felul în care în Rusia anului 1917 reacțiunea s-a ascuns în spatele măștii revoluționare și dacă nu cumva chiar îndărătul ridicării lui Hitler la putere stăteau ciocnirile dintre aceste forțe. La fasciști, modernismul era doar o deghizare. Dar nu-i puteai condamna exclusiv pe ruși, pe germani, pe spanioli sau pe asiatici. Spaimele libertății și ale modernismului sunt îngrozitoare. Aceasta face ca America să apară în ochii omenirii atât de năucă și de monstruoasă. Și, pe de altă parte, face ca alte părți ale lumii să apară în ochii americanilor disperat, monumental de lipsite de strălucire. Luptând cu inerția, rușii au creat o societate fără egal de plicticoasă și de îngrozitoare. America sub jurisdicția Arheilor, sau a Spiritelor Personalității, a produs indivizi

autonomi, moderni, înzestraţi cu toată deruta şi disperarea libertăţii, şi infectaţi de o sută de boli necunoscute în timpul lungilor civilizaţii agrare.

După vizita făcută doctorului Scheldt, mi-am luat fetiţele, pe Lish şi pe Mary, şi le-am dus până la urmă la spectacolul de Crăciun. Totul fusese manevrat de Denise, care le pusese să mă cheme la telefon plângând. Totuşi, spectacolul a fost neaşteptat de emoţionant. Îmi plac reprezentaţiile teatrale cu glasuri care se frâng, replici ratate, costume stupide. Toate costumele frumoase se găseau de astălaltă parte a scenei, în rândurile publicului. Sute de copii aţâţaţi fuseseră aduşi de mămicile lor, dintre care multe erau tigroaice de cea mai rafinată speţă. Şi elegante, gătite, parfumate. Dumnezeule! Spectacolul a început cu *Rip van Winkle*. Pentru mine a fost extrem de semnificativ. Îi acuzăm noi pe pitici că l-au îmbătat pe Rip, dar de fapt avea el motivele lui să se evaporeze. Greutatea lumii materiale este prea apăsătoare pentru unii oameni, şi devine tot mai împovărătoare. Cei douăzeci de ani de somn ai lui Rip, daţi-mi voie să vă spun, îmi mergeau direct la inimă. În acea zi, inima mea era foarte sensibilă – îngrijorări, probleme anticipate, remuşcări mă făceau deosebit de tandru şi de vulnerabil. Un idiot bătrân libidinos îşi părăsea doi copilaşi pentru a urma o târfă avidă de bani prin corupta Europă. Ca unul din puţinii taţi din public, simţeam cât de condamnabil era acest lucru. Mă împresura judecata feminină. Toate femeile din jur îşi exprimau vizibil părerile. Vedeam, de pildă, cum mamele se arătau ostile felului în care era înfăţişată doamna Van Winkle, tipul caracteristic de Căţea Americană într-o versiune timpurie. Eu unul resping această noţiune de Căţea Americană. Oricum, mamele erau supărate; zâmbeau, însă cu indignare. Dar copilaşii nevinovaţi băteau din palme şi chiuiau când Rip era informat că nevastă-sa murise de apoplexie în timpul unui acces de furie.

Desigur, mă gândeam la semnificaţia mai înaltă a acestor lucruri. Pentru mine, marea întrebare era cum şi-ar fi petrecut

Rip timpul dacă piticii nu l-ar fi adormit. Firește, avea și el ca toată lumea dreptul – uman și american – de a vâna și a pescui și a cutreiera pădurile împreună cu câinele său – asemenea lui Huckleberry Finn în regiunile neexplorate. Următoarea întrebare pe care mi-o puneam era de natură mai intimă și mai dificilă: ce-aș fi *făcut* eu dacă spiritualicește n-aș fi dormit de-atâta amar de vreme? În mijlocul fluturărilor, și schelălăitului, și aplauzelor, și scălâmbăielilor copilașilor, cu fețe atât de pure, mirosind atât de proaspăt (până și micile gaze la care dădeau drumul, inevitabile într-o asemenea mulțime de copii, miroseau plăcut dacă le respirai într-un spirit patern), și atât de *purificatori*, mă forțam să mă opresc și să-mi răspund – eram *obligat* să-mi ofer un răspuns. Dacă ar fi să dai crezare broșurii aceleia pe care mi-o împrumutase doctorul Scheldt spre lectură, somnul e o chestiune foarte serioasă. Neplăcerea cu care mă smulgeam din starea de somn își are originea în dorința de a ocoli o revelație iminentă. Anumite făpturi spirituale au menirea de a-și împlini evoluția prin oameni, dar noi le trădăm și le abandonăm prin acest absenteism al nostru, prin această voință-de-a-somnola. Datoria noastră, spune fermecătoarea broșură, este să colaborăm cu îngerii. Ei ni se revelează lăuntric (sub formă de Spirite numite *Maggid*, care i s-au arătat marelui rabin Joseph Karo). Îndrumați de Spiritele Formei, îngerii sădesc în noi sămânța viitorului. Întipăresc în noi unele imagini, de care, în stare „normală", suntem inconștienți. Printre alte lucruri pe care încearcă să ni le reveleze se numără divinitatea ce se ascunde în ceilalți oameni. Îngerii îi arată omului cum poate, prin puterea gândului, să treacă peste prăpastia care îl desparte de Spirit. Ei oferă sufletului libertatea, iar trupului dragostea.

Toate aceste fapte trebuie sesizate în stare de trezie conștientă. Pentru că, atunci când doarme, cel adormit *doarme*. Marile evenimente ale lumii lunecă pe lângă el. Nimic nu e îndeajuns de important ca să-l trezească. Deceniile calendaristice își scuturară filele asupră-i, așa cum copacii își scuturau

frunzele și rămurelele asupra lui Rip. De altfel și îngerii sunt vulnerabili. Țelurile lor trebuie să fie realizate de însăși omenirea pământeană. Dar, de pildă, dragostea frățească pe care au sădit-o în noi a și fost coruptă în monstruozitate sexuală. Uite numai ce facem când ajungem în pat cu cineva! Iubirea a fost oribil pervertită. Și prospețimea radioasă transmisă nouă de îngeri a fost convertită, prin însăși somnolența noastră, în mohoreală. Sau în sfera politică, chiar așa semiconștienți cum suntem, putem auzi grohăitul marilor imperii porcești de pe pământ. Duhoarea acestor dominații porcine se ridică în văzduh și-l întunecă. Și atunci e de mirare că invităm somnul să vină repede și să ne pecetluiască spiritele?

Și mai spune broșura că Îngerii, alungați din somnul nostru când suntem treji, trebuie să-și îndeplinească misiunea în timpul nopții. Dar efortul lor nu ne poate influența simțirea sau gândirea, întrucât acestea nu se manifestă în somn. Numai trupul inconștient și principiile vitale, trupul eteric, cu alte cuvinte, zace acolo, în pat. Gândurile și sentimentele înalte au dispărut. Cum li se întâmplă somnambulilor. Și dacă nu vom fi conștienți, și dacă Sufletul Spiritual nu va putea lucra dimpreună cu Îngerii, atunci ne vom prăbuși.

Pentru mine, argumentul hotărâtor era acela că impulsurile unei iubiri superioare fuseseră corupte în degenerescență sexuală. Asta mă atingea la coarda sensibilă. S-ar fi putut, deci, să existe rațiuni fundamentale, categorice, pentru care doream să plec cu Renata, lăsându-mi fetițele în primejdiosul Chicago; rațiuni mai serioase decât cele pe care eram gata să le produc pe moment. Ar fi fost posibil să existe o justificare pentru ceea ce făceam. În fond, și Credinciosul din *Călătoria Pelerinului* a plecat să-și caute mântuirea părăsindu-și familia. Eu, înainte de a putea face vreun bine copiilor mei, ar fi trebuit să mă trezesc. Această împâclire, această neputință de a mă concentra lucid, era foarte dureroasă. Mă vedeam așa cum fusesem în urmă cu treizeci de ani. Pentru așa ceva nu era nevoie să caut în albumul de fotografii. Fotografia aceea

blestemată era de neuitat. Mă vedeam, un tânăr frumușel, sub un copac, ținându-se de mână cu o fată drăguță. Puteam la fel de bine să fi purtat o pijama de finet în locul costumului la două rânduri care atârna pe mine – cadou de la fratele meu Julius – pentru că, în floarea tinereții mele și în culmea puterilor, frigul nu mă putea atinge.

În timp ce ședeam în sala teatrului, m-am lansat în voia imaginației, închipuindu-mi că în jur plutesc spirite care ar vrea să se apropie de noi, că răsuflarea lor înviorează roșul rochițelor pe care le purtau fetițele, așa cum oxigenul însuflețește focul.

Pe urmă copiii se porniră să țipe. Rip se ridica de sub maldărele de frunze care se adunaseră deasupra-i. Cunoscând ce-l așteaptă, am gemut. Marea întrebare era dacă se va putea menține treaz.

În timpul pauzei, am dat peste doctorul Klosterman, de la Downtown Club. El era cel care, la saună, m-a îndemnat să mă duc la un chirurg plastic și să-mi operez pungile de sub ochi – o simplă incizie care mă va face să arăt cu ani și ani mai tânăr. Când s-a apropiat de mine cu copiii lui, nu i-am adresat decât un salut rece din cap. Mi-a spus:

– Nu te-ai mai arătat pe la club în ultima vreme.

Mă rog, nu mă mai arătasem în ultima vreme. Dar chiar noaptea trecută, inconștient în brațele Renatei, visasem din nou că jucam jocul nostru cu mingea ca un campion. Reverul meu din vis făcuse mingea să treacă razant pe lângă zidul din stânga și, cu o rotire mortală, să cadă drept în colț. Îl bătusem pe Scottie, jucătorul clubului, și de asemenea pe imbatabilul chiropractician grec, un atlet ciolănos, foarte păros, cu degetele de la picioare gheboșate, dar un jucător vajnic de la care, în viața reală, nu puteam obține niciun punct. Dar pe terenul din vis eram un tigru. Tot așa cum în visurile mele de trezie și energie impulsionantă îmi biruiam inerția, mahmureala și împâclirea. Oricum, în vis nu aveam nicio intenție să mă dau bătut.

În timp ce mă gândeam la toate astea în holul teatrului, Lish și-a adus aminte că maică-sa îi dăduse un bilet pentru mine. Am deschis plicul și am citit: „Charlie, am fost amenințată cu moartea!"

Cantabile nu mai cunoștea nicio limită. Înainte de a ne răpi pe mine și pe Thaxter pe Michigan Boulevard, poate chiar în timp ce admiram frumosul peisaj de iarnă al lui Monet, Cantabile îi telefonase lui Denise, oferindu-și plăcerea lui cea mare: să amenințe.

Odată, când discutam despre Denise, George Swiebel îmi explicase (deși, cunoscând sistemul lui bazat pe natură, mi-aș fi putut oferi și eu aceeași explicație): „Lupta lui Denise cu tine e întreaga ei viață sexuală. Nu vorbi cu ea, nu te certa cu ea, decât dacă ții să-i dai senzații voluptuoase." Fără îndoială că George ar fi găsit o interpretare și pentru amenințările lui Cantabile: „Uite așa se descarcă banditul ăsta." Dar, pe de altă parte, era posibil ca toată fantezia macabră a lui Cantabile, roul său imaginar de înalt reprezentant al Morții, să fi fost menite să mă trezească din amorțire – „Brutus, tu dormi" etc. Asta îmi trecuse prin cap în timp ce mă aflam în mașina poliției.

Dar de astă dată întrecuse măsura.

– Mama așteaptă un răspuns? am întrebat fetița.

Lish s-a uitat la mine cu ochii maică-sii, două cercuri mari de ametist:

– Nu mi-a spus, tăticule.

Fără îndoială, Denise îi și raportase lui Urbanovich că se pusese la cale uciderea ei. Asta avea să fie picătura finală pentru judecător. Și așa nu avea încredere în mine și nu-i eram pe plac; o să-mi confiște toți banii. Puteam să mi-i și scot din minte – erau duși. Și acum? Am început din nou, cu aceeași grabă și inexactitate, să-mi calculez totalul resurselor de venit: o mie două sute ici, o mie opt sute colo, vânzarea frumoaselor mele covoare, vânzarea Mercedes-ului – în mare pagubă, dată fiind condiția sa deteriorată. Din câte știam,

Cantabile era la mititica. Speram să i se vină de hac. Mulţi oameni sunt omorâţi în închisoare. Poate că cineva o să-l lichideze şi pe el. Dar nu prea credeam să petreacă mult timp pe după gratii. În ziua de azi e foarte uşor să ieşi din închisoare şi probabil că avea să obţină o nouă suspendare de pedeapsă. Tribunalul le acordă azi cu uşurinţa cu care Armata Salvării împarte covrigi. Mă rog, oricum n-avea mare importanţă, eu plecam la Milano.

Şi, aşa cum am spus, i-am făcut o vizită sentimentală lui Naomi Lutz, măritată Wolper. Am închiriat o limuzină care să mă ducă în Marquette Park – de ce să mă mai calicesc acum? Era o zi cu vânt, umezeală, lapoviţă, o zi bună pentru un şcolar să înfrunte vremea cu ghiozdanul în spinare şi să se simtă neînfricat. Naomi era la post, oprind circulaţia în timp ce copiii tropăiau, se răzleţeau, îşi trăgeau glugile de ploaie şi mărşăluiau prin băltoace. Sub uniforma de agent de circulaţie, purta straturi peste straturi de pulovere. Pe cap avea o caschetă militară, o bandulieră Sam Browne îi traversa pieptul – anexele: cizme de pâslă, mănuşi cu un deget, un şal portocaliu care-i proteja ceafa; liniile trupului îi erau complet anulate; îşi mişcă braţele ude, încotoşmănate, adună copiii în jurul ei, opri circulaţia, apoi îşi întoarse spatele greoi şi se îndepărtă agale, pe tălpile ei groase, urcându-se pe trotuar. Şi aceasta era femeia pentru care am simţit cândva iubirea desăvârşită. Era persoana cu care aş fi dorit să pot dormi patruzeci de ani la rând, ţinând-o în braţe în poziţia mea favorită (femeia cu spatele lipit de mine, iar eu cuprinzându-i sânii în palme). Într-un oraş ca brutalul Chicago n-ai putea supravieţui fără asemenea mici conforturi intime, tainice. Când m-am apropiat de ea, am deslușit femeia tânără sub înfăţişarea celei bătrâne. Am regăsit-o în dinţii mici şi regulaţi, în gingiile fermecătoare, în gropiţa din obrazul stâng. Aveam senzaţia că aş putea încă să-i respir mireasma tinerească, fragedă, şi

i-am auzit tărăgănarea și alintarea vocii, o afectare pe care și eu, și ea o găseam absolut încântătoare pe vremuri. Și chiar și acum mi-am spus: „De ce nu?" Ploaia anilor șaptezeci îmi apărea ca roua anilor treizeci, când iubirea noastră adolescentină îi perla obrajii cu o fâșie de mici stropi, ca o mască veneţiană pe mijlocul feţei. Dar am avut destulă minte ca să nu încerc s-o ating, să nu-i scot mantaua de poliţist și puloverele și rochia și lenjeria. Nici ea n-ar fi vrut să mă lase să văd ce se întâmplase cu coapsele și cu sânii ei. Astea mergeau pentru prietenul ei Hank – Hank și Naomi îmbătrâniseră împreună –, dar nu pentru mine care o știam așa cum fusese cândva. Lucru lipsit de orice perspectivă. Neindicat, nedorit, neposibil. Unul dintre lucrurile acelea pe care doar le gândești.

Am băut împreună cafea la bucătărie. Mă invitase la o gustare și mi-a servit ochiuri, somon afumat, turtă de nuci și miere în fagure. Vechile ei oale și apărătoarele de mâner tricotate mă făceau să mă simt acasă. Casa era tot ce-i rămăsese de la Wolper, mi-a povestit.

– Când am văzut cum se topeau banii pe cai, am stăruit să treacă pe numele meu casa.

– Foarte inteligent.

– Mai târziu, un recuperator i-a spart nasul și i-a rupt glezna. Până în momentul acela nu știam că Wolper plătea dijmă gangsterilor. S-a întors de la spital cu faţa toată roșie în jurul bandajelor. Nu m-a lăsat să vând casa pentru a-i salva viaţa. Striga și spunea întruna că el nu-i bun de nimic și că a hotărât să dispară. Știu că te miră faptul că locuiesc în cartierul ăsta cehesc. Dar socru-meu – un evreu bătrân și deștept – și-a investit banii în niște proprietăţi în districtul ăsta sigur, și aici ne-am pus și noi pe picioare. Mă rog, Wolper a fost un om drăguţ. N-am avut cu el greutăţile pe care le-aș fi avut cu tine. Ca dar de nuntă mi-a dat o mașină decapotabilă și un cont deschis la Field. E ceea ce mi-am dorit mai mult în viaţă.

– Am simţit întotdeauna că dacă m-aș fi însurat cu tine, Naomi, ai fi fost pentru mine o sursă de putere.

– Nu idealiza lucrurile. Încă de copil ai fost violent. O dată aproape că m-ai strâns de gât pentru că am dansat cu un jucător de baschet. Și altă dată, în garaj, ţin minte că ţi-ai pus o funie de gât și m-ai amenințat că te spânzuri dacă nu te las să-ţi faci voia. Îţi mai aduci aminte?

– Cred că da. Se acumulaseră în mine nevoi superinexorabile.

– Wolper s-a recăsătorit și are un magazin de biciclete în New Mexico. Probabil că se simte mai în siguranţă în vecinătatea graniţei. Da, erai un tip fascinant, dar niciodată nu știam la ce mă pot aștepta de la Swinburne, și Baudelaire, și Oscar Wilde ai tăi. Da' acuma știu c-ai scos-o frumos la capăt...

– Erau cărţi îmbătătoare, iar eu mă lansasem în vârtejul frumosului, binelui, gândirii și al poeziei. Nu crezi că era doar o criză de adolescenţă?

Îmi zâmbi și-mi răspunse:

– Nu cred. Doc îi spunea mamei că sunteţi cu toţii o familie de fraieri și de aiuriţi – prea sentimentali, toată familia. Doc a murit anul trecut.

– Mi-a spus fiică-ta.

– Da, până la urmă s-a lăsat doborât. Când un bătrân își îmbracă amândoi ciorapii pe același picior și se scapă pe el în cadă, cred că i-a sunat ceasul.

– Da, da. După părerea mea, Doc a exagerat pozând în Yankee Doodle. Faptul că se considera un Babbitt îl inspira așa cum mă inspira Swinburne pe mine. Visul lui suprem era să spună adio ghetoului ovreiesc sau feudalismului.

– Fă-mi o favoare – și acum îmi mai îngheaţă sângele în vene când te aud folosind cuvinte ca „feudalism". Ăsta era necazul cu noi doi. Ţin minte cum ai venit din Madison delirând despre poetul ăla Humboldt Park sau cum îl mai chema, și ai împrumutat bănuţii mei de economii ca să pleci la New York cu un autobuz. Eu te-am iubit sincer, Charlie,

dar când ai pornit-o la drum ca să te închini zeului ăluia al tău, m-am dus frumos acasă, m-am așezat, și mi-am dat cu ojă pe unghii, și am deschis aparatul de radio. Taică-tu era turbat când a auzit că vinzi perii Fuller în Manhattan. Ar fi avut nevoie de tine în afacerile lui cu cherestea.

– Prostii, îl avea pe Julius.

– Doamne, ce frumos era taică-tu! Arăta ca – stai, cum îi spuneau fetele? – ca Spaniolul-Care-Mi-a-Distrus-Viața. Și Julius ce face?

– Julius desfigurează sudul Texasului cu centre comerciale și blocuri cu apartamente de închiriat.

– Dar voi țineați foarte mult unii la alții. Erați ca niște primitivi din punctul ăsta de vedere. Poate că de asta zicea taică-meu că erați fraieri.

– Ei, Naomi, până la urmă taică-meu s-a americanizat, și Julius la fel. Și s-a terminat cu tot sentimentalismul de imigranți. Eu singur am persistat, în felul meu pueril. Contul meu emoțional a fost întotdeauna supraîncărcat. N-am putut uita niciodată cum a plâns maică-mea când am căzut pe scări, sau cum îmi apăsa o lamă de cuțit pe cucuiul din frunte. Și ce mai cuțit – din tacâmurile de argint rusesc, cu mâner ca o măciucă. Asta-i. Fie că era vorba de cucuiul meu din frunte, sau de lecțiile la geometrie ale lui Julius, sau de cum ar putea obține tata banii de chirie, sau de durerile de măsele ale mamei, toate erau pentru noi chestiuni de importanță capitală. Și eu nu mi-am pierdut până azi această intensitate a îngrijorării – ba nu, mint. Adevărul e că mi-am pierdut-o. Da, desigur că am pierdut-o. Dar încă o mai reclam. Asta a fost întotdeauna problema. O reclam și, aparent, o promit. Femeilor, vreau să spun. În fața femeilor port această utopică aură emoțională și le dau impresia că sunt un bărbat deosebit de atent și de tandru. Și le răsfăț în felul în care toate au visat să fie răsfățate.

– Dar e o prefăcătorie, zise Naomi. Spui că ai pierdut capacitatea de a răsfăța.

– Am pierdut-o. Deși o trăsătură atât de pătimașă tot își mai păstrează un pic de vigoare pe undeva.

– Charlie, ți-ai revărsat-o asupra unui număr imens de femei. Probabil că le-ai făcut extrem de nefericite.

– Mă întreb dacă boala mea de sentimentalită constituie un caz chiar atât de excepțional. Desigur că e ireal, pervers. Dar și foarte american totodată, nu crezi? Când spun american, înțeleg că nu am fost amendat de cursul profund al suferințelor omenești.

Naomi oftă și-mi spuse:

– Ah, Charlie, niciodată n-am să înțeleg în ce fel sau de ce ajungi tu la anumite concluzii. Când obișnuiai să-mi ții predici, niciodată nu-ți puteam urmări firul gândirii. Dar când s-a jucat piesa aceea a ta pe Broadway, auzisem că erai în mare amor cu o fată. Ce s-a întâmplat cu ea?

– Da, Demmie Vonghel. Și ea a fost o iubire adevărată. A murit, împreună cu tatăl ei, în America de Sud. El era un milionar din Delaware. S-au urcat la Caracas într-un DC-3 și s-au prăbușit cu el în junglă.

– O, ce trist și înfiorător!

– Am plecat în Venezuela să-i caut rămășițele.

– Îmi pare bine c-ai făcut-o. Tocmai voiam să te întreb.

– Am luat aceeași cursă din Caracas. Erau niște avioane vechi și cârpăcite. Din acelea în care indienii își transportă găinile și caprele. Pilotul m-a invitat să stau în carlingă. Geamul era plesnit și vântul răzbea înăuntru. Când am zburat peste munți, m-am temut că ne prăbușim și noi și m-am rugat în sinea mea: „Fă, Doamne, să trec și eu întocmai prin ce-a trecut Demmie!" Crede-mă, Naomi, când mă uitam la munții aceia, nu mă mai sinchiseam prea mult de felul în care e alcătuită lumea.

– Ce vrei să spui?

– Nu știu, dar te simți detașat de natură și de toate miracolele și fantasticele ei realizări, de la nivelul subatomic până la galaxii. Lucrurile sunt prea aspre pentru făpturile umane. Te

hârşesc prea tare. Te împung direct în vene. Când am trecut de munţi şi am văzut Pacificul trântindu-se pe coastă într-o criză de epilepsie, mi-am spus: „La dracu', băiete, cu tine! Nu-ţi poate plăcea întotdeauna felul în care a fost turnată lumea." Uneori îmi spun: „Cine ar dori sincer să fie un spirit etern şi să aibă mai multe existenţe? La naiba cu toate!" Dar îţi povesteam despre zbor. De vreo zece ori ne-am înălţat şi am coborât. Am aterizat pe pământul gol. Striat de fâşiile roşu-murdar ale plantaţiilor de cafea. De după copaci, copii goi cu burţi maronii îşi fâlfâiau braţele spre noi.

– Şi n-ai găsit nimic? N-ai căutat în junglă?

– Desigur că am căutat. Am găsit chiar şi rămăşiţele unui avion, dar nu ale acelui DC-3 prăbuşit. Ăsta era un Cessna care căzuse cu nişte ingineri de mine din Japonia. Peste osemintele lor creşteau liane şi flori, şi Dumnezeu ştie ce păianjeni sau ce alte lighioane îşi făcuseră cuib în ţestele lor. Nu voiam s-o descopăr pe Demmie în condiţia asta.

– Nu ţi-a prea plăcut jungla.

– Nu. Am băut cantităţi imense de gin. Am prins gust pentru ginul sec, asemenea prietenului meu Von Humboldt Fleisher.

– Poetul! Ce s-a întâmplat cu el?

– Şi el a murit, Naomi.

– Ce-i cu toate morţile astea, Charlie?

– Totul se dezintegrează şi se reintegrează întruna, Naomi. Trebuie doar să ghicim dacă distribuţia rolurilor e aceeaşi sau personajele sunt altele.

– Şi până la urmă presupun că ai ajuns la misiune?

– Da, şi acolo am dat peste o sumedenie de Demmie, vreo douăzeci de Vongheli. Erau verişoarele ei. Toate cu aceleaşi capete prelungi, păr de aur, genunchi care se atingeau şi nasuri în vânt, şi cu acelaşi fel bălmăjit de a vorbi. Când le-am spus că sunt logodnicul lui Demmie din New York, m-au luat drept un trăsnit. A trebuit să iau parte la slujbe şi să cânt imnuri pentru că indigenii n-ar fi putut înţelege cum vine asta: un vizitator alb care să nu fie creştin.

– Și deci ai cântat imnuri în timp ce inima îți sângera?

– Îmi plăcea să cânt imnuri. Și doctorul Tim Vonghel mi-a dat un ciubăr cu genţiană, să șed pe el. Mi-a spus că prezint un caz serios de *tinia crura*. Așa că am stat printre canibali, tot sperând să se arate Demmie.

– Erau canibali?

– Mâncaseră primul grup de misionari care veniseră acolo. În timp ce cântai în capelă și te uitai la dinţii cuiva care, probabil, îți mâncase fratele – fratele doctorului Timothy fusese mâncat, și el îi știa pe cei care o făcuseră – ei bine, Naomi, oamenii au o serie de virtuţi foarte ciudate. Nu mă miră că în urma experienţelor mele din junglă m-am ales cu o dispoziţie de a ierta.

– Pe cine trebuia să ierţi? întrebă Naomi.

– Pe prietenul meu, Von Humboldt Fleisher, care a încasat un cec în contul meu, în timp ce eu îmi scuipam bojocii în junglă căutând-o pe Demmie.

– Ţi-a falsificat semnătura?

– Îi dădusem cândva un cec în alb, și l-a completat cu o sumă de peste șase mii de dolari.

– Ei nu, zău! Și tu, desigur, nu te așteptai ca un poet să procedeze astfel cu banii? Iartă-mă că râd. Dar i-ai provocat întotdeauna pe oameni să-ţi facă figuri murdare, prin faptul că stăruiai să se poarte ca zâna-cea-bună-din-povești. Îmi pare foarte rău că ai pierdut-o pe fata aceea în junglă. Am impresia că era genul de fată care-ţi trebuie ţie. Era așa ca tine, nu? Poate că aţi fi putut face faţă împreună, și aţi fi fost fericiţi.

– Știu ce vrei să spui, Naomi. Eu n-am reușit să înţeleg adâncurile naturii omenești. Până de curând nu suportam să mă gândesc la lucrul ăsta.

– Dar ai suportat să te însoţești cu huliganul ăla care l-a amenințat pe Stronson. Italianul de care mi-a vorbit Maggie.

– S-ar putea să ai dreptate. Și trebuie să-mi analizez raţiunile care mă fac să mă împac cu tovărășia unor oameni de

tipul lui Cantabile. Dar gândește-te cum m-am simțit când copilul tău, fata aceea frumoasă, a venit și m-a scos de la închisoare – fiica femeii pe care am iubit-o.

– Nu te lăsa furat de sentimentalisme, Charlie, te rog!

– Naomi, trebuie să-ți spun că pe tine te-am iubit moleculă cu moleculă. Nimic din tine nu-mi era străin. Celulele tale erau celulele mele. Mirosul făpturii tale era mirosul meu. Și fiica ta mi-a amintit de tine – aceiași dinți, același zâmbet, același tot.

– Nu te pierde cu firea. Te-ai însura cu ea, nu-i așa, muieratic zaharisit ce ești! Și mă încerci să vezi dacă te îndemn. E un compliment că ești gata s-o iei de nevastă pe fiică-mea pentru că-ți aduce aminte de mine. Maggie e un copil admirabil, dar ție îți trebuie o femeie cu o inimă cât o mașină de spălat rufe, și nu fiică-mea-i aceea. Oricum, ești încurcat cu fufa pe care am văzut-o la bar – splendoarea aia de tip oriental, cu trup de dansatoare din buric și ochi mari, negri. Nu-i așa?

– Da, e superbă și sunt încă prietenul ei.

– Prieten! Mă întreb ce-i în mintea ta – un om mare, important și inteligent ca tine, și care să alerge cu atâta zor de la o femeie la alta. N-ai nimic mai interesant de făcut? Spune-mi, te-ai ales vreodată cu ceva bun de pe urma vreunei femei? Le crezi într-adevăr în stare să-ți ofere ajutorul și consolarea de care ai nevoie? Așa cum scrie în reclamă?

– Mă rog, dar reclama așa spune, nu?

– La femei, chestia asta funcționează ca un fel de instinct. Tu le comunici ce ai nevoie și ele îți răspund pe dată că au exact ce-ți trebuie ție, deși nici n-au auzit până atunci de așa ceva. Și nici măcar nu mint. Un fel de instinct le spune că pot dărui tot ceea ce i-ar trebui unui bărbat și sunt gata să preia un bărbat de orice dimensiune, formă sau tip. Așa sunt ele. Și tu zbori din floare-n floare, căutând o femeie care să fie ca tine. Nu există asemenea animal. Nici măcar Demmie a ta n-ar fi fost așa. Dar fetele îți spun: „Căutarea ta a luat sfârșit. Oprește-te! Eu sunt ce-ți trebuie." Și atunci închei contractul.

Desigur, marfa așteptată nu-i livrată și toată lumea suferă. Ei uite, Maggie nu-i genul tău. De ce nu-mi povestești nimic despre nevastă-ta?

– Nu mă duce în ispită. Mai bine toarnă-mi încă o ceașcă.

– Care-i ispita?

– Ah, ispita? Ispita de a mă văicări. Aș fi în stare să-ți povestesc cât e de rea Denise cu copiii, cum îi atinge de câte ori poate, cum a pus tribunalul să mă lege de mâini și de picioare și pe avocați să mă jupoaie de viu, și așa mai departe. Naomi, aici e vorba de un Proces. Un Proces poate fi o operă de artă, versiunea frumoasă a vieții tale triste. Humboldt, poetul, își juca în tot New York-ul Procesul lui. Dar, de obicei, Cazurile astea sunt artă de proastă calitate. Cum o să apară toată această văicăreală când sufletul se va revărsa în univers și va arunca o privire îndărăt, asupra scenei suferințelor omenești?

– Te-ai schimbat numai fizic, replică Naomi. Dar de vorbit vorbești tot în dodii. Ce înseamnă că „sufletul se revarsă în univers"?... Când eram o fetiță ignorantă și te iubeam, îți încercai ideile pe mine.

– Când mi-am câștigat existența scriind memoriile personale ale marilor oameni, am descoperit că niciun american de succes n-a făcut în viața lui vreo greșeală adevărată, că niciunul nu a păcătuit vreodată și, Doamne ferește, n-ar avea ceva de ascuns, și că nu există vreunul mincinos. Metoda practicată e falsificarea prin candoare, asigurarea duplicității prin onoare. Memorialistul e antrenat de către omul care l-a închiriat, până când ajunge și el singur să creadă tot ce i se spune. Citește autobiografia oricărui Mare American – a lui Lyndon Johnson, de pildă – și ai să vezi cât de fidel îi reproduce „Cazul" scriitorul său, căruia i s-a aplicat lavajul creierului. Mulți americani...

– Lasă-i pe mulți americani, mă întrerupse Naomi.

Înfățișa o imagine atât de confortabilă, așa cum ședea zâmbind în bucătărie, în papuci, cu brațele grase încrucișate. Îmi repetam întruna că ar fi fost fericirea pe pământ dacă aș fi

putut dormi patruzeci de ani cu ea, că lucrul ăsta ar fi înfrânt moartea, și așa mai departe. Dar aș fi putut oare într-adevăr să rezist? Realitatea este că, pe măsură ce-am îmbătrânit, am devenit tot mai pretenţios. Așa încât acum aveam datoria de onoare să înfrunt întrebarea delicată: aș fi putut oare într-adevăr s-o ţin în braţe pe această Naomi fanată și s-o iubesc până la capăt? Nu se păstrase bine. O bătuseră furtunile biologice (trupul mineral este consumat de spiritul care se dezvoltă). Dar degradarea fizică era o provocare căreia i-aș fi putut face faţă. Da, aș fi putut rezista. Da, lucrurile ar fi mers. Moleculă cu moleculă, era încă Naomi. Fiecare celulă din braţele astea voinice era încă o celulă de Naomi. Farmecul dinţilor ei scurţi încă îmi mai topea inima. Vocea ei alintată încă avea același efect asupră-mi. Spiritele Personalităţii lucraseră cu succes asupra ei. Pentru mine, Anima, așa cum o numește C.G. Jung, era încă acolo. Sufletul pereche, jumătatea lipsă, despre care vorbește Aristofan în *Banchetul* lui Platon.

– Așadar pleci în Europa cu fetișcana aceea? m-a întrebat Naomi.

Am rămas mirat:

– Cine ţi-a spus?

– L-am întâlnit pe George Swiebel.

– Aș vrea ca George să nu trăncănească peste tot despre planurile mele.

– Ei, haide, toţi trei ne cunoaștem de-o viaţă.

– Toate lucrurile astea ajung la urechea lui Denise.

– Crezi că poţi avea secrete faţă de femeia aia? Ea ar putea să vadă și printr-un perete de oţel, și tu nu ești un perete de oţel. Oricum, nu are nevoie să-și imagineze ce vei face tu, e de-ajuns să-și imagineze ce i-ar plăcea acelei tinere doamne să facă. De ce pleci de două ori pe an în Europa cu târfa aia?

– Vrea să-și găsească tatăl. Maică-sa nu e sigură care dintre cei doi bărbaţi... Iar primăvara trecută a trebuit să plece la Londra pentru treburi. Așa că ne-am oprit și la Paris.

– Cred că acolo te simți ca la tine acasă. Francezii te-au făcut cavaler. Am păstrat tăietura din ziar.

– Sunt cel mai ieftin tip de *chevalier* inferior.

– Și ți-a gâdilat vanitatea să călătorești cu o păpușă mare și frumoasă. Cum s-a descurcat cu prietenii tăi europeni de mare clasă?

– Știi că Woodrow Wilson, în călătoria de nuntă cu Edith Bolling, a cântat „O, frumoasă păpușă!"? Însoțitorul vagonului de dormit l-a văzut dansând și l-a auzit cântând dimineața când a ieșit din cușetă.

– Ăsta-i exact genul de informații pe care numai tu poți să le cunoști.

– Și a fost cel mai demn dintre președinții noștri, am adăugat. Nu, Renata n-a plăcut doamnelor de peste hotare. Am luat-o cu mine la un dineu de gală la Londra, și gazda a găsit-o teribil de vulgară. Nu din cauza rochiei străvezii din dantelă bej. Nici din cauza coloritului ei minunat, sau a formelor planturoase. Era exact ca Sugar Ray Robinson printre paralitici. I-a sucit capul ministrului de Finanțe. A comparat-o cu o femeie din Prado, pictată de unul din maeștrii spanioli. Dar doamnele s-au arătat foarte înțepate față de ea și după aceea a plâns și mi-a spus că totul e din cauză că nu suntem căsătoriți.

– Așa încât, a doua zi, pot să jur c-ai alergat să-i cumperi toalete de o mie de dolari. Dar oricum ai fi tu, Charlie, îmi face o plăcere grozavă să te văd. Ești un tip drăguț. Vizita asta e o adevărată bucurie pentru o biată bătrânică urâtă ca mine. Ai vrea să-mi faci un chef?

– Desigur, Naomi, dacă-mi stă în putință.

– Eu te-am iubit pe tine, dar m-am măritat cu un om obișnuit din Chicago, pentru că niciodată nu înțelegeam ce-mi vorbeai. Oricum, pe atunci aveam doar optsprezece ani. Mi-am pus adeseori întrebarea, acum când am cincizeci și trei de ani, dacă azi aș reuși să te înțeleg. Vrei să fii bun să-mi vorbești în felul cum discuți tu cu prietenii tăi

inteligenţi – sau, mai bine, aşa cum discuţi cu tine însuţi? De pildă, te-ai gândit la ceva important ieri?

– M-am gândit la trândăvie, la cât de trândav am fost eu.

– Ridicol! Ai muncit din greu. Ştiu că ai muncit, Charlie.

– Nu e nicio contradicţie. Oamenii trândavi muncesc cel mai greu.

– Povesteşte-mi cum vine asta. Şi adu-ţi aminte, Charlie, nu trebuie să ai nicio reţinere. Explică-mi aşa cum ţi-ai vorbi ţie.

– Mulţi consideră că trândăvia, unul dintre păcatele capitale, e totuna cu lenea. Să baţi pasul pe loc. Să rămâi total inert. Dar trândăvia are de acoperit un mare gol de disperare. Aşadar, trândăvia e o condiţie dinamică, superactivă. Şi această activitate alungă minunatul repaus sau echilibru fără de care nu poate exista nici poezie, nici artă, nici gândire – niciuna dintre înaltele funcţiuni omeneşti. Aceşti păcătoşi trândavi nu sunt în stare să se pună de acord cu propria lor fiinţă, după cum spun unii filosofi. Trudesc pentru că repausul îi sperie. Vechea filosofie făcea distincţie între cunoaşterea dobândită prin efort (*ratio*) şi cunoaşterea absorbită (*intellectus*) de sufletul care ascultă şi care poate desluşi esenţa lucrurilor, ajungând să înţeleagă miraculosul. Dar aceasta presupune o neobişnuită forţă a sufletului. Cu atât mai mult cu cât societatea îţi reclamă o parte mereu mai mare a eului tău lăuntric şi te contaminează de neliniştile ei. Duce o acţiune de distrugere asupra ta şi-ţi colonizează conştiinţa cu aceeaşi repeziciune cu care conştiinţa ţi se dezvoltă. Adevărata seninătate, aceea a contemplaţiei sau imaginaţiei, stă chiar pe muchea somnului şi a visării. Iar eu, Naomi, în timp ce zăceam întins în America, hotărât să rezist intereselor ei materiale şi sperând să mă izbăvesc prin artă, m-am lăsat furat de un somn adânc, care a durat ani şi decenii. Evident, nu aveam ceea ce mi se cerea. Mi se cerea mai multă forţă, mai mult curaj, mai multă demnitate. America este un fenomen covârşitor. Dar

asta, firește, nu e o scuză. Din fericire, trăiesc încă, și poate că mi-a mai rămas ceva timp la dispoziţie.

– Asta-i într-adevăr o mostră a proceselor tale mintale? m-a întrebat Naomi.

– Da, am răspuns.

N-am îndrăznit să vorbesc despre Suflări, și Arhei și Îngeri.

– O, Dumnezeule, Charlie, exclamă Naomi cu compătimire. Îi era milă de mine și, aplecându-se și respirându-mi plăcut în faţă, îmi mângâie mâna. Desigur, cu vremea ai devenit tot mai bizar. Acum îmi dau seama că e o fericire pentru amândoi că n-am rămas împreună. N-ar fi ieșit nimic decât nepotriviri și conflicte. Ai fi fost nevoit să vorbești cu tine însuţi despre toate chestiile astea așa de înalte, iar cu mine jargonul de zi cu zi. În plus, s-ar putea să am eu ceva care te provoacă să devii incomprehensibil. Mă rog, oricum ai și făcut o călătorie cu tipa ta în Europa și nu i-ai găsit tăticul. Dar când pleci, rămân aici alte două fetiţe fără tătic.

– Și eu mi-am spus exact același lucru.

– George zice că cea mică e preferata ta.

– Da, Lish e copia leită a lui Denise. O iubesc mai mult pe Mary. Oricum, mă străduiesc să-mi înving această prejudecată.

– Sunt convinsă că, în felul tău trăsnit, îţi iubești mult copiii. Ca toată lumea, și eu am necazuri cu copiii.

– Nu cu Maggie.

– Nu; nu prea îmi plăcea slujba pe care o avea la Stronson, dar acum că s-a zis cu el, o să-și găsească ea altceva, cu ușurinţă. Fiul meu mă necăjește. Ai reușit să citești articolele lui despre dezvăţarea de droguri? Ţi le-am trimis ca să aflu părerea ta.

– Nu le-am citit.

– Am să-ţi dau un alt set de tăieturi din ziar. Vreau să-mi spui dacă are vreun pic de talent. Faci tu asta pentru mine?

– Nu văd cum te-aș putea refuza.

– Ba ar trebui să vezi. Oamenii te solicită prea mult. Știu că n-ar trebui să-ţi cer lucrul ăsta. Pleci din oraș și ai probabil o sumedenie de treburi. Dar vreau să-ţi știu părerea.

– Băiatul seamănă cu soră-sa?

– Nu. A luat mai mult dinspre taică-su. Dar tu ai putea face ceva pentru el. Ești un om bun care a dus o viață trăsnită, așa că te-ai putea apropia de el. Băiatul s-a și lansat pe un drum trăsnit.

– Deci ce-i lipsește e doar bunătatea, pe care presupui că o am eu.

– Mă rog, ești tu țicnit, dar ai un suflet mare. Băiatul a crescut fără tată, urmă Naomi cu ochii umeziți. N-ai mult de făcut. Lasă-l doar să te cunoască. Ia-l cu tine în Africa.

– A, George ți-a ciripit și despre mina de beriliu?

Nu-mi mai lipsea decât Africa de la toate pacostele și angajamentele mele față de Denise și Urbanovich, față de Renata ca să-i găsesc tatăl, față de studiul și explorarea antroposofiei, față de Thaxter și *Arca*. O vânătoare după minereuri prețioase în Kenya sau în Etiopia. Exact ce-mi trebuie. I-am răspuns:

– Treaba asta cu beriliul e un bluf, Naomi.

– Nici nu m-am așteptat să fie altceva. Dar ce minunat ar fi pentru Louie să plece cu tine într-un safari! Asta nu înseamnă că visez la minele regelui Solomon, sau chestii din astea. Oricum însă, înainte de a pleca în Europa, lasă-mă să-ți dau un sfat, Charlie. Nu te distruge ca să te dovedești bun de ispravă cu damele astea de proporții uriașe. Adu-ți aminte că marea ta iubire am fost eu, o mărunțică.

Sumbra Señora ne-a condus la aeroportul O'Hare. În mașină a dăscălit-o pe Renata, cu voce scăzută, și pe urmă a rămas cu noi tot timpul cât ni s-a făcut controlul actelor și inspecția corporală. În cele din urmă, ni s-a dat drumul. În avion, Renata m-a sfătuit să nu pun la inimă faptul că plecam din Chicago.

– În sfârșit, faci și tu ceva pentru sufletul tău. Ești un tip foarte ciudat, Charlie. Deși ești un egocentric, nu cunoști nici măcar ABC-ul egoismului. Trebuie să-ți spui așa: „Fără *mine*, e vai de noi și vai de tine."

Renata era mare meșteră în zicători rimate. Iată poezioara ei pentru Chicago: „Fără aeroportul cel mare, viața ar fi disperare." Și, odată, când i-am cerut părerea despre o altă femeie fascinantă, mi-a răspuns: „Crezi că Paganini ar da parale multe, ca pe Paganini cântând să-l asculte?" De multe ori aș fi dorit ca doamna aceea din Londra care o socotise atât de vulgară și de necioplită s-o fi putut auzi pe Renata în momentele ei de vervă.

Când avionul s-a pregătit de decolare, luând viteză la sol și apoi rupându-se de pistă cu zgomotul cu care dezlipești un plasture de pe piele, Renata exclamă:

– La revedere, Chicago! Charlie, tu ai încercat să faci ceva pentru orașul ăsta! Dar clica de ticăloși și de nemernici de aici nu merită un om ca tine. Habar n-au ce înseamnă adevărata valoare. În schimb, o liotă de potlogari ignoranți sunt toată ziua bună ziua lăudați la ziar. Pe când oamenii valoroși sunt trecuți sub tăcere. Sper că atunci când îți vei scrie eseul tău despre plictiseală, o să prezinți orașul ăsta în adevărata lui lumină.

Am simțit o ușoară smucitură în timp ce aparatul lua înălțime și am auzit zăngănitul trenului de aterizare care se retrăgea. O pătură de nori lânoși și de pâclă se așternu între noi și case, uzine, vehicule, parcuri. Lacul Michigan licări o dată, apoi se făcu nevăzut.

Am spus:

– Frumos din partea ta, Renata, că ții cu mine. Adevărul e că nici atitudinea mea față de SUA – și Chicago înseamnă tocmai SUA – nu a fost sută la sută curată. Totdeauna am vânat un soi de protecție culturală. Când m-am însurat cu Denise, am crezut că am câștigat un aliat.

– Din cauză că avea titluri universitare, bănuiesc.

– Și s-a dovedit a fi capul Coloanei a Cincea. Dar acum îmi dau seama ce anume m-a amăgit. Înfățișarea ei de fată frumoasă, plăpândă.

– Frumoasă? se minună Renata. Arată ca o vrăjitoare.

– Femeia asta frumoasă plăpândă ambiţioasă marţială livrescă! Mi-a povestit că maică-sa a văzut-o odată goală în baie şi a scos un strigăt: „Vai, eşti o fată de aur!" – După care bătrâna a izbucnit în plâns.

– Îi înţeleg perfect dezamăgirea, răspunse Renata. E o scenă tipică pentru cercurile înalte ale micii burghezii din Chicago, cu mame dominatoare. Şi ce aşteaptă mamele astea de la fetele lor? Nu pot toate să se mărite cu Jack Kennedy, sau cu Napoleon, sau cu Kissinger, sau să scrie capodopere ori să cânte la clavecin la Carnegie Hall, îmbrăcate în lame de aur şi profilate pe o cortină de purpură.

– Aşa că Denise se trezea uneori în toiul nopţii şi începea să plângă şi să spună că e un *nimic*.

– Şi aştepta de la tine s-o faci să fie *ceva*.

– Mă rog, întotdeauna a lipsit un anumit ingredient.

– Pe care n-ai reuşit să-l descoperi niciodată.

– Nu, iar ea s-a întors la crezul strămoşilor ei.

– Cine au fost strămoşii ei?

– O bandă de băgători de seamă şi agenţi electorali, băieţi duri. Dar e de datoria mea să spun că nici eu n-aveam dreptul să fiu o mimoză atât de sensibilă. În fond, Chicago a fost terenul meu. Ar fi trebuit să fiu mai rezistent.

– Se scula noaptea şi-şi jelea viaţa irosită. Asta te-a dat gata. Îţi strica somnul. O femeie care te ţine noaptea treaz cu conflictele ei sufleteşti nu poate fi iertată.

– Mă gândesc la mimozele sensibile din această Americă a Afacerilor, tocmai pentru că plecăm la New York ca să vedem ce-i cu testamentul lui Humboldt.

– Curată pierdere de vreme!

– Şi mă întreb: e într-adevăr necesar să reacţionăm atât de dureros la filistinism?

– Eu îţi vorbesc serios, şi tu-mi ţii predici. A trebuit să dăm peste cap toate aranjamentele noastre legate de Milano. Şi pentru ce? Humboldt n-a putut să-ţi lase nimic. A murit nebun, într-un hotel al săracilor.

– Înainte de moarte și-a recăpătat mințile. Știu asta de la Kathleen. Renata, nu fi un partener sâcâitor.

– Sunt cel mai plăcut partener cu putință. Tu m-ai zăpăcit cu căţeaua aia sclifosită care te trage după ea prin tribunale.

– Ca să revenim la subiect, americanii au avut de biruit un continent pustiu. Nu te puteai aștepta de la ei ca, în același timp, să se preocupe de filosofie și de artă. Bătrânul doctor Lutz spunea despre mine că sunt un blestemat de străin numai pentru că îi citeam fiică-sii poezii. Să scoţi bătături în centrul comercial din Chicago era o preocupare pur americană.

– Te rog, împăturește-mi haina și așaz-o în plasă. Aș vrea ca stewardesa aia să înceteze o dată cu șuetele ca să-i putem comanda ceva de băut.

– Desigur, iubito. Dar dă-mi voie să termin ce-ţi spuneam despre Humboldt. Gândești că vorbesc prea mult, știu, dar sunt aţâţat și, în plus, mă chinuie remușcările în legătură cu copiii.

– Exact ce urmărește Denise. Când pleci și nu-i lași adresa, începe să-ţi turuie: „Bine! Dacă fetiţele or să fie omorâte, ai să afli din ziare." Nu mai dramatiza lucrurile, Charlie. Copiii tăi or să petreacă un Crăciun foarte plăcut, și sunt sigură că și Roger o să se simtă de minune la bunicii din Milwaukee. Copiii se dau în vânt după reuniunile astea de familie.

– Sper c-o să se simtă bine. Ţin foarte mult la Roger. E un puști adorabil.

– Și el te iubește, Charlie.

– Atunci să ne întoarcem la Humboldt.

Pe fața Renatei se așternu o expresie de genul: „am-de-gând-să-ţi-o-spun-de-la-obraz", și-mi replică:

– Charlie, povestea asta cu testamentul e o glumă din mormânt. Tu singur ai spus odată că s-ar putea să fie o farsă postumă. Individul a murit nebun.

– Renata, am citit studii de specialitate. Știu ce spun psihiatrii despre nevrozele depresive. Dar ei nu l-au cunoscut pe Humboldt. În fond, Humboldt a fost un poet. Humboldt a fost nobil. Ce cunoaște psihiatria despre artă, despre adevăr?

Nu știu din ce pricină, cuvintele mele au zgândărit-o pe Renata. S-a repezit la mine cu arţag:

– Dac-ar fi încă în viaţă, nu l-ai mai socoti atât de grozav. Îl ridici în slăvi numai pentru că-i mort. Koffritz vindea cripte, așa încât avea motive profesionale să simtă o atracţie pentru moarte. Dar tu ce motive ai?

Îmi stătea pe buze să-i răspund: „Și tu ce motive ai? Bărbaţii din viaţa ta au fost sau sunt Koffritz-mausoleu, Flonzaley-cioclul și Citrine-melancolie." Dar mi-am mușcat limba.

– Nu faci altceva, urmă Renata, decât să inventezi relaţii cu morţii, pe care nu le-ai avut niciodată cât timp au fost în viaţă. Creezi legături cu care ei n-ar fi fost de acord sau de care nu erau în stare. Te-am auzit afirmând odată că unora moartea le prinde bine. Voiai să spui probabil că tu te alegi cu avantaje de pe urma ei.

Cuvintele ei m-au pus pe gânduri și i-am răspuns:

– Mi-a trecut prin cap. Dar morţii trăiesc în noi dacă vrem să-i menţinem vii și, orice-ai spune, pe Humboldt Fleisher l-am iubit. Baladele acelea ale lui m-au impresionat profund.

– Pentru că erai un copilandru. Trăiai cea mai glorioasă perioadă a vieţii. În fond, n-a scris decât vreo zece-cincisprezece poeme.

– E-adevărat că n-a scris multe. Dar au fost minunate. Pentru anumite lucruri, chiar și un singur poem înseamnă enorm. Ar trebui s-o știi. Și ratarea lui e menită să dea de gândit. Unii spun că în America ratarea constituie unicul succes real, și că nimeni dintre cei care „au dat lovitura" nu pătrunde cu adevărat în inimile compatrioţilor săi. Asta e un punct în favoarea compatrioţilor. Poate că aici a făcut Humboldt marea lui greșeală.

– Pentru că s-a gândit la semenii lui? Fata aia nu ne aduce odată băuturile?

– Ai răbdare și eu o să te întreţin până sosesc băuturile. Sunt câteva lucruri în legătură cu Humboldt care îmi stau ca o piatră pe inimă. De ce se frământa el atât? Un poet este

ceea ce este el în sine. Gertrude Stein făcea o distincție între persoanele care reprezintă o „entitate" și cele care reprezintă o „identitate". Un om de valoare este o entitate. Identitatea ți-o conferă societatea. Cățelul tău te recunoaște, deci reprezinți o identitate. Prin contrast, entitatea e o forță impersonală, și poate fi un lucru înspăimântător. Așa cum îl caracteriza T.S. Eliot pe William Blake. Un om ca Tennyson era cufundat până la gât în mediul înconjurător sau învelit într-o crustă de opinii parazitare, în timp ce Blake era gol-goluț și, din centrul cristalului său, vedea omul gol. N-avea nimic din aura unei „persoane superioare" și lucrul ăsta îl făcea să fie înfricoșător. Iată ce înseamnă o entitate. Identitatea e mai ușor de suportat. O identitate toarnă o băutură, aprinde o țigară, își urmărește plăcerile omenești și se eschivează de la condiții riguroase. Tentația de a o lăsa mai moale e foarte puternică. Humboldt era o entitate, însă mai laxă. Poeții trebuie să viseze, ori a visa în America nu-i lucru ușor. Dumnezeu „dă cântecele noaptea" – spune Cartea lui Iov. M-am gândit mult la toate lucrurile astea și m-am concentrat cu putere asupra faimoasei insomnii a lui Humboldt. Cred însă că insomnia lui era mai curând o mărturie a forței lumii, a lumii umane și a minunatelor ei înfăptuiri. Lumea e interesantă, realmente interesantă. Lumea are bani, știință, războaie, politică, anxietăți, boală, nedumeriri. Întregul voltaj. O dată ce-ai intrat în priza de înalt voltaj și ești *cineva*, un nume cunoscut, nu te mai poți deconecta de curentul electric. Ești pironit. Bine, Renata, rezum: lumea are putere, iar interesul urmează puterea. Dar în ce constau puterea și interesul poetului? Acestea își au originea în stările de visare. Pentru că poetul este ceea ce este el în sine, pentru că în sufletul său răsună un glas a cărui forță se măsoară cu cea a societății, a țării. Ești interesant nu prin nebunie, nu prin excentricitate sau prin altele de felul acesta, ci pentru că deții puterea de a neutraliza diversiunea, agitația, tumultul lumii exterioare și de a deveni apt să sesizezi esența lucrurilor. Nu-ți pot spune cât de groaznic arăta Humboldt ultima oară când l-am văzut.

– Mi-ai povestit.

– Nu pot uita clipa aceea. Știi ce culoare au apele care străbat orașele – East River Tamisa, Sena? Ei bine, nuanța aceea de cenușiu se lăsase pe fața lui.

Renata nu găsi nimic de spus. În general, propriile ei reflecții o satisfăceau cu prisosință și folosea conversația mea doar ca un fundal pe care-și gândea gândurile ei. Aceste gânduri, din câte știam, erau legate de dorința ei de a deveni doamna Charles Citrine, soția unui *chevalier* Pulitzer. Așadar, am inversat rolurile și am folosit gândurile ei ca un fundal pentru gândurile mele. Boeingul a străpuns perdeaua de nori, zguduitorul moment de primejdie și de moarte s-a încheiat cu un muzical „bing", și iată-ne în pacea și lumina de deasupra. Capul mi se rezema pe sânul cu baveţică al spetezei și când a sosit paharul cu Jack Daniel's, l-am filtrat printre dinții mei neregulați și multicolori, încovoindu-mi degetul peste marginea paharului pentru a îndepărta cuburile mari de gheață, perforate – ăștia pun întotdeauna prea multe cuburi de gheață. Fluxul de whisky mi-a încins plăcut gâtlejul și apoi stomacul a început să radieze asemenea soarelui de afară, iar bucuria libertății a pornit să mi se răspândească în vene. Renata avea dreptate – lăsasem totul în urmă! Din când în când trăiesc șocul trezirii superioare; dau colțul, văd oceanul și inima-mi saltă de fericire – se simte atât de liberă! Pe urmă îmi încolțește ideea că, așa cum observ eu, pot fi la rândul meu observat de dincolo și nu în calitate de obiect distinct, ci încornorat în rest, împreună cu azurul universal, cu albastrul purpuriu. Căci ce-i cu această mare, și cu această atmosferă circumscrise în diametrul de douăzeci da centimetri al craniului tău? (Ca să nu mai vorbim de soarele și galaxiile aflate și ele acolo.) În inima celui ce observă trebuie să existe spațiu pentru întreg, și acest nimic-spațiu nu e doar un nimic gol, ci un nimic rezervat totului. Sesizezi cu extaz această capacitate de nimic-tot, și asta era senzația pe care o încercam eu acum în avion. Sorbind din whisky, simțind căldura radioasă care

mă invada pe dinăuntru, trăiam o beatitudine despre care știam foarte bine că nu era nebunească. Nu reușiseră să mă doboare acolo, jos, Tomchek, Pinsker, Denise, Urbanovich. Am izbutit să mă smulg din gheara lor. Nu puteam afirma că știam exact ce făceam, dar ce importanţă avea? Cu toate astea, îmi simţeam capul limpede. Nu descopeream nicio umbră de melancolică nostalgie, nicio remuşcare, nicio temere. Mă aflam alături de o femeie frumoasă. La fel de plină de taine și de urzeli ca și Curtea Bizanţului. Și e chiar atât de rău? Eram un crai bătrân și neghiob. Ei, și?

Înainte de a pleca din Chicago, avusesem o lungă discuţie cu George Swiebel în legătură cu Renata. Amândoi eram de-o vârstă și, aproximativ, aveam aceeași condiţie fizică. George a fost extrem de binevoitor. Mi-a spus:

– Acum trebuie să-ţi dai frâu liber. Pleacă din oraș. Am eu grijă aici de toate amănuntele. N-ai decât să te așezi în avion, să-ţi scoţi pantofii, să-ţi comanzi o băutură și să nu te mai sinchisești de nimic. Totul o să iasă foarte bine. Nu-ţi face griji.

George a reușit să-mi vândă Mercedes-ul pe patru mii de dolari. S-a angajat să-mi vândă și covoarele persane și mi-a mai dat un avans de patru mii în cont. Covoarele trebuie să fi valorat vreo cincisprezece mii, dat fiind că Societatea de Asigurări mi le evaluase la zece. Dar deși George era băgat în afaceri cu construcţii, era cât se poate de onest. În inima lui n-ai fi putut descoperi nicio fibră de falsitate.

Am băut împreună cu el o sticlă de whisky și mi-a ţinut un spici de despărţire în legătură cu Renata. O cuvântare plină de principiile lui de filosofie a naturii. Mi-a spus:

– În regulă, băiete, pleci cu femeia asta superbă. Să știi că ea aparţine noii generaţii libertine, dar în ciuda faptului că-i atât de evoluată, ca femeie încă nu a atins maturitatea. Nu deosebește o sulă de o acadea. Maică-sa-i un personaj sumbru și sinistru, o adevărată intrigantă din umbră. Mama asta a ei nu-i nici pe departe genul meu. Și pe tine te consideră

un muieratic bătrân. Ai fost cândva un campion de mare faimă. Acum te cam bâţâi pe picioare, dar s-a ivit un prilej să pună laba pe tine, să mai înşface o bucată din tine înainte ca Denise să te hăpăie tot. Poate chiar să mai existe o şansă de a-ţi reface numele şi capacitatea de a produce bani. Tu prezinţi oarecare mister pentru femeile de acest tip, pentru că n-au întâlnit mulţi indivizi ca tine. Ei bine, pentru mama asta, Renata e mărul cel mare, mare, care se dă ca premiu de tir la bâlciul din Washington, e o perfectă vacă de muls, crescută după prescripţii ştiinţifice, şi e hotărâtă să scoată un profit maxim din ea, cât e încă în floarea tinereţii.

Montându-se singur, George se ridicase în picioare, o matahală de om sănătos, roşu la faţă şi clocotind de vigoare, cu nasul încovoiat ca al unui indian, şi cu părul rărit adunat în mijlocul creştetului, ca un smoc pe-o ţeastă scalpată. Aşa cum făcea întotdeauna când îşi expunea filosofia naturii, se porni să strige:

– Fata asta nu-i o fufă obişnuită. Merită să-ţi încerci norocul cu ea. Desigur, s-ar putea să înghiţi umilinţe, s-ar putea să trebuiască să lingi rahat, s-ar putea să fii prădat şi jumulit, s-ar putea să zaci bolnav fără ca nimeni să-ţi întindă un pahar cu apă, sau să ai un atac de cord, ori să pierzi un picior. Mă rog, dar deocamdată eşti viu, un om întreg din carne şi din sânge, înzestrat cu instincte. Şi ai curaj. Eu îţi voi sta alături. Telegrafiază-mi de oriunde te vei afla şi voi sosi. Când erai tânăr îmi plăceai, dar acum îmi eşti drag. În tinereţe erai pus pe carieră. Poate că nu-ţi dai seama, dar te căţărai cu viclenie şi înverşunare. Acum însă, slavă Domnului, pluteşti într-o stare de visare şi de febrilitate, datorită acestei femei. Habar n-ai ce faci. Şi asta-i partea ta cea mai măreaţă.

– George, dai lucrurilor o turnură prea romantică.

– N-are importanţă. Mai departe: poveştile Renatei cu „căutarea tatălui adevărat" sunt cai verzi pe pereţi. Hai să ne gândim puţin. Ce nevoie are o fată ca ea de un tată adevărat? Destul c-o are pe codoaşa de maică-sa. Renata nici n-ar

ști ce să facă cu un tată. Are exact tăticul care-i trebuie, un tătic la pat. Nu, toată povestea asta a fost ticluită pentru a-și oferi călătoriile în Europa. Dar tocmai asta-i partea cea mai frumoasă. Du-te cu ea, și fă-ţi banii praf. Dă faliment, și la naiba cu toată gașca de la tribunal! Mi-ai povestit tu odată despre călătoria pe care ai făcut-o cu Renata în aprilie la Paris, dar pune-mă din nou în temă, pe scurt.

– Până la doisprezece ani, Renata știuse că tatăl ei e un oarecare Sigñor Biferno, un negustor de marochinărie de pe Via Monte Napoleone din Milano. Asta-i strada marilor magazine cu articole de lux. Dar când a împlinit treisprezece ani, bătrâna i-a spus că s-ar putea ca nu Biferno să-i fie tată. Señora și cu Biferno plecaseră împreună să schieze la Cortina, dar ea și-a scrântit o gleznă, și cât era cu piciorul în ghips s-au certat și Biferno s-a întors la nevastă și la copii. Señora s-a răzbunat pe el cu un tânăr franţuz. Când Renata avea zece ani, maică-sa a luat-o la Milano ca să i-o pună lui Biferno în față. S-au înţolit la patru ace și au făcut o scenă pe Via Monte Napoleone.

– Baborniţa aia știe să facă viaţa iad.

– Adevărata doamnă Biferno a chemat poliţia. Și mult mai târziu, în Chicago, bătrâna i-a spus Renatei: „S-ar putea ca Biferno nici să nu-ţi fie tată."

– Așa încât aţi plecat la Paris ca să-l vedeţi pe tânărul franţuz care acum e un bătrân franţuz. Ce grozăvie din partea unei mame să spună așa ceva unei fete aflate în pragul adolescenţei.

– Oricum, eu aveam treburi la Londra, și am tras la Ritz. Atunci i-a venit Renatei ideea că trebuie să plece la Paris să-l vadă pe omul care s-ar putea să-i fie tată, și ţinea să plece singură. Planul era să se întoarcă după trei zile. Așa încât am condus-o la aeroportul Heathrow. Avea o sacoșă mare, deschisă. Și chiar deasupra, la vedere, era cutia în care-și ţinea diafragma, ca o pudrieră masivă.

– La ce-i trebuia?

– Nu poţi şti niciodată când îţi iese în cale marea şansă a vieţii.

– Asta-i o tactică, Charlie, o simplă tactică. Ţine-l pe partener pe jăratic! Încerca să te facă să te perpeleşti. Eu o consider o fată bună. Doar că uneori se mai prosteşte. Dar, Charlie, vreau să-ţi spun un singur lucru. Nu ştiu care-s obiceiurile voastre, dar n-o lăsa să te sugă de tot. Că altfel într-un an depui armele. Acum povesteşte-mi mai departe ce-a fost la Paris.

– Ei bine, individul era pederast, bătrân, plicticos şi vorbăreţ. Când în cea de-a patra zi Renata nu s-a întors la Londra, m-am dus după ea s-o caut la Hotel Meurice. Mi-a spus că încă n-a avut inima să se ducă să-l vadă şi-şi petrecuse timpul făcând cumpărături, şi vizitând Luvrul, şi văzând filme suedeze – *Sunt ciudat de galben* sau nu mai ştiu ce. Bătrânul şi-a amintit de mama ei şi a fost bucuros la gândul că s-ar putea să aibă o fiică, dar a răspuns evaziv, afirmând totuşi că nici nu putea fi vorba de o recunoaştere legală. Familia lui l-ar fi dezmoştenit. Oricum însă, nu el era tatăl. Renata spunea că nu există nici umbră de asemănare. L-am privit şi eu cu atenţie. Avea dreptate. Dar niciodată nu poţi şti cum lucrează natura. O femeie furioasă, cu glezna în ghips, întâlneşte un schior invertit, care face o excepţie de hatârul ei şi, împreună, concep splendoarea asta de fată cu pielea perfectă, ochii negri şi sprâncenele acelea ale ei. Gândeşte-te la o frumuseţe a lui El Greco cu ochii înălţaţi spre ceruri. Şi apoi aşază sexualitatea în locul cerurilor. Asta-i privirea evlavioasă a Renatei.

– Mă rog, ştiu c-o iubeşti, spuse George. Când ţi-a făcut vânt pentru că era un altul la ea, şi ai venit la mine plângând – îţi aminteşti ce ţi-am spus? Un bărbat de vârsta ta, care plânge după o fată, e un bărbat pe care-l respect. Şi mai mult, eşti încă în plină forţă.

– Aşa s-ar cuveni, nu mi-am cheltuit niciodată prea mult forţele.

– Foarte bine, te-ai cruţat. Acum însă, ai început să luneci la vale, şi e timpul să iei frâiele în mâini. Poate că ar trebui să te însori cu Renata. Dar vezi să nu te arăţi slab de înger în drum spre ofiţerul stării civile. Fă lucrurile ca un adevărat bărbat. Altfel n-o să ţi-o ierte niciodată. Şi o să te transforme într-un băiat senil de alergătură. Bietul moş Charlie, cu ochii apoşi, alergând să cumpere ţigări pentru cucoana lui.

Ne-am apropiat de pata plumburie a apei scăldată de înserare şi am aterizat pe aeroportul La Guardia în asfinţitul roşiatic. Am plecat apoi spre hotelul Plaza, întemniţaţi într-unul din taxiurile scunde din New York, care-ţi evocă maşinile hingherilor. Îţi dau senzaţia că ai muşcat pe cineva şi că acum, cu spume la bot, te duc să te închidă într-un ţarc. I-am spus Renatei ce simţeam, dar ea a avut impresia că-mi foloseam imaginaţia ca să-i stric plăcerea, oricum ştirbită de faptul că, deşi necăsătoriţi, călătoream ca soţ şi soţie. Ajunşi la hotelul Plaza, portarul a ajutat-o să coboare din maşină, şi Renata, în cizmele ei înalte, păşi sub marchiza încălzită, cu barele de lumină portocalie. Peste fusta mini, purta o haină lungă de antilopă, căptuşită cu blană de miel. I-o cumpărasem eu de la Cepelia. Îşi împinsese pe ceafă frumoasa pălărie moale, de catifea, inspirată din portretiştii flamanzi ai secolului al şaptesprezecelea. Faţa Renatei, de un alb pur şi neted, se lăţea uşor la bază. Această plinătate de tărtăcuţă era unicul ei cusur. Pe gât avea un vag cerc de grăsime. Aceeaşi uşoară bombare apărea la şolduri şi pe partea interioară a coapselor. Prima falangă a degetelor dezvăluia acelaşi semn de senzuală supraabundenţă. Eu, în pardesiul cadrilat, o urmam, admirând-o, chibzuind. Cantabile şi Stronson fuseseră de acord că pardesiul îmi dădea o alură de criminal. Dar nu cred că cineva ar fi putut arăta mai puţin a criminal decât arătam eu acum. Vântul îmi suflase părul din poziţia lui obişnuită, aşa încât simţeam căldura radiată de marchiză chiar pe peticul

meu de chelie. Aerul de iarnă îmi biciuia obrajii și-mi înroșea nasul. Pungile de sub ochi îmi atârnau grele. În sera cu palmieri, orchestra de café-concert își cânta muzica leșinată, insinuantă, onctuoasă. Am înscris în registru Dl și Dna Citrine, și o falsă adresă din Chicago, și am urcat în ascensor împreună cu un grup de încântătoare fete de liceu, venite în vacanță. Răspândeau o delicioasă mireasmă de necopt, o aromă de banane verzi.

– Ți-ai umplut ochii cu copilițele acelea dulci, mi se adresă Renata căreia îi revenise buna dispoziție.

Ne aflam pe un coridor nesfârșit, cu un covor auriu care-și repeta la nesfârșit spiralele și arabescurile, arabescurile și spiralele. Felul meu de a mă uita la oameni o amuza pe Renata.

– Te uiți cu atâta nesaț, îmi spunea.

Da, dar de zece ani încoace uitasem de felul meu înnăscut, de maniera mea personală de a privi oamenii. Și nu vedeam niciun motiv de a nu mi-l relua acum. Cui ce-i păsa?

– Ce mai e și asta? întrebă Renata când omul de serviciu deschise ușa. Ce fel de cameră ne-au dat?

– Astea sunt camerele cu ferestre mansardate. Chiar în vârful imobilului „Plaza". Cu cea mai frumoasă priveliște.

– Data trecută am avut un apartament superb. Ce dracu' căutăm acum în pod? Unde-i apartamentul nostru?

– Vai, iubito, care-i deosebirea? Parcă-ai fi fratele meu Julius. El face o criză de nervi când la un hotel nu i se dă tot ce-i mai bun – devine arogant și furios.

– Charles, ai intrat într-unul din accesele tale de zgârcenie? Nu uita ce mi-ai spus odată despre ultimul vagon al trenului.

Regretam acum că-i relatasem panseul lui Gene Fowler, anume că banii sunt un obiect bun de azvârlit din ultimul vagon al unui tren. Asta ținea de Hollywoodul jurnalistic al epocii de aur, de magnificența chefurilor din barurile de noapte ale anilor douăzeci, de sindromul Marea-Risipă.

– Dar, Renata, cei de la hotel au dreptate. Asta-i camera din care se vede cel mai bine întreaga Fifth Avenue.

Într-adevăr, priveliștea – dacă ţineai la priveliște – era remarcabilă. Îmi stă în obicei să atrag atenţia celorlalţi asupra priveliștii, ca să mă lase pe mine în pace. La poale, faimosul Fifth Avenue își scânteia gătelile de Crăciun, farurile mașinilor înghesuite scurgându-se în coloane compacte între Străzile 30 și 70, luminile magazinelor, multicolore, diamantine și, asemenea celulelor dintr-un capilar sub lupa microscopului, schimbându-și întruna elastic forma, dilatându-se, pulsând. Toate astea le-am văzut dintr-o aruncătură de ochi. Eram ca o fetișcană isteaţă la jocul cu pietricele, care, dintr-o ocheadă, înregistrează poziţia pietrelor chiar înainte ca mingea să atingă pământul. La fel se întâmplase în primăvara trecută, când mă aflam cu Renata în tren spre Chartres, și ea îmi atrăsese atenţia asupra peisajului: „Uite ce frumos e aici!" Am privit și, da, într-adevăr era frumos. Doar o singură privire mi-a fost de-ajuns. În felul ăsta economisești o grămadă de timp. Întrebarea este însă ce-ai de gând să faci cu minutele câștigate prin asemenea economii. Acest lucru, trebuie să spun, se datora actului pe care Steiner îl definește sub numele de Sufletul Conștient.

Renata nu știa că Urbanovich intenţiona să-mi confiște banii. Totuși, după felul în care-și mișca ochii, am înţeles că o munceau gânduri legate de probleme bănești. Adeseori sprâncenele îi erau înălţate spre ceruri într-o expresie de iubire, dar din când în când un nor de preocupări foarte practice îi traversa faţa. Îmi plăcea mult și în aceste momente. Brusc, își înălţă capul și-mi spuse:

– Din moment ce tot te afli la New York, ai putea să faci câteva vizite pe la reviste și să-ţi aranjezi publicarea eseurilor. Ţi le-a dat Thaxter înapoi?

– Cu neplăcere. El tot mai speră să scoată *Arca*.

– Desigur. În care el o să întrupeze toate soiurile de animale.

– Mi-a telefonat ieri și ne-a invitat pe amândoi la o petrecere de *bon voyage* pe puntea vasului France.

– Bătrâna lui mamă îi oferă și o petrecere? Trebuie să fie o doamnă foarte în vârstă.

– Dar are stil. S-a ocupat cu aranjarea debutului în societate a generaţii întregi de tinere şi are relaţii cu marii bogătaşi. Ştie întotdeauna unde se găseşte un *chalet* vacant pentru fiul ei, sau un pavilion de vânătoare, sau un iaht. Când Thaxter se simte deprimat, îl trimite în insulele Bahama sau pe Marea Egee. Ar trebui s-o vezi. E uscată, deşteaptă, capabilă şi se încruntă când dă cu ochii de mine – eu sunt o tovărăşie inferioară pentru Pierre. Străjuieşte familiile îmbuibate, apărând dreptul lor de a-şi bea şi minţile şi anticul lor privilegiu de a fi buni de nimic.

Renata râse şi îmi spuse:

– Scuteşte-mă de petrecerea lui. Hai să terminăm treaba asta cu Humboldt şi să plecăm la Milano. Mă frământă o adâncă îngrijorare.

– Crezi într-adevăr că Biferno e tatăl tău? Mai curând decât poponarul ăla de Henri?

– Îţi jur că dacă am fi căsătoriţi, nici nu mi-ar păsa de un tată. Instabilitatea situaţiei mele mă obligă să-mi caut un teren mai solid sub tălpi. Ai să-mi răspunzi că am fost măritată, dar terenul pe care mi-l oferea Koffritz nu era prea solid. Şi apoi, am responsabilităţi faţă de Roger. Apropo, trebuie să trimitem tuturor copiilor jucării de la F.A.O. Schwartz, şi eu n-am o leţcaie. Koffritz nu mi-a mai plătit pensia alimentară de şase luni. Zice că am un prieten cu bani. Cu toate astea n-am de gând să-l trag prin tribunale şi să-l vâr la închisoare. Cât despre tine, tu şi-aşa cari destui pasageri fără plată, şi nu vreau să mă integrez şi eu la capitolul ăsta. Cel puţin ţin la tine şi-ţi sunt de oarecare folos, ca să mă exprim astfel. Dacă ai pica în labele fetei antroposofului, vulpiţa aia blondă, atunci ţi-ai da seama de deosebire. Aia ştie ce urmăreşte.

– Ce legătură are Doris Scheldt cu toate astea?

– Cum aşa? I-ai scris un bilet înainte de plecarea noastră din Chicago. Mi-am dat seama după literele imprimate pe mapa ta de scrisori. Nu te uita cu ochii ăştia la mine, Charlie.

Eşti cel mai nepriceput mincinos din lume. Mi-ar plăcea să ştiu câte cuconiţe ţii în rezervă.

Nu mă indigna faptul că mă spiona. De mult renunţasem să-i mai fac scene. Călătoriile noastre în Europa, pe lângă că erau plăcute în sine, mă smulgeau de lângă domnişoara Scheldt. Aceasta era considerată de Renata drept o persoană primejdioasă, ba chiar şi Señora mă mustruluise din pricina ei.

– Dar, dragă Señora, i-am răspuns, domnişoara Scheldt nu a intrat în scenă până la apariţia incidentului Flonzaley.

– Ascultă-mă, Charlie, termină o dată cu domnul Flonzaley! Nu eşti un mic-burghez de provincie, ci un om de litere, mi-a retezat-o bătrâna doamnă spaniolă. Flonzaley aparţine trecutului. Însă Renata e foarte sensibilă la suferinţa altora şi când un om e la disperare ce-ai fi vrut să facă? Biata de ea, a plâns toată noaptea când Flonzaley a fost aici. El se ocupă de nişte afaceri foarte vulgare şi nu se poate face nicio comparaţie între voi doi. Dar, pur şi simplu, Renata a simţit că îi datorează şi lui măcar atâta consideraţie. Dar cum tu eşti un *homme de lettres*, iar el un antreprenor de pompe funebre, cel care e superior dintre voi doi trebuie să se arate mai tolerant.

Nu mă puteam certa cu Señora. O văzusem într-o dimineaţă, înainte de a se farda, grăbindu-se spre sala de baie, total lipsită de trăsături, cu o piele de banană galbenă şi flască, fără sprâncene, fără gene şi, în aparenţă, fără buze. Tristeţea acestei privelişti mi-a strâns inima, şi de atunci n-am mai dorit să câştig vreun punct de la Señora. Când jucam table cu ea, trişam în defavoarea mea.

– Lucrul cel mai important în legătură cu domnişoara Scheldt, i-am spus Renatei la hotelul Plaza, este tatăl ei. N-aş putea să am o aventură cu fiica omului de la care am învăţat atâta.

– Care ţi-a împuiat capul numai cu trăsnăi.

– Renata, dă-mi voie să-ţi citez un text: „Deşi s-ar spune că eşti viu, eşti de fapt mort. Deşteaptă-te şi toarnă un strop de vigoare în ceea ce a rămas, căci altminteri va muri de-a

binelea." Asta-i, mai mult sau mai puţin, din Revelaţia Sfântului Ioan.

Zâmbind cu îngăduinţă, Renata se ridică, potrivindu-şi fusta mini, şi-mi spuse:

– Ai să ajungi să mărşăluieşti desculţ prin cartierul comercial, purtând o placardă din alea cu „Unde-ai-de-gând-să-ţi-petreci-eternitatea?" Pentru numele lui Dumnezeu, du-te la telefon şi vorbeşte cu Huggins ăla, executorul testamentar al lui Humboldt. Şi nu încerca să mă cari din nou la cină la Rumpelmayer.

Huggins se ducea la un vernisaj la galeriile Kootz şi, când i-am spus pentru ce venisem, m-a invitat să ne întâlnim acolo.

– E ceva în treaba asta? Ce-i povestea aia cu moştenirea? l-am întrebat.

– Ţi-a lăsat ceva, îmi răspunse Huggins.

Către sfârşitul deceniului cinci, când Huggins trecea drept o celebritate în Greenwich Village, eu eram doar un membru minor al grupului care discuta politică, literatură şi filosofie în apartamentul său. Din grup făceau parte oameni de talia lui Chiaramonte, şi Rahv, şi Abel, şi Paul Goodman, şi Von Humboldt Fleisher. Singurul lucru pe care eu şi cu Huggins îl aveam în comun era dragostea noastră pentru Humboldt. Altceva nu mai împărtăşeam. În multe privinţe, ne iritam unul pe celălalt. În urmă cu câţiva ani, la convenţia Partidului Democrat de la Atlantic City, această veche mahala a plăcerilor, l-am urmărit împreună pe Hubert Humphrey, care pretindea că se relaxează laolaltă cu delegaţia lui, în timp ce Johnson nu-l slăbea o clipă, şi ceva din meschina dezolare de acolo, firele rupte ale veseliei sărbătoreşti, l-au stârnit pe Huggins împotriva mea. Am ieşit pe trotuarul de scânduri şi în timp ce contemplam oribilul Atlantic, cuminţit aici până la aspectul de melasă sărată, şi spuma floricelelor de porumb adunate de o măturătoare mecanică, Huggins s-a manifestat dezagreabil faţă de mine. Neînfricat şi subliniindu-şi argumentele cu mişcări ale bărbuţei lui albe de ţap, a început să înşire

comentarii ostile asupra cărții mele despre Harry Hopkins, publicată în primăvara acelui an. Huggins participa la convenție din partea ziarului *Women's Wear Daily*. Gazetar mai bun decât aș fi reușit eu vreodată să fiu, își cucerise o faimă de boem disident și revoluționar. De ce m-am arătat atât de binevoitor față de politica economică a lui Roosevelt și de ce l-am proslăvit pe Hopkins? În cărțile mele nu făceam decât să ling pe veci sistemul de guvernământ american. Eram un apologet, un om de paie, un lacheu, un Andrei Vîșinski. La Atlantic City, ca și oriunde în altă parte, Huggins era îmbrăcat neceremonios, în pantaloni de doc și papuci de tenis, înalt, rozaliu, bărbos, bâlbâit și volubil.

Așa cum îl studiam, pe trotuarul de scânduri, reușeam de fapt să mă văd și pe mine. În ochii mei erau licăriri verzui și chihlimbarii în care ar fi putut descoperi eoni de somn și de nesomn. Dacă-și închipuia că-l antipatizam, se înșela. Îmi plăcea din ce în ce mai mult. Îmbătrânise și forța nefastă a hidrostaticelor umane începuse să-i prefacă fața într-o pungă creață și boțită, dar culoarea obrajilor era încă proaspătă și în el mai trăia radicalul de la Harvard de tip John Reed, unul dintre acei intelectuali americani veșnic tineri sprinteni scăpărători, fideli lui Marx, lui Bakunin, lui Lenin, Isadorei, lui Troțki, lui Randolph Bourne, lui Marx Eastman, Cocteau, André Gide, baletului rus, lui Eisenstein – splendidul panteon de avangardă al frumoaselor zile de odinioară, în ruptul capului n-ar fi putut renunța la minunatul lui capital ideologic, nu mai mult decât la titlurile de rentă moștenite de la tatăl său.

În îmbulzeala din galeriile Kootz, stătea de vorbă cu câteva persoane. Se pricepea să poarte o conversație în toiul unui cocteil gălăgios. Larma și băutura îl stimulau. Poate că nu avea capul prea limpede, dar îi apreciasem întotdeauna capul însuși. Era lunguieț și cu fruntea înaltă, împrejmuit de păr argintiu bine periat, iar capetele inegale ale șuvițelor lungi îi dădeau la spate un aspect ghimpos. Peste pântecele lui de om

înalt își trăsese o cămașă vărgată în dungi late rubinii și de un purpuriu drăcesc, asemenea panglicilor stâlpului împodobit de arminden. Mi-am adus aminte că, în urmă cu mai bine de douăzeci de ani, luasem parte la o petrecere pe plajă, la Montauk, în Long Island, unde dădusem peste Huggins gol pușcă, cocoţat pe un capăt al pontonului de la debarcader, discutând despre audienţele la comisia McCarthy, cu o doamnă la fel de goală, care ședea în faţa lui călare pe scândură. Huggins perora, ţinând un ţigaret între dinţi, iar penisul care-i zăcea pe lemnul ud îi exprima fluctuaţiile gândirii. În timp ce pufăia și se bâlbâia, organul genital i se mișca în faţă și în spate, ca o culisă de trombon. Faţă de un om pe care l-ai văzut în asemenea ipostază, nu puteai simţi decât prietenie.

Aici la galerie părea că nu se simte în largul lui alături de mine. Intuia ciudăţeniile opticii mele. Nici eu nu eram prea mândru de ea. În plus, mă arătam mai cald și mai prietenos decât m-ar fi dorit. Dacă mintea lui nu era prea limpede, nici a mea nu era mai bună. Colcăia de asociaţii necontrolate, de gânduri de tranziţie și nu judecam pe nimeni. De fapt, îmi reprimam aprecierile din perioada mea de pripeală. I-am spus că mă bucur să-l revăd și că arată foarte bine. Nu era o minciună. Avea un colorit viu și, în ciuda nasului îngroșat, a distorsionărilor vârstei, și a buzelor umflate de parc-ar fi fost înţepate de o albină, faţa lui încă îmi plăcea. S-ar fi putut dispensa însă de bărbuţa de poliţist ţărănoi.

– Ah, Citrine, ţi-au dat drumul din Chicago? Pleci undeva?

– În străinătate.

– Ești c-o doamnă foarte frumoasă. Grozav de at-atrăgătoare.

În cazul lui Huggins, bâlbâiala îi sporea fluenţa în loc să i-o împiedice. Bolovanii din albia unui pârâu de munte te fac să observi cât de vertiginos se Prăvălește apa.

– Vasăzică vrei să-ţi iei moș... moș...?

– Da, dar mai înainte aș vrea să-mi spui de ce ești atât de necordial. Ne cunoaștem de mai bine de treizeci de ani...

– Mă rog, în afară de opiniile tale politice...

– Cele mai multe dintre opiniile politice sunt ca niște ziare vechi mâncate de viespi – clișee îngălbenite și bâzâială.

Huggins îmi replică:

– Unora le pasă încotro se îndreaptă omenirea. Și apoi, nu te poţi aștepta de la mine să fiu cor-cor-cor... cordial când mă iei în bășcălie. Ai zis despre mine că sunt un Tommy Manville al stângii și că îmbrățișez cau... cauzele așa cum se îns... Însura el cu gagicile. Ac... acum câţiva ani m-ai insultat pe Madison Avenue din cauza nasturilor de protest pe care-i purtam. Mi-ai zis că pe vremuri aveam id... id... idei și că acum n-am decât nasturi.

Supărat, aţâţat, înfruntându-mă cu propria mea nerușinare, aștepta să audă ce aveam de spus în apărarea mea.

– Trebuie să admit, cu regret, că mă citezi exact. În mahalaua mea, departe de scena literară centrală, clocesc în gând tot felul de lucruri urâte pe care să le spun oamenilor. Humboldt m-a târât după el prin anii patruzeci, dar niciodată n-am făcut parte cu adevărat din grupul vostru. Când toţi v-aţi pus pe capul lui Burnham sau al lui Koestler, eu aveam cu totul alte preocupări. Tot așa a fost cu *Enciclopedia de știință unificată*, cu Legea Dezvoltării combinate a lui Troţki, cu părerile lui Chiaramonte asupra lui Platon, ale lui Lionel Abel despre teatru, ale lui Paul Goodman despre Proudhon, sau aproape ale tuturor despre Kafka ori Kierkegaard. Era exact ca protestele bietului Humboldt în legătură cu fetele. El voia să le facă un bine și ele nu se lăsau. Nici eu nu mă lăsam. În loc să fiu recunoscător pentru prilejul care mi se oferea de a pătrunde în viaţa culturală din Greenwich Village, aflată în culmile ei...

– Erai rezervat, spuse Huggins. Dar pentru ce anume te re... re... rezervai? Aveai o atitudine de star, dar unde era scăp... scăp... scăpăr...

– Rezervat e cuvântul potrivit, am răspuns. Dacă unii aveau un conţinut îndoielnic, eu în schimb eram complet găunos,

dar cu superioritate. Păcatul meu era că mă socoteam, în taină, mai inteligent decât voi toţi care vă entuziasmaţi pentru 1789, 1848, 1870, 1917. Dar voi toţi vă amuzaţi şi vă simţeaţi mult mai bine decât mine, cu chefurile voastre şi cu discuţiile care se întindeau toată noaptea. Tot ce aveam eu era doar plăcerea subiectivă, anxioasă, de a mă socoti atât de deştept.

– Şi încă te mai socoteşti? mă întrebă Huggins.

– Nu. Am renunţat.

– Mă rog, trăieşti la Chicago, unde lumea crede că pământul e plat şi luna-i făcută din brânză verde. Te-ai întors la vatra ta intelectuală.

– Fie cum doreşti. Oricum, ceva tot ne leagă. Amândoi l-am adorat pe Humboldt. Poate că mai avem ceva în comun – amândoi suntem nişte amorezi bătrâni. Noi doi nu ne luăm în serios unul pe celălalt. Dar femeile încă ne iau. Ei, ce-i cu moştenirea?

– Orice-ar fi, se află într-un plic pe care scrie „Citrine", şi nu i-am putut citi conţinutul pentru că a pus mâna pe el bătrânul Wald... Waldemar, unchiul lui Humboldt. Nu ştiu cum de-am ajuns exec... executor.

– Humboldt ţi-a mâncat şi ţie zilele, nu-i aşa, când ai intrat în gaşca de la Bellevue, şi ţi-o fi spus şi ţie că i-am furat banii? Poate că ai fost la Belasco când a organizat pichetul în faţa teatrului.

– Nu, dar asta a avut oarecare far... far... farmec.

Râzând, Huggins supse capătul ţigaretului. Cine oare a introdus la noi moda ţigaretului prin anii treizeci – să fi fost actriţa rusă Uspenskaia, sau Roosevelt, sau John Held Junior? Ca şi Humboldt, ca şi mine din punctul ăsta de vedere, Huggins era mare amator de filme vechi. Pichetul organizat de Humboldt ca şi propriul său comportament la Casa Albă i s-or fi părut ca nişte momente din René Clair.

– Niciodată n-am crezut că i-ai furat banii, zise Huggins. Înţeleg că el te-a uşurat pe tine de vreo câteva miare. A falsificat un cec?

– Nu. Cândva schimbasem între noi, din sentimentalism, niște cecuri în alb. Humboldt l-a folosit pe al lui. Și n-au fost vreo câteva miare, ci aproape șapte.

– Eu îi preluasem problemele financiare. Am determinat-o pe Kathleen să ren... ren... renunțe la drepturile ei. Dar el zicea că m-am lăsat șperțuit. Spumega de furie. Așa încât n-am mai dat ochii cu el, bietul Humboldt. A acuzat o bătrână tele... tele... fonistă de la un hotel că-i înșiră pe pat poze cu femei goale din *Playboy*. A pus mâna pe-un ciocan și-a încercat să-i dea băbuței în cap. L-au ridicat. Altă terapie prin șoc. Să-ți vină să plângi când te gândești cât de vi... vi... cât de proaspăt, frumos, minunat era, și ce capodopere... Ah! Societatea asta a noastră ar trebui să răs... răspundă pentru multe!

– Da, era admirabil și generos. L-am iubit. Era bun! (M-am gândit ce straniu sunau asemenea cuvinte la un cocteil gălăgios.) A dorit din toată inima să ne dăruiască ceva încântător și gingaș. Și a cerut mult de la el însuși. Spui că unchiul lui, jucătorul de curse, a luat cea mai mare parte din hârtii?

– Și din haine și din lucrurile de valoare.

– Pierderea nepotului o fi însemnat o grea lovitură pentru el, și probabil că e speriat.

– A venit într-un suflet din Co... Coney Island. Humboldt îl ținea într-un azil de bătrâni. Se vede că moșul și-o fi închipuit că hăr... hârtiile unui om căruia i s-a făcut un panegiric atât de lung în *Times* trebuie să fie valoroase.

– Humboldt i-a lăsat ceva bani?

– A existat o poliță de asigurare; dacă n-a păpat-o toată pe-un cal, atunci e în regulă.

– Mă înșel, sau Humboldt își recăpătase mințile către sfârșitul vieții?

– Mi-a scris o scrisoare fru... fru... frumoasă. Mi-a copiat pe hârtie fină câteva dintre poeme. Ăla despre tatăl lui ungur, care a plecat cu cavaleria lui Pershing să-l prindă pe Pancho.

– „Cai cu dinții lungi, castaniete-n ropot, ghimpi de cactus și puști răpăind…“

– Nu citezi corect, mă preveni Huggins.

– Și tu ești cel care i-a înmânat lui Kathleen legatul lăsat de Humboldt?

– Eu sunt, și ea se găsește acum la New York.

– Zău? Unde e? Aș vrea s-o văd.

– E în drum spre Europa, ca și tine. Nu știu unde loc… locuiește.

– Trebuie să dau de ea. Dar în primul rând va trebui să mă duc la unchiul Waldemar în Coney Island.

– S-ar putea să nu-ți dea nimic, mă avertiză Huggins. E cât… cârcotaș. Eu i-am scris, i-am telefonat. Fără niciun rezultat.

– Probabil că un telefon nu-i de-ajuns. Ține să i te prezinți în carne și oase. Și nu-i de condamnat, dacă nimeni nu mai vine pe la el. Mama lui Humboldt era ultima dintre surori, nu? Vrea și el să-l viziteze cineva la Coney Island. Folosește hârtiile lui Humboldt drept momeală. Poate că mie o să mi le dea.

– Sunt convins că tu ești ire… ire… că tu ai să fii irezistibil, zise Huggins.

Renata s-a enervat teribil când i-am spus că trebuie să vină cu mine la Coney Island.

– Cum, să mă duc la un azil de bătrâni? Cu metroul? Nu mă târî pe mine în așa ceva. Du-te singur!

– Trebuie să vii și tu. Am nevoie de tine, Renata.

– Îmi strici toată ziua. Am niște treburi profesionale. Asta-i pâinea mea. Azilurile de bătrâni mă deprimă. Ultima oară când am intrat într-un azil, am făcut o criză de isterie. Măcar scutește-mă de metrou.

– Nu există alt mijloc de transport. Și fă-i și bătrânului Waldemar o bucurie. N-a văzut în viața lui o femeie ca tine, și a fost și el un tip vesel la vremea lui.

– Păstrează-ţi vorbele mieroase. N-am auzit niciuna când fata de la telefoane m-a numit doamna Citrine. Te-ai închistat în carapace.

Mai târziu, pe faleză, era încă vexată și pășea țanțoș în fața mea. Metroul fusese înfiorător, murdăria, inscripţiile mâzgălite pe conducte erau incredibile. În timp ce mergea, Renata își fâlfâia poalele mantoului maxi, iar smocurile de blană care-i atârnau în față fluturau. Pălăria flamandă cu calotă înaltă îi era împinsă pe ceafă. Henri, bătrânul prieten din Paris al Señorei, și care, evident, nu era tatăl Renatei, fusese impresionat de fruntea ei. Un *beau front*! repetase întruna. Ah, ce *beau front*! O frunte frumoasă! Dar ce se ascundea îndărătul ei? Acum, n-o puteam vedea. Mergea la distanță de mine, ofensată, arțăgoasă. Voia să mă pedepsească. Dar, realmente, cu Renata nu eram niciodată în pierdere. Mă simțeam bine alături de ea chiar când era furioasă. Oamenii întorceau capul după Renata când trecea. Mergând în urma ei, îi admiram mișcarea șoldurilor. Poate că n-ar fi trebuit să doresc să știu ce se petrecea îndărătul acelui *beau front*; și poate c-aș fi fost șocat dacă i-aș fi cunoscut visurile, dar simpla ei mireasmă însemna o mare consolare, noaptea. Plăcerea de a dormi cu ea depășea cu mult plăcerea obișnuită de a împărți patul cu cineva. Chiar să zaci inconștient alături de Renata era un eveniment aparte. Cât despre insomnie, marea durere a lui Humboldt, Renata îți făcea dulci până și insomniile. În timpul nopții, fluide de energie se transmiteau din sânii ei în mâinile mele. Îmi dădeam frâu liber imaginației, spunându-mi că aceste fluide pătrundeau în falangele degetelor mele, ca un soi de electricitate albă, al cărei talaz se înălța apoi în mine până la rădăcinile dinților.

Un cer albicios de decembrie plutea peste mohoreala Atlanticului. Natura părea să transmită mesajul că împrejurările sunt grele, că situația e dură, foarte dură, și că oamenii trebuie să se consoleze unii pe alții. Din acest punct de vedere, Renata gândea că nu-mi fac datoria, pentru că atunci când

telefonista de la hotelul Plaza a numit-o doamna Citrine, a lăsat receptorul din mână și a întors către mine o față ilumi-nată, spunându-mi: „Mi-a zis doamna Citrine!" Iar eu n-am răspuns nimic. Oamenii sunt într-adevăr mult mai naivi și mai simpli decât îi presupunem noi a fi, în mod obișnuit. Nu le trebuie mult ca să radieze de bucurie. Și eu sunt la fel. Și atunci de ce să-ți refii o amabilitate, când îi vezi că încep să radieze? Ca s-o fac pe Renata cu adevărat fericită, ar fi trebuit să spun: „Desigur, fetițo. Ai fi o minunată doamnă Citrine. Și de ce nu?" La urma urmei, ce m-ar fi costat...? Nimic decât libertatea mea. Și, în fond, ce mare lucru făceam cu această prețioasă libertate? Îmi spuneam că am în fața mea toată lumea și tot timpul să o folosesc într-un fel, mai târziu. Și ce anume era mai important pentru mine, această baltă de libertate nefolosită sau fericirea de a zăcea noaptea alături de Renata, care dădea o savoare specială până și stării de inconștiență, de parcă erai lovit, într-un mod delicios, în moalele capului? Când blestemata aia de telefonistă o numise „doamnă", tăcerea mea păruse s-o acuze că nu-i decât o târfă, și nicidecum o doamnă. Lucrul ăsta o frigea. Urmărirea țelului ei o făcea pe Renata deosebit de susceptibilă. Dar și eu urmăream niște țeluri: libertatea, iubirea. Doream să fiu iubit pentru mine însumi. Într-un mod noncapitalist. Aceasta era una din acele cerințe sau speranțe specific americane, din care eu, născut la Appleton și crescut pe străzile din Chicago, posedam o doză și așa prea mare. Ceea ce-mi stârnea însă oarecare anxietate era bănuiala că trecuse vremea când aș fi putut să mai fiu iubit pentru mine însumi. Ah, cu ce viteză se înrăutățiseră condițiile!

I-am răspuns Renatei că, mă rog, căsătoria noastră ar trebui să aștepte până se clarifică procesul meu cu Denise.

– Haide, las-o baltă, femeia asta o să-nceteze să te mai dea în judecată numai când o să zaci îngropat la Waldheim alături de tăticul și de mămica ta. Ea rezistă până la sfârșitul secolului. Întrebarea-i dacă ai să reziști tu, mi-a răspuns Renata.

– Desigur că bătrâneţea solitară e îngrozitoare, am spus. Apoi m-am hazardat să întreb: Dar tu te vezi împingându-mi scaunul cu rotile?

– Tu nu înţelegi ce înseamnă o femeie adevărată, a replicat ea. Denise a încercat să te scoată din arenă. Datorită mie n-a reuşit. Nu datorită vulpiţei ăleia gălbejite de Doris, cu rochiile ei *à la* Mary Pickford. E numai meritul meu – *eu* ţi-am ţinut trează vigoarea sexuală. Eu mă pricep la aşa ceva. Însoară-te cu mine şi-ai să vezi că la optzeci de ani încă ai să mi-o tragi. Şi la nouăzeci, când n-ai să mai poţi, eu tot o să te iubesc.

Şi aşa, înaintam pe faleza din Coney Island. La fel cum pe vremuri, în copilărie, plimbam un băţ peste vergelele gardurilor, făcându-le să zornăie, tot aşa şi Renata, când trecea pe lângă vânzătorii de floricele, de caramele, de hot-dog, îi făcea pe fiecare să înalţe capul. O urmam, vârstnic, dar în formă, brăzdat de griji, dar zâmbitor. De fapt, aveam moralul neobişnuit de ridicat. Nu mi-e foarte clar de ce mă aflam în asemenea glorioasă dispoziţie. Nu putea fi simplul rezultat al bunăstării fizice, al faptului că mă culcam cu Renata, sau al unui chimism bun. Ori al temporarei amânări a dificultăţilor, ceea ce, după unii sumbri experţi, constituie exact ce le trebuie oamenilor ca să fie fericiţi, ba chiar, de fapt, unica sursă a fericirii. Nu, în timp ce păşeam viguros în urma Renatei, îmi spuneam că buna dispoziţie se datora unei schimbări a atitudinii mele în faţa morţii. Începusem să întrevăd alternative. Acest lucru în sine era suficient ca să-mi dea avânt. Dar şi mai atrăgătoare îmi apărea posibilitatea unei existenţe a ceva în care să te poţi avânta, un spaţiu încă nefolosit, ignorat. Asta în timp ce partea cea mai vastă a întregului fusese practic inexistentă. Nu-i de mirare că oamenii înnebunesc. Căci să presupunem că noi – aşa cum apărem în această lume materială – am fi cele mai elevate dintre toate fiinţele. Să presupunem că seriile de fiinţe s-ar încheia cu noi şi că dincolo de noi n-ar mai fi nimic. Cine ne-ar putea condamna dacă, pe baza unor asemenea presupuneri, ne-ar apuca accesele de

nebunie? Imaginaţi-vă un cosmos, şi atunci, din punct de vedere metafizic, veţi avea mai mult spaţiu.

După un timp, Renata se întoarse spre mine şi mă întrebă:

– Eşti sigur că ramolitul bătrân ştie că vii?

– Da. Ne aşteaptă. I-am telefonat.

Am intrat pe una dintre străzile cu aspect de alee pe care muncitorii din confecţii obişnuiau să-şi petreacă vacanţele de vară, şi am găsit adresa căutată. O clădire veche din cărămidă. Pe pasarela de lemn din faţă se înşirau scaune cu rotile şi cadre metalice pentru invalizii care suferiseră atacuri de paralizie.

Altădată aş fi fost profund uimit de cele ce s-au întâmplat în continuare. Dar acum că lumea se reconstituise pentru mine, iar vechea structură, adică moartea şi toate celelalte, nu era mai consistentă decât un lampion japonez, întâmpinam problemele omeneşti cu vioiciune, cu naturaleţe, ba chiar cu veselie – nu trebuie să omit veselia. Cea mai tristă dintre privelişti o poate conţine. Oricum, eram într-adevăr aşteptaţi. O persoană rezemată într-un baston ne pândea din spaţiul dintre uşă şi oblon şi, de îndată ce-am urcat scările, a ţâşnit afară strigând: „Charlie, Charlie!"

I-am spus acestui bătrân:

– Nu sunteţi Waldemar Wald, nu-i aşa?

– Nu, e şi Waldemar aici. Dar eu nu sunt Waldemar, Charlie. Ia uită-te bine la mine. Ascultă-mi vocea!

Începu să cânte ceva cu un croncănit de corb tenor. Mă luă de mână şi cântă *La donna è mobile*, în stilul lui Caruso în mizerie, bietul de el. L-am privit bine, m-am uitat la părul lui, odinioară buclat şi roşu, la nasul turtit, cu nări fremătânde, la guşă, la mărul lui Adam, la silueta cocârjată şi scheletică. Şi după aceea am spus:

– Da, eşti Menasha! Menasha Klinger! Chicago, Illinois, 1927.

– Exact. (Pentru el era un moment sublim.) Eu sunt. M-ai recunoscut!

– Sfinte Sisoe! Ce plăcere! Jur că nu merit o asemenea surpriză.

Amânând expediția de căutare a unchiului lui Humboldt, se pare că mi-am ocolit norocul, m-am privat de niște lucruri minunate, aproape de niște miracole. Iată, din prima clipă o persoană pe care o iubisem întotdeauna.

– E ca într-un vis, am spus.

– Ba nu, mă contrazise Menasha. Pentru un om obișnuit, poate că așa ar fi. Dar când ești o adevărată celebritate, Charlie, nu-i chiar mare coincidență. Probabil că pretutindeni pe unde te duci există prieteni și cunoștințe, așa ca mine, care te știu de mult, dar care n-au curajul să se apropie de tine și să-ți amintească. Nici eu n-aș fi avut curaj dacă n-aș fi știut că ai venit special să-l vezi pe prietenul meu Waldemar. Menasha se întoarse spre Renata: Și aceasta e doamna Citrine, zise.

– Da, am răspuns, privind-o în față. Aceasta e doamna Citrine.

– Îl cunosc pe soțul dumneavoastră de când era atâtica. Locuiam cu chirie la familia lui, de când am venit din Ypsilanti, Michigan, să lucrez ca strungar la Western Electric. De fapt, venisem ca să studiez canto. Charlie era un băiat admirabil. Puștiul cel mai inimos din tot Northwest Side-ul. Când n-avea decât nouă sau zece ani, puteai să stai de vorbă cu el și a fost unicul meu prieten. Sâmbăta îl luam cu mine în oraș la lecțiile de muzică.

– Profesorul tău, am spus, era Vsevolod Kolodny, camera opt, etajul șaisprezece, Fine Arts Building. Cântase ca *basso profundo* la Opera Imperială din Petersburg, era chel, un metru cincizeci, purta corset și pantofi cu tocuri înalte.

– Și el m-a recunoscut, povesti Menasha superîncântat.

– Erai tenor dramatic.

Atât a fost nevoie să spun ca să-l văd înălțându-se pe vârfuri, împreunându-și palmele bătătorite de strung și cântând *In questa tomba oscura*, în timp ce lacrimi de emoție îi umpleau ochii, iar vocea îi cârâia, afonă de atâta pasiune, de atâta plâns

și furie și speranță. De copil am știut că nu va face niciodată carieră. Totuși, eram convins că ar fi putut ajunge cântăreț dacă cineva din echipa de box YMCA din Ypsilanti nu i-ar fi turtit nasul, ruinându-i astfel șansele artistice. Cântecele filtrate prin acel nas desfigurat n-ar fi putut niciodată suna așa cum trebuie.

– Spune-mi, băiete, ce altceva îți mai amintești?

– Îmi amintesc de Tito Schipa, Titta Ruffo, Werrenrath, McCormack, Schumann-Heink, Amelita Galli-Curci, Verdi și Boito. Și din momentul în care l-ai auzit pe Caruso cântând *Pagliacci*, viața nu a mai fost aceeași pentru tine, așa-i?

– Oh, da!

Iubirea făcea toate aceste lucruri de neuitat. În Chicago de acum cincizeci de ani, amândoi eram pasagerii obișnuiți ai autobuzului cu etaj descoperit, care străbătea cartierul comercial, pe Jackson Boulevard, iar Menasha îmi explica ce înseamnă *bel canto* sau îmi povestea radios despre *Aida*, văzându-se cu ochii minții într-o robă de brocart, în chip de preot sau de războinic. După lecția de canto, mă lua la Kranz, unde-mi oferea o înghețată cu glazură de ciocolată. Ne duceam să ascultăm *jazz-band*-ul lui Paul Ash, sau trupe de varieteu care cântau *Yankee Doodle* apăsând pe claxoanele de automobil în formă de pară. Ne scăldam la plaja Clarendon, unde toată lumea făcea pipi în apă. Noaptea mă învăța astronomie. Mi-l explica și pe Darwin. S-a însurat cu iubita lui din anii de școală, din Ypsilanti. O chema Marsha. Era obeză. O rodea dorul de acasă și zăcea în pat și plângea. Odată am văzut-o șezând în cadă și încercând să se spele pe cap. Lua apă în mâini, dar brațele îi erau prea grase ca să le poată ridica până la înălțimea capului. A murit, biata de ea! Cea mai mare parte din viața lui, Menasha lucrase ca electrician în Brooklyn. Din vocea lui de tenor dramatic nu mai rămăsese acum nimic decât chelălăitul unui bătrân adânc mișcat. Și din părul lui roșu și aspru, rămăsese doar acest nor cirus portocaliu-albicios.

– Foarte drăguți oameni, familia Citrine. Mai puțin Julius. Ăsta era colțos. Julius e încă Julius? Maică-ta a ajutat-o așa de mult pe Marsha! Sărmana ta mamă... Dar hai să mergem să-l vedem pe Waldemar. Eu nu reprezint decât comitetul de primire, iar el vă așteaptă. I-au dat o cameră dosnică, lângă bucătărie.

L-am găsit pe Waldemar așezat pe marginea patului, un bărbat cu umeri lați și părul bine periat, semănând destul de mult cu Humboldt – aceeași față lată și aceiași ochi cenușii, depărtați. Poate că la zece mile distanță de Coney Island exista o balenă – aspirând și filtrând tone de apă și pompând aburi din cap – care avea ochii aidoma așezați.

– Deci dumneata ai fost prietenul nepotului meu, zise bătrânul parior.

– El e Charlie Citrine, interveni Menasha. Știi, Waldemar, m-a recunoscut! M-a recunoscut imediat. Zău, Charlie, așa se și cuvenea, am cheltuit o avere pe tine oferindu-ți siropuri și tratații. Puțină dreptate trebuie să existe pe undeva.

Desigur, prin Humboldt aflasem despre unchiul Waldemar. Fusese unicul fiu, cu patru surori mai mari și o mamă exagerată; un tip foarte răzgâiat, puturos, stâlp de tripou, dat afară din școală, ciupind de la surori și șterpelindu-le bani din poșetă. Până la urmă s-a plasat într-o situație de protejat și față de Humboldt. I-a devenit mai curând frate decât unchi. Rolul de adolescent era singurul pe care-l înțelegea.

Mă gândeam că viața este mult mai generoasă decât mi-am dat eu vreodată seama. Ne copleșește cu mult mai multe lucruri decât pot percepe simțurile și judecata noastră. O singură viață, cu poveștile ei de dragoste, cu ambițiile operetistice, cu dolarii și cursele de cai, și proiectele de căsătorie, și azilurile de bătrâni nu reprezintă, la urma urmei, decât un polonic muiat o singură dată în această supraabundență. Dar viața se năpustește și din interior. Iată o încăpere ca aceasta a unchiului Waldemar, mirosind a cârnații care fierbeau pentru prânz, cu Waldemar ghemuit pe marginea

patului, gătit pentru a primi o vizită, cu capul și fața mișcător de asemănătoare cu ale lui Humboldt, dar cu înfățișarea de păpădie pufoasă la care tot galbenul s-a prefăcut în cenușiu; iată cămașa verde a bătrânului, închisă până în gât; priviți costumul lui bun atârnând în colț pe un umeraș de sârmă (urma să aibă parte de o înmormântare ceremonioasă); iată sacoșele și gențile sub patul lui, și pozele cu cai și cu favoriți la curse agățate pe pereți, și fotografia lui Humboldt de pe o copertă de carte din zilele când Humboldt era imposibil de frumos. Dacă astea ar fi, literalmente, tot ce înseamnă viață, atunci poezioara Renatei despre Chicago: „Fără aeroportul cel mare, viața ar fi disperare", reprezintă adevărul adevărat. Și tot ce poate face aeroportul cel mare este să-ți schimbe decorul și să te poarte de la o tristețe la alta, de la o plictiseală la alta. Dar de ce m-a toropit un soi de slăbiciune la începutul acestei întrevederi cu unchiul Waldemar, în prezența lui Menasha și a Renatei? Pentru că fiecare experiență, legătură sau relație presupune mult mai mult decât poate percepe obișnuita noastră stare de conștiență, viața cotidiană a ego-ului nostru. Da. Vedeți, sufletul aparține unei vieți mai ample, atotcuprinzătoare, din afara noastră. Așa trebuie să fie. Deprins să consider această existență a mea drept existența prezentă, una dintr-o serie, nu am fost foarte surprins să-l întâlnesc pe Menasha Klinger. Evident, el și cu mine eram membri permanenți ai unei congregații umane mai vaste, mai extinse, și dorința lui de a se vedea îmbrăcat în brocart și de a-l interpreta pe Rhadames în *Aida* se asemuia cu ardoarea mea de a-i depăși cu multe capete pe intelectualii din aceeași generație cu mine, care-și pierduseră sufletul imaginativ. O, pe câțiva dintre acești intelectuali îi admiram fără limită, îndeosebi pe prinții științei, astrofizicienii, matematicienii puri și așa mai departe. Dar în legătură cu problema cea mai importantă nu se făcuse nimic. Problema cea mai importantă, așa cum a arătat și Walt Whitman, este problema morții. Spre Menasha mă

trăgea muzica. Prin mijloacele muzicii, un om afirmă că ceea ce nu-şi găseşte răspuns din punct de vedere logic îşi poate găsi răspuns sub o altă formă. Sunete fără un înţeles determinat devin din ce în ce mai pline de conţinut, iar muzica tot mai profundă. Aceasta e menirea unui astfel de om. Dar şi eu, în ciuda letargiei şi a slăbiciunii, mă aflam aici dintr-o raţiune înaltă. Ce anume era aceasta aveam să mă gândesc mai târziu, când voi sta să privesc îndărăt, la viaţa mea din secolul douăzeci. Calendarele se vor dezintegra sub privirea spiritului. Dar va rămâne un colţ de decembrie cu o călătorie într-un metrou cu vagoane mânjite de bande de minori, şi o femeie frumoasă în urma căreia păşeam pe faleză – în timp ce în urechi îmi răsunau pocnetele sacadate din barăcile de tras la ţintă, iar nările mi-erau gâdilate de mirosul floricelelor şi al hot-dog-ului – gândindu-mă la trupul ei, la hainele ei scumpe şi la prietenia mea cu Von Humboldt Fleisher, care mă adusese la Coney Island. În purgatoriul meu meditativ voi vedea toate astea dintr-o perspectivă diferită şi voi înţelege, poate, cum se acumulau toate aceste ciudăţenii, voi înţelege de ce în clipa în care am dat ochi cu Waldemar Wald, s-a deschis în mine un estuar emoţional.

Waldemar îmi spunea acum:

– Vai de mine, e o veşnicie de când nu mi-a mai făcut cineva o vizită. Am fost dat uitării. Humboldt nu m-ar fi îngropat niciodată într-o hazna ca asta. Era un aranjament temporar. Haleala-i îngrozitoare, iar îngrijitorii-s foarte aspri. Îţi spun: „Tacă-ţi gura, eşti pe altă lume." Toţi de pe aici sunt din Insulele Caraibe. Cine nu-i de-acolo e un gunoi. Humboldt a făcut odată o glumă: „Doi înseamnă tovărăşie, trei sunt gunoi."

– Dar el te-a vârât aici, interveni Renata.

– Numai până când avea să-şi pună la punct câteva probleme. Toată săptămâna înainte de a muri căutase un apartament pentru noi doi. Am mai locuit noi odată trei luni împreună şi a fost grozav. Dimineaţa, ca într-o adevărată

familie, luam micul dejun, ouă cu șuncă, și apoi discutam despre baseball. Eu am făcut un microbist din el, știați asta? În urmă cu cincizeci de ani, i-am cumpărat prima mănușă de baseball. L-am învățat jocul. La fel și la fotbal. L-am învățat cum se trage un șut. Casa vagon a mamei mele avea un coridor foarte lung, în care jucam. Când taică-su a închis ochii, a rămas o casă numai de femei și mi-a revenit mie datoria să fac din el un băiat american. Femeile alea numai rău ne-au făcut. Dac-ar fi doar numele pe care ni le-au dat – Waldemar! Băieții mă strigau Walla-Walla. Nici el n-a scăpat mai ieftin. Humboldt! Toanta de soră-mea l-a botezat după o statuie din Central Park.

Toate astea mi-erau cunoscute din încântătorul poem al lui Humboldt, *Unchiul Arlechin*. Arlechinul Waldemar, în zilele de demult, în West End Avenue, după ce surorile sale care erau funcționare plecau la lucru, se trezea la ceasurile unsprezece, se îmbăia timp de o oră, se bărbierea cu o lamă nouă Gillette, și apoi își lua micul dejun. Maică-sa stătea pe lângă el ca să-i ungă cu unt cornurile, să cureţe pieliţa de pe peștele alb și să-i scoată oasele, și să-i toarne cafeaua în timp ce el își citea ziarele. Pe urmă, băiatul îi ciupea câțiva dolari, și ieșea în oraș. La masa de seară discuta despre Jimmy Walker și Al Smith. După părerea lui Humboldt, el era americanul familiei. Aceasta era funcția lui printre femeile din clan și pe lângă nepotul său. Când se difuzau la radio conferințele naționale ale partidelor politice, Waldemar era în stare să strige catalogul statelor, alături de crainic: „Idaho, Illinois, Indiana, Iowa" – și lacrimi patriotice îi umpleau ochii.

– Domnule Wald, am venit să vă văd în legătură cu hârtiile lăsate de Humboldt. V-am spus la telefon. Am o scrisoare de la Orlando Huggins.

– Da, îl cunosc pe Huggins, ăla ca o dușcă lungă de apă chioară. Dar eu vreau să te întreb ceva în legătură cu hârtiile. Sunt un material de valoare, sau nu?

– Uneori, interveni Menasha, citești în *Times* că o scrisoare a lui Robert Frost a fost cumpărată cu opt sute de dolari. Ca să nu mai vorbim de Edgar Allan Poe.

– Dar ce conţin aceste hârtii, domnule Wald? întrebă Renata.

– Mă rog, trebuie să vă spun că niciodată n-am înţeles o iotă din ce scria el. Eu nu-s un mare cititor. Ceea ce scria Humboldt mă depășea. Pe terenul de sport, Humboldt putea lovi ca un haidamac. Cu umerii lui, gândiţi-vă numai ce forţă punea în fiecare mișcare. Dacă era după mine, ar fi sfârșit în Liga Naţională de Baseball. Dar a început să dea târcoale bibliotecii din Strada 42 și să mănânce rahat împreună cu trântorii ăia care zac acolo pe scări. Și m-am pomenit cu el că publică poeme intelectuale în reviste. În reviste din alea fără poze.

– Haide, haide, Waldemar, îl întrerupse Menasha – inima îi clocotea de emoţie și vocea i se ridica întruna. Eu îl cunosc pe Charlie de mic copil. Vreau să-ţi spun că poţi avea încredere în Charlie. Cu multă vreme în urmă, de îndată ce l-am văzut, mi-am spus: „La copilul ăsta, ce-i în gușă și-n căpușă." Și acum a mai îmbătrânit și el. Deși în comparaţie cu noi e verde ca bradul. Așa că, Waldemar, de ce să nu-i vorbești deschis și să nu-i spui tot ce-ţi stă pe inimă?

– Hârtiile lui Humboldt n-au probabil prea mare valoare ca documente în sine, am spus. Am putea încerca să le vindem unui colecţionar. Dar poate că printre ele se găsește ceva ce-ar putea fi publicat.

– Au o valoare pur sentimentală, interveni Renata. Ca mesaj de la un vechi prieten dus pe lumea cealaltă.

Waldemar se uită la ea cu încăpăţânare:

– Dar dacă totuși sunt valoroase, de ce să mă las eu fraierit? Sunt sau nu în drept să mă aleg cu ceva de pe urma lor? Vreau să spun, de ce să zac eu pe viaţă în păduchelniţa asta? De îndată ce mi s-a arătat necrologul lui Humboldt publicat în *Times* – Dumnezeule! Închipuiţi-vă ce-am simţit! De

parc-ar fi fost propriul meu copil, ultimul din familie, carne din carnea mea și sânge din sângele meu. Am plecat acolo cât de repede am putut și am urcat în camera lui. Jumătate din lucrurile lui Humboldt dispăruseră. Puseseră mâna pe ele copoii și administrația hotelului. Banii lichizi și stiloul și mașina de scris, ia-le de unde nu-s.

– Ce rost are să clocești hârtiile astea și să visezi c-o să dai lovitura? spuse Menasha. Mai bine dă-le cuiva care știe despre ce-i vorba.

– Nu te desolidariza de mine, îi răspunse Waldemar. Doar în treaba asta mergem mână-n mână. Uite ce am de gând să fac – am să fiu sincer cu dumneata, domnule Citrine. De multă vreme aș fi putut să negociez hârtiile astea. Dacă vrei să știi părerea mea, au mare valoare.

– Le-ai citit deci.

– Asta-i bună! Sigur că le-am citit. Ce dracu' vrei să fac toată ziua aici? Dar pentru mintea mea n-au nici cap, nici coadă.

– N-am nici cea mai mică intenție de a te trage pe sfoară, i-am răspuns. Dacă au vreo valoare, am să ți-o spun cinstit.

– De ce să nu luăm un avocat și să redactăm un document legal? zise Waldemar.

Era unchiul lui Humboldt, fără nicio îndoială. Am devenit foarte convingător. Niciodată nu fac uz de atâtea argumente raționale ca atunci când doresc cu ardoare un anumit lucru. Faptul că eu sunt cel care trebuie să-l aibă apare ca cea mai justă și mai firească concluzie.

– Putem face ca lucrurile să arate cât mai legal cu putință, am spus. Dar nu crezi c-ar trebui mai întâi să le citesc? Cum pot să-mi dau o părere fără să examinez mai întâi hârtiile?

– Atunci citește-le aici, îmi spuse Waldemar.

Menasha interveni din nou:

– Tu ai jucat întotdeauna elegant, Charlie. Asumă-ți riscul.

– În ceea ce privește eleganța jocului, eu nu prea pot să mă laud, spuse Waldemar.

Aveam impresia că e gata să plângă, în asemenea hal îi tremura vocea. Între el și moarte se interpunea atât de puţin! Pe roșul chelit și zgrunţuros al covorului jerpelit, o debilă pată de soare leșinat de decembrie spunea: „Nu plânge, băiete!“ Inaudibile furtuni de lumină, dezlănţuite la nouăzeci și trei de milioane de mile depărtare, foloseau o scoarţă jigărită, o zdreanţă ţesută de mâini omenești, pentru a transmite un mesaj prin fereastra soioasă a unui azil. Și inima mi s-a muiat de emoţie. Aș fi vrut să-i comunic ceva de mare însemnătate. Va trebui să trecem prin amarnicele porţi ale morţii, aș fi vrut să-i spun, și să ne descotorosim de aceste minerale de împrumut care ne conţin, dar doresc să-ţi spun, frate Waldemar, că pe mine mă frământă bănuiala că lucrurile nu se sfârșesc aici. S-ar putea ca gândul la viaţa pe care o ducem în prezent să ne chinuie mai târziu cu aceeași intensitate cu care ne chinuie acum gândul la moarte.

Până la urmă l-am îmbrobodit cu bunul meu simţ și cu cinstea mea, și iată-ne pe toţi patru în genunchi, trăgând afară tot felul de obiecte de sub patul lui: papuci de casă, o veche bilă de popice, un joc de baseball miniatural, cărţi de joc, zaruri, cutii de carton, valize și, în sfârșit, o relicvă pe care am putut-o identifica: mapa lui Humboldt. Vechea servietă a lui Humboldt, cu mânerele uzate, cea care, burdușită cu cărţi și flacoane de pilule, călătorea întotdeauna pe bancheta din spate a Buick-ului său.

– Așteaptă puţin, aici am dosarele mele, zise Waldemar aferat. Dumneata o să le încurci. Lasă-mă pe mine.

Renata, în genunchi pe jos alături de noi, șterse servieta de praf cu șerveţele de hârtie. În orice moment voiai, îţi spunea: „Ţine un șerveţel de hârtie“, și-ţi întindea unul. Waldemar scoase afară câteva poliţe de asigurare și un pachet de cartele perforate, ale Asigurărilor Sociale. Urmară câteva poze de cai, pe care ni le prezentă drept un set aproape complet al câștigătorilor derby-ului din Kentucky. Pe urmă, asemenea

unui poștaș miop, frunzări o serie întreagă de plicuri. Îmi venea să-i spun: „Mai repede!"

– Ăsta-i! zise în cele din urmă.

Pe plic era scris numele meu, în caligrafia strânsă, mâzgălită, a lui Humboldt.

– Ce-i înăuntru? Ia să văd, se repezi Renata.

Am luat din mâna bătrânului un plic din hârtie groasă cafenie, voluminos și greu.

– Va trebui să-mi dai o chitanță, zise Waldemar.

– Desigur. Renata, vrei să fii bună să faci o chitanță? Ceva în genul: „Primit de la domnul Waldemar Wald documente lăsate mie prin testament de Von Humboldt Fleisher." O s-o semnez eu.

– Ce fel de documente? Ce e de fapt în plic?

– Ce conține? întrebă Waldemar. Unul e o lungă scrisoare personală adresată domnului Citrine. Pe urmă două plicuri sigilate pe care nu le-am deschis, pentru că sunt însoțite de niște instrucțiuni care spun că, dacă le deschizi, se întâmplă ceva cu drepturile de autor. Oricum, sunt niște duplicate, sau poate că duplicate ale unor duplicate. N-aș ști să spun. Toată treaba asta pentru mine n-are nici cap, nici coadă. Poate că dumneata ai să înțelegi. Oricum însă, dacă-mi dai voie mie, ultimul supraviețuitor al familiei, să-ți spun ce mă frământă, atunci află că toți morții mei sunt răspândiți care-ncotro, unu-i îngropat aici, altul la dracu-n praznic, soră-mea în fundătura aia care se cheamă Valhalla pentru evreii germani, iar nepotu-meu la cimitirul săracilor. Ce doresc din toată inima este să-mi reunesc familia.

Se amestecă și Menasha:

– Pe Waldemar îl râcâie că Humboldt e îngropat într-un loc prost. Foarte departe și în țara nimănui.

– Dacă această moștenire are vreo valoare, reluă Waldemar, primii bani trebuie cheltuiți pe deshumarea băiatului și mutarea lui. Nu-i musai să fie dus la Walhalla. Acolo s-a dus soră-mea pentru că voia să țină pasul cu familiile bune.

Ea avea complexul evreilor germani. Dar vreau să-i reunesc pe toţi. Să-mi adun morţii, spuse bătrânul parior.

O solemnitate neașteptată. Am schimbat o privire cu Renata.

– Te poţi bizui pe Charlie că o să te sprijine, îl asigură Menasha.

– Am să-ţi scriu și am să te înștiinţez asupra a ceea ce am găsit în aceste hârtii, am spus. Și îţi făgăduiesc că, de îndată ce ne întoarcem din Europa, voi avea grijă de toate. Poţi începe să organizezi o alee de cimitir. Chiar dacă hârtiile astea nu au valoare comercială, eu sunt gata să-mi asum cheltuielile înmormântărilor.

– Ce ţi-am spus eu, i se adresă Menasha lui Waldemar. Dintr-un băiat cum a fost băiatul ăsta, nu putea ieși decât un gentleman.

Am ieșit cu toţii afară. Îi ţineam pe ambii bătrâni de câte un braţ scheletic, acolo, la încheietura dublă a cotului, unde radiusul se întâlnește cu osul cubital, promiţându-le amândurora că ţinem legătura. Pășind agale în urma noastră, Renata, cu faţa ei albă și pălăria mare, era incomparabil mai substanţială decât fiecare dintre noi. Pe neașteptate spuse:

– Dacă Charles spune c-o s-o facă, fiţi sigur că o s-o facă. Noi o să plecăm, și el o să se gândească la dumneavoastră.

Într-un colţ al verandei reci zăceau scaunele cu rotile, din metal lucitor, ușor, tubular, inoxidabil, pliate ca niște lilieci.

– Oare s-ar supăra cineva dacă m-aș așeza într-un scaun din astea? am întrebat.

M-am așezat într-unul și i-am spus Renatei:

– Plimbă-mă!

Bătrânii nu prea știau cum să ia faptul că o vedeau pe femeia aceea somptuoasă, strălucitoare, râzând cu dinţii ei minunaţi, și făcându-mi vânt în sus și-n jos pe podiumul povârnit.

– Renata, nu te purta ca o nebună, i-am spus. Îi jignești. Împinge ușurel.

– Mânerele astea blestemate sunt ale naibii de reci, mi-a răspuns.

Își trase pe mâini mănușile lungi, cu mișcări de o fermecătoare eleganță, trebuie să recunosc.

În viteza zgomotoasă a metroului urlător și tânguitor, am început să citesc lunga scrisoare, prefața la darul lui Humboldt, înmânându-i Renatei, una câte una, paginile ca foițele de ceapă. Pierzându-și orice curiozitate după ce-și aruncase ochii pe câteva file, îmi spuse:

– Zi-mi și mie când ajungi la subiect. Știi bine că nu mă prea omor după filosofie.

N-aș putea spune că o condamn. În fond, Humboldt nu era prietenul ei prețios, pierdut în noaptea fără de timp a morții. Nu exista niciun motiv ca să fie și ea impresionată, cum eram eu. Nu făcea niciun efort să adopte starea mea de spirit și nici n-aș fi dorit s-o văd că încearcă.

„Dragul meu Hahaler, scria Humboldt, mă aflu într-o situație neplăcută: devin tot mai lucid, pe măsură ce fizicește mă simt tot mai slăbit. Printr-un afurisit de ciudat aranjament, nebunii au întotdeauna un surplus de energie de cheltuit. Și dacă bătrânul William James avea dreptate și fericirea înseamnă a trăi la maximum de intensitate a energiei, iar pe de altă parte dacă menirea noastră aici este de a urmări fericirea, atunci nebunia e pură beatitudine și, de asemenea, se bucură de suprema aprobare civică."

Acesta era genul de raționamente la care se împotrivea Renata. Sunt de acord că nu e o practică mintală prea reconfortantă.

„Trăiesc într-un loc mizer, continua el. Și mănânc mâncăruri proaste. Am consumat vreo șaizeci sau șaptezeci de mese la rând alcătuite numai din preparate reci. Cu o asemenea dietă, nu te poți înălța la arta sublimă. Pe de altă parte însă, pastrama și salata de cartofi cu piper par să se împace bine

cu judecata calmă. Nu iau cina în oraș. Mănânc în cameră. Și între cină și ora de culcare e un colosal interval de timp, în care șed pe după jaluzelele trase (și cine ar rezista să se uite afară optsprezece ore pe zi?) și îndrept greșeli vechi. Mă gândesc uneori că aș putea face o cerere către moarte să mă mai păsuiască un pic, pentru că sunt adânc antrenat în acțiuni lăudabile. Oare și când va fi să mor voi încerca să-mi păstrez controlul, ca atunci când fac dragoste? – «Fă asta, fă aia, nu te mișca, zvârcolește-te, sărută-mă, scarpină-mă cu unghiile pe spate... nu-mi atinge coaiele...»? Oricum, de astă dată, moartea va fi partenerul înflăcărat."

– Bietul de el, exclamă Renata, acum reușesc să-l înțeleg. Cunosc acest tip de bărbat.

„Și așa, Charlie, pe măsură ce zilele de luciditate și de slăbiciune vin și pleacă, mă gândesc adeseori la tine, și mă gândesc cu acea înțelegere pe care o dobândești la capăt-de-drum. Că am fost nedrept cu tine e foarte adevărat. Chiar în timp ce te făceam albie de porci, cu atâta deliberare și cu atâta înverșunare, știam că tu, la Chicago, te zbăteai pentru mine, și te consultai cu diverși tipi în spatele meu, ca să-mi obții o slujbă. Am spus despre tine că ești un trădător, o iudă, o coadă de topor, lingău, carierist, fățarnic. Întâi am nutrit împotriva ta o furie neagră, și mai apoi o mânie turbată, roșie și arzătoare. Ambele însă au fost copioase. Realitatea este că mă rodeau remușcările în legătură cu cecul frăției de sânge. Știam că atunci când ți-am făcut-o, plângeai moartea lui Demmie Vonghel. Mă sufoca perfidia și m-am descărcat pe tine. Dobândiseși Succesul. Și, ca și cum asta n-ar fi fost de ajuns, voiai să mai fii și o personalitate de înaltă ținută morală. Așa? Atunci dracu' să te ia, asta o să te coste câteva mii de dolari. A fost o cursă. Voiam să-ți ofer prilejul de a mă ierta. Iertându-mă, deveneai vulnerabil. Această bunătate prostească a ta ți-ar fi știrbit simțul realității și, cu

simțul realității știrbit, ai fi suferit și tu ceea ce sufeream eu. Firește, toată această nebunesc de încâlcită urzeală era inutilă. Oricum aveai să suferi, pentru că fuseseși năpăstuit cu glorie și cu bani. Zborul tău ameţitor prin cerurile înflorite ale succesului, și așa mai departe! Simțul adevărului înnăscut în tine, dacă nu altceva, și tot avea să te facă să-ți vină greață. Dar «raționamentul» meu, dezvoltat în nenumărate formule, asemenea lanțului de formule de chimie de pe tabla unei clase de liceu, mă transpunea în adevărate stări de extaz. Eram nebun. Clămpăneam din mințile fărâmițate ale capului meu de smintit. Mai târziu, am căzut într-o deprimare și o muțenie care au ținut un timp lung, lung. Zăceam în cușcă. Zile de gorilă încruntată.

Mă întreb de ce oare figurai tu atât de proeminent în obsesiile și fixațiile mele? Poate că ești unul dintre oamenii aceia care stârnesc sentimente familiale, ești tipul fiu-și-frate. Ia însă aminte, tu ții să stârnești sentimente, dar nu neapărat să le și returnezi. Fluxul curentului trebuie să curgă în direcția ta. Tu m-ai incitat la legământul nostru de frăție de sânge. Desigur că eram un entuziast, dar am acționat pe baza unei sugestii care emana de la tine. Totuși, vorba cântecului: «Cu toate defectele tale, eu tot te mai iubesc.» Ești o co-omoară, asta ești.

Dă-mi voie să-ți spun un cuvânt și despre bani. Când am folosit cecul acela de frate de sânge, nu m-am așteptat să-ți lichidez fondurile. L-am completat din răzbunare pentru că nu ai venit să mă vizitezi la Bellevue. Am suferit; și tu nu mi-ai fost aproape, cum ar fi trebuit să-mi fie un prieten afectuos. Am hotărât să te pedepsesc să te lovesc să te amendez. Ai acceptat penalizarea, în consecință ai acceptat și păcatul. Ai împrumutat spiritul meu ca să-l croiești pe Trenck. Fantoma mea a ajuns star pe Broadway. Această amăgire care la lumina zilei își arată fața crăpată, vătămată și murdară. Nu văd cum altfel aș putea s-o numesc. Iubita ta a murit în junglă. Ea nu te-a lăsat să vii la Bellevue – am aflat acest lucru.

Oh! Puterea banului îmbinată cu mrejele artei – dolarii ca pereche a sufletului tău: un mariaj pe care nimeni nu a avut curiozitatea să-l studieze.

Și știi ce-am făcut cu cei șase mii de dolari? Cu o parte din ei am cumpărat un Oldsmobile. Ce aveam de gând să fac pe Greenwich Street cu o mașină atât de mare și de puternică n-aș putea să-ți spun. Mă costa o avere garajul, mai mult decât chiria pentru cotineața mea de la etajul cinci fără lift. Și ce s-a întâmplat cu automobilul ăsta? Am fost internat în spital și, când am ieșit de acolo după un tratament prin șocuri, nu mi-am mai putut aduce aminte unde l-am lăsat. N-am reușit să găsesc nici chitanța, nici numărul de înregistrare. A trebuit să mi-l scot din cap. Dar o bucată de timp am condus o mașină dată naibii. Devenisem capabil să-mi observ singur unele dintre propriile mele simptome. Pleoapele, de pildă, căpătau o culoare violet-închis din cauza insomniei dementiale. Noaptea târziu treceam cu câțiva golani în mașină prin fața teatrului Belasco și le spuneam: «Iată spectacolul-bombă care a plătit pentru automobilul ăsta atât de puternic.» Declar că-ți purtam pică pentru că ai crezut că am să ajung marele poet american al secolului. Ai venit din Madison, Wisconsin, ca să-mi spui acest lucru. Și n-am ajuns. Și câți oameni așteptau asemenea poet! Câte suflete au sperat în tăria și în dulceața unor cuvinte mesianice care să purifice conștiința de tina ei stătută, câți au așteptat să afle de la un poet ce s-a întâmplat cu cele trei sferturi de viață de care, evident, am fost frustrați. Dar în acești ultimi ani n-am fost în stare nici măcar să citesc poezie, darmite s-o scriu! Acum câteva luni, deschizând *Phaidros*, n-am fost în stare să citesc. Sunt dărâmat. Învelișul mi-a fost smuls. Conținutul, pisat. E împrăștiat tot. N-am avut tăria să suport frumoasele cuvinte ale lui Platon și am început să plâng. Eul meu originar, proaspăt, nu mai există. Uneori îmi spun: «Poate că m-aș putea vindeca.» Dacă aș proceda cu deșteptăciune. A proceda cu deșteptăciune înseamnă a căuta plăceri mai simple. Blake a avut dreptate

când a afirmat că plăcerea este hrana intelectului. Și dacă intelectul nu poate digera carne (adică *Phaidros*), îl cocolești cu pesmeți și lapte cald."

Când am citit cuvintele despre eul proaspăt, originar, am început și eu să plâng, iar marea, benigna Renata a clătinat din cap când m-a văzut, de parc-ar fi vrut să spună: „Poftim, bărbaţii!" Sau de parc-ar fi vrut să spună: „Ce ţi-e și cu acești sărmani monștri misterioși! Îți croiești cu greu drum în labirint, și dai peste minotaur vărsând lacrimi în faţa unei scrisori." Dar îl revedeam pe Humboldt în zilele tinereţii lui, înveșmântat în curcubeie, rostind cuvinte inspirate, afectuos, inteligent. În acele zile, răul din el nu era decât un infinitezimal punct negru, o amibă. Faptul că a menţionat pesmeţii mi-a readus în minte covrigul uscat pe care-l ronţăia în acea zi de arșiță, pe trotuar. În ziua aceea am dat dovadă de josnicie. M-am purtat foarte urât. Ar fi trebuit să mă apropii de el. Ar fi trebuit să-i strâng mâna. Ar fi trebuit să-l sărut. Dar să fie adevărat că asemenea acţiuni au rezultate? Și-apoi arăta îngrozitor. Capul lui era numai pânze de păianjen cenușii, ca un tufiș năpădit de gângănii. Ochii îi erau roșii și trupul mare îi înota în costumul cenușiu. Arăta ca un bătrân bizon ce trăgea să moară, și eu am dat bir cu fugiţii. Poate că asta s-a întâmplat chiar în ziua în care mi-a scris această frumoasă scrisoare.

– Hai, hai, băieţaș, mi-a spus Renata cu blândeţe. Șterge-ţi ochii.

Mi-a întins o batistă înmiresmată, care degaja un parfum bizar, de parcă ar fi ţinut-o între picioare și nu în poșetă. Mi-am îngropat faţa în ea și, în chip curios, a avut efect, m-a îmbărbătat în oarecare măsură. Fata asta avea o înţelegere adâncă a unor anumite lucruri fundamentale.

„Azi-dimineaţă, continua Humboldt, strălucea un soare luminos. Pentru unii dintre cei vii a fost o zi frumoasă. Deși

de câteva nopți somnul nu s-a mai atins de mine, mi-am adus aminte cum e când faci o baie, și te bărbierești, și iei micul dejun, și ieși în lume. O lumină slabă, de culoarea lămâii, clătea străzile. (Speranță pentru această sălbatic combinată operație umană care se numește America?) M-am gândit să mă duc la Brentano și să răsfoiesc un exemplar din *Scrisorile* lui Keats. În timpul nopții îmi venise în minte ceva ce-a spus Keats despre Robert Burns. Cum o imaginație luxuriantă își sufocă gingășia în vulgaritate și în lucruri accesibile. Căci primii americani au fost înconjurați, la început, de păduri dese; pe urmă au fost înconjurați de lucruri accesibile; și acestea erau tot atât de dese ca și pădurile. A devenit o problemă de încredere – încrederea în egala suveranitate a imaginației. Stând în picioare la Brentano, am început să copiez pasajul respectiv, dar s-a apropiat de mine un funcționar și mi-a luat exemplarul din *Scrisorile* lui Keats. Și-o fi închipuit că sunt un prăpădit de prin azilurile din Bowery. Așa încât am plecat de acolo și, cu asta, ziua frumoasă a luat sfârșit pentru mine. M-am simțit ca Emil Jannings într-unul din filmele lui. Un fost miliardar, ruinat de băutură și de femei, se întoarce în orașul lui, ca un bătrân vagabond, și încearcă să privească pe fereastra propriei sale locuințe, în care tocmai avea loc nunta fiicei lui. Dar un polițist îi spune să-și ia valea, și bătrânul se îndepărtează, iar un violoncel cântă *Élégie* de Massenet.

Și-acum, Charlie, mă întorc la pesmeți și lapte cald. Marile inițiative desigur că mă depășesc, dar spiritul meu e încă ciudat de intact. Spiritul acesta, călit să țină piept nenorocirilor, reale sau imaginare, ale vieții e pentru mine, în aceste zile, un fel de tovarăș. Îmi stă alături și ne înțelegem foarte bine. Pe scurt, simțul umorului nu m-a părăsit, și acum, când pasiunile mai mari și mai ambițioase s-au mistuit, simțul umorului mi s-a înfățișat dinainte, făcându-mi o demodată plecăciune desprinsă din paginile lui Moliere. Și s-a înfiripat o legătură.

Îți aduci aminte cum ne-am amuzat noi la Princeton încropind un scenariu de film despre Amundesn și Nobile și

Caldofreddo Canibalul? Mi-am spus mereu că din asta o să iasă o operă clasică. Am dat scenariul unui tip, Otto Klinsky, de la RCA. Ăsta mi-a promis să-l dea verișoarei frizerului lui Sir Laurence Olivier, care e soră cu o femeie de serviciu de la *Time and Life*, care-i mama coafezei doamnei Klinsky. Însă, pe undeva printre aceste canale, scenariul nostru s-a pierdut. Mai am însă o copie. Ai s-o găsești între aceste hârtii."

Într-adevăr am găsit-o. Eram curios să recitesc scenariul.

„Dar nu acesta e darul meu către tine. În fond, am colaborat amândoi la el și ar fi meschin din partea mea să-l numesc «dar». Nu, am ticluit o altă poveste, și cred că valorează milioane. Această mică operă a fost importantă pentru mine. Printre altele, mi-a oferit ceasuri de amuzament sănătos pe parcursul anumitor nopți, eliberându-mă de gândurile legate de blestemata ursită. Închegarea diferitelor părți mi-a dăruit bucuria unei intrigi bune. Terapia prin plăcere. Ți-o spun ca scriitor – noi am avut câteva diforme trupuri americane peste care a trebuit să potrivim veșmintele artei. Și bucuria artei nu a avut destul material ca să învești mânteze acele brațe și picioare grosolane. Dar prefața asta se lungește prea mult. Pe pagina următoare începe «Proiectul» meu. Am încercat să-l vând. L-am oferit câtorva, dar n-au fost deloc interesați. Nu am forța să insist. Oamenii nu doresc să mă vadă. Îți amintești de ziua când m-am dus la Longstaff? Acum nu-mi mai merge. Fetele de la recepție mă alungă. Bănuiesc că arăt ca mortul înfășurat în giulgiu care scheuna și gângăvea pe străzile Romei. Pe când tu, Charlie, ești încă în floarea vieții și ai nenumărate relații. Oamenii vor acorda toată atenția Hahalerului, autorului lui Trenck, cronicarului vieții lui Woodrow Wilson și a lui Harry Hopkins. Toate astea n-or să-ți parvină decât după ce dau ortu' popii. Dar atunci vor constitui o moștenire fabuloasă și vreau să ai parte de ea. Pentru că ești un păcătos și un om admirabil în același timp.

Bunul moș Henry James, cel despre care doamna Henry Adams spunea că plapuma îi era mult mai mare decât s-ar fi putut întinde, afirma că forța creatoare asimilează mai bine sugestiile decât cunoașterea extensivă. Eu n-am fost niciodată handicapat de cunoaștere. Faptele din acest «Proiect» provin din rubricile de scandal ale gazetelor, pe care le-am citit întruna cu fidelitate. *Verbum sapientiae*[1] – cred că ăsta-i dativul. S-ar părea că scenariul se bazează pe un fapt adevărat.

Proiect de scenariu

I

Un tip pe care-l cheamă Corcoran, autor de succes, n-a mai putut da nimic în ultimii ani. A încercat subiecte cu înotători submarini, cu parașutiști, dar fără niciun rezultat. Corcoran e însurat cu o femeie foarte autoritară. O asemenea femeie ar fi fost o soție strașnică pentru Beethoven, numai că Beethoven n-a vrut să audă de așa ceva. Pentru rolul lui Corcoran mă gândesc la cineva ca Mastroianni.

II

Corcoran întâlnește o tânără frumoasă cu care are o aventură. Biata Marilyn Monroe, dac-ar fi trăit, ar fi fost ideală pentru rolul ăsta. Pentru prima dată de mulți ani încoace, Corcoran simte gustul fericirii. Și, într-un acces de inițiativă, ingenuitate și cutezanță, face o escapadă cu ea într-un loc îndepărtat. În timp ce dezagreabila soție stă la căpătâiul tatălui ei bolnav. Profitând de acest prilej, Corcoran și fata pleacă. Nu știu unde. În Polinezia, în Noua Guinee, în Abisinia, într-un loc îndepărtat și minunat, unde se cântă la țiteră. Frumusețea locului e încă pură și urmează câteva săptămâni de vrajă. Căpeteniile de trib îi primesc în

[1] *Verbum sat sapienti* – Înțeleptului îi ajunge un cuvânt (lat).

vizită pe Corcoran și pe iubita lui. Au loc vânători și dansuri și se organizează festinuri. Fata e un înger. Se scaldă împreună în heleștee, plutesc printre gardenii și nalbe. Noaptea, peticele de paradis se apropie și mai mult. Simţurile îşi dau frâu liber. Viaţa se reînnoieşte. Drojdia și impurităţile se evaporă.

III

Reîntorcându-se, Corcoran scrie o carte minunată – o carte de asemenea forţă și frumuseţe, încât nu ar trebui ascunsă publicului. Dar...

IV

Nu o poate publica. Ar răni-o pe soţia sa și și-ar distruge căsnicia. Și el are o mamă, și prea puţini oameni au destulă tărie ca să se dezbare de noile superstiţii legate de mame și fii. Ar însemna să fie lipsit de identitate, n-ar fi nici măcar un american, dacă n-ar trece prin acest conflict câinesc. Dacă n-ar fi fost scriitor, Corcoran n-ar fi mânjit inima angelicei lui iubite scriind o carte despre aventura lor. Dar, din nefericire, e și el unul din indivizii ăia care scriu. E în primul rând scriitor. Dacă romanul n-ar vedea lumina tiparului, ar muri. Și, pe de altă parte, e caraghios de speriat de nevastă-sa. Nevasta asta trebuie să fie puţin matroană, voioasă, onestă, cam dură, dar nu total respingătoare. Ba chiar atrăgătoare în felul ei. O fată bună, tipul de americană dominatoare. Cred că ar trebui să fie vegetariană convinsă, din acelea care beau lapte și mănâncă jeleu cu miere de albine. Ai putea tu să scoţi ceva din asta.

V

Corcoran dă cartea agentului său literar, un greco-american pe nume Zane Bigoulis. Ăsta e un rol foarte important. Ar trebui să fie jucat de Zero Mostel. E un

comedian de geniu. Dar dacă nu-i ţinut în frâu, lasă totul baltă. În orice caz, pe el îl am în minte pentru acest rol. Zane citește cartea și exclamă: «Magnific!» «Dar n-o pot publica, mi-ar distruge căsnicia», spune Corcoran. Înţelegi, Charlie, *Căsnicia*! Căsnicia fiind unul dintre idolii-tribului (Francis Bacon), originea acestei comedii stă în mărunta seriozitate care a urmat înaltei seriozităţi a victorienilor. Corcoran are destulă imaginaţie încât să scrie o carte minunată, dar e încătușat de atitudinile mic-burgheze. La fel cum păcătosul o ia la fugă când nimeni nu-l urmărește, tot astfel și burghezii se zbuciumă când n-au cu cine se lupta. Au strigat după libertate. Le-a venit puhoi. Și nimic n-a mai rămas din ea, decât o mână de bușteni de psihoterapie, care plutesc răzleţi. «Ce să mă fac?» strigă Corcoran. Amândoi stau și chibzuiesc. Apoi Bigoulis zice: «Tot ce poţi face este să repeţi cu Hepzibah călătoria pe care ai făcut-o cu Laverne. Exact același itinerar, urmărind cu fidelitate cartea, în același anotimp. După ce vei fi reprodus călătoria, ai să poţi publica romanul.»

VI

«Nu admit să schimb o vorbă din el, zice Corcoran. Nicio impuritate, nicio trădare a Experienţei Trăite.» «Las' pe mine, răspunde Bigoulis. O să mă duc înainte peste tot cu tranzistoare, dresuri, calculatoare electronice de buzunar, și o să mituiesc căpeteniile. O să-i pun să organizeze aceleași vânători și festinuri și duplicate ale dansurilor. Când editorul tău o să citească romanul, o să fie bucuros să preia cheltuielile.» «E cumplită ideea de a relua totul cu Hepzibah, răspunde Corcoran. Și înseamnă s-o mint pe Laverne. Și ea are aceleași simţăminte ca și mine faţă de miraculoasa noastră lună petrecută pe insulă. Aventura aceasta are ceva sacru!» Dar, Charlie, așa cum ne arată romanul *Litera stacojie*,

în țara asta iubirea și minciuna au mers totdeauna mână în mână. Adevărul este realmente fatal. Dimmesdale a spus adevărul și a murit. Dar Bigoulis pledează: «Vrei să-ți apară cartea? Nu vrei ca Hepzibah să te părăsească, și mai vrei să continui și legătura cu Laverne? Din-tr-un punct de vedere pur masculin, lucrurile astea sunt perfect logice. Așadar... plecăm în insulă. Îți aranjez eu treburile. Dacă îngropi cartea asta, pierd un comi-sion de o sută de mii de dolari, poate chiar mai mult dacă punem la socoteală și drepturile de ecranizare.»

Văd, Charlie, că am transformat acum locul esca-padei în insulă. M-am gândit la *Furtuna*. Prospero este un Hamlet care reușește să se răzbune prin artă.

VII

Și astfel Corcoran reconstituie cu Hepzibah călă-toria făcută cu Laverne. Ah, câtă deosebire! Acum totul nu-i decât parodie, profanare, râs diabolic. Pe care însă trebuie să le îndure. La formele superioare de martiriu, secolul XX a adăugat martiriul grotescului. Acesta, vezi tu, îi aparține artistului. În dorința lui de a juca un rol de frunte în destinul umanității, artistul devine un terchea-berchea și un obiect de batjocură. I se aplică o dublă pedeapsă, și în calitate de așa-zis reprezentant al semnificației și al frumosului. Când artistul-agonic va fi învățat să se lase scufundat și să naufragieze, să întâmpine înfrângerea, să nu revendice nimic să-și învingă voința și să accepte repartizarea sa în iadul adevărurilor moderne, poate că atunci își va redobândi puterile orfice, și la viersul lui pietrele vor dănțui din nou. Atunci, cerul și pământul se vor reîn-tâlni. După un lung divorț. Cu câtă bucurie de ambele părți, Charlie! Cu câtă bucurie!

Dar toate acestea nu-și au locul în filmul nostru. În film, Corcoran și nevastă-sa se scaldă într-un helește

acoperit cu flori. Ea e încântată. El se luptă cu deprimarea care-l copleșește și se roagă să i se dea tăria de a-și juca rolul până la capăt. Între timp, Bigoulis îi precede, regizând fiecare episod, mituind căpeteniile, plătind muzicanți și dansatori. Totodată vede în această insulă prilejul unor investiții unice pe contul lui. Plănuiește să construiască aici cel mai mare loc de divertisment din lume. Noaptea, în cortul lui, stă cu o hartă în față, proiectând înălțarea unei catedrale a plăcerilor. Băștinașii vor deveni chelneri, bucătari, hamali, și băieți care să aducă mingile pe terenurile lui de golf.

VIII

După terminarea îngrozitoarei călătorii, Corcoran revine la New York și își publică romanul. Care e un mareș succes. Nevastă-sa îl părăsește și cere divorțul. Și-a dat seama că nu ea e eroina acelor scene de iubire. Laverne e scandalizată când descoperă că el a repetat călătoria, sacră pentru ea, cu Hepzibah. Declară că niciodată n-ar putea iubi un bărbat capabil de asemenea trădare. Capabil să facă dragoste cu altă femeie acolo, printre florile acelea, sub clar de lună! Știuse că e căsătorit. Așa ceva se putea tolera. Dar nu și lucrul ăstălalt, nu și încălcarea încrederii. Nu vrea să-l mai vadă în ochi.

Și deci Corcoran rămâne singur cu succesul său; și succesul e uriaș. Știi tu ce înseamnă asta...

Charlie, acesta e darul pe care ți-l fac. Valorează de o sută de ori mult decât cecul tău pe care l-am încasat. Un film ca ăsta ar aduce milioane, și un an de zile s-ar face cozi la cinematografele de pe Third Avenue. Insistă să ți se acorde un procent la încasări.

Ai să scrii un scenariu bun pe baza schiței mele, dacă ai să mă păstrezi prezent în minte, așa cum te-am păstrat și eu

când am ticluit cele de mai sus. Tu ai luat personalitatea mea și ai exploatat-o scriind *Von Trenck*. Eu am împrumutat elemente de la tine ca să-l creez pe acest Corcoran. Nu te lăsa tentat de caricaturizări. Dă-mi voie să-ți atrag atenția asupra celor spuse de Blake în legătură cu această chestiune: «Hazul îmi place, spune el, dar prea mult haz e lucrul cel mai detestabil. Voioșia e mai bună decât hazul, iar fericirea e mai bună decât voioșia. Gândesc că un om poate fi fericit pe această lume. Și știu că această lume e o Lume a Imaginației și a Viziunii... Copacul care pe tine te mișcă până la lacrimi de bucurie nu e în ochii altora decât un lucru verde care-ți stă în drum. Unii văd natura doar ca Ridicol plus Diformitate, dar nu prin această prismă o să-mi ajustez eu proporțiile».“

Humboldt mai adăuga doar câteva fraze:

„Ți-am explicat de ce am scris un astfel de «Proiect». Realmente, nu mă simțeam destul de tare ca să-mi port marea povară. N-am prea scos-o eu la capăt pe lumea asta, Charlie. Voi evita declarațiile grave, ca să nu mă fac vinovat de o finală lipsă de gust. Să spunem că mă și aflu cu un picior dincolo de pârleaz și, privind îndărăt, te văd pe tine, în depărtare, trudind încă pe ogoarele ridicolului.

Ajută-l cât poți pe unchiul Waldemar. Fii convins că, dacă există o viață de apoi, o să pun un cuvânt bun pentru tine. Înainte de a te apuca să lucrezi la acest scenariu, ascultă la patefon câteva părți din *Flautul Fermecat*, sau citește *Furtuna*, sau pe E.T.A. Hoffmann. Ești puturos, îngrozitor, și mai dur decât îți închipui tu, dar încă nu ești o valoare pierdută. Din punct de vedere uman ești parțial OK. Se presupune că trebuie să facem ceva pentru speța noastră. Nu-ți ieși din fire din pricina banilor. Înfrânează-ți lăcomia. Îți doresc mai mult noroc cu femeile. Și, lucrul cel mai de pe urmă – adu-ți aminte: noi nu suntem ființe naturale, ci supranaturale.

Cu dragoste, Humboldt.“

– Ei, acum știu și eu de ce am pierdut spectacolul din seara asta de la Scala din Milano, spuse Renata. Aveam bilete pentru astă-seară. Toată strălucirea de acolo – *Bărbierul din Sevilla* într-o grandioasă interpretare –, prilejul de a te afla în mijlocul celui mai muzical public din Europa! Și am sacrificat toate astea! Pentru ce? Ca să ne ducem la Coney Island. Și să ne întoarcem cu ce? Cu o schiță de scenariu idiot. S-ar cuveni să râd.

De fapt, râdea. Renata era binedispusă și rareori mi se păruse mai frumoasă ca acum, părul ei negru periat spre spate și legat la ceafă conferind un sens – da, un sens de izbăvire, mătăsos și miraculos. Tonurile de negru cu roșu îi veneau cel mai bine Renatei.

– *Pe tine* nu te supără că ai pierdut spectacolul de la Scala. În ciuda tuturor însușirilor care ți se atribuie, nu te dai în vânt după cultură. De fapt, în străfundurile tale, ești un cetățean din Chicago.

– Dă-mi voie să-ți compensez pierderea. Ce-i astă-seară la Metropolitan?

– Nu, e Wagner, și *Liebestod* mă plictisește de moarte. De fapt, pentru că toată lumea vorbește de filmul ăsta, hai să încercăm să intrăm și noi la *Beregata adâncă*. Știu, te văd gata să lansezi o remarcă în legătură cu filmele porno. Abține-te! Am să-ți spun eu care-i atitudinea ta: „Lucrurile astea când le faci sunt delicioase, când le vezi sunt murdare." Și adu-ți aminte că bancurile tale nu vădesc niciun pic de respect față de mine. Întâi îmi ceri să fac tot ce-ți place, și după aceea devin o femeie de o anumită categorie.

Și totuși, era binedispusă, volubilă și foarte afectuoasă. Luam prânzul în Salonul de Stejar al hotelului, departe de fasolea și cârnații de la azilul de bătrâni. S-ar fi cuvenit să le fi făcut celor doi moșnegi o bucurie și să-i fi scos la prânz în oraș. La masă, poate că Menasha mi-ar fi povestit multe despre mama mea. Mama a murit când eram un băiețandru și tânjeam să aud cum ar fi fost descrisă de un om matur, dacă lui

Menasha i se putea aplica asemenea denumire. Pentru mine devenise o persoană sacră. Julius pretindea întotdeauna că nu și-o mai poate aminti deloc. Avea îndoieli și cu privire la memoria mea. De ce atâta ardoare (vecină cu isteria) față de trecut? Din punct de vedere clinic, bănuiesc că era vorba într-adevăr de isterie. Din punct de vedere filosofic însă, ieșeam mai bine. Platon leagă memoria cu iubirea. Dar nu-i puteam cere Renatei să se târască alături de cei doi babalâci într-un restaurant pescăresc de pe faleză și să petreacă o după-masă întreagă ajutându-i să citească lista de bucate și să deschidă scoicile, ștergându-le untul de pe pantaloni și ferindu-și privirea când își clămpăneau placa dentară, și asta tot numai ca eu să pot discuta despre maică-mea. Ei i se părea ciudat că un om vârstnic, ca mine, dorea cu atâta înfrigurare să audă povestindu-i-se amintiri despre mama lui. Poate că, prin contrast cu cei doi bătrâni, eu i-aș fi apărut mai tânăr, dar, pe de altă parte, e posibil ca în enervarea ei să ne fi băgat pe toți în aceeași oală. Și astfel, Menasha și cu Waldemar au fost lipsiți de o invitație la masă.

În Salonul de Stejar, Renata a comandat caviar. Pretindea că e recompensa ei pentru faptul de a fi călătorit în metrou.

– Și după caviar, îi spuse chelnerului, salată de homar. Ca desert, profiterol. Pentru domnul Citrine, *omelette fines-herbes*. Îl las pe el să comande vinul.

Așa am și făcut, după ce ne-a comunicat ce ar dori. Am comandat o sticlă de Pouilly-Fuissé. Când chelnerul dispăru, Renata îmi spuse:

– Când citești lista, observ că îți fug ochii la prețuri. Nu există niciun motiv să joci rolul băiatului sărac. Poți să faci bani oricând vrei, cu toptanul. Mai ales dacă te înhami alături de mine, mă prind să ajungem Lordul și Lady Citrine. Știu că vizita la Coney Island te-a deprimat. Așa că o să-ți ofer în schimb o plăcere. Aruncă o privire de jur-împrejurul acestui salon, și uită-te la femei – observă cu ce matracuci

se înhăitează marile figuri de agenţi de bursă, directori de trusturi şi avocaţi de frunte. Şi, după aceea, fă o comparaţie.

– Ai perfectă dreptate. Inima mea sângerează pentru toţi.

Chelnerul care servea băuturile veni la masa noastră şi începu obişnuitele slugarnice temeneli, ne arătă eticheta, implântă tirbuşonul în dop. Apoi îmi turnă mie puţin vin ca să-l gust, şi mă tortură cu tot felul de graţiozităţi formale care trebuiau luate în seamă.

– Totuşi, acum sunt şi eu de acord că am făcut bine venind la New York, urmă Renata. Misiunea ta aici s-a încheiat, şi ăsta-i un lucru pozitiv, pentru că a sosit în sfârşit momentul să-ţi statorniceşti viaţa pe o bază reală; or, pentru asta trebuie să te descotoroseşti de câteva tone de gunoaie. Sentimentele şi emoţiile tale profunde îţi fac cinste, dar eşti ca unul din tipii ăia care cântă la mandolină. Gâdili de zece ori fiecare notă. E încântător, dar ce-i prea mult strică. Voiai să spui ceva?

– Da, ciudăţenia vieţii pe acest pământ e de-a dreptul copleşitoare.

– Mereu spui „de pe acest pământ". Mă trec fiorii când te aud. Bătrânul ăla, profesorul Scheldt, tatăl pisicuţei tale Doris, ţi-a împuiat capul cu lumile lui esoterice superioare, şi când îmi vorbeşti despre ele, simt că amândoi o să ajungem sonaţi: cunoaştere care n-are nevoie de creier, auz fără urechi, văz fără ochi, morţii care sunt alături de noi, sufletul care părăseşte trupul în timpul somnului. Crezi într-adevăr în toate poveştile astea?

– Le iau destul de în serios încât să le cercetez. Mama mea credea cu sfinţenie că sufletul părăseşte trupul în somn. În copilărie, îmi vorbea mereu despre aşa ceva. Şi nu găsesc nimic straniu. Numai cultura mea ştiinţifică se împotriveşte. Bănuiesc însă că maică-mea avea dreptate. Şi lucrurile astea nu mă pot împinge la bizarerie, pentru că sunt deja bizar. Oameni la fel de ingenioşi ca mine, tot atât de fertili în dorinţe ca şi mine, precum şi alţi oameni minunaţi care-mi erau mult superiori şi-au întâlnit moartea. Şi ce este această

moarte? Din nou, *nessuno sa*. Dar ignoranța în ceea ce privește moartea ne distruge. Acestea sunt ogoarele ridicolului, pe care Humboldt mă vedea încă trudind. Niciun om de onoare n-ar putea refuza să-și împrumute spiritul, să-și dăruiască timpul, să-și dedice sufletul acestei probleme a problemelor. Moartea nu a primit încă o provocare serioasă nici de la știință, nici de la filosofie, de la religie sau de la artă...

– Așadar, socoți că teoriile aiuristice reprezintă soluția cu cele mai mari șanse?

Am mormăit ceva pentru mine însumi, căci Renata mai auzise acel citat din Samuel Daniel, iar comparația pe care mi-o făcuse cu un cântăreț la mandolină mă împiedica să-l mai repet cu glas tare. Suna astfel: „În timp ce cunoașterea temătoare stă și chibzuiește, ignoranța cutezătoare a și trecut la fapte." Ideea mea era că viața pe acest pământ este tot ce vreți, numai bună nu, decât dacă învățăm cum să-i pătrundem înțelesul. Or, necunoscând acest lucru, ne simțim copleșiți, gata să ni se frângă inima. Mie mi se frângea inima întruna și lucrul ăsta ajunsese să mă îngrețoșeze, să mă obosească.

Renata îmi spuse:

– Într-adevăr, ce-mi pasă mie – venerează ce-ți place, ăsta-i un punct de vedere american și fundamental. Numai că atunci când deschizi ochii, se ivește în ei o licărire melancalică. Ăsta-i un cuvânt făcut de mine, melan-calică. Apropo, mi-a plăcut când Humboldt a spus că ești o co-omoară. Asta mi-a plăcut mult.

În ceea ce mă privea, îmi plăcea veselia Renatei. Bruscheța și francheța ei erau infinit preferabile pozei de iubire-pioasă. Aia nu mă convingea niciodată-niciodată. Dar veselia ei, în timp ce întindea pentru mine caviarul, oul ras și ceapa pe pâinea prăjită Melba, era minunat și extravagant reconfortantă.

– Numai că, urmă ea, trebuie să încetezi să mai tremuri de emoție ca o fetiță de zece ani. Și acum, hai să vorbim deschis despre treaba asta cu Humboldt. Și-a închipuit că-ți lasă un bun de valoare. Bietul om! Ce gogoriță! Cine ar cumpăra

asemenea poveste? N-are nimic. Și ar trebui s-o scrii de două ori – o dată cu iubita și o dată cu nevasta. Publicul s-ar tâmpi de plictiseală. Producătorii de azi caută ceva mai tare decât *Bonnie și Clyde*, *Filiera franceză* ori *Nașul*. Crimă într-un tren suspendat! Amanți goi care se bălăbănesc pe picioare când gloanțele pistoalelor automate le ciuruie trupurile. Filfizoni întinși pe tăblia de masaj, și împușcați direct în ochelari.

Nemiloasa, extrem de binedispusa Renata râdea, sorbind Pouilly-Fuissé, conștientă că-i admiram gâtul și feminina subtilitate a cercurilor lui albe (de astă-dată, vălul Maya era mai activ ca oricând).

– Spune, nu-i așa, Charles? Și cu ce se prezintă Humboldt în competiție? A visat să-și poată vrăji publicul. Dar nici tu nu ai bosa succesului comercial. Fără regizorul tău, *Trenck* n-ar fi ajuns niciodată un succes de casă. Tu singur ai recunoscut. Ce-ai primit ca drepturi de autor pentru ecranizarea lui *Trenck*?

– Mi l-au cumpărat cu trei sute de mii de dolari. Regizorul a luat jumătate, agentul zece la sută, statul șaizeci la sută, cincizeci de mii am investit în casa din Kenwood care-i aparține acum lui Denise... Fața Renatei, în timp ce-i înșiram cifrele și procentele, era minunat de liniștită. Uite așa s-a dezagregat succesul meu comercial, am continuat eu. Și sunt de acord că, de unul singur, n-aș fi fost niciodată în stare să dau lovitura. Tot meritul le aparține lui Harold Lampton și lui Kermit Bloomgarden. În ceea ce-l privește pe Humboldt, nu-i primul care s-a prăbușit încercând să îmbine succesul comercial cu integritatea poetică; ars de focul poeziei, cum spune Swift, și, în consecință, inapt pentru Biserică, Lege sau Stat. Dar s-a gândit la mine, Renata. Scenariul ăsta dezvăluie părerea lui despre mine: nebunie, complexitate, subtilitate irosită, o inimă iubitoare, un soi de genialitate dezorganizată, o oarecare eleganță în construcție. Moștenirea lui reprezintă totodată părerea lui afectuoasă despre mine. Și a dat tot ce a putut. A fost un act de iubire...

– Charlie, ia te uită, îţi aduc telefonul la masă, strigă Renata. E fantastic.

– Dumneavoastră sunteţi domnul Citrine? întrebă chelnerul.

– Da.

Vârî instrumentul în priză, şi iată-mă vorbind cu Chicago. Mă chema Alec Szathmar.

– Charlie, eşti în Salonul de Stejar? m-a întrebat.

– Acolo sunt.

Râse aţâţat. Noi doi, care în copilărie ne cafteam pe alee cu mănuşi de box, şi ne căram la pumni în faţă până ne pierdeam răsuflarea şi vedeam dublu, eram acum oameni în toată firea şi ne ridicaserăm în societate. Eu luam acum un prânz elegant la New York; el îmi telefona dintr-un birou lambrisat de pe La Salle Street. Din nefericire însă mesajele pe care mi le-a comunicat nu se potriveau cu ocazia festivă. Sau poate că da.

– Urbanovich şi-a însuşit pretenţiile lui Denise şi ale lui Pinsker. Garanţia se ridică la două sute de mii de dolari. Uite ce se întâmplă dacă nu ţii seama de sfatul meu. Ţi-am spus să-ţi pui deoparte bani în Elveţia. Dar nu, tu ai ţinut morţiş să joci deschis. Doamne fereşte, nu cumva să procedezi vulgar. Ăsta-i genul de snobism care o să-ţi mănânce capul. Ai vrut viaţă austeră? Eşti cu două sute de miare mai aproape de ea decât ai fost ieri.

Se auzea un ecou uşor care-mi spunea că Szathmar folosea un microfon. Răspunsurile mele erau auzite la interfon. Asta însemna că Tulip, secretara lui, asculta. Datorită interesului afectuos pe care mi-l purta această femeie, Szathmar, întotdeauna exhibiţionist, o invita uneori să asculte conversaţiile noastre. Era o femeie cumsecade, cam palidă şi greoaie la trup, şi continua să se comporte în tristul stil mărinimos al vechiului cartier de Vest. Îi era devotată lui Szathmar, căruia îi cunoştea şi-i ierta slăbiciunile. Numai Szathmar singur nu era conştient de nicio slăbiciune.

– Ce-ai să te faci cu banii, Charlie? m-a întrebat.

– Nu-i o problemă imediată. Și-apoi mai am un mic cont la tine, nu-i așa?

– Ne-am înțeles că am să-ți restitui împrumutul pentru apartament în cinci rate anuale, și rata pentru ăsta ți-am plătit-o. Presupun că deceniile în care ți-am tot oferit sfaturi juridice gratuite nu contează deloc, nu?

– Tot tu m-ai dat pe mâna lui Tomchek și a lui Srole.

– Cei mai buni specialiști din Chicago în probleme de familie. *Ei* n-au putut lucra cu tine. Și nimeni altul n-ar putea.

Renata îmi întinse o altă bucată de pâine prăjită cu caviar, ou ras, ceapă și smântână.

– Ți-am comunicat mesajul numărul unu, urmă Szathmar. Mesajul numărul doi este să-i telefonezi fratelui tău în Texas. Soția lui a încercat să ia legătura cu tine. Nu s-a întâmplat nimic. Nu te pierde cu firea. Julius urmează să fie supus unei operații pe inimă. Cumnata ta spune că-i vor face un transplant de artere, din cauza anginei pectorale. Și s-a gândit că unicul lui frate trebuie să afle acest lucru. Vor pleca la Houston pentru operație.

– Te-ai schimbat complet la față, ce s-a întâmplat? m-a întrebat Renata când am lăsat receptorul din mână.

– Fratele meu va suferi o operație pe inimă.

– Oh-oh! făcu ea.

– Trebuie să plec acolo.

– Nu cumva îmi ceri din nou să amân călătoria?

– Putem foarte bine să luăm avionul din Texas.

– Trebuie să pleci?

– Desigur, trebuie.

– Nu l-am cunoscut pe fratele tău, dar știu că e un tip dur. El nu și-ar schimba planurile de dragul tău.

– Ascultă-mă, Renata, e unicul meu frate, și operațiile astea sunt îngrozitoare. După câte știu, îți fac o tăietură în piept, îți scot inima, o pun pe un șervet sau cam așa ceva, în timp ce îți pompează sângele cu un aparat. E una din tehnologiile

moderne demonice. Biata omenire, ne pomenim cu toţii rostogoliţi în lumea obiectivă...

– Oh! exclamă Renata. Sper că din mine n-or să facă niciodată asemenea joc de cuburi.

– Renata scumpă, în cazul tău fie şi numai un astfel de gând ar fi o blasfemie.

Sânii Renatei, odată eliberaţi de suportul îmbrăcăminţii, o porneau uşor unul la dreapta şi unul la stânga, datorită încântătoarei plinătăţi de la baza fiecăruia, şi poate din pricina legăturii dintre ei şi polii magnetici ai pământului. Nu te puteai gândi că Renata are un piept, în accepţia obişnuită, omenească – în niciun caz în accepţia omenească a fratelui meu, cel cărunt şi trupeş.

– Şi-ai vrea să vin cu tine în Texas, nu-i aşa?

– Ar însemna enorm pentru mine.

– Şi pentru mine, dacă am fi fost soţ şi soţie. Aş pleca acolo de două ori pe săptămână dacă ai avea nevoie de sprijin moral. Dar să nu-ţi închipui c-ai să mă remorchezi ca să mă prezinţi unui bătrân libidinos drept târfa ta. Nu te lua după comportarea mea de femeie singură.

Aceasta era o referire la noaptea în care îmi trântise uşa în nas şi se întinsese cu Flonzaley, regele morgii. Plânsese, pretindea, în timp ce eu telefonam cu disperare.

– Însoară-te cu mine, îmi repeta acum. Schimbă-mi statutul social. De asta am nevoie. Îţi voi fi o soţie minunată.

– Ar trebui s-o fac. Eşti o femeie extraordinară. Ce rost are acest schimb de argumente?

– Nu-i nimic de argumentat. Mâine plec în Italia, şi tu mă vei putea întâlni la Milano. Dar voi păşi în magazinul de pielărie al lui Biferno într-o postură vulnerabilă. Ca femeie divorţată, care călătoreşte cu un amant după ea, nu mă pot aştepta ca tatăl meu să manifeste entuziasm şi, practic vorbind, va fi mai greu pentru el să încerce un catharsis emoţional la apariţia mea, decât i-ar fi fost dacă m-aş fi înfăţişat în chip de copilă inocentă. Cât despre mine, încă mai ţin

minte cum am fost date afară, eu și cu mama, chiar în Via Monte Napoleone, și cum am stat și am plâns în fața vitrinei aceleia cu tot felul de minunăţii din piele. Până în ziua de azi, când intru la Gucci și văd toate valizele și toate poșetele acelea elegante, mă cuprinde parcă un fel de leșin din cauza senzaţiei de respingere și de deprimare.

Unele fraze sunt menite să zboare, altele reverberează un ecou. Cuvintele „comportarea mea de femeie singură" continuau să se reverbereze, de parcă ar fi fost dictate de o intenţie strategică a Renatei. Dar ar fi fost imposibil să mă căsătoresc cu ea doar ca să apară ca o femeie cinstită în cele câteva zile pe care avea să le petreacă la Milano.

Am urcat în camera mansardată și i-am cerut telefonistei să-mi facă legătura cu fratele meu aflat la Corpus Christi.

– Ulick? i-am spus, folosind numele cu care era răsfăţat în familie.

– Da, Chuckie.

– Vin mâine în Texas.

– Ah, ţi-au spus. Miercuri au de gând să mă hăcuiască. Bine, vino aici dacă n-ai altceva mai bun de făcut. Parcă auzisem că pleci în Europa?

– Pot pleca și de la Houston.

Desigur, era mulţumit că-mi exprimasem dorinţa de a veni, dar era suspicios și se întreba dacă nu cumva urmăream vreun avantaj. De fapt, Julius mă iubea, dar afirma, ba chiar credea că nu mă iubește. Intensitatea sentimentelor mele de frate îl flata. Dar avea o minte prea ascuţită pentru a se autoamăgi. El nu era un om care să stârnească iubire și, dacă deţinea un loc atât de important în sentimentele mele, sentimente complexe și vii, aceasta se datora fie faptului că, în chip straniu, rămăsesem un subdezvoltat, un imatur, fie faptului că, fără să-mi dau seama ce fac, mă lăsasem antrenat în vreo escrocherie. Ulick vedea pretutindeni bande de hoţi. Era un tip voinic, cu o faţă ageră, frumos, cu ochi mari, mereu la pândă și vicleni. O mustaţă în stilul

răposatului ministru Acheson îi tempera lăcomia gurii. Un om rapace, plin de importanţă, chipeş, care purta haine cadrilate sau vărgate, ţipătoare, dar elegant croite. Undeva printre afaceri şi politică, realizase pe vremuri la Chicago o mare avere legată de lumea interlopă, deşi nu făcea parte din aceasta. Dar s-a îndrăgostit şi şi-a părăsit soţia pentru cealaltă femeie. După divorţ a rămas lefter, pierzându-şi toate posesiunile din Chicago. Oricum însă a făcut o a doua avere în Texas şi şi-a clădit o a doua familie. Ar fi fost imposibil să ţi-l imaginezi dislocat de averea lui. Era o necesitate vitală pentru el să înoate în bani, să aibă costume cu duzinile şi sute de perechi de pantofi, cămăşi dincolo de posibilităţile de inventariere, butoni de manşetă, inele pe degetul mic, case spaţioase, automobile de lux, un sediu comercial cât un ducat peste care domnea ca un diavol. Ăsta era Julius, fratele meu mai mare Ulick, pe care-l iubeam.

– Să fiu a naibii dacă înţeleg de ce eşti atât de nebun după fratele ăsta al tău, îmi spunea Renata. Cu cât te doboară mai jos, cu atât îi săruţi pământul de sub tălpi. Dă-mi voie să-ţi amintesc câteva dintre lucrurile pe care mi le-ai povestit chiar tu despre el. Când erai mic şi te jucai pe podea, te călca peste degete. Te freca la ochi cu piper. Te-a lovit în cap cu o rachetă. Când erai adolescent, ţi-a ars colecţia de broşuri de Marx şi Lenin. Trăgea pumni în dreapta şi-n stânga, a luat-o la pumni până şi pe o servitoare negresă.

– Da, pe Bama, care era înaltă de aproape doi metri şi i-a ars în falcă o directă pe care o merita din plin.

– A avut o sută de scandaluri şi de procese. Acum zece ani a tras într-o maşină care a încercat să întoarcă pe aleea din faţă casei lui.

– A vrut doar să tragă într-un pneu.

– Da, dar a nimerit în geamuri, şi a fost dat în judecată pentru atac cu armă de foc – nu mi-ai povestit chiar tu? Pare să fie o brută smintită, din alea care intră cu ciubotele în viaţa ta. Am sau n-am dreptate?

– Curios e că nu-i brută, e un om fermecător, un gentleman. Dar în primul rând e fratele meu Ulick. Unii oameni sunt atât de reali, încât trec dincolo de puterile mele critice. Din moment ce există – indiscutabili, incontestabili – nu le mai poţi face nimic. Realitatea lor e mai importantă decât interesele mele practice. Dincolo de această însufleţire, mă devotez cu pasiune fără să comentez.

Evident, şi Renata aparţinea aceleiaşi categorii, îi eram devotat cu pasiune pentru că era Renata. Dar ea mai avea şi o calitate în plus – ştia foarte multe despre mine. Aveam un capital investit în ea, pentru că îi povestisem atâtea despre mine însumi. Era instruită în viaţa şi în concepţia lui Citrine. În ceea ce priveşte viaţa Renatei, n-aveai nevoie de o instrucţiune specială. Tot ce ai fi avut de făcut ar fi fost doar să te uiţi la ea. Şi condiţiile erau de asemenea natură, încât trebuia să cumpăr consideraţia Renatei. Cu cât investeam mai multe cunoştinţe despre mine în ea, cu atât mai multă nevoie aveam de Renata, şi cu cât aveam mai multă nevoie de ea, cu atât îi creştea preţul. Pe lumea cealaltă nu vor exista asemenea înrobiri personale sau erotice. Nu va fi nevoie să mituieşti un alt suflet ca să te asculte în timp ce-i povesteşti cum eşti tu, şi ce-ai avut de gând să faci, şi ce-ai făcut de fapt, şi ce ţi-au făcut alţii etc. (Deşi, în mod firesc, se ridică întrebarea de ce ar fi cineva obligat să asculte pe gratis asemenea poveşti?) Ştiinţele spiritualiste spun că pe lumea cealaltă predomină legile morale, şi că acestea au tot atâta forţă acolo ca şi legile naturii în lumea noastră materială. Desigur, eu nu eram decât un începător, mă aflam la grădiniţa de copii a teosofiei.

Dar era o problemă pe care o tratam cu seriozitate. Aveam de gând să execut un straniu salt şi să plonjez în adevăr. Cunoscusem cele mai multe dintre căile filosofiei contemporane. Dar, o dată pentru totdeauna, trebuia să aflu dacă există ceva dincolo de nenumăratele aluzii la imortalitate care plouau asupră-mi. Şi apoi, aceasta este una dintre cele mai mari şi mai răscolitoare acţiuni pe care le-ai putea întreprinde, şi de

o foarte mare valoare. Din punct de vedere social, psihologic, politic, însăși esența instituțiilor umane nu e decât un extras din concepția noastră despre moarte. Renata spunea că eu sunt furios și arogant și răzbunător față de intelectuali. Afirmam mereu că-și bat joc de timpul lor și al nostru, și că mi-ar plăcea să-i fac fărâme și să-i strivesc sub tălpi. Poate să fi fost așa, deși îmi exagera violența. Aveam strania bănuială că însăși natura nu e un tot de sine stătător, un univers obiectiv etern separat de subiect, ci că tot ce este exterior corespunde organic cu ceva interior, că cele două domenii sunt identice și interșanjabile, și că natura e propria mea făptură inconștientă. Pe care aș putea ajunge să o cunosc prin muncă intelectuală, prin studiu științific și introspecție. Fiecare lucru din natură e un simbol a ceva din sufletul meu. În acest moment la hotelul Plaza, am făcut o rapidă interpretare a situației mele. Aveam o ușoară senzație de spațiu cosmic. Sistemul de referință era precar și tremura în jurul meu. Așa încât era necesar să fiu ferm și să aduc laolaltă, într-un mod practic, metafizica și conduita vieții.

Să presupunem deci că după cea mai intensă și pasionată vivacitate și caldă strălucire, nu ne putem aștepta la altceva decât la anihilare, la marele vid al morții. Care sunt opțiunile ce ni se înfățișează? Una dintre posibilități ar fi să te antrenezi treptat în anihilare, așa încât în clipa când mori să nu se producă o prea mare schimbare. O altă posibilitate ar fi să intensifici amărăciunea vieții, așa încât moartea să-ți apară ca o dezirabilă eliberare. (La așa ceva ar colabora din plin toți cei din jurul tău.) Mai există încă o posibilitate, arareori folosită. Aceasta ar fi să îngădui celei mai profunde cunoașteri de sine să-și dezvăluie cele mai profunde informații. Dacă într-adevăr nu ne așteaptă decât nonexistență și uitare, atunci crezurile noastre precumpănitoare nu ne-au înșelat; asta-i! Ceea ce m-ar mira foarte, pentru că crezurile mele precumpănitoare arareori îmi satisfac necesitatea de adevăr. Totuși, posibilitatea există ca atare. Dar să presupunem că *nu* e vorba

de anihilare. Atunci ce-am făcut eu pe parcursul a aproape șase decenii? Bănuiesc că niciodată nu am crezut că urmează totala anihilare și, pe parcursul a cinci decenii și jumătate de distorsionare și absurditate, am contestat și am disputat pretinsa raţionalitate și finalitate a concepţiei anihilării.

Iată ce gânduri mi se învârtejeau în minte, în timp ce mă aflam la ultimul etaj al hotelului Plaza. Renata continua să bombăne împotriva camerei mansardate. Întotdeauna când ne aflam la New York, îi ofeream o sumedenie de plăceri, cheltuiam cu mare largheţe, zvârleam cu banii ca un miner din Klondike. Urbanovich avea temeiuri să mă considere un bătrân descreierat și să creadă că fac banii praf, ca să nu-i las să încapă pe mâna dușmanului, și că deci trebuia să-mi pună opreliști. Dar, la urma urmei, nu erau banii lui, nu? Oricum însă chestiunea e bizară, pentru că tot felul de indivizi, pe care abia de-i cunoșteam, aveau pretenţii la banii mei. De pildă, Pinsker, avocatul lui Denise, tipul păros cu cravata ca o omletă cu brânză. Nici nu-l cunoșteam ca lumea, nu știu dacă schimbasem vreodată un cuvânt cu el. Cum ajunsese să-și vâre mâna în buzunarul meu?

– Ce aranjamente urmează să facem? mă întrebă Renata.

– Pentru tine în Italia? Crezi că o mie de dolari îţi ajung pe o săptămână?

– Charlie, în Chicago se spun cele mai urâte lucruri despre tine. Ar trebui să auzi și tu de ce reputaţie te bucuri. Desigur, Denise are grijă să ţi-o întreţină. Ba influenţează chiar și fetiţele, care răspândesc la rândul lor părerile ei. Se zice că ești un tip insuportabil. Mama aude asta la tot pasul. Dar când cineva te cunoaște îndeaproape, descoperă că ești o dulceaţă – cel mai dulce băiat pe care l-am cunoscut vreodată. Ce-ai zice să facem amor? Hai să ne consolăm un pic pentru despărţirea noastră... Nu-i nevoie să ne scoatem hainele. Știu că uneori îţi place s-o facem așa, pe jumătate îmbrăcaţi.

Și-a scos chiloţii și și-a descheiat sutienul, pentru a-mi ușura accesul, apoi s-a întins într-un colţ de pat, în întreaga

plinătate, netezime și frumusețe a părților ei de jos, în timp ce fața-i era albă și sprâncenele pios înălțate. Eu rămăsesem numai în cămașă.

– Să facem o provizie de mângâieri pentru zilele în care nu vom fi împreună, spuse Renata.

Pe noptieră, beculețul roșu al telefonului începu să clipească liniștit, să pulseze. Cineva dorea să-mi vorbească. Care pulsații anume vor avea întâietate, asta era întrebarea.

Renata începu să râdă.

– Pisălogii cu adevărat talentați, spuse ea, știu întotdeauna când să te nimerească. Ei? Răspunde! Și-așa ne-a stricat cheful. Arăți îngrijorat. Te gândești probabil la copii.

La telefon era Thaxter. Îmi spuse:

– Sunt jos. Ești ocupat? Poți veni la Sera de Palmieri? Am vești importante.

– Va urma, spuse Renata destul de veselă.

Ne-am îmbrăcat și am coborât să-l vedem pe Thaxter. La început nu l-am recunoscut, pentru că purta un echipament nou: pălărie *western*, iar pantalonii de catifea îi erau vârâți în cizme de cowboy.

– Ce mai e și asta? am întrebat.

– Veștile bune sunt că tocmai am semnat un contract pentru cartea aia despre dictatorii cei temperamentali: Gaddafi, Amin și ceilalți. Și, mai mult, Charlie, putem obține un al doilea contract. Azi. Diseară, dacă vrei. Și cred c-ar trebui să-l semnăm. Ar fi realmente o afacere foarte bună pentru tine. Apropo, în cabina telefonică din hol, lângă cea de unde te-am chemat, era o doamnă care întreba de tine. Cred că e văduva poetului Fleisher, sau soția de care a divorțat.

– Kathleen? Și unde a plecat? Unde-i?

– I-am spus că avem niște treburi urgente și mi-a răspuns că ea oricum mai trebuie să facă niște cumpărături. A zis că o s-o găsești peste o oră în Sera de Palmieri.

– Ai expediat-o pe Kathleen?

– Înainte de a te enerva, îţi aduc aminte că dau un cocteil pe puntea vasului France. Sunt în criză de timp.

– Şi ce-i cu costumul ăsta de film *western*? întrebă Renata.

– Mă rog, mi-am spus că ar fi o idee bună să dau mai american, un tip din inima ţării. Ţin să arăt că nu am nimic de-a face cu mediul liberal şi instituţiile din Est.

– Ai să pretinzi că-i iei în serios pe oamenii ăştia din lumea a treia, am intervenit eu, şi pe urmă ai să-i prezinţi ca pe nişte bădărani, imbecili, şantajişti şi asasini.

– Nu, treaba are o latură serioasă, protestă Thaxter. Îmi propun să evit satira cu desăvârşire. Da, chestiunea are o latură serioasă. Vreau să-i prezint nu numai ca pe nişte ostaşi ai demagogiei şi ca pe nişte bufoni poznaşi, ci şi ca pe nişte conducători ce sfidează Vestul. Vreau să spun ceva despre resentimentul lor în faţa eşecului civilizaţiei de a conduce lumea dincolo de tehnologie şi de operaţii bancare. Intenţionez să analizez criza de valori...

– Nu te băga în chestia asta. Lasă valorile deoparte, Thaxter. N-ar strica să-ţi dau câteva sfaturi. În primul rând, nu te pune pe tine în prim-plan, nu amesteca personalitatea ta în aceste interviuri, şi fereşte-te de întrebări lungi. În al doilea rând, nu sta la taclale cu dictatorii ăştia, şi nu te lansa în jocuri competitive cu ei. Dacă te apuci să joci table, sau ping-pong, sau bridge cu ei, eşti un om pierdut – ai să te scufunzi. Nu-l cunoşti cu adevărat pe Thaxter, am continuat adresându-mă Renatei, până nu-l vezi ţinând în mână un tac de biliard, sau o vâslă, sau o rachetă, sau un baston de golf. E vicios, sare, trişează, faţa-i devine aprigă, ar zdrobi fără milă pe oricine, bărbat, femeie sau copil. Şi ai primit un avans mare?

Firește, era pregătit pentru asemenea întrebare.

– Relativ bun. Numai că am lăsat în urmă, în California, atâtea reclamaţii ale creditorilor, încât avocaţii mei m-au sfătuit să iau avansul în rate lunare, şi nu sub formă de sumă globală; aşadar, voi primi câte cinci sute de dolari pe lună.

Sera de Palmieri era liniștită, muzicanții făceau o pauză. Renata, bâjbâind pe sub masă, începu să-mi frece gamba, apoi îmi ridică piciorul, îl așeză în poala ei, îmi scoase mocasinul și se porni să-mi mângâie talpa. Apoi își aplică piciorul meu în locurile intime, cu o senzualitate ucigătoare, și începu să facă amor în taină cu mine, sau mai curând cu ea însăși. Așa ceva se mai întâmplase și altădată, pe la dineuri la care societatea o irita sau o plictisea. Purta frumoasa ei pălărie de catifea, copiată după *Sindicii din Amsterdam* și, pe sub ea, fața albă, lascivă, plină spre baza maxilarelor, îi exprima amuzamentul, afecțiunea, părerile despre relațiile mele cu Thaxter, plăcerea lucrului comis în taină. Avea darul de a face ca totul să pară ușor și firesc – bunătatea, răutatea, senzualitatea. Dar, în același timp, eu unul nu credeam cu adevărat că totul e atât de ușor și de firesc. Bănuiam – ba nu, de fapt știam eu ce știam.

– Așa încât, dacă tu te gândești la ceva bani în cont, urmă Thaxter, n-am ce să-ți dau. În schimb, am de gând să mă îmbogățesc eu prin tine. Am venit ca să-ți fac o propunere concretă. Tu și cu mine trebuie să alcătuim acel *Baedeker* cultural al Europei. E o idee care i-a surâs editorului meu. Stewart s-a lăsat prins. Ca să fiu sincer, numele tău e important într-o întreprindere de genul ăsta. Dar întregul proiect va fi organizat de mine. Știi bine că am talent la lucruri de felul acesta. Și nu va trebui să te preocupi de nimic. Eu voi fi partenerul mai tânăr, iar tu nu vei face decât să încasezi cincizeci de mii de dolari la semnarea contractului. Tot ce ai de făcut este să-ți pui numele pe hârtie.

Renata nu părea să asculte conversația noastră. Menționarea sumei de cincizeci de mii de dolari îi scăpase. Părea să se fi abstractizat și îmi lipea piciorul de ea din ce în ce mai tare. Nevoia pe care o resimțea era din ce în mai puternică. Era luxuriantă, strălucitoare, bună de iubit și, dacă trebuia să îndure vorbăria unor zănatici, atunci știa ce măsuri de compensare să-și ia. O iubeam pentru acest lucru. Între timp,

conversaţia continua. Îmi făcea plăcere să aud că încă mai puteam obţine avansuri mari.

Thaxter nu era înzestrat cu un simţ ascuţit al observaţiei. Nici măcar nu băgase de seamă mişcările Renatei, pupilele dilatate, rigiditatea care-i cuprinsese trupul când jocul ei subtil luă sfârşit. Trecuse prin toate stările, de la amuzament la veselie, la fericire şi, în final, la climax, când întregul corp i se arcuise în scaun, în Sera de Palmieri cu aer francez, provincial. Aproape că leşină, scuturată de un lung fior, asemenea peştelui în momentul de graţie. Îşi întoarse spre mine ochii strălucitori în timp ce continua să îmi maseze piciorul uşor şi calm.

Thaxter îmi spunea:

– Desigur, te îngrijorează perspectiva de a lucra cu mine. Ţi-e teamă că am să fug cu partea mea de avans şi că vei fi obligat sau să returnezi partea ta, sau să faci cartea singur. Ar fi un coşmar pentru un om anxios ca tine.

– Firește că banii mi-ar prinde bine, am răspuns, dar nu-mi cere să mă sinucid. Dacă mă vâr într-o răspundere ca asta și dacă tu o ștergi și trebuie să lucrez de unul singur, capul o să-mi facă explozie ca o bombă.

– Ei bine, o să ai acoperire completă. Te poţi apăra pe cale contractuală. Se va stipula în contract că unica ta obligaţie este de a face prezentarea eseistică a fiecărei ţări în parte. Vor fi şase: Anglia, Franţa, Spania, Italia, Germania şi Austria. Drepturile de autor pentru prezentări vor fi ale tale, în întregime. Doar astea, dacă le aduci cum trebuie din condei, se pot ridica la cincizeci de mii de dolari. Propunerea mea e următoarea, Charlie: îi dăm drumul cu Spania, cea mai simplă dintre ţări, ca să vedem cum merge treaba. Ascultă-mă bine, Stewart e dispus să pună la bătaie întreţinerea ta pe timp de o lună la Madrid, la hotelul Ritz. Plată condiţionată. Nici c-ai putea cere un târg mai onest. O să vă placă mult la amândoi. Prado e la doi paşi. Şi ghidul Michelin înregistrează azi puţine restaurante de clasă care să rivalizeze cu Escuadrón.

Eu voi organiza toate interviurile. O să te viziteze la Ritz o întreagă avalanșă de pictori, poeți, critici, istorici, sociologi, arhitecți, muzicieni, șefi ai lumii interlope, și așa mai departe. Poți să șezi toată ziua acolo, discutând cu oameni extrem de interesanți, mâncând și bând fantastic, și, pe lângă toate astea, câștigând o avere. După trei săptămâni vei putea scrie un eseu intitulat *Privire generală asupra culturii din Spania contemporană*, sau ceva de genul ăsta.

Renata asculta acum cu atenție spusele lui Thaxter.

– Și editorul ăla o să preia într-adevăr toate cheltuielile? Madrid ar fi o afacere extraordinară!

– Știi doar cum sunt aceste uriașe conglomerate de întreprinderi, urmă Thaxter. Ce contează la Stewart câteva mii de dolari?

– O să mă mai gândesc.

– Când Charles zice „O să mă mai gândesc", de obicei înseamnă „Nu".

Thaxter înclină spre mine capul împodobit cu pălăria Stetson.

– Cred că pot urmări firul gândurilor tale, îmi spuse. Gândești că ar trebui să termin mai întâi cartea cu dictatorii. Thaxter *avec tout ce qu'il a sur son assiette*?[1] Apasă pe prea multe pedale deodată. Dar tocmai asta-i! Alți oameni s-ar zăpăci, dar eu, cu cât apăs pe mai multe pedale, cu atât funcționez mai bine. Pot termina în trei luni cu cinci dictatori, afirmă el.

– Madrid sună foarte promițător, zise Renata.

– Vechea patrie a mamei tale, nu? am întrebat-o.

– Dați-mi voie să vă ofer un *compte rendu* asupra situației internaționale a hotelurilor Ritz, urmă Thaxter. Hotelul Ritz din Londra a decăzut – e murdar, decrepit. Ritz din Paris aparține miliardarilor petrolului arab sau celor de genul Onassis, ori baronilor de Texas. Acolo, niciun chelner n-o să se uite la voi. Ritz din Lisabona nu-i un loc prea liniștit,

[1] Aproximativ: Cu toate câte are el de făcut (fr.).

acum cu tulburările din Portugalia. Dar Spania e încă stabilă și îndeajuns de feudală încât să vă primească în adevăratul, demodatul stil „Ritz".

Thaxter și Renata aveau o trăsătură comună: amândoi se închipuiau a fi europeni; Renata din cauza Señorei, Thaxter din cauza guvernantei lui franţuzoaice, a relaţiilor familiale internaţionale și a licenţei lui în franceză, la colegiul Olivet din Michigan.

Făcând abstracţie de bani, Renata vedea în mine speranţa unei vieţi interesante, iar Thaxter speranţa unei vieţi mai înalte, care să-l ducă poate la o Formulă Majoră. Beam cu toţii ceai și sherry și mâncam prăjituri cu glazuri frumos colorate, în timp ce o așteptam pe Kathleen să sosească.

– Încercând să ţin pasul cu interesele tale, zise Thaxter, l-am citit pe Rudolf Steiner și l-am găsit fascinant. Mă așteptam la ceva gen Madame Blavatsky, și am descoperit că e un mistic foarte raţional. Care-i punctul lui de vedere asupra lui Goethe?

– Thaxter, nu începe cu de-alde astea, interveni Renata.

Dar simţeam nevoia unei conversaţii serioase. Tânjeam după așa ceva.

– Nu-i vorba de misticism, am spus. Goethe pur și simplu nu voia să se oprească la graniţele trasate de metoda inductivă. Și-a lăsat imaginaţia să treacă dincolo de ele, în esenţa obiectelor. Uneori un artist încearcă să vadă cât de mult se poate apropia de posibilitatea de a fi rău sau stea, și se joacă de-a una sau de-a alta – intrând în înseși formele fenomenelor pictate sau descrise. Cineva a scris chiar odată despre un astronom care păzea cirezi de stele, turmele spiritului său, pe pășunile spaţiului. Sufletul imaginativ lucrează în acest fel, și de ce ar refuza poezia să fie cunoaștere? Pentru Shelley, Adonis în moarte a devenit o parte a frumuseţii, pe care a făcut-o mai frumoasă. Tot astfel, potrivit lui Goethe, albastrul cerului este teorie. În albastru există gândire. Albastrul devine albastru când îl receptează viziunea umană. Un om

minunat ca răposatul meu prieten Humboldt era copleșit de respectul față de ortodoxia raționamentului și, pentru că era poet, probabil că a plătit acest lucru cu viața. Nu-i de ajuns că suntem niște biete creaturi nude bifurcate, e nevoie să avem și un biet spirit nud bifurcat? Trebuie să cerem imaginației să renunțe la propria-i legătură deplină și liberă cu universul – universul de care vorbea Goethe? Universul ca veșmânt viu al divinității? Și astăzi am descoperit că Humboldt considera într-adevăr ființele umane ca pe niște făpturi supranaturale. Și el!

– Poftim, iar s-a pornit, spuse Renata. Ce-ți veni să-l pui să peroreze?

– Gândirea este o componentă a existenței, am încercat eu să continuu.

– Charles, nu acum! se rugă Renata.

Thaxter, care se purta față de Renata cu o politețe normală, i se adresă pe un ton țeapăn când o văzu amestecându-se în această conversație elevată:

– Pe mine mă interesează foarte mult să urmăresc cum funcționează mintea lui Charlie.

Își fuma pipa, gura deschizându-i-se mare și vânătă sub borul lat al pălăriei *western*.

– Încearcă să trăiești alături de mintea asta, replică Renata. Teoretizările trăsnite ale lui Charlie pun alături niște lucruri și fac niște combinații de-ți stă mintea-n loc, ca, de pildă, felul în care lucrează Congresul Statelor Unite, Immanuel Kant, gulagurile rusești, colecțiile de timbre, foametea din India, dragostea și somnul și moartea și poezia. Cu cât vorbim mai puțin despre felul cum funcționează mintea lui, cu atât mai bine. Dar, Charlie, dacă trebuie să fii un guru, mergi până la capăt... Îmbracă-te într-un halat de mătase, pune-ți un turban pe cap, lasă-ți barbă. Ai arăta un al naibii de drăguț conducător spiritual, cu o barbă și cu nările astea unduioase ale tale. M-aș îmbrăca și eu la fel și am rupe gura lumii. Felul în care te comporți tu, și încă pe gratis! Câteodată îmi vine să

mă ciupesc. Am impresia că am înghițit cincizeci de pastile de valium și că am halucinații auditive.

– Oamenii cu un puternic intelect nu sunt niciodată siguri dacă tot ce ne înconjoară nu-i cumva vis.

– Mă rog, oamenii care nu știu dacă sunt treji sau dacă visează nu au neapărat un intelect puternic, răspunse Renata. Părerea mea este că mă pedepsești cu toată antroposofia asta a ta. Știi ce vreau să spun. Pricăjita aia blondă te-a prezentat lui taică-su și de-atunci ai început să vezi cai verzi pe pereți.

Thaxter se întoarse din nou spre mine:

– Aș dori să termini ce-ai început să spui.

– Se ajunge la faptul că individul nu are posibilitatea să dovedească ce-i în inima lui – adică iubirea, nevoia de lumea exterioară, entuziasmul lui în fața frumosului pentru care nu există termeni de cunoaștere acceptabili. Se presupune că adevărata cunoaștere e un monopol al opticii lumii științifice. Dar ființele umane au tot soiul de posibilități de a cunoaște. Nu trebuie să solicite dreptul de a iubi lumea. Dar ca să-ți dai seama de ce se întâmplă în acest domeniu, să luăm de pildă cariera unui om ca Von Humboldt Fleisher...

– Aoleu, din nou ăsta! exclamă Renata.

– E adevărat oare că, pe măsură ce marea cunoaștere evoluează, poezia trebuie să rămână în urmă, și că gândirea imaginativă aparține copilăriei speciei noastre? Un adolescent ca Humboldt, plin de suflet și de imaginație, ducându-se la biblioteca publică și găsind cărți, trăind o viață fermecată, mărginită de frumoase orizonturi, citind vechi capodopere în care viața umană își avea întreaga ei valoare, îmbibându-se de Shakespeare, la care găsești un spațiu de semnificații în jurul fiecărei ființe umane și la care cuvintele au chiar înțelesul pe care-l exprimă, iar chipurile și gesturile sunt de asemenea pline de înțeles! Ah, acea armonie și dulceață, acea artă! Dar iată că s-a zis cu ea. Spațiul de semnificații se subțiază și piere. Adolescentul pășește în lume și învață

figurile ei murdare și asasine; vraja se destramă. Dar lumea e oare cea căreia i se rupe vraja?

– Nu, zise Renata. La asta cunosc și eu răspunsul.

– Spiritele noastre sunt acelea care s-au lăsat convinse că nu există o putere imaginativă care să facă legătura între fiecare individ și creație, în mod independent.

Mi s-a năzărit deodată că Thaxter, în echipamentul lui de „frumoasele-plaiuri-de-acasă", ar fi putut la fel de bine să se afle la biserică, și că eu mă comportam ca un predicator. Nu era duminică, dar mă aflam în amvonul din Sera de Palmieri. Cât despre Renata – cu ochii ei negri, buzele roșii, dinții albi, gâtul neted –, cu toate că mă întrerupea și mă șicana pe parcursul predicii, totuși încerca o senzație de plăcere ascultându-mă. Cunoșteam bine teoria ei. Orice spui, orice faci nu duce la altceva decât la creșterea sau la diminuarea satisfacției erotice; acesta era testul ei practic pentru orice idee. Îți produce sau nu o plăcere mai intensă?

– Astă-seară ne-am fi putut afla la Scala, spuse ea. În mijlocul unui public strălucitor, ascultând Rossini. Și-n schimb, știi ce-am făcut noi azi, Thaxter? Am fost în Coney Island pentru ca Charlie să preia moștenirea lăsată de dragul lui vechi prieten mort, Humboldt Fleisher. Și tot timpul n-a fost decât „Humboldt, Humboldt, Humboldt!", ca „Figaro, Figaro, Figaro!" Bătrânul unchi octogenar al lui Humboldt i-a dat lui Charlie un teanc de hârtii, iar Charlie le-a citit și a plâns. De o lună încoace, n-am auzit altceva decât Humboldt, și moarte, și somn, și metafizică, și cum poetul este arbitrul a diverse lucruri, și Walt Whitman, și Emerson, și Platon, și Individul Universal Istoric. Charlie e aidoma ca Lydia, femeia tatuată, acoperită cu fel de fel de informații. Îți amintești de cântecul ăla: *De la Lydia multe poți învăța*?

– Pot să văd și eu hârtiile alea? întrebă Thaxter.

– Vino mâine cu mine în Italia, mi se adresă Renata.

– Iubita mea, ne întâlnim peste câteva zile.

Trio-ul de muzicanţi din Sera de Palmieri se reîntoarse şi începu să cânte din Sigmund Romberg, iar Renata exclamă:

– Vai de mine, e patru! Nu vreau să pierd *Beregata adâncă*. Începe la patru şi douăzeci.

– Da, şi eu trebuie să mă duc în port, spuse Thaxter. Vii la cocteil, nu-i aşa, Charlie?

– Sper. Trebuie s-o aştept pe Kathleen.

– Mi-am notat itinerarul pentru vizitele mele la dictatori, urmă Thaxter, aşa încât ne-am putea întâlni, dacă te hotărăşti să pleci la Madrid şi să pui proiectul nostru pe roate. Un singur cuvânt de la tine, şi încep să organizez totul. Ştiu că ai neplăceri la Chicago. Sunt convins că vei avea nevoie de mulţi bani... Aruncă o privire spre Renata, care-şi organiza şi ea plecarea. Şi propunerea mea e foarte bănoasă.

– Trebuie să fug, spuse Renata. Ne vedem mai târziu, aici.

Îşi săltă poşeta pe umăr şi porni înaintea lui Thaxter, străbătând covorul imens şi luxos, care făcea parte din aranjamentul de Crăciun – o vâlvătaie de aur prin verdele ţepos al brazilor – şi ieşi pe uşile turnante.

În poşeta ei mare Renata vârâse pantoful meu. Mi-am dat seama când m-am uitat sub masă ca să-l găsesc. Ia-l de unde nu-i! Îl luase Renata. Prin această festă îmi făcea cunoscut protestul ei pentru că o lăsasem să se ducă singură la cinema, în timp ce eu aşteptam o vizită sentimentală, o veche prietenă rămasă recent văduvă şi deci virtual accesibilă. Nu făcea să urc acum în camera mea, deoarece Kathleen putea să apară dintr-un moment în altul, aşa încât am rămas să aştept, simţind răcoare la un picior, în timp ce mica orchestră continua să cânte. Renata, în buna ei dispoziţie, avusese raţiuni simbolice să-mi şterpelească mocasinul: eram proprietatea ei. O fi fost şi ea proprietatea mea? Când îşi manifesta drepturile de proprietar, mă indispunea. Ştiam că de îndată ce se simţea absolut sigură de un bărbat, se socotea liberă să-şi contempleze

viitorul alături de un altul. Și eu? Firește, tânjeam cel mai mult să posed cel mai mult femeia care mă amenința cel mai mult.

– Ah, Kathleen, mă bucur că te văd, am spus de îndată ce-a apărut.

M-am ridicat de pe scaun, cu piciorul meu bizar lipsit de pantoful lui bizar. M-a sărutat – un sărut cald, prietenesc, pe obraz. Soarele din Nevada nu reușise să-i imprime un colorit de aer liber. Părul ei blond avea o nuanță mai deschisă din cauza amestecului de fire argintii. Nu se îngrășase, dar era mai cărnoasă, o femeie solidă. Nu puteam vedea decât efectul normal al deceniilor, o vlăguire și o înmuiere și o întristare a obrajilor, o atrăgătoare melancolie sau adâncire a feței. Pe vremuri avusese pistrui palizi. Acum fața ei era stropită cu pete mai mari. Partea de sus a brațelor era mai greoaie, picioarele mai groase, spatele mai lat, părul mai deschis la culoare. Purta o rochie de șifon negru, tivită la gât cu o șuviță subțire aurie.

– E o plăcere să te văd, am spus, pentru că așa și era.

– Și pentru mine, Charlie.

S-a așezat, dar eu am rămas în picioare. I-am explicat:

– Mi-am scos un pantof ca să mă simt mai comod, și acum a dispărut.

– Curios! Poate că l-a luat un picolo. De ce nu dai un anunț la avizierul de obiecte pierdute și găsite?

Pentru a salva aparențele, l-am chemat pe chelner. Am făcut o investigație amănunțită, după care i-am spus lui Kathleen:

– Va trebui să mă duc sus, să-mi iau altă pereche de pantofi.

Kathleen s-a ferit să mă însoțească, dar lenjeria Renatei era presărată peste tot pe jos, iar patul era desfăcut într-un colț, în mod foarte elocvent, așa încât i-am spus:

– Nu, de ce să nu mă aștepți aici? Tra-la-la-ul ăsta afurisit și pițigăiat al muzicii mă înnebunește. Cobor imediat și mergem în altă parte să bem ceva. Oricum, vreau să-mi iau și pardesiul.

Așadar am urcat din nou în cușca elegantă a liftului, gândindu-mă ce cutezant de originală era Renata și ce luptă

continuă ducea împotriva ameninţării inerţiei, ameninţarea universală. Din moment ce eu o gândeam, trebuia să aibă caracter de universalitate. Nu-mi pierdeam vremea cu fleacuri, în zilele acelea. Universalizarea asta devenise o nebunie a mea, așa îmi spuneam în timp ce-mi încălţam cealaltă pereche de pantofi. Niște pantofi roșii, ușori, imponderabili, cumpăraţi la Harrods, puţin cam scurţi la vârf, dar admiraţi de lustragiii negri de la Downtown Club pentru imponderabilitatea și stilul lor. Am coborât în acești pantofi, elegant dar cu degetele de la picioare cam ghemuite.

Această zi îi aparţinea lui Humboldt, era încărcată de spiritul lui. Mi-am dat seama cât de impresionabil devenisem sub această influenţă când, încercând să-mi potrivesc pălăria pe cap, am simţit un incontrolabil tremur în braţe. Iar când m-am apropiat de Kathleen, îmi zvâcnea și o parte a feţei. Bătrânul doctor Galvani pusese mâna pe mine. Am avut viziunea a doi bărbaţi – soţi – descompunându-se în mormintele lor. Iubirea acestei frumoase doamne nu-i salvase de la moarte. Pe urmă, o viziune a umbrei lui Humboldt îmi traversă capul, sub forma unui nor cenușiu întunecos. Avea obrajii grași și părul bogat îi era adunat grămadă în creștet. M-am îndreptat spre Kathleen, în timp ce trioul cânta ceea ce Renata numește „muzică cu horboţele și manșetuţe". Acum se năclăiseră în *Carmen* și am spus:

– Hai să mergem într-un bar întunecos, liniștit. Mai presus de orice, liniștit.

Am iscălit nota cutremurătoare prezentată de chelner, și am pornit-o cu Kathleen în sus și-n jos pe străzile reci, până când am găsit un loc plăcut pe Strada 56, destul de întunecos ca să satisfacă orice gust, și nu prea sărbătoresc.

Aveam de discutat o sumedenie de lucruri. În primul rând, trebuia să discutăm despre sărmanul Tigler. Nu mă puteam hotărî să-i spun ce om drăguţ a fost, pentru că nu fusese drăguţ deloc. Bătrânul bicisnic se pricepea să bată din picior ca piticul Rumpelstiltskin și îl apucau nevricalele

ori de câte ori era contrazis. Îi făcea mare plăcere să sâcâie și să cicălească oamenii. Îi dispreţuia cu atât mai mult cu cât erau prea timizi ca să se plângă. Clienţii fermei lui de divertisment, printre care mă numărasem și eu, nu primeau apă caldă. Luminile se întrerupeau și ei rămâneau pe întuneric. Dacă se duceau la Kathleen să protesteze, ieșeau de la ea cuprinși de milă și gata să ierte, urându-l pe el și iubind-o pe ea. În orice caz, Kathleen nu era una dintre soţiile care să câștige prin contrast. Avea propriile ei merite, femeia asta palidă pistruiată liniștită cu picioare și mâini mari. Liniștea ei era extrem de importantă. Pe când Humboldt o făcea pe turcul furios, ea era prizoniera creștină, care citea în salonul ticsit de cărţi al vilișoarei înfipte în terenul sterp al crescătoriei de păsări, în vreme ce soarele rumen persevera în efortul de a strecura puţină culoare prin geamurile murdare ale ferestrelor mici. Pe urmă Humboldt îi poruncea să-și pună o jachetă și să iasă afară. Alergau după o minge de fotbal, ca doi ageamii cu părul blond. Bălăbănindu-se îndărăt pe picioarele stângace, el trăgea șuturi peste frânghia de rufe și printre arţarii autumnali. Amintirile mele legate de această scenă erau neștirbite – felul în care vocea lui Kathleen suna tărăgănat când alerga să prindă mingea, felul cum întindea braţele și primea în piept balonul în zbor, felul în care ea și Humboldt se așezaseră pe canapea, bând bere. Îmi aminteam totul cu atâta precizie, încât revedeam și pisicile la fereastră, una dintre ele cu o mustaţă *à la* Hitler. Îmi auzeam și propria voce. De două ori până acum fusese Kathleen fecioara adormită, sub vraja unor iubiţi demonici. Humboldt obișnuia să-mi spună: „Știi ce zic vecinii mei fermieri? Pe femei să le ţii în casă desculţe. Câteodată, adăuga Humboldt, mă gândesc la Eros și Psyche." Se flata singur. Eros era frumos, și a venit și a plecat cu demnitate. Dar unde era demnitatea lui Humboldt? I-a confiscat lui Kathleen permisul de conducere. A ascuns cheile mașinii. Nu-i dădea voie să cultive grădina pentru că, zicea el, grădinăritul exprimă impulsul filistin al

orășenilor care-și împlinesc visul cumpărându-și o casă la țară. În fața ușii de la bucătărie creșteau niște pătlăgele roșii, dar acestea se autosădiseră când ratonii răsturnaseră lăzile de gunoi. Humboldt declara cu seriozitate:

– Eu și Kathleen avem de făcut muncă intelectuală. Și apoi, dacă am avea fructe și flori, am deveni prea vizibili pentru cei din jur.

Se temea de călăreți nocturni înfășurați în halate albe și de cruci în flăcări înfipte în curtea lui.

Simpatizam cu Kathleen pentru că era o adormită. Mă întrebam cum or fi visările ei. Fusese oare hărăzită să fie ținută în întuneric? Una dintre condițiile fericirii lui Psyche era aceea de a nu atinge niciodată starea de conștiență. Dar poate că exista o explicație mai concretă. Tigler în blugii lui strâmți afișa o bulfă sexuală enormă, iar Humboldt, când a fugărit-o pe prietena lui Demmie în apartamentul acesteia, printre puii de baset, strigase: „Sunt poet! Am o pulă mare!" Bănuiam însă că Humboldt avusese un caracter tiranic, care cerea unei femei să nu clintească, iar scenele lui de amor erau doar scene de dictatură exaltată. Până și ultima sa scrisoare îmi confirma această interpretare. Totuși, cine ar fi putut ști? Și o femeie fără secrete nu-i femeie. Iar în ceea ce-l privește pe Tigler, Kathleen probabil s-a decis să se mărite cu el numai din cauză că viața în Nevada era atât de singuratică. De ajuns însă cu această ingenioasă analiză!

Cedând slăbiciunii mele de a spune oamenilor ceea ce doresc să audă, i-am declarat lui Kathleen:

– Vestul ți-a priit.

Oricum, era mai mult sau mai puțin adevărat.

– Și tu arăți bine, Charlie, doar puțin tras la față.

– Viața e prea jignitoare. Poate că ar trebui să încerc și eu vestul. Când era vreme frumoasă, îmi plăcea să zac la umbra socilor din ferma voastră, și să privesc toată ziua la munți. Oricum, Huggins mi-a spus că ai căpătat o slujbă în cinematografie și că ești în drum spre Europa.

– Da. Erai și tu acolo când a venit compania aceea cinematografică, la Volcano Lake, ca să turneze un film despre mongoli, și toți indienii au fost angajați să călărească pe ponei.

– Iar Tigler era consultant tehnic.

– Și părintele Edmund – îl ții minte, pastorul episcopalian, fostă vedetă a filmului mut – a fost grozav de emoționat. Bietul părinte Edmund, n-a reușit să fie hirotonisit. A tocmit pe cineva să-i facă lucrarea scrisă la teologie și amândoi au fost prinși. Păcat, pentru că indienii îl iubeau și se simțeau atât de mândri că anteriele lui erau de fapt vechi neglijeuri ale vedetelor. Da, plec în Iugoslavia și apoi în Spania. În zilele noastre, astea două țări sunt grozave pentru exterioare de film. În Spania poți tocmi regimente întregi de soldați, și Andaluzia e perfectă pentru filme *western*.

– Ce coincidență curioasă c-ai pomenit de Spania. Și eu am de gând să plec acolo.

– Da? Foarte bine, de la întâi martie voi fi de găsit la Grand Hotel din Almeira. Ar fi minunat să te întâlnesc acolo.

– E o schimbare care o să-ți prindă bine.

– Tu mi-ai dorit întotdeauna binele, Charlie, știu.

– Ziua de azi a fost o mare zi Humboldt, o zi majoră, o spirală acceleratoare începând de dimineață, și mă găsesc într-o stare intens emoțională. Și ca emoția să fie și mai deplină, la azilul unde e unchiul Waldemar, am întâlnit un om pe care-l cunosc din copilărie. Acum ai apărut și tu. Sunt complet întors pe dos.

– Am auzit de la Huggins că aveai de gând să te duci în Coney Island. Știi, Charlie, uneori în Nevada am gândit că exagerezi cu devotamentul tău față de Humboldt.

– Posibil, și am încercat să mi-l înfrâng. Mă întreb singur: „De ce atâta entuziasm?" Ca poet sau gânditor nu a lăsat o operă chiar atât de impresionantă. Și nici nu tânjesc după frumoasele zile de altădată. Să fie oare din pricină că numărul celor care iau în serios arta și gândirea în SUA este atât de derizoriu, încât și cei trântiți la examen rămân de neuitat?

Ne apropiasem de o temă importantă. Aveam de gând să interpretez binele și răul la Humboldt, să-i înțeleg prăbușirea, să tălmăcesc tristețea vieții lui, să descopăr de ce asemenea talente au dus la rezultate atât de neglijabile, și așa mai departe. Dar acestea erau subiecte greu de discutat chiar și acum când pluteam pe culmi, potopit de tandrețe pentru Kathleen și de emoții minunate.

– Pentru mine avea mult farmec, purta vechea vrajă, am spus.

– Cred că l-ai iubit, răspunse Kathleen. Desigur, eu am fost nebună după el. Am plecat împreună la New Jersey – viața acolo ar fi fost un iad chiar dacă el n-ar fi avut accese de nebunie. Vilișoara îmi apare acum ca o parte dintr-un teribil complot. Dar aș fi plecat și la Polul Nord cu Humboldt. Și asta nu numai dintr-o ambiție de fetișcană de liceu care se vede pătrunzând în lumea literară. De cele mai multe dintre prieteniile lui literare nici nu mă sinchiseam. Prietenii veneau să asiste la spectacolul oferit de Humboldt, să-i vadă iscusința. După ce plecau ei, cum încă se simțea înflăcărat, avea nevoie de mine. Era un om sociabil. Obișnuia să-mi spună ce mult i-ar plăcea să se învârtească prin cercuri strălucitoare, să facă parte din lumea literară.

– Tocmai așta-i! Niciodată n-a existat o astfel de lume literară, am spus eu. În secolul al XIX-lea, au existat doar câțiva solitari de geniu – un Poe sau un Melville nu au avut o viață literară. Pentru ei nu exista decât oficiul vamal și cafeneaua. În Rusia, Lenin și Stalin au distrus lumea literară. Situația din Rusia seamănă acum cu a noastră – poeții noștri, în ciuda a tot ce se spune împotriva lor, răsar din nimic. De unde a venit Whitman și de unde a luat tot ce-a avut? El era W. Whitman, un individ de neîmblânzit, care a avut ce-a avut și a făcut ce-a făcut.

– Mă rog, dacă ar fi existat o viață literară bogată, și dacă ar fi putut să ia ceaiul cu Edith Wharton și să-i întâlnească pe Robert Frost și pe T.S. Eliot de două ori pe săptămână, bietul

Humboldt s-ar fi simţit sprijinit, şi apreciat, şi răsplătit pentru talentul lui. Pur şi simplu nu s-a simţit în stare să umple tot vidul din jurul lui, zise Kathleen. De bună seamă, a fost un vrăjitor. Pe minei mă făcea să mă simt atât de înceată, înceată, înceată! Inventa cele mai ingenioase lucruri ca să mă poată acuza. Ah, dacă şi-ar fi folosit toată această inventivitate în poezie! Şi apoi, Humboldt avea prea multe aranjamente personale. Cheltuia prea mult geniu pentru aceste aranjamente. Şi, ca soţie a lui, eu trebuia să sufăr consecinţele. Dar hai să nu mai vorbim despre asta. Vreau să te întreb ceva... voi doi aţi scris odată împreună un scenariu?

– O aiureală ca să ne omorâm timpul la Princeton; i-ai vorbit despre el tinerei ăleia, doamna Cantabile. Cum arată doamna Cantabile?

– Frumuşică. E politicoasă, într-o manieră demodată, gen Emily Post, şi-ţi trimite scrisorele bine-crescute ca să-ţi mulţumească pentru un dejun delicios. Dar, în acelaşi timp, îşi vopseşte unghiile în culori stridente, poartă rochii ţipătoare şi are o voce aspră. Când vorbeşte cu tine, ţipă. Dacă o auzi, îţi face impresia unei amante de pistolar, care pune întrebări de doctorand. Aşa cum îţi spuneam, am intrat acum în cinematografie şi sunt curioasă să văd un scenariu pe care l-aţi scris împreună, tu şi cu Humboldt. În fond, după o piesă a ta s-a făcut un film de mare succes.

– Ah, din scenariul nostru nu s-ar putea face niciodată un film. Distribuţia noastră îi includea pe Mussolini, pe Papă, pe Stalin, pe Calvin Coolidge, pe Amundsen şi Nobile. Eroul nostru era un canibal. Mai aveam şi un dirijabil şi un sat din Sicilia. Poate că lui W.C. Fields i-ar fi plăcut, dar numai un producător nebun ar fi putut investi vreun ban în scenariul ăsta. Dar, desigur, nu se ştie niciodată. În 1913, cine s-ar fi uitat la un scenariu de anticipaţie asupra Primului Război Mondial? Sau dacă, înainte de a mă fi născut eu, mi-ai fi supus

spre aprobare povestea propriei mele vieţi şi m-ai fi invitat să o trăiesc, nu te-aş fi dat pe uşă afară?

– Dar cum a fost cu piesa ta de răsunet?

– Kathleen, crede-mă, n-am fost decât viermele care a scuipat firul de mătase. Alţii au creat toaleta pentru Broadway. Acum spune-mi şi mie, ce ţi-a lăsat Humboldt?

– Mai întâi de toate, mi-a scris o scrisoare extraordinară.

– Şi mie. Ba chiar una de om cu mintea perfect sănătoasă.

– A mea e cam amestecată. E prea personală ca să ţi-o pot arăta, chiar şi acum. Înşiră toate crimele de care m-am făcut chipurile vinovată. Scopul lui era să mă ierte, indiferent ce-aş fi făcut, dar m-a iertat cu toate detaliile, şi tot mai pomenea despre Rockefeller. Dar pe alocuri există oaze de perfectă luciditate. Lucruri adevărate, realmente mişcătoare.

– Asta-i tot ce-ai primit de la el?

– Nu, Charlie, mi-a mai lăsat şi altceva. Un document. O nouă idee pentru un scenariu de film. De asta te întrebam despre cel pe care l-aţi scornit împreună la Princeton. Spune-mi, ţie ce ţi-a lăsat în afară de scrisoare?

– Uimitor! am spus.

– Ce-i uimitor?

– Ce a făcut Humboldt. Putred de bolnav, agonizând, dezagregându-se, şi totuşi atât de ingenios!

– Nu te înţeleg.

– Spune-mi, Kathleen, în documentul tău, în ideea asta pentru un film, nu-i vorba de un scriitor? Şi scriitorul nu are o soţie autoritară? Şi n-are şi o amantă tânără şi frumoasă? Şi nu face o călătorie cu amanta? Şi nu scrie după aceea o carte pe care n-o poate publica?

– Ba da. Înţeleg. Desigur. Asta e, Charlie.

– Ce puşlama! E admirabil! A făcut totul în dublu exemplar. Aceeaşi călătorie repetată cu soţia. Acelaşi document pentru noi doi.

Kathleen mă studia în tăcere. Buzele i se mişcau. Zâmbi.

– De ce crezi că ne-o fi lăsat același dar fiecăruia dintre noi?

– Ești convinsă că suntem singurii lui moștenitori? Ha-ha, hai să bem în memoria lui trăsnită. A fost un om formidabil!

– Da, a fost un om formidabil. Și cât aș dori... crezi că a făcut totul cu un anumit plan? întrebă Kathleen.

– Cine era ăla, cred că Alexander Pope, care nu putea bea o cană de ceai fără să ticluiască o stratagemă? Așa era și Humboldt. Și până în ultima clipă a visat averi miraculoase. Era pe patul de moarte și încă dorea să ne îmbogățească pe amândoi. Oricum, simplul fapt că și-a păstrat până la sfârșit simțul umorului, sau măcar urme ale lui, tot e uimitor. Și, nebun cum era, tot a scris cel puțin două scrisori lucide. O să fac o comparație bizară – ca să izbutească acest lucru, Humboldt a trebuit să se smulgă din starea lui de demență înveterată. Am putea spune că, în urmă cu multă vreme, a emigrat în nebunie. Și s-a statornicit în ea. Și, de hatârul nostru, poate, s-a reîntors în vechea lui patrie. Ca să-și mai vadă o dată prietenii? Și poate că a fost la fel de greu pentru el să facă acest lucru, cum ar fi pentru altcineva – pentru mine, de pildă – să trec din lumea asta a noastră în lumea spiritelor. Sau, o altă comparație bizară – a izbutit o volatilizare în maniera magicianului Houdini, a evadat din proiecțiile înrădăcinate ale paranoiei, din demența depresivă, sau ce-o mai fi fost. Cei adormiți se deșteaptă. Exilații și emigranții se întorc îndărăt, iar geniul muribund poate să reînvie. „Înțelegere de capăt-de-drum", așa mi-a scris în scrisoare.

– Nu cred că la sfârșit mai avea tăria să ne facă două daruri separate, câte unul pentru fiecare dintre noi, zise Kathleen.

– Ia-o așa, dacă vrei. Ne-a făcut o demonstrație a ceea ce îl caracteriza din plin: uneltiri, intrigi și paranoia. Pe acestea le-a exploatat la maximum. Nu-ți aduci aminte de faimoasa lui uneltire Longstaff?

– Crezi că a putut să aibă și altceva în minte? întrebă Kathleen.

– Un anume scop unic?

– Mă gândesc la un soi de test postum al caracterelor.

– În ceea ce privește caracterul meu, era absolut sigur că nu există speranțe de îndreptare. Și poate că la fel gândea și despre tine. În orice caz, ne-a prilejuit un moment amuzant. Uite că stăm împreună râzând și admirându-l, și cât de trist e totul! Sunt foarte mișcat. Amândoi suntem.

Liniștită și solidă, Kathleen zâmbea cu blândețe, dar dintr-odată ochii ei mari își schimbară culoarea. Se umplură de lacrimi. Și totuși continua să stea pasivă. Asta era Kathleen. Nu s-ar fi cuvenit să menționez asemenea lucru, dar poate că Humboldt urmărise să ne apropie unul de celălalt. Nu neapărat ca bărbat și femeie, dar poate că ar fi vrut să îmbine sentimentele noastre față de el și să le reunească într-un soi de monument. Căci după moartea lui, vom continua (un răstimp) să ducem o viață activă în această dezamăgită scenă umană, și poate că pentru el ar fi însemnat o satisfacție și o variație în monotonia de dincolo de mormânt dacă și-ar fi putut spune că ne zbatem să-i ducem la capăt inițiativele. Pentru că atunci când un Platon, sau un Dante, sau un Dostoievski pledau în favoarea imortalității, Humboldt, mare admirator al acestora, n-ar fi putut spune: „Au fost ei genii, dar noi nu trebuie să le luăm ideile în serios." Dar oare a luat el în serios ideea imortalității? În această privință, n-a spus nimic. Tot ce-a spus a fost că nu suntem ființe naturale, ci supranaturale. Aș fi dat orice ca să aflu ce a vrut să înțeleagă prin asta.

– Scenariile ridică multe dificultăți în ceea ce privește drepturile de autor, urmă Kathleen. Și probabil că Humboldt a cerut o consultație juridică cu privire la protecția legală... A vârât o copie după manuscris într-un plic pe care l-a sigilat, s-a dus la poștă, l-a înregistrat și l-a expediat recomandat lui însuși. Așa încât plicul nu a fost niciodată deschis. Noi am citit duplicatele...

– Adevărat. Eu am două plicuri sigilate.

– Două?

– Da. Unul conţine scenariul pe care l-am născocit la Princeton. Acum îmi dau seama cum se distra Humboldt în hotelul acela infect. Își petrecea timpul punând la cale toate operaţiile astea, meticulos și detaliat, și cu formalităţi oficiale. Asta i se potrivește de minune.

– Ascultă-mă, Charlie, drepturile trebuie să le împărţim juma-juma, zise Kathleen.

– Ești o scumpete, dar din punct de vedere comercial scenariul e un zero.

– Dimpotrivă, îmi răspunse Kathleen cu fermitate.

Auzindu-i cuvintele, am privit-o din nou. A contrazice atât de categoric nu semăna cu Kathleen, în mod obișnuit atât de neîncrezătoare.

– L-am dat spre lectură unor oameni de meserie și am și semnat un contract, încasând trei mii de dolari numai pentru cedarea opţiunii. Jumătate din suma asta îţi aparţine.

– Vrei să spui că cineva a dat bani pentru scenariul ăsta?

– Am avut de ales între două oferte. Am acceptat-o pe cea de la Steinhals Productions. Unde să-ţi trimit cecul?

– Pentru moment n-am nicio adresă. Sunt în tranzit. Dar nu, Kathleen, nu vreau să iau nimic din banii ăștia.

Mă gândeam cum o să-i comunic Renatei veștile. Ea ridiculizase cu atâta vervă darul lui Humboldt, încât în numele generaţiei noastre pe cale de eclipsare, generaţia mea și a lui Humboldt, mă simţeam jignit.

– Și scrie cineva un scenariu?

– Se discută foarte serios, răspunse Kathleen.

Uneori, vocea ei se înălţa spre o tonalitate ascuţită, feciorelnică. Se spărgea.

– Ce interesant! Ce absurd! O aglomerare de improbabilităţi în masă. Deși am fost întotdeauna mândru de ciudăţeniile mele personale, am ajuns să bănuiesc că acestea s-ar putea să fie doar un palid reflex al unor alte mii de ciudăţenii reale, mult mai puternice – și că, la urma urmei, s-ar putea să nu fie chiar atât de personale, ci să se integreze într-o condiţie generală. Așa se explică faptul că burlesca lui Humboldt,

bazată pe dragoste și ambiție și pe tot restul de stupidități, a putut să pară plauzibilă unor oameni de afaceri.

– Am consultat un avocat bun și contractul meu cu Steinhals va prevedea un minimum de treizeci de mii de dolari, dacă opțiunea este preluată. S-ar putea ridica și la peste șaptezeci de mii, depinde de bugetul lor. Vom ști totul până în două luni. La sfârșitul lui februarie. Și mă gândesc, Charlie, că, în calitate de coproprietari, ar trebui să facem un contract separat între noi.

– Kathleen, hai să nu sporim și mai mult irealitatea lucrurilor. Să lăsăm contractele deoparte. N-am nevoie de banii ăștia.

– Până azi, aș fi crezut și eu așa, căci toată lumea vorbește de averea ta de un milion de dolari. Dar te-am văzut în Sera de Palmieri adunând de două ori nota de plată, de la cap la coadă și de la coadă la cap, înainte de a semna. Îți păliseră obrajii. Și pe urmă te-am văzut luptându-te cu tine însuți ca să te decizi ce bacșiș să dai. Hai, Charlie, nu te simți stânjenit!

– Nu, nu, Kathleen, am bani din gros. Nu-i vorba decât de dificultăți de moment, legate de criza generală. Pe de altă parte, ce jaf la ăia! Pentru noi, cei de altădată, e scandalos.

– Dar știu că ai și niște procese. Cunosc eu ce se întâmplă când judecătorii și avocații pun gheara pe cineva. Nu degeaba am condus o fermă de divertisment în Nevada.

– Sigur că-i neplăcut să fii cu banul numărat. E ca și cum ai strânge în mână un cub de gheață. Și nu-i posibil să faci bani, și pe urmă să trăiești liniștit. Așa ceva nu există. E un lucru pe care Humboldt probabil că nu l-a înțeles. Mă întreb dacă el credea cu adevărat că banii fac toată deosebirea dintre succes și ratare. În cazul ăsta, n-a înțeles nimic. Când ai bani, treci printr-o metamorfoză. Și trebuie să te lupți cu niște forțe îngrozitoare, interne și externe. Succesul nu are aproape niciun factor personal. Succes înseamnă întotdeauna succesul banului.

– Încerci să schimbi subiectul. Ai fost întotdeauna un fin observator. Ani de zile te-am urmărit cum cercetai oamenii

cu viclenie. De parcă tu îi vedeai și ei nu te vedeau pe tine. Dar să știi, Charlie, nu ești singurul care observă.

– Crezi că aș locui la Plaza dacă aș fi ruinat?

– Dac-ai fi cu o tânără doamnă, da.

Femeia asta voinică, fanată, dar încă frumoasă, cu vocea ei din când în când stridentă, cu obrajii adânciți într-o atrăgătoare melancolie, mă studiase. Privirea ei, deși încă ușor piezișă, indirectă, din pricina vechii deprinderi de a rămâne pasivă, era caldă și binevoitoare. Mă simt adânc mișcat când oamenii își dau osteneala să ia în seamă situația mea.

– Am auzit că pleci cu această doamnă în Europa. Așa mi-a spus Huggins.

– Adevărat, am răspuns, așa e.

– Spre...

– Spre ce? am spus. Dumnezeu știe.

Aș fi putut să-i povestesc mult mai multe. Aș fi putut să-i mărturisesc că nu mai luam în serios probleme pe care mulți oameni serioși le iau în serios, probleme de metafizică sau de politică, greșit formulate. Exista vreo rațiune ca să fi avut un motiv precis sau practic de a pleca în Italia alături de o femeie frumoasă? Nu urmăream decât un fel aparte de tandrețe, urmăream să obțin iubire și mulțumire, din motive care ar fi fost valabile cu treizeci de ani în urmă. Cum era când mă lansam la șaizeci de ani spre lucrurile după care râvnisem la douăzeci? Și ce aveam să fac cu ele dacă le-aș fi obținut? Simțeam îndemnul parțial de a-mi deschide inima în fața acestei femei cumsecade. Descifram semne – așa aveam impresia – că și ea se deșteptase dintr-un lung somn spiritual. Am fi putut discuta împreună o sumedenie de subiecte fascinante – ca, de pildă, de ce somnul pecetluiește spiritul omului, de ce trezirea e atât de convulsivă, și dacă nu crede că spiritul ar putea acționa independent de trup, dacă nu gândește că ar putea exista un soi de conștiință care să nu aibă nevoie de un fundament biologic? Mă simțeam ispitit să-i povestesc că eu, personal, aveam senzația că realizez ceva în problema misterului morții. Am cumpănit dacă să discut

sau nu serios cu ea menirea conferită scriitorilor de către Walt Whitman, care era convins că democrația nu va izbuti decât dacă poeții vor dărui mari poeme despre moarte. Kathleen era o femeie căreia i-aș fi putut vorbi – simțeam acest lucru. Dar situația era oarecum jenantă. Un crai bătrân, care-și pierduse capul după o fufă frumoasă și setoasă de bani, un romantios care voia să-și împlinească la bătrânețe visul tinereții, să pornească brusc o discuție despre conștiința detașată de simțuri și despre marele poem democratic al morții! Haide, Charlie, să nu facem lumea mai absurdă decât e în realitate! Tocmai pentru că aveam în față o femeie căreia i-aș fi putut vorbi, mi-am ținut gura. Din respect. Mi-am spus că o să aștept până când toate aceste lucruri se vor coace în mintea mea, până când voi fi în măsură să știu mai mult.

Kathleen mi-a spus:

– Săptămâna viitoare voi fi la Belgrad, la hotel Metropol. Să ținem legătura. O să cer să mi se redacteze un contract, o să-l semnez, și apoi o să ți-l trimit și ție.

– Nu, nu, să nu ne batem capul cu așa ceva.

– De ce, pentru că sunt văduvă n-ai de gând să primești de la mine banii care ți se cuvin de drept? Dar *eu* nu doresc să-mi însușesc partea *ta*. Încearcă să privești lucrurile în lumina asta.

Era o femeie de treabă. Și își dădea seama de realitate: cheltuiam enorm cu Renata și mă ruinam vertiginos.

– Draga mea, de ce mi-ai furat pantoful?

– N-am putut să rezist ispitei, îmi răspunse Renata cea opulentă. Tare aș fi vrut să te văd țopăind până sus într-un pantof! Ce-a gândit prietena *ta*? Pariez c-a fost o întreagă nostimadă. Charlie, umorul e o legătură puternică între noi doi. De asta sunt sigură.

În relația noastră, umorul avea un avantaj asupra iubirii. Firea și felul meu de a fi o amuzau pe Renata. Amuzamentul

ei era atât de copios, încât îmi spuneam că treptat s-ar putea confunda cu iubirea. Pentru că sub niciun chip nu mă gândeam să renunţ la iubire.

– Mi-ai mai scos o dată pantoful pe sub masă, la Paris.

– Da, în seara când individul acela îngrozitor ţi-a spus cât de lipsită de valoare e decoraţia ta franceză şi te-a pus în aceeaşi categorie cu gunoierii şi cu crescătorii de porci. A fost pentru mine un fel de răzbunare, de consolare şi de plăcere în acelaşi timp. Îţi aminteşti ce ţi-am spus după aceea, ceva ce mi s-a părut foarte nostim?

– Da, îmi amintesc.

– Ce ţi-am spus, Charlie?

– Ai spus că să aerisești e un lucru omenesc.

– Să aerisești e omenesc, să dezgolești e dumnezeiesc.

Fardată, cu părul negru, îmbrăcată într-un costum de călătorie purpuriu, râdea.

– Oh, Charlie, renunţă la voiajul ăsta idiot în Texas. Am nevoie de tine la Milano. N-o să fie uşoară pentru mine întrevederea cu Biferno. Fratele tău n-are nevoie să-l vizitezi şi nu-i datorezi nimic. Tu îl iubeşti, iar el te tiranizează, şi nu există niciun mijloc de apărare împotriva tiranilor. Te prezinţi în faţa lor cu inima îndurerată, şi ei îţi ard un picior în fund. Ştii şi tu şi ştiu şi eu ce o să gândească fratele tău. O să-şi spună că ai picat într-un moment psihologic, cu gândul de a-l îmbrobodi ca să te bage şi pe tine într-una din afacerile lui mănoase. Şi, spune-mi drept, Charlie, n-ar avea puţină dreptate? Nu vreau să-mi vâr nasul în problemele tale financiare, dar bănuiesc că nu ţi-ar strica dacă lucrurile ar lua o anumită întorsătură în clipa de faţă. Şi-apoi mai e ceva: o să fie o întrecere pe viaţă şi pe moarte între tine şi nevastă-ta pe chestia cine are dreptul să-l jelească mai tare dacă se întâmplă ceva, şi ce nevoie are el, tocmai când intră sub cuţit, să-şi vadă la faţă ambii bocitori? Pe scurt, îţi pierzi vremea. Vino cu mine. Visez să mă mărit cu tine la Milano, sub adevăratul meu nume de fată, Biferno, iar tatăl meu adevărat să mă conducă la altar.

Aș fi vrut să-i fac Renatei pe plac. Merita ca lucrurile să se întâmple așa cum le-ar fi dorit ea. Ne aflam acum pe aeroportul Kennedy și Renata, cu incomparabila ei pălărie, cu mantoul de antilopă maxi, cu fularele ei Hermes și cu cizmele-i elegante nu părea o posesiune mai accesibilă decât turnul din Pisa. Și totuși își revendica drepturi personale, dreptul la o identitate, dreptul la un tată, la un soț. Ce stupid, ce decădere! Totuși, pentru un observator invizibil aflat la nivelul ierarhic imediat, aș fi putut da și eu impresia că am revendicări similare, la ordine, raționalitate, prudență și la alte virtuți mic-burgheze.

– Hai să bem ceva în Salonul VIP-urilor! Nu vreau să beau la barul de aici, cu toată gălăgia și cu paharele lor lipicioase.

– Dar nu mai fac parte din asociație.

– Charles, doar îl știi bine pe individul ăla Zitterbloom – care ți-a păpat anul trecut douăzeci de mii de dolari cu investițiile lui în petrol, bani cu care se presupunea că îți cumpără o scutire de impozite. Cheamă-l la telefon și pune-l să aranjeze el treaba. Doar ți-a propus anul trecut. Nu ții minte cum ți-a spus: „Oricând îți face plăcere, Charlie!"

– Mă faci să mă simt ca pescarul din basmele Fraților Grimm, cel pe care l-a trimis nevasta la malul mării să-i ceară peștișorului vrăjit un palat.

– Fii atent cum vorbești. Eu nu sunt o nevastă cicălitoare. Și avem dreptul să bem un pahar de despărțire într-un decor stilat și nu aici, îmbulziți de gloata asta împuțită.

Așa încât i-am telefonat lui Zitterbloom și secretara lui a aranjat chestiunea cât ai zice pește. Mă gândeam că, dacă cineva și-ar pune mintea, de câte înfrângeri și frustrări nu s-ar putea cruța! Într-un spirit de trist rămas-bun, îmi sorbeam cocteilul Bloody Mary, gândindu-mă ce risc enorm îmi asumam de dragul fratelui meu și cât de puțin îmi va aprecia el sacrificiul. Totuși, *trebuia* să am încredere în Renata. Natura umană ideală cerea acest lucru și judecata practică trebuie să conviețuiască cu cerințele naturii umane ideale.

N-aș fi dorit totuși să-mi ceară cineva să prezic cum se vor sfârși toate astea, căci dac-ar fi trebuit să fac o prezicere, totul s-ar fi mistuit într-un vârtej de vânt.

– Ce părere ai de un flacon de parfum *Ma Griffe* fără taxe vamale? mă întrebă Renata.

I-am cumpărat o sticlă mare, spunându-i:

– Or să ţi-o livreze în avion şi eu nu voi fi acolo s-o miros.

– Nu te necăji, punem totul la păstrare pentru clipa revederii. Nu-l lăsa pe frate-tău să te combine cu femei prin Texas.

– Cred c-ar fi ultimul lucru la care s-ar putea gândi. Dar ce se aude cu tine, Renata, când ai vorbit ultima oară cu Flonzaley?

– Poţi să-l dai uitării pe Flonzaley. Am rupt-o cu el. E un om drăguţ, dar nu pot suporta firma de pompe funebre.

– E foarte bogat, am spus.

– Are tot atâtea coroane de aur câte coroane mortuare, îmi răspunse Renata în stilul pentru care o iubeam. Ca preşedinte al companiei, nu mai are de mânuit cadavre, dar nu pot da uitării începuturile lui legate de îmbălsămare. Desigur, nu pot fi de acord cu ăla, Fromm, care pretinde că necrofilia a năpădit civilizaţia. Să fim serioşi, Charlie, cu un fizic ca al meu, dacă nu mi-aş menţine mintea perfect normală, unde aş ajunge?

Cu toate astea, eram foarte trist şi mă întrebam care anume faţă a adevărului mi-o dezvăluia, şi dacă aveam să ne mai vedem vreodată. Totuşi, în ciuda numeroaselor presiuni la care eram supus, simţeam că, din punct de vedere spiritual, făcusem un progres. Întotdeauna, din cele mai bune timpuri, despărţirile şi plecările m-au iritat, şi încercam şi acum un sentiment de anxietate; cu toate acestea, simţeam că de astă dată am în mine ceva pe care mă pot bizui.

– Rămâi cu bine, scumpule. Mâine am să-ţi telefonez din Milano în Texas, zise Renata.

Ne-am sărutat de multe ori. Părea gata să plângă, dar ochii îi erau uscaţi.

Am trecut printr-un tunel imens, ca un nesfârșit defileu boltit sau ca un coridor într-un film expresionist, după aceea am fost percheziționat de arme, și m-am urcat în avionul spre Houston. Tot drumul până în Texas am citit cărți de ocultism. Am găsit în ele multe pasaje tulburătoare, la care voi reveni mai târziu. Am sosit la Corpus Christi după-masă, și am tras la un motel. Pe urmă m-am dus la locuința lui Julius, care era somptuoasă și nouă și înconjurată de palmieri, și palisandri, și portocali, și lămâi. Pajiștile păreau artificiale, confecționate parcă din rumeguș verde sau din hârtie de ambalaj colorată. Automobilele scumpe erau parcate pe alee și, când am sunat la ușă, s-a auzit dinăuntru o suită întreagă de gonguri, și clinchete, și lătrături de câini. Sistemele de securitate erau minuțios elaborate. Zăvoare grele au fost date la o parte, după care cumnată-mea Hortense a deschis ușa masivă, acoperită cu basoreliefuri polineziene. A strigat la câini, dar cu un substrat de tandrețe în glas. Apoi s-a întors spre mine. Era o persoană deschisă, la locul ei, cu ochi albaștri și buze cărnoase. Puțin orbită de fumul propriei țigări pe care nu și-o scosese din gură, mi-a spus:

– Charles! Cum ai ajuns aici?

– Am închiriat o mașină. Ce faci, Hortense?

– Julius te așteaptă. Tocmai se îmbracă. Du-te la el.

Câinii erau cât niște cai. I-a domolit și m-am îndreptat spre dormitorul principal, salutându-i pe copii, nepoții mei, care n-au catadicsit să-mi răspundă. Nu eram prea sigur dacă pentru ei eram un membru al familiei. Când am intrat, l-am găsit pe fratele meu Ulick în chiloți vărgați, lungi până la genunchi.

– Bănuiam că ești tu, Chuckie.

– Ei, Ulick, iată-ne iar împreună!

Nu arăta bine. Avea burtă mare și sâni ascuțiți. Între sâni, îi creștea o mătase cenușie, stufoasă. Dar, ca de obicei, el domina totul. Capul prelung era puternic, cu nasul drept, părul alb, neted, frumos tuns, mustața autoritară și ochii

inteligenţi, cu o lucire dură și pleoapele pungite. Întotdeauna purtase chiloţi largi – așa îi prefera. Ai mei sunt de obicei mai scurţi și mai strâmţi. Mi-a aruncat una dintre privirile lui piezișe. Ne lega o viaţă întreagă. Pentru mine, această viaţă era continuă, dar Ulick făcea parte dintre oamenii care ţin să rediscute mereu termenele. Nimic nu trebuie considerat permanent. Emoţiile fraterne pe care le adusesem odată cu mine îl derutau și-l stânjeneau, îl flatau și-l umpleau de suspiciuni. Eram oare sincer? Eram într-adevăr inocent? Și aveam vreo valoare? Faţă de mine, Ulick încerca aceleași dificultăţi de evaluare pe care le aveam eu faţă de Thaxter.

– Dacă tot trebuia să vii, mai bine veneai direct la Houston, îmi zise el. Acolo plecăm mâine.

Îmi dădeam seama că se lupta să-și înfrâneze propriile lui sentimente fraterne. Acestea erau încă simţitor de prezente. Ulick nu reușise să se debaraseze de toate.

– O, n-am nimic împotrivă să fac o călătorie în plus. Tot n-aveam ceva special la New York.

– Mă rog, azi după-amiază trebuie să mă duc să văd o proprietate de vânzare. Vrei să vii cu mine sau preferi să înoţi în piscină? E încălzită.

Ultima oară când mă cufundasem în piscina lui, unul dintre câinii aceia uriași mă mușcase de gleznă și pierdusem o mulţime de sânge. Or, acum nu venisem să mă scald, știa și el lucrul ăsta. Adăugă:

– Ei, mă bucur c-ai venit.

Își întoarse într-o parte faţa puternică și își feri privirea, în timp ce creierul lui, intens exersat în calcule, estima acum șansele care îi mai rămâseseră.

– Operaţia asta blestemată le strică puștilor mei Crăciunul; și nici tu n-ai să fii cu copiii tăi.

– Le-am trimis un munte de jucării de la F.A.O. Schwartz. Îmi pare rău, dar nu m-am gândit să aduc niște cadouri pentru băieţii tăi.

– Ce-ai fi putut să le aduci? Au tot ce se poate imagina. Ca să le poţi cumpăra o jucărie, trebuie să dezlegi un adevărat

rebus. Eu sunt pregătit pentru operaţie. M-au ţinut la pat, în Houston, pentru toate analizele. Am făcut o donaţie de douăzeci de mii de dolari clinicii, în memoria tatii şi a mamei. Şi sunt gata pentru operaţie, numai că trebuie să mai dau jos câteva kilograme. Chuck, ştii, te taie cu ferăstrăul şi te deschid, ba cred că ticăloşii ăia îţi scot şi inima din piept. Dar echipa de acolo face operaţii din astea pe inimă cu miile. Sper ca la întâi februarie să fiu îndărăt la biroul meu. Cum stai cu capitalul lichid? Dispui de cincizeci de mii? Aş putea să te vâr în ceva profitabil.

Din când în când, Ulick îmi telefona din Texas şi-mi spunea: „Trimite-mi un cec de treizeci de mii, sau nu, mai bine patruzeci şi cinci." Iar eu pur şi simplu completam un cec şi i-l expediam prin poştă. Nu-mi returna niciun fel de chitanţă. Câteodată, după şase luni, îmi sosea un contract. Dar, invariabil, banii investiţi îmi erau dublaţi. Îi plăcea să-mi facă astfel de servicii, deşi îl irita că nu reuşeam să înţeleg amănuntele unor asemenea tranzacţii şi nu apreciam subtilităţile lui financiare. În ceea ce priveşte profiturile mele, acestea fuseseră încredinţate unor oameni ca Zitterbloom, i se plăteau lui Denise, îl subvenţionau pe Thaxter, erau luate de Comisia de Verificare a Veniturilor, o ţineau pe Renata la lacul Point Towers sau intrau în buzunarele lui Tomchek şi ale lui Srole.

– La ce te gândeşti? l-am întrebat.

– La câteva lucruri. Ştii ce înseamnă rate bancare. Nu m-ar mira dacă ar creşte în curând cu optsprezece la sută.

Trei televizoare erau deschise, sporind cascadele de culori din cameră. Tapetul avea reliefuri aurii. Covorul părea o prelungire a pajiştii orbitoare de afară. Interiorul şi exteriorul se vărsau unul într-altul printr-un perete de sticlă, grădina şi dormitorul se contopeau. În cameră se găsea o bicicletă albastră pentru exerciţii de slăbire şi felurite trofee sportive înşirate pe rafturi, pentru că Hortense era o faimoasă jucătoare de golf. Enorme dulapuri în perete, special construite, erau înţesate cu costume, cu duzini de perechi de pantofi

aranjați pe suporturi lungi, cu sute de cravate și cu maldăre de cutii de pălării. Ostentativ și mândru de posesiunile lui, Julius era un critic foarte pretențios în materie de bun-gust, și acum îmi trecea în revistă înfățișarea, de parcă ar fi fost un Douglas MacArthur al îmbrăcăminții.

– Ai fost totdeauna șleampăt, Chuckie, și acum cheltuiești bani pe îmbrăcăminte și văd că te duci la un croitor, dar tot șleampăt ai rămas. Cine dracu' ți-a vândut oribilitățile alea de pantofi? Și pardesiul ăsta ca o pătură de cal? În urmă cu cincizeci de ani, Hustler vindea pantofi din ăștia ageamiilor și le mai dădea rabat o croșetă de încheiat nasturii. Hai, ia paltonul ăsta!

Îmi trânti în brațe un palton negru din păr de cămilă cu guler Chesterfield.

– Aici e prea cald ca să-l pot purta. Ți-l dau ție. Băieții or să-ți ducă pardesiul la grajd, acolo unde îi este locul. Scoate-l și îmbracă-l pe ăsta.

Am procedat după cum mi s-a poruncit. Sub această formă își manifesta el afecțiunea. Când era necesar să-i opun rezistență lui Ulick, o făceam în tăcere. Își trase o pereche de pantaloni cu tighel dublu, frumos croiți, cu manșete late, întoarse, dar nu reuși să-i încheie pe burtă. Strigă către Hortense, care se afla în camera cealaltă, că pantalonii i-au intrat la apă.

– Da, au intrat, strigă la rândul ei.

Acesta era stilul casei. Nimic din șoaptele potolite ale celor din Ivy League sau din discuțiile cu glas scăzut.

Mi-a dăruit și o pereche de pantofi. Aveam picioarele aproape identice. La fel și ochii bulbucați, la fel și nasurile drepte. Nu prea știu ce-mi conferă mie aceste trăsături, dar lui îi confereau o înfățișare autocratică. Acum, când fiecare viață pământească îmi apărea drept una dintr-o serie, stăteam și mă gândeam la cariera spirituală a lui Ulick. Ce-o fi fost el înainte? Evoluția biologică și istoria vestului, singure, n-ar fi putut niciodată crea, în șaizeci și cinci de ani blestemați, un personaj ca Ulick. Însușirile profunde le adusese cu el din

altă parte. Orice-ar fi fost într-o formă anterioară, înclinam să cred că, în această viață, ca american brutal și bogat ce se afla, era în regres. America e o încercare grea pentru spiritul uman. Probabil că pe fiecare dintre noi ne cam dă înapoi. Unele însușiri superioare par să fi stat în suspensie, iar partea receptivă la senzații din sufletul nostru a obținut tot ce-a dorit, adică avantajele materiale. Ah, comoditățile creaturii, seducțiile animale! Care ziarist a scris că există țări în care ceea ce azvârlim noi la gunoi ar trece drept delicatese?

– Așadar, pleci în Europa. Ai vreun motiv special? Călătorie profesională? Sau pur și simplu fugi, ca de obicei? Dar nu pleci niciodată singur, întotdeauna ești cu o damă. Ce fel de muiere te-a mai prins de astă dată?... Dacă aș ține neapărat, aș putea să port pantalonii ăștia, dar cum vom avea mult de mers cu mașina, mai bine să îmbrac altceva mai comod. (Își scoase furios pantalonii și-i aruncă pe pat.) Am să-ți spun unde mergem. E vorba de un teren splendid, patruzeci sau cincizeci de pogoane de peninsulă în Golf aparținând unor cubanezi. Un general cubanez care a fost la putere înaintea lui Batista a pus laba pe el în urmă cu ani de zile. Stai să vezi ce afaceri învârtea. Când banii ieșeau din uz, vechile bancnote erau încărcate în camioane la Havana și duse undeva pentru a fi distruse. Dar banii ăștia n-au fost niciodată puși pe foc. Nu, dom'le! Au fost transportați cu vaporul în afara țării și depuși în contul generalului. Și cu ei și-a cumpărat teren în SUA. Acum locuiesc acolo urmașii generalului. Niște târâie-brâu, o adunătură de *playboy*. Fiicele și nurorile generalului s-au pus pe capul acestor *playboy*, silindu-i să se comporte ca niște bărbați. Ăia nu știu altceva decât canotaj, și băutură, și somn, și curve, și să joace polo. Droguri, mașini de mare viteză, avioane – cunoști recuzita. Femeile vor ca un antreprenor să ia proprietatea în mână. Să obțină un preț cât mai mare. Valorează milioane, Charlie, e o întreagă afurisită de peninsulă. Apropo, am primit o scrisoare în legătură cu tine de la avocatul lui Denise. Deții niște acțiuni la o proprietate

de-a mea, Peony Condominiums, și a vrut să știe ce valoare au. Te simți obligat să le spui chiar totul? Cine-i individul ăsta, Pinsker?

– N-am avut încotro. Mi-au luat situația impozitelor la zi.

– Ah, biet nătăfleț ce ești, gogoman supercultivat! Te tragi din rădăcini sănătoase, nu te-ai născut tâmpit, și uite că ți-ai făcut toate astea cu mâna ta. Și dacă a trebuit să fii intelectual, n-ai putut să fii unul de tip forte, un Herman Kahn sau un Milton Friedman, unul dintre tipii ăia agresivi despre care citești în *The Wall Street Journal*? Tu, cu Woodrow Wilson al tău și cu celelalte mortăciuni! Nici nu pot să citesc tâmpeniile pe care le scrii. Două fraze dacă citesc, încep să casc. Tata ar fi trebuit să te pocnească și pe tine cum mă pocnea pe mine. Te-ar mai fi deșteptat un pic. Nu ți-a prins bine că ai fost favoritul lui. Și te-ai mai apucat să te însori cu muierea aia fioroasă. Aia ar fi fost bună să se înhăiteze cu teroriștii ăia din Organizația de Eliberare a Palestinei! Când i-am văzut dinții ascuțiți și părul răsucit la tâmple, am știut că ești în aer. Te-ai născut încercând să dovedești că viața pe pământul ăsta e ceva ce nu poate fi realizat. Perfect, cazul tău e o dovadă elocventă. Dumnezeule, dacă aveam eu condiția ta fizică! Mai joci mingea cu Langobardi? Se zice că a devenit un adevărat gentleman. Ia spune, cum merge procesul tău?

– Destul de prost. Tribunalul mi-a cerut să depun o garanție. Două sute de mii.

Cifra îl făcu să pălească.

– Ți-au confiscat banii? Ia-ți adio de la ei. Cine-i avocatul tău, tot prietenul ăla din copilărie, grăsanul de Szathmar?

– Nu, e Forrest Tomchek.

– L-am cunoscut pe Tomchek la cursurile juridice. Tipul de escroc legal. E mai alunecos ca un supozitor, numai că supozitoarele lui conțin dinamită. Și cine-i judecătorul?

– Unul Urbanovich.

– Nu-l cunosc. Dar a luat hotărâri împotriva ta, și asta e de-ajuns. L-au câștigat de partea lor. Hoție la drumul mare.

Te folosește ca să-și lichideze o scadenţă. Datorează cuiva ceva și-și consolidează creditul cu banii tăi. Am să controlez îndată dacă au dreptate sau nu. Cunoști la Chicago pe unul Flanko?

– Solomon Flanko? E avocat sindical.

– El trebuie să știe. (Ulick făcu în grabă numărul pe cadranul telefonului.) Flanko, zise când stabili legătura, aici e Julius Citrine din Texas. Există un tip, Urbanovich, la sectorul „Probleme familiale". E şperţar?

Ascultă cu atenţie. Apoi zise:

– Mulţumesc, Flanko. Te chem eu mai târziu. După ce puse receptorul în furcă și își alese o cămașă sport, îmi comunică: Nu, se pare că Urbanovich nu-i şperţar. Vrea să rămână de pomină la tribunal. E foarte șmecher. Foarte rigid. Și dacă s-a pus pe capul tău, atunci o să te separe de bani cum separi albușul de gălbenuș. Gata, uită-i! Facem noi alţii. Ai ceva pus deoparte?

– Nu.

– Cum, nimic la puşculiţă? Niciun cont pe undeva? Nicio provizie?

– Nu.

Mă măsură cu severitate. Și apoi, faţa lui brăzdată de vârstă, de griji, de atitudini dure se relaxa oarecum, și sub mustaţa Acheson se ivi un zâmbet.

– Și când te gândești că suntem fraţi, spuse. E absolut un subiect de poem. Ar trebui să i-l sugerezi amicului tău Von Humboldt Fleisher. Apropo, ce mai e cu prietenul tău nedespărţit, poetul? Am venit eu odată cu mașina și v-am scos pe amândoi la niște cluburi de noapte din New York, era prin anii cincizeci. Ne-am distrat grozav la Copacabana, ţii minte?

– A fost o noapte colosală. Lui Humboldt i-a plăcut teribil. A murit, am răspuns.

Ulick își puse o cămașă italienească de mătase, de un albastru-aprins; o cămașă foarte frumoasă, care părea să tânjească după un corp ideal. Și-o întinse tare pe piept. Când

venisem ultima oară în vizită, Ulick era zvelt și purta niște minunați pantaloni de piele, strânși pe șolduri, garnisiți la cusături cu bănuți de argint mexicani. Ținuse o dietă strașnică și se alesese cu acea nouă siluetă. Dar chiar și atunci, podeaua Cadillac-ului său era acoperită de coji de alune. Și acum se îngrășase din nou. Îl revedeam pe băiatul gras pe care-l cunoscusem toată viața și care îmi era atât de familiar – pântecele, pistruii de pe antebrațele nedisciplinate, mâinile elegante. Vedeam încă în el băiatul obez ce părea mereu gâtuit, copilul pofticios, îngăduitor cu sine însuși, ai cărui ochi afirmau întruna: „Nu sunt vinovat". Îl știam pe dinafară și pe dinăuntru, chiar și fizicește, pentru că îmi aminteam cum, cu cincizeci de ani în urmă, se tăiase adânc la pulpă cu un ciob de sticlă din râul Wisconsin, iar eu mă uitasem la grăsimea galbenă, strat peste strat de grăsime, prin care sângele se căznea să se scurgă. Îi cunoșteam alunița de la încheietura mâinii, nasul spart și apoi aranjat la loc, falsa lui înfățișare de nevinovăție, felul cum pufnea disprețuitor, și chiar mirosul. Pe vremuri, îmbrăcat într-un maiou portocaliu de fotbal, respirând pe gură (înainte ca familiei să-i dea mâna să-i dreagă nasul), m-a ținut cocoțat pe umeri ca să pot vedea parada Marii Armate a Republicii pe Michigan Boulevard. Trebuie să fi fost prin 1923. Mă ținea de picioare. Propriile lui gambe îi plesneau, dolofane, în ciorapi negri reiați, și purta niște pantaloni golf, umflați și borțoșați. După aceea m-a dus și a stat în spatele meu la toaleta pentru bărbați a bibliotecii publice, cu pisoarele ei înalte, galbene, ca niște sarcofage deschise, și m-a ajutat să mă descurc prin complicata mea rufărie de corp. În 1928 s-a angajat ca băiat de serviciu la hotelul American Express; după aceea a lucrat la autogară, unde schimba imensele cauciucuri ale autobuzelor. Se lua la harță cu bătăușii străzii și era el însuși un bătăuș. S-a înscris singur la Institutul Lewis, urmând cursul seral, și apoi la cursurile de drept. A făcut și a pierdut averi. Prin 1950 și-a luat propriul Packard în Europa și, între Paris și Roma, l-a

transportat pe calea aerului, deoarece îl plictisea să conducă prin munţi. Cheltuia șaizeci-șaptezeci de mii de dolari pe an numai pentru persoana lui. N-am uitat niciodată cel mai mărunt fapt în legătură cu el. Ceea ce-l măgulea. Și, pe de altă parte, îl întrista. Dacă puneam atâta suflet în amintirile mele, oare ce dovedea? Că îl iubeam pe Ulick? Unii specialiști consideră că o memorie atât de completă e un simptom de isterie. Ulick pretindea că el nu are memorie decât pentru tranzacţiile comerciale.

– Așadar, aiuritul ăla de prieten al tău, Von Humboldt, a murit. Îndruga tot felul de nerozii, care de care mai pompoase, și se îmbrăca și mai prost decât tine, dar îmi plăcea. Și ţinea la băutură. De ce-a murit?

– Hemoragie cerebrală.

Era necesar să spun această minciună virtuoasă. Bolile de inimă constituiau acum un subiect tabu.

– Și mi-a lăsat o moștenire, am adăugat.

– Cum, avea bani?

– Nu. Doar niște hârtii. Dar când m-am dus la un azil de bătrâni ca să le iau de la unchiul lui, peste cine crezi că am dat? Peste Menasha Klinger.

– Nu mai spune – Menasha! Tenorul dramatic, roșcovanul! Tipul din Ypsilanti care a locuit cu chirie la noi în Chicago? În viaţa mea n-am întâlnit un nenorocit mai zănatic și mai ratat ca ăsta! Nu putea să scoată o notă din gât, chiar dacă i-o trăgeai cu arcanul. Își cheltuia salariul de la fabrică pe lecţii de canto și bilete la concert. Prima dată când a încercat și el să-și facă un bine a contractat o blenoragie, și după aceea și-a împărţit salariul între venerolog și profesorul de muzică. E așa de bătrân c-a ajuns la azil? Ei da, eu am șaizeci și cinci și el era cu vreo opt ani mai mare decât mine. Știi ce-am găsit zilele trecute? Actul de proprietate asupra locurilor de veci ale familiei, la Waldheim. Mai sunt două locuri libere. Nu vrei să-l cumperi tu și pe al meu? N-am de gând să mă las îngropat. Vreau să fiu incinerat. Am nevoie

de mișcare. Prefer să intru în atmosferă. Să mă cauți prin buletinele meteorologice.

Avea și el gărgăunii lui în legătură cu groapa. În ziua când l-am înmormântat pe tata mi-a spus: „Vremea e prea caldă și prea frumoasă. E pur și simplu îngrozitor. Ai pomenit o după-masă mai splendidă ca asta?" Groparii tocmai rulau covorul de iarbă artificială și, sub acesta, în țărâna gălbuie, argiloasă, se deschidea o groapă ademenitor de răcoroasă. Sus, în depărtare, dincolo de plăcuta zi de mai, se înălța ceva ca o stâncă de cărbune. Conștient de prezența acestei stânci de cărbune care se proiecta peste cimitirul înflorit – era vremea liliacului – am simțit că mă trec nădușelile. Un mic scripete se porni să coboare coșciugul legat cu niște curele. Nu cred că a existat vreodată un om care să coboare cu mai multă neplăcere în groapă și să fie mai potrivnic porților durerii decât papà Citrine – era absolut inapt să zacă nemișcat. Papà, acest vioi sprinter, acest alergător la curse cu obstacole, să fie acum coborât cu funiile strivitoarei morți!

Ulick zicea că vrea să-mi arate cum redecorase Hortense camerele copiilor. Știam că de fapt căuta zaharicale. În bucătărie dulapurile erau încuiate cu lacăte, iar frigiderul îi era inaccesibil.

– Hortense are perfectă dreptate, îmi spunea. Trebuie să încetez cu mâncatul. Știu că tu mi-ai spus întotdeauna că e o falsă poftă de mâncare. M-ai sfătuit să-mi vâr un deget în gât și să râgâi când am impresia că mi-e foame. Ce spuneai că face asta, contractează diafragma sau așa ceva? Ai fost întotdeauna un tip cu voință puternică și un zvăpăiat, te cățărai la bare, aruncai greutăți și ridicai haltere, te antrenai la sacul de box, alergai în jurul casei și săreai din cracă-n cracă de parcă erai Tarzan omul-maimuță. Cred că te-a mustrat conștiința pentru ce-ai făcut când te-ai închis în closet. Și mai ești și un pungaș libidinos, în ciuda înaltei tale vieți intelectuale. Toată arta asta idioată a ta! N-am înțeles o iotă din piesa pe care ai scris-o. Am plecat la actul doi. Filmul a mai mers,

dar și ăla a avut părțile lui sinistre. Vechiul meu prieten, Ev Dirksen, a trecut și el printr-o perioadă literară. Știai că senatorul scria versuri pentru cărți poștale ilustrate? Dar era un pezevenghi bătrân – un mucalit adevărat, cinic cât încăpea. El, cel puțin, își râdea de propria lui dulcegărie. Eu unul, de îndată ce-am aflat că se scot bani groși din artă, am știut că țara asta o să se ducă de râpă.

– Nu mă pot pronunța, am răspuns. A transforma artiștii în capitaliști e o idee comică, nu lipsită de profunzime. America a hotărât să pună la încercare pretențiile esteticii, aplicându-i măsura dolarului. Poate că ai citit transcrierea benzii lui Nixon, unde declara că nu vrea să aibă niciun amestec în literatura de azi și în toate năzbâtiile artei. Asta era din cauză că pierduse ritmul. Pierduse contactul cu spiritul capitalismului. L-a înțeles cu totul greșit.

– Haide, haide, nu te porni acum să-mi ții una din predicile tale. Totdeauna, la masă, ne serveai câte o teorie de-a ta – ba Marx, ba Darwin, ba Schopenhauer, ba Oscar Wilde. Dacă nu era una, era alta. Aveai cea mai mare colecție de cărți în seria „Modern Library", de pe toată Strada. Și pun rămășag pe cincizeci contra unu că și în minutul ăsta ești cufundat până-n gât în vreo teorie trăsnită. N-ai putea să trăiești fără vreo teorie. Hai să mergem, trebuie să luăm pe drum niște agenți ai mei cubanezi, și un irlandez din Boston care vine cu noi. Eu unul nu m-am lăsat niciodată atras de artă, nu?

– Ba ai încercat odată să te faci fotograf.

– Eu? Când asta?

– La înmormântările de la biserica ortodoxă rusă, nu ții minte, biserica de pe Leavitt, colț cu Haddon, cea cu stucaturi și cu turlele ca niște cepe. Obișnuiau să deschidă coșciugele pe trepte și familia se fotografia cu mortul. Și ai încercat să închei un târg cu preotul, ca să fii fotograful lor oficial.

– I-am propus așa ceva? Bravo mie!

Îi făcea plăcere să audă de asemenea isprăvi. Dar, într-un fel, a zâmbit potolit, cu o blajină fixitate, de parcă ar fi meditat

în gând. Și-a pipăit obrajii căzuți și mi-a spus că s-a bărbierit prea apăsat în acea dimineață și pielea îi era iritată. Probabil că un junghi puternic în piept îi sensibiliza și fața. Vizita asta a mea, cu aerul ei de despărțire finală, îl tulbura. Recunoștea că procedasem bine venind, dar pe de altă parte mă ura pentru că venisem. Reușeam să văd totul cu ochii lui. De ce sosisem să-mi fâlfâi în jurul lui dragostea, ca pasărea morții? Dar în niciun caz n-aș fi ieșit bine, căci dacă n-aș fi venit să-l văd, nu mi-ar fi iertat-o. Avea nevoie să se simtă permanent nedreptățit. Se desfăta în mânie, și purta ranchiună.

Timp de cincizeci de ani, ca un ritual, repetase aceleași glume răsuflate, râzând de ele pentru că erau atât de infantile și de stupide. „Știi cine a fost ieri internat la spital? Un bolnav"; sau: „Am luat odată premiul întâi la istorie, dar m-au ginit când l-am luat și a trebuit să-l pun la loc." În zilele când încă mă mai dondăneam cu el, îi spuneam:

– Ești un adevărat populist, un țopârlan, ai renunțat la mintea ta de ovrei rus deștept din patriotism american. Ești un ignorant care s-a ajuns și un american adevărat.

Dar încetasem de multă vreme să-i mai spun astfel de lucruri. Știam că se închide în biroul lui, cu o lădiță de stafide și citește Arnold Toynbee și R.H. Tawney, sau Cecil Roth și Salo Baron despre istoria iudeilor. Dar când conversația se nimerea în jurul vreuneia dintre lecturile lui, avea grijă să pronunțe greșit cuvintele-cheie.

Își conducea Cadillac-ul pe sub soarele strălucitor. Umbre care ar fi putut să fie aruncate de toți oamenii de pe pământ traversau din când în când fața soarelui. Ulick era un constructor american și un milionar. Sufletele milioanelor fluturau ca niște stafii pe lacul capotei mari, negre. În îndepărtata Etiopie, oameni cu intestinele sfârtecate de dizenterie, ghemuindu-se pe jumătate morți prin șanțuri, foloseau exemplare din ziarul Business Week abandonate de turiști, și vedeau în ele fața lui Ulick sau alte fețe ca a lui. Aveam însă impresia că existau puține fețe ca a lui, cu profilul acela feroce care-ți aducea în

minte cuvântul latin *rapax*, sau pe unul din regii demenți împărțind moartea ai lui Rouault. Am trecut cu mașina pe lângă întreprinderile lui, Peony Condominium și Trumbull Arms. Mi-a înșirat numeroasele lui proiecte de construcții.

– Peony, cât pe ce să-mi facă bucata. Arhitectul m-a bătut la cap până m-a convins să plasăm piscina pe acoperiș. Dar cantitatea de beton estimată de noi era și-așa cu tone întregi mai mică, ca să nu mai vorbim de faptul că depășisem înălțimea cu peste treizeci de centimetri. Nimeni n-a observat însă, așa că m-am descotorosit de toată chestia. Dar a trebuit să iau o sumedenie de hârtii.

Prin hârtii, înțelegea o a doua ipotecă, mai mare.

– Ascultă-mă, Chuck. Știu că ai nevoie de bani. Muierea aia nebună n-o să se astâmpere până n-o să-ți scoată ficații ca să-i țină în frigiderul ei. Sunt uimit, realmente uimit că nu ți-ai pus nimic deoparte. Ești un fraier de n-ai pereche. Și probabil că oamenii te sug de sume frumoase. Știu c-ai investit mult în cetățeanul ăla din New York, Zitterbloom, care ți-a promis să te pună la adăpost, să-ți protejeze veniturile de gheara Unchiului Sam. Și te-a aranjat bine de tot. De la ăla nu mai pupi un ban. Dar probabil că mai sunt și alții care-ți datorează mii de dolari. Fă-le niște oferte. Să-ți plătească numai jumătate, dar în bani lichizi. Te învăț eu cum să-ți pui la adăpost bănișorii și cum să-i facem să dispară. Pe urmă pleci în Europa și rămâi acolo. De ce naiba ții să stai la Chicago? Nu ți s-a urât de orașul ăsta plicticos? Pentru mine nu era plicticos pentru că alergam toată ziua și duceam o viață activă. Dar tu? Te scoli dimineața, te uiți afară, vezi că-i înnorat, tragi perdeaua și-ți iei o carte. Orașul vuiește, dar nici nu-l auzi. Dacă nu ți-a mâncat încă blestemata de inimă din tine înseamnă că ești de fier, ca să poți trăi în felul ăsta. Ascultă-mă, am o idee. Să cumpărăm împreună o casă pe malul Mediteranei. Copiii mei ar trebui să învețe o limbă străină, să-și facă puțină cultură. Ai putea să te ocupi tu de ei. Ascultă, Chuck, dacă poți să strângi cincizeci de bătrâne,

îți garantez un venit de douăzeci și cinci la sută, și cu asta ai putea trăi în străinătate.

Îmi vorbea întruna, iar eu mă gândeam la soarta lui. Soarta lui! Și nu-i puteam comunica gândurile mele. Nu erau transmisibile. Atunci la ce foloseau? Bizareria și idiosincrasia lor însemna o trădare. Gândurile ar trebui să fie reale. Vorbele ar trebui să aibă un înțeles bine definit, omul ar trebui să creadă ceea ce spune. De asta i se plângea Hamlet lui Polonius când îi spunea: „Vorbe, vorbe, vorbe." Vorbele nu sunt vorbele *mele*, gândurile nu sunt gândurile mele. E admirabil să ai gânduri. Acestea se pot referi la cerul înstelat sau la legea morală, la măreția unuia sau la grandoarea celeilalte. Ulick nu era singurul care lua hârtii. Cu toții luăm hârtii, și încă în mari cantități. Și n-aveam de gând să-i pasez acum lui Ulick vreuna dintre hârtiile mele, mai ales într-un asemenea moment. Ideile mele noi, da. Erau mai potrivite. Dar nu eram pregătit să-i vorbesc despre ele. Deși s-ar fi cuvenit să fiu. În trecut, gândurile erau prea reale pentru a fi păstrate ca un portofoliu cultural de acțiuni și obligațiuni. Dar acum deținem un capital mintal. Câte concepții despre lume dorîți? Cinci epistemologii diferite pe seară. La alegere. Toate sunt agreabile, și niciuna nu e obligatorie sau necesară, niciuna nu are o forță reală și nu vorbește direct sufletului. Această luare de hârtii, acest transfer de valută intelectuală mi-a redresat până la urmă spinarea. Dar spinarea mea s-a redresat încet, și în silă. Și acum nu eram pregătit să-i spun lui Ulick nimic de real interes. Nu aveam nimic de oferit fratelui meu, ca să-l îmbărbătez în fața morții. Nu știa ce să gândească, și era furios și speriat. Ar fi fost de datoria mea, în calitate de frate atent, să-i spun ceva. Și, de fapt, aveam să-i comunic sugestii foarte importante, acum când înfrunta sfârșitul. Dar sugestiile nu erau de mare folos. Nu-mi făcusem lecțiile. Ulick mi-ar fi răspuns: „Ce vrei să spui? Spirit! Imortalitate? Crezi în astea?" Și încă nu eram pregătit să explic. Abia începusem și eu să le cercetez. Poate că aveam să plec împreună cu Renata la Taormina, și

acolo voi putea sta într-o grădină, concentrându-mă asupra acestor chestiuni, dedicându-le tot spiritul meu.

Părinţii noştri atât de serioşi din Lumea Veche produseseră, fără îndoială, o pereche de măscărici americani: un demonic măscărici milionar şi un elevat măscărici cărturar. Ulick fusese un băiat gras pe care-l adorasem, era un om la care ţineam foarte mult, şi acum, când ţărmul fatal se arătase ochilor lui, aş fi vrut să-i spun, aşa cum îl vedeam stând şi suferind la volan, că acest lucru strălucitor, acest lucru ameţitor cutremurător delicios dureros (mă refeream la viaţă) când ajunge la capăt, ajunge numai la capătul a ceea ce cunoaştem noi. Nu şi al necunoscutului, iar eu bănuiam că mai urmează ceva şi după aceea. Dar nu-i puteam dovedi nimic acestui îndărătnic frate al meu. Era îngrozit de apropierea vidului, de încheierea înfloritei plăcutei zile-de-mai cu stânca de cărbune în spate, de ademenitoarea, răcoroasa groapă din ţărână. Aşa încât, tot ce i-aş fi putut spune dacă aş fi vorbit ar fi sunat astfel:

„Ascultă-mă, îţi aduci aminte când ne-am mutat de la Appleton la Chicago şi am locuit în apartamentul acela întunecos de pe Rice Street? Şi tu erai un băiat obez, iar eu un băiat slăbuţ? Şi mama te mânca din ochii ei negri, iar tata se înfuria pentru că-ţi muiai pâinea în cacao? Şi înainte de a intra în afacerea cu cheresteaua, tata a trudit la brutărie, singura muncă pe care a putut-o găsi, el, un gentleman, muncind ca un rob nopţile? Şi când venea acasă, îşi atârna şorţul alb pe după uşa din baie, aşa încât cada mirosea întotdeauna a brutărie, iar făina scorţoşată cădea ca nişte cruste? Şi tata, frumos şi mâniat, dormea toată ziua pe o parte, cu o mână sub cap şi cu cealaltă între genunchii ridicaţi? În timp ce mama fierbea rufele pe soba cu cărbuni, iar tu şi cu mine o ştergeam la şcoală? Îţi aminteşti de toate astea? Ei bine, am să-ţi spun de ce le-am readus la suprafaţă: există serioase raţiuni estetice pentru ca toate acestea să nu fie date uitării pe

vecie. Nimeni n-ar investi atâta viaţă în lucruri sortite să fie uitate şi irosite. Sau atâta dragoste. Dragostea este recunoştinţa pentru faptul de a exista. Şi această dragoste s-ar preface în ură, Ulick, dacă totul n-ar fi decât amăgire."

Dar un astfel de discurs de bună seamă că n-ar fi fost acceptabil pentru unul dintre cei mai mari constructori din sud-estul Texasului. Astfel de comunicări sunt prohibite de regulamentele mintale în curs ale unei civilizaţii care şi-a dovedit dreptul de a impune atare regulamente prin numeroasele miracole practice pe care le înfăptuieşte ca, de pildă, aducerea persoanei mele de la New York la Texas în patru ore, sau despicarea toracelui lui Ulick şi grefarea unor noi vene în inima lui. Oricum, acceptarea finalităţii morţii făcea parte din bagajul lui. Nu rămâne nici urmă din noi. Doar câteva găuri în pământ. Doar noroiul unor movile de cârtiţe, ridicate de specimene dispărute, care cândva şi-au săpat vizuini acolo.

Între timp, Ulick îmi spunea că are de gând să mă ajute. Pentru cei cincizeci de mii de dolari o să-mi vândă nişte acţiuni într-un proiect al lui definitivat.

– Asta o să-ţi aducă între douăzeci şi cinci şi treizeci la sută. Aşa încât, dac-o să ai un venit de cincisprezece mii şi cu ce mai ciupeşti din scriptologia ta, ai putea trăi foarte comod într-una din ţările mai ieftine, ca de pildă Iugoslavia sau Turcia, şi ai spune bandei din Chicago să se ducă-n pizda mă-sii.

– Atunci, împrumută-mi tu cele cincizeci de bătrâne, am răspuns. Într-un an de zile aş putea aduna suma ca să ţi-o rambursez.

– Pentru asta ar trebui ca eu însumi să fac un împrumut la bancă, zise Julius.

Dar şi eu eram un Citrine, în venele noastre curgea acelaşi sânge, astfel încât nu se putea aştepta să înghit asemenea minciună cusută cu aţă albă. Adăugă:

– Charlie, nu-mi cere să fac un lucru atât de neprofitabil!

– Vrei să spui că, dacă mi-ai avansa banii fără să realizezi vreun profit, ai scădea în propriii tăi ochi?

– De-aș avea darul tău de a rezuma lucrurile, ce cărți aș mai scrie *eu*, dat fiind că știu de o mie de ori mai multe decât tine. Desigur că trebuie să realizez un mic profit. În fond, eu sunt acela care a încropit totul – întreaga minge de ceară. Dar ți-aș fixa o dobândă minimă. Pe de altă parte, dacă ești sătul de felul tău de viață, și nu văd de ce n-ai fi, te-ai putea stabili aici în Texas, și ai deveni și tu putred de bogat. Locul ăsta are mari dimensiuni, Charlie, e proiectat pe scară mare.

Dar referirile lui la scară și la mari dimensiuni nu-mi trezeau ambiții comerciale, ci-mi aminteau doar de niște tulburătoare pagini ale unui clarvăzător, pe care le citisem în avion. O lectură care mă impresionase profund și pe care încercam să o înțeleg. După ce amicii cubanezi și omul din Boston se urcară în Cadillac și începură să fumeze trabucuri, mi se făcu atât de greață, încât a mă gândi la clarviziune era unul dintre lucrurile cele mai bune pe care puteam să-l fac. Mașina ieși din oraș, urmând coasta oceanului.

– Pe aici pe undeva e o pescărie grozavă, zise Ulick. Aș vrea să oprim și să cumpăr pentru Hortense crevete și merlin afumat.

Am oprit și am cumpărat. Ulick începu să înfulece bucăți de merlin înainte ca peștele să fi fost luat jos de pe cântar. Până să fie împachetat, înghițise toată partea de la coadă.

– Nu te îndopa, i-am spus.

Nu dădu nicio atenție cuvintelor mele și, de altfel, avea dreptate. Se ghiftuia de zor. Gaspar, amicul cubanez, trecu la volan, iar Ulick se așeză în spate, cu peștele lui. Îl ținea sub banchetă.

– Bucata asta o păstrez pentru Hortense, îi place la nebunie.

Dar la ritmul în care înfuleca, lui Hortense nu avea să-i mai rămână nimic. Nu eram eu cel chemat să fac să dispară ca prin minune o viață întreagă de extraordinară lăcomie, și s-ar fi cuvenit să-l las în voia lui. Dar a trebuit să-mi introduc

și eu cei doi bănuți fraterni, provocându-i exact zvâcnirea de remușcare pe care o aștepți din partea familiei în ajunul unei operații pe inimă, în timp ce te ghiftuiești cu pește afumat.

În același timp însă, mă concentram pe viziunea descrisă de clarvăzător cu extraordinare detalii. Sufletul și spiritul, care părăsesc trupul în somn, pot fi extrase și în plină stare de conștiență, cu scopul de a cerceta viața lăuntrică a omului. Primul rezultat al acestei extrageri conștiente este că totul apare inversat. În loc de a percepe lumea exterioară, așa cum o percepem în mod obișnuit cu simțurile și cu intelectul, inițiații reușesc să vadă din afară înăuntru, adică eul circumscris. Sufletul și spiritul sunt revărsate afară, asupra lumii pe care în mod normal o percepem dinăuntru: munți, nori, păduri, mări. Acum nu mai percepem această lume exterioară, pentru că noi suntem *ea*. Lumea externă este acum cea internă. Clarvăzător, te afli acum în însuși spațiul pe care odinioară îl vedeai. Din această nouă circumferință privești îndărăt către centru și în centru se află propriul tău eu. Acest eu, eul tău, constituie acum pentru tine lumea exterioară. Vezi forma umană, propria ta formă. Vezi propria ta piele și sângele dinăuntru, și percepi acestea toate ca pe un obiect exterior. Dar ce obiect! Ochii tăi sunt acum doi sori strălucitori, radiind lumină. Îți identifici ochii tocmai prin această strălucire. Urechile îți sunt identificate prin sunet. Pielea radiază o strălucire. Forma umană răspândește lumină, sunet și forțe electrice scăpărătoare. Aceasta este făptura fizică pe care o privește spiritul. Și, în această radioasă emanație, e vizibilă până și viața gândirii. Gândurile tale pot fi percepute ca niște unde întunecoase ce străbat corpul luminii, spune clarvăzătorul. Și împreună cu această luminozitate apare și o cunoaștere a stelelor care există în spațiul unde, până atunci, zăceam inerți. Nu mai suntem inerți, ci ne mișcăm odată cu stelele. O lume a stelelor din lăuntrul nostru, care poate fi văzută când spiritul ocupă un nou post de observație, în afara trupului. Cât despre musculatură, aceasta e un precipitat al

spiritului și poartă în ea semnătura cosmosului. Semnătura cosmosului e prezentă în noi atât în viaţă cât și în moarte.

Mașina trecea acum prin locuri mlăștinoase și stâncoase. Apăruseră manglieri. Apăruseră scânteierile golfului. Apăruse și un talmeș-balmeș de fiare vechi, pentru că peninsula era folosită ca depozit de deșeuri și cimitir de mașini. După-amiaza era fierbinte. Cadillac-ul negru își deschise portierele și am ieșit la aer. Bărbaţii, aţâţaţi, se răspândiră în toate direcţiile, studiind terenul, încercând să-și dea seama de poziţia proprietăţii și luptându-se de pe acum cu problemele viitoarelor construcţii. Din minţile lor înflăcărate se înălţau palate minunate, turnuri ameţitoare, grădini fermecate din cleștar de rouă.

– Stâncă solidă, spuse irlandezul din Boston, zgâriind pământul cu vârful pantofului alb, din piele de viţel.

Îmi mărturisise că nu era deloc irlandez, ci de origine poloneză. Numele lui, Casey, era o prescurtare de la Casimirz. Dat fiind că eram fratele lui Ulick, mă lua și pe mine drept om de afaceri. Cu un nume ca Citrine, ce altceva aș fi putut fi?

– Omul ăsta e un adevărat creator. Fratele dumitale Julius are imaginaţie – un constructor genial, îmi spuse Casey.

În timp ce vorbea, fața lui turtită și pistruiată îmi oferea acel zâmbet fals care a bântuit ţara noastră cu cincisprezece ani în urmă. Pentru a-l realiza, îţi înalţi buza de sus, dezgolindu-ţi dinţii, și-ţi privești graţios interlocutorul. Alec Szathmar îl executa cel mai bine. Casey era un personaj corpolent, aproape monumental, și găunos, care-ţi evoca un poliţist în haine civile din Chicago – exact același tip. Urechile îi erau uimitor de zbârcite, ca niște verze de Bruxelles. Vorbea cu o politeţe pedantă, de parcă urmase un curs de corespondenţă la Bombay. Îmi plăcea acest lucru. Mi-am dat seama că voia să pun o vorbă bună pentru el la Ulick, și i-am înţeles nevoia. Casey era pensionar, destul de bolnav, și voia să-și pună averea la adăpost de devalorizările inflaţioniste. Pe de altă parte, avea nevoie de activitate. Activitate sau moarte. Banii singuri

nu pot marca timpul. Acum că mă angajasem în investigări spirituale, multe chestiuni mi se prezentau într-o lumină mai limpede. Eram conștient, de pildă, de emoţiile vulcanice pe care le disimula Ulick. Stătea pe o ridicătură de moloz, înfulecând crevete afumate din punga de hârtie și pretindea că studiază cu o privire indiferentă peninsula, ca pe un loc cu perspective de dezvoltare.

– E un loc promiţător, spunea. Are posibilităţi de dezvoltare. Dar o să însemne o teribilă bătaie de cap. Întâi va trebui curăţată din temelii. Pe urmă o să fie problema apei. Va trebui canalizată. Nici măcar nu știu în ce zonă e amplasată.

– Lucrul cel mai bun pe care l-ai putea face aici ar fi un hotel de lux, zise Casey. Apartamente de o parte și de alta, cu vedere la ocean, plaje, un mic port pentru iahturi, terenuri de tenis.

– Pare simplu, răspunse Ulick.

Oh, iscusitul Ulick, dragul meu frate! Îmi dădeam seama că era într-o transă de disimulare. Locul ăsta putea să aducă sute de milioane, și picase pe el exact în clipa când chirurgii își ascuţeau cuţitele ca să-l taie. O inimă înecată în grăsime, înfundată, dureroasă amenința să-l vâre în mormânt tocmai când sufletul lui dăduse peste cea mai strălucită ocazie dintre toate. Poţi fi sigur că de câte ori vei visa visul cel mai frumos, cineva o să-ţi bată cu pumnul în ușă – faimosul băiat de la măcelărie, din Porlock. În cazul de faţă, numele lui era Moartea. Îl înţelegeam pe Ulick și pasiunile lui. De ce nu? O viaţă întreagă am fost suporterul lui Ulick. Așa încât știam ce paradis întrezărea el în maidanul acela de gunoaie – turnuri estompate de ceaţa mării, gazon de import perlat de umezeală, lacuri împrejmuite de gardenii, pe malurile cărora tinere fete își bronzau trupurile frumoase, și o armată de servitori mexicani în cămăși brodate, murmurând „*Si, señor*" – foarte mulţi mexicani treceau clandestin graniţa.

Știam de asemenea și cum vor arăta filele bilanţului lui Ulick. Ca filele din Homer tradus de Chapman, ornamentate,

adevărate împărăţii de aur. Şi dacă ordonanţe ţinând de zonificare se vor interpune, îngreunându-i îndeplinirea acestui vis, era pregătit să pună la bătaie un milion de dolari pentru mită. Citeam acest lucru pe faţa lui. El era păcătosul pozitiv, eu păcătosul negativ. El ar fi putut să fie purtătorul aprinselor culori imperiale. Eu aş fi putut să port una din pijamalele pacienţilor trataţi prin somn de doctorul Denton. Desigur, un lucru măreţ mă chema la trezie, înfruntam o puternică provocare. Acum nu făceam decât să bolborosesc liniştit, dar în cele din urmă va trebui să dau în clocot. Aveam de înfăptuit unele treburi în numele întregii rase umane – purtam răspunderea nu numai a împlinirii propriului meu destin, ci şi a preluării misiunii unor prieteni eşuaţi ca Von Humboldt Fleisher, care n-au fost niciodată în stare să ajungă la o treaptă de superioară trezie. Buricele degetelor mele repetau felul în care voi pianota pe clapele trompetei, trompeta imaginaţiei, în clipa în care mă voi simţi pregătit să-mi lansez chemarea. Glasul acestei trompete va răsuna dincolo de pământ, în marele spaţiu. Şi când acest Mesia, această facultate izbăvitoare, imaginaţia, se va deştepta, în sfârşit vom putea din nou privi, cu ochii larg deschişi, asupra întregului pământ scânteietor.

Motivul pentru care Ulick-ii de pe acest pământ (ca şi Cantabilii de altfel) aveau atâta putere asupra mea era faptul că ştiau foarte limpede ceea ce doreau. Se poate ca dorinţele lor să fi fost mărunte, dar şi le urmăreau pe deplin treji şi conştienţi. Thoreau a văzut la Walden o marmotă, fiindcă ochii lui erau mult mai treji decât ai oricărui fermier. Desigur că marmota se pregătea să dea iama în recolta din greu trudită a vreunei ferme. Thoreau şi-a putut permite să facă mare caz de marmote şi să se înfurie pe fermieri. Dar dacă societatea este un masiv eşec moral, atunci fermierii au motiv să doarmă. Sau să luăm cele ce se întâmplau acum. Ulick era treaz pentru tot ce însemna bani; eu, dorind din toată inima mea să procedez just, eram conştient că adâncul somn tolerant

al adolescenţei mele americane durase o jumătate de veac. Şi chiar şi acum obţinusem ceva de la Ulick – revizitasem condiţiile copilăriei, în care se plămădise inima mea. Vagi urme din parfumul acelor vremi înviorătoare, al acelui dulce răstimp de vis al bunătăţii pluteau încă în jurul lui. Şi chiar acum când chipul lui se înălţa (poate) către cea din urmă lumină a soarelui, eu tot mai voiam ceva de la el.

Ulick îi trata pe cei doi cubanezi cu aceeaşi deferenţă cu care Casey îl trata pe el. Ei erau indispensabilii săi intermediari. Fuseseră colegi de şcoală cu proprietarii. Uneori făceau chiar aluzii c-ar fi fost veri. Mie îmi păreau a fi nişte *playboy* din Caraibe, de tipul uşor de recunoscut: nişte bărbaţi rotofei, cu feţe rotunde, proaspete şi ochi albaştri, nu deosebit de binevoitori. Erau jucători de golf, schiori pe apă, călăreţi, jucători de polo, participanţi la curse automobilistice, piloţi de avion. Cunoşteau Riviera, Alpii, Parisul şi New York-ul tot atât de bine ca şi cluburile de noapte sau tripourile din Indiile de Vest. I-am spus lui Ulick:

– Ăştia-s nişte mari şmecheri. Exilul nu i-a amorţit deloc.

– Ştiu că-s şmecheri, mi-a răspuns. Dar trebuie să găsesc o metodă să-i cointeresez. Nu-i acum momentul să fiu cu mâna strânsă. Dumnezeule, Chuckie, aici e din gros pentru toţi, îmi şopti el.

Înainte ca această conversaţie să fi avut loc, făcusem două opriri. La întoarcerea din peninsulă, Ulick spusese că vrea să se oprească la o fermă de fructe tropicale pe care o cunoştea. Îi promisese lui Hortense să-i aducă nişte fructe exotice. Peştele fusese devorat în întregime. Ne-am aşezat cu Ulick sub un copac, sugând fructele mari cât nişte sâni, de culoarea flăcării. Îşi împroşcase cu zeamă cămaşa sport şi, văzând că oricum trebuia s-o dea la curăţat, îşi şterse şi degetele pe ea. Ochii i se îngustaseră şi se mişcau cu repeziciune, în sus şi-n jos. În acele momente părea să se fi detaşat cu totul de noi. Cubanezii scoaseră din portbagaj sacul de golf al lui Hortense, şi începură să se amuze, aruncând mingi peste câmp.

Erau niște superbi jucători de golf, în ciuda fundurilor masive și a cutelor de grăsime care li se formau sub bărbie când se pregăteau să lovească mingea. Jucau pe rând și, cu o vigoare elastică, loveau mingile elastice – pac! în necunoscut. Era plăcut să-i privești. Dar când ne pregătirăm de plecare, am descoperit că legătura de chei a mașinii fusese încuiată în portbagaj. A trebuit să împrumutăm scule de la proprietarul fermei tropicale și, după o jumătate de oră, cubanezii reușiră să forțeze portbagajul. Desigur că vopseaua Cadillac-ului nou se jupuise. Dar n-avea nicio importanță. „Nu face nimic, nu face nimic!» repeta Ulick. Firește, paguba îl râcâia, dar nu-i dădea mâna să se supere acum pe verii Gonzales. Ulick adăugă:

– Ce mare lucru, puțină feronerie, un strop de vopsea? Se ridică greoi și zise: Să mergem acum să luăm o băutură și să mâncăm ceva.

Ne-am dus cu toții la un restaurant mexican, unde Ulick a dat gata un rând de piept de pui cu sos *molé* – un sos de ciocolată amărui, condimentat. Eu nu mi-am putut termina porția. A luat și farfuria mea. După aceea a comandat plăcintă cu pecan *à la mode* și o ceașcă de cacao mexicană.

Când am ajuns acasă, i-am spus că aș vrea să mă duc la motel să mă odihnesc un pic: eram foarte obosit. Am stat, o bucată de timp, împreună în grădină.

– Reușești măcar să-ți faci o imagine a acestei peninsule? mă întrebă. Cu pământul ăsta, aș realiza cea mai splendidă afacere din viața mea. Și deștepții ăia de cubanezi vor trebui să accepte. Trec cu tăvălugul peste ei. O să schițez eu un plan – cât voi sta în convalescență o să cer să mi se facă o examinare exactă a terenului, și o hartă, și când o să vin cu oferta mea la filfizonii ăia spanioli, o să fiu înarmat cu proiectele arhitecților și cu toate propunerile de finanțare. Vreau să spun *dacă*, știi tu bine. Te tentează să guști niște portocale din grădină?

Morocănos, se întinse spre unul din pomii lui și culese câteva fructe.

– Mi-e rău de cât am mâncat, am răspuns.

Continuă să culeagă și să mănânce, scuipând sâmburii și pieliţele, și privind dincolo de mine. Din când în când, își ștergea mustaţa Acheson. Arogant, neîmblânzit, era stăpânit de gânduri incomunicabile. Erau așternute cu o caligrafie deasă și măruntă pe fiecare centimetru din suprafaţa lui interioară.

– Charlie, n-o să te vedem la Houston înainte de operaţie. Se împotrivește Hortense. Zice că o să mă emoţioneze prea tare, și ea e o femeie care știe ce face. Uite ce vreau să-ţi spun, Charlie. Dacă mor, te căsătorești cu Hortense. E o femeie mai bună decât ai putea tu găsi vreodată. Un om dintr-o bucată. Am încredere în ea sută la sută, și știi ce înseamnă asta. S-ar putea să fie puţin cam aspră, dar mi-a făcut o viaţă minunată. Și n-o să mai ai nicio problemă financiară, de asta poţi fi sigur.

– Ai discutat aceste lucruri cu Hortense?

– Nu. I-am scris totul într-o scrisoare. Cred că bănuiește că aș vrea să se mărite tot cu un Citrine, dacă mor pe masa de operaţie. Se uită fix la mine și urmă: O să facă așa cum îi spun. Și tu la fel.

După-amiaza târzie străjuia ca un perete de aur. O mare cantitate de iubire se lăsase între noi doi și nici Ulick, nici eu nu știam ce să facem cu ea.

– Bun, e-n regulă, la revedere.

Se întoarse cu spatele la mine. M-am urcat în mașina închiriată și am plecat.

Hortense, la telefon, îmi spunea:

– A reușit, Charlie. I-au scos niște vene din picior și i le-au transplantat la inimă. O să fie acum mai sănătos ca oricând.

– Slavă Domnului. Nu mai e niciun pericol?

– Da, sigur, și mâine poţi veni să-l vezi.

Hortense se ferise de prezenţa mea în timpul operaţiei. Am atribuit acest lucru rivalităţii soţie/frate, dar mai târziu mi-am schimbat părerea. Am recunoscut că în afecţiunea mea exista o lipsă de stăpânire sau mai curând o isterie pe care, în locul ei, aș fi evitat-o și eu. Dar în vocea cu care-mi vorbea la

telefon, răzbea o intonaţie pe care n-o mai auzisem niciodată până atunci. Hortense cultiva flori exotice și striga la câini și la oameni – ăsta era felul ei. Dar de astă dată aveam impresia că împărtășeam din ceea ce era rezervat florilor, și atitudinea mea faţă de ea s-a schimbat radical. Humboldt obișnuia să-mi spună – și el se pricepea să judece cu ascuţime caracterele – că sunt departe de a fi blând, ba, dimpotrivă, sunt chiar dur. Transformarea mea (dacă de așa ceva era vorba) i-ar fi plăcut. În vremurile noastre atât de critice, urmărind știința (care e de fapt o știinţă fantastică), oamenii au impresia că nu mai păstrează iluzii unul despre celălalt. Legea parcimoniei face ca micșorarea meritelor celorlalţi să pară mai realistă. De aceea aveam și eu rezervele mele în ceea ce o privea pe Hortense. Acum însă gândeam că e o fată bună. Zăcusem pe patul de la motel, citind câteva dintre hârtiile lui Humboldt, și cărţi de Rudolf Steiner și de discipolii săi, și mă montasem singur într-o stare de spirit specială.

Nu știu ce mă așteptasem să văd când am intrat în camera lui Ulick – poate că pete de sânge, sau pulbere de oase rămasă de pe urma ferăstrăului electric; în fond îi deschiseseră cutia toracică și-i scoseseră afară inima; o opriseră ca pe un motoraș și o așezaseră deoparte, apoi o repuseseră în funcţiune după ce-și terminaseră treaba. Nu-mi puteam scoate acest lucru din minte. Dar acum intrasem într-o cameră plină de flori și scăldată de soare. Deasupra capului lui Ulick era o plăcuţă de alamă gravată cu numele tatii și al mamei. Faţa lui era verde-galbenă, osul nasului se ivea proeminent, iar mustaţa albă se zbârlea dedesubt. Totuși, arăta fericit. Și, am constatat cu plăcere, la fel de aprig. Era slăbit, desigur, dar mintea îi era numai la afaceri. Dacă i-aș fi spus că arăta puţin ca de pe altă lume, s-ar fi uitat la mine cu dispreţ. În fond, iată ferestrele cu geamuri lustruite, iată trandafirii imenși și daliile, iat-o pe doamna Julius Citrine într-un costum-pantalon tricotat, cu picioarele ei durdulii cam scurte, o femeie scundă puternică și atrăgătoare. Viaţa mergea înainte. Care viaţă? Viaţa asta. Și

ce era viaţa asta? Dar nu era acum momentul potrivit pentru metafizică. Ulick părea foarte agitat, foarte fericit. Totuşi, îmi păstram gândurile sub bizara mea pălărie.

– Ei, băiete, mi se adresă Ulick cu voce cam slabă. Te bucuri, nu?

– Da, Ulick.

– Ai văzut, o inimă poate fi reparată ca un pantof. Pingelită. Se pot schimba chiar şi feţele. Ca la Novinson de pe Augusta Street...

Presupun că eu eram omul care-i trezea lui Ulick nostalgiile. Ce nu reuşea să-şi amintească singur îi plăcea să audă de la mine. Căpeteniile triburilor din Africa avuseseră pe vremuri nişte amintitori oficiali; eu eram amintitorul lui Ulick.

– Novinson avea în vitrină suveniruri din tranşee din 1917, am început eu. Avea tuburi de cartuşe din alamă, o cască ciuruită. Deasupra banchetei lui era o caricatură colorată, făcută de fiul lui, Izzie, reprezentând un tip cu faţa împroşcată cu noroi, care sărea în sus, strigând „Ajutor!" Mesajul era: „Nu vă lăsaţi udaţi leoarcă, pantofii se pot repara."

Ulick se adresă către Hortense:

– Tot ce ai de făcut e să-l apeşi pe buton.

Ea zâmbi din fotoliul capitonat, în care stătea picior peste picior. Culoarea costumului tricotat era roşu-fanat sau cărămiziu-proaspăt. Avea o faţă albă, ca faţa pudrată a unei dansatoare Kabuki, căci, în ciuda ochilor albaştri, faţa lui Hortense era japoneză – pometii înalţi şi buzele cărnoase, fardate cu roşu-aprins, creau acest efect.

– Bine, Ulick, acum că a trecut ce-a fost mai din greu, am să plec.

– Ascultă-mă, Chuck, există ceva ce mi-am dorit dintotdeauna, un lucru pe care mi l-ai putea cumpăra din Europa. Un frumos peisaj marin. Întotdeauna mi-au plăcut tablourile ce înfăţişează marea. Dar numai marea. Nu vreau stânci, sau un vapor, sau oameni. Numai largul mării într-o zi superbă. Apă, apă de jur-împrejur. Găseşte-mi aşa ceva, Chuckie, şi

plătesc cinci mii, opt mii de dolari. Telefonează-mi dacă dai peste ce trebuie, și-ți trimit banii telegrafic.

Se subînțelegea că aveam dreptul să reţin un ciubuc – neoficial, desigur. Ar fi fost nefiresc din partea mea să nu-l trag pe sfoară la preţ. Aceasta era forma pe care o lua uneori generozitatea lui. Eram mișcat.

– Am să vizitez galeriile, i-am spus.

– Bun. Și acum în legătură cu cei cincizeci de mii – te-ai gândit la propunerea mea?

– O, aș dori foarte mult să se facă treaba asta. Am mare nevoie de un venit. Am și telegrafiat unui prieten de-al meu – Thaxter. E în drum spre Europa, pe vasul France. I-am comunicat că sunt de acord să plec la Madrid pentru un proiect pe care l-a visat el. Un *Baedeker* cultural... Așa încât acum mă voi duce la Madrid.

– Foarte bine. Ai nevoie de proiecte. Reîntoarce-te la munca ta. Te cunosc eu. Cum nu mai lucrezi, dai de bucluc. Muierea aia din Chicago, cu avocaţii ei, te-a făcut să nu mai poţi lucra. Știe ea ce înseamnă pentru tine oprirea din muncă. Hortense, de acum înainte va trebui să-i purtăm de grijă lui Charlie.

– Cred c-ar trebui, răspunse Hortense.

Cu fiecare clipă ce trecea o admiram și o iubeam mai mult pe Hortense. Ce femeie minunată și sensibilă era, și ce versatilitate emoţională se ascundea sub masca aceea Kabuki. Bruscheţea ei mă amăgise. Dar îndărătul bruscheţei, câtă bunătate, ce trandafir de grădină!

– Dar de ce nu mai faci un efort să ajungi la o înţelegere cu Denise? mă întrebă ea.

– Ea nu dorește să ajungă la un acord, răspunse Ulick. Femeia aia vrea să-i vadă rânza într-un pahar cu apă pe noptiera ei. Când el îi oferă mai mulţi bani, ea își ridică pretenţiile. N-are niciun rost. În Chicago, Charlie nu face decât să scuipe împotriva vântului. Are nevoie de femei, dar se încurcă cu muieri care-i mănâncă sufletul. Așa încât

întoarce-te la lucru, Chuck, și dă drumul la motor. Dacă nu-ți menţii numele viu în faţa publicului, unii or să creadă c-ai murit și nu ți-au observat necrologul. Cât poţi să scoţi din afacerea asta cu ghidul cultural? Cincizeci de mii? Cere o sută. Nu uita impozitele. Ai pierdut și la bursă? Desigur. Ești un expert în viaţa Americii. Așadar, trebuie să simţi și tu ce simte întreaga ţară. Știi ce-aș face în locul tău? Aș cumpăra obligaţiuni la căile ferate. Unele dintre ele se vând acum mult sub valoarea lor. Numai căile ferate pot pune cărbunele în mișcare – or, criza de energie readuce cărbunele pe primul plan. Ar trebui să achiziţionăm și niște terenuri carbonifere. Mai jos de Indiana și Illinois, tot vestul central e o masă solidă de cărbune. Poate fi fărâmat, amestecat cu apă și pompat prin conducte, dar nu-i economic. Chiar și apa o să devină un bun rar, spuse Ulick, prins într-unul din elanurile sale capitaliste.

În materie de cărbune era un poet romantic, un Novalis grăind despre misterele pământului.

– Vezi de strânge niște bani. Trimite-mi-i să ţi-i investesc eu.

– Îţi mulţumesc, Ulick, am spus.

– În regulă. Întinde-o! Rămâi în Europa, de ce dracu' să vii înapoi? Și găsește-mi o marină.

El și Hortense se întoarseră la planurile lor de exploatare a peninsulei cubanezilor. El își folosea geniul la studierea hărţilor și schiţelor, în timp ce Hortense îi făcea legătura telefonică cu diverși bancheri. I-am sărutat pe fratele și cumnata mea și am plecat cu mașina închiriată spre aeroport.

Deși eram foarte bucuros, știam că la Milano lucrurile nu mergeau bine. Renata mă apăsa pe inimă. Nu înţelegeam ce are de gând să facă. Noaptea trecută, vorbisem cu ea la telefon de la motel. Am întrebat-o ce se întâmplă. Mi-a răspuns:

– N-am să mă apuc să-ţi povestesc totul într-o convorbire transoceanică, Charlie, e prea costisitor.

Dar după aceea a plâns două minute întregi. Până și plânsetele intercontinentale ale Renatei erau mai proaspete decât plânsetele oricărei alte femei aflate în imediată vecinătate. După care, cu vocea încă înecată de lacrimi, începu să se ia singură în râs și spuse:

– Ei, astea au fost lacrimi de doi bani jumate. Da, o să vin după tine la Madrid, de asta poţi să fii sigur.

– Sigñor Biferno este tatăl tău?

– S-ar zice că suspansul te ucide. Ce să mai spun eu? Da, cred că Biferno e tatăl meu. *Simt* că este.

– Vorba-i ce simte el? Trebuie să fie un bărbat grozav. Un nepricopsit n-ar fi putut concepe o femeie ca tine, Renata.

– E bătrân și dărâmat. Arată ca unul pe care au uitat să-l scoată din închisoarea de la Alcatraz. Și nici nu mi-a vorbit. Refuză să-mi vorbească.

– De ce?

– Mama nu mi-a comunicat, înainte de plecare, că l-a dat în judecată. I-au venit citaţiile chiar cu o zi înainte de sosirea mea. Un proces de paternitate. I se cere întreţinerea pentru copil și despăgubiri.

– Întreţinerea pentru copil? Ai aproape treizeci de ani! Și Señora nu ţi-a spus că pune la cale așa ceva?

– Când te arăţi neîncrezător, când adopţi tonul „asta-nu-pot-să-cred", știu că ești furios, nu glumă. Îţi pare rău de banii pe care i-ai cheltuit pe călătoria asta.

– Renata, de ce-a trebuit Señora să vină cu citaţii pe capul lui Biferno exact când erai pe punctul de a soluţiona enigma nașterii tale? Enigmă la care ea ar fi trebuit să-ţi ofere răspunsul. Întreprinzi încercarea asta pentru sufletul tău sau pentru identitatea ta – ai petrecut săptămâni întregi de frământare în această criză a identităţii –, pentru ca propria mamă să-ţi facă asemenea figură! Ce te miri că sunt deconcertat? E o chestie groaznică. Ce plan de bătaie a uneltit bătrâna! Toată gama – bombardament, victorie, capitulare necondiţionată.

– Nu poţi suporta să auzi de femei care-i dau pe bărbaţi în judecată. Dar nu știi cât îi datorez eu mamei. Să crești o fată ca mine n-a fost lucru ușor. Cât despre figura pe care mi-a făcut-o, adu-ţi aminte de figurile care ţi s-au făcut ţie. Cantabile ăla, putrezi-i-ar sufletul în iad, sau Szathmar, sau Thaxter. Fii cu ochii-n patru când e vorba de Thaxter. Acceptă luna la Ritz, dar nu semna niciun contract. Thaxter o să-și ia banii și-o să te lase pe tine cu munca.

– Nu, Renata, e un tip ciudat, dar are un fond bun.

– La revedere, iubitule! Mi-ai lipsit nebunește. Ţii minte ce mi-ai spus odată despre leul britanic care stă cu laba pe glob? Mi-ai spus că atunci când ai pus tu laba pe globul meu, a fost mai bine decât dacă ţi s-ar fi dat un imperiu. Deasupra Renatei soarele nu apune niciodată! Te aștept la Madrid.

– Se pare că ai cam feștelit-o la Milano.

Mi-a răspuns sfătuindu-mă, ca și Ulick, să mă apuc iar de lucru.

– Numai că, pentru numele lui Dumnezeu, să nu scrii poliloghia aceea pedantă pe care ai descărcat-o în ultima vreme în capul meu.

Și în clipa aceea, probabil că întregul Atlantic și-a săltat talazurile între noi; sau poate că satelitul care asigura comunicarea fusese împroșcat, în spaţiu, cu stropi sclipitori. Oricum, conversaţia s-a pulverizat și s-a încheiat.

Dar când avionul a decolat, m-am simţit neobișnuit de liber și ușor – rostogolit pe curbatele picioare de acvilă ale unui 747, înălţat în văzduh pe aripi imense, aparatul străpungând nivel după nivel și pătrunzând în atmosfere din ce în ce mai luminoase, în timp ce îmi încleștam servieta între picioare, asemenea unui călăreţ, iar capul mi se odihnea pe pieptul canapelei. Chibzuind, ajunsesem la concluzia că procesul ticălos și grosolan intentat de Señora era în favoarea mea. Ea se discreditase. Bunătatea, răbdarea, judecata mea sănătoasă, superioritatea mea vor fi acum evidente pentru Renata. Tot ce aveam de făcut era doar să-mi ţin gura și mă ţin scai de

ea. Gânduri despre Renata mă asaltau dens și rapid – tot felul de lucruri în legătură cu contribuţia-fetelor-frumoase-la-desfășurarea-destinului-democraţiei-capitaliste, și alte chestiuni mai adânci, dincolo de toate acestea. Daţi-mi voie să văd dacă pot clarifica unele dintre ele. Renata era foarte aproape de a fi conștientă – așa cum sunt mulţi oameni azi – de faptul că „trăiește în cadrul istoriei". Dar Renata, în calitate de frumuseţe nobilă din punct de vedere biologic, se afla într-o categorie falsă – *Maja* lui Goya fumând un trabuc, sau capricioasa amantă a lui Wallace Stevens șoptind „Pfui!" Vreau să spun că dorea să sfideze și să se arate mai presus de categoria în care fusese repartizată de opinia publică. Dar cocheta și cu această categorie. Și dacă avem într-adevăr vreo menire istorică, apoi o avem pe aceea de a rupe cu falsele categorii. Jos măștile! Odată i-am spus:

– O femeie ca tine ar putea fi considerată proastă numai dacă Existenţa și Cunoașterea ar fi două entităţi total separate. Dar cum Existenţa este și o formă a Cunoașterii, propria noastră existenţă este, într-un fel, și desăvârșirea noastră culturală.

– Deci nu sunt o fată proastă. N-aș putea fi, din moment ce sunt atât de frumoasă. Asta-i grozav! Totdeauna ai fost drăguţ cu mine, Charlie.

– Pentru că te iubesc, fetiţo.

Apoi a plâns un pic pentru că, din punct de vedere sexual, nu era chiar atât de zdrobitoare cum s-ar fi crezut. Avea handicapurile ei. Uneori, se acuza singură, plângând: „Adevărul! Mă prefac. Cel mai mult îmi place pe sub masă." I-am spus să nu exagereze. I-am explicat că din momentul în care Ego-ul a devenit independent faţă de soare, a fost nevoit să sufere durerea acestei emancipări (Steiner). Ideologia sexuală modernă nu o va putea niciodată contracara. Dezinhibarea plăcerii naturale nu ne va elibera de tirania universală a egocentrismului. Carnea și sângele nu vor putea deţine niciodată capul de afiș. Și așa mai departe.

Oricum, ne ridicasem la o înălțime de șase mile într-un spațios 747 – o cavernă iluminată, un teatru, o cafenea – în timp ce Atlanticul se zbuciuma dedesubt, în lumina palidă a zilei. După spusele pilotului, vapoarele aveau de furcă cu furtuna. Dar de la această altitudine, coamele talazurilor nu păreau mai înalte pentru ochii noștri decât par încrețiturile cerului gurii pentru limbă. Stewardesa ne servi whisky și alune havaiene. Ne avântam pe liniile longitudinale ale planetei, acest loc interesant pe care mă învățasem să-l consider drept marea școală a sufletelor, sălașul material al spiritului. Mai mult ca oricând credeam că sufletul cu sporadicele lui licăriri de Bine nu se putea aștepta să dobândească ceva într-o singură viață omenească. Teoria lui Platon asupra imortalității nu e o metaforă, așa cum încercau unii gânditori s-o facă să pară. El literalmente a crezut în ea. O singură durată de viață nu poate face decât ca virtutea să dispere. Numai un nebun ar putea încerca să împace Binele cu o mortalitate conferită doar o singură dată. Sau, cum ar spune Renata, fata asta dulce: „Decât o singură dată, mai bine deloc."

Într-un cuvânt, îmi îngăduiam să meditez la ce-mi făcea plăcere și-mi lăsam gândurile să umble brambura. Dar simțeam că avionul și cu mine ne îndreptam spre direcția bună. Madrid era o alegere înțeleaptă. În Spania voi putea începe să mă redresez. Mă voi bucura împreună cu Renata de o lună de liniște. Îmi spuneam – gândindu-mă la nivela dulgherului – că poate respectivele noastre bule de aer vor fi ademenite să revină la centru. Și atunci vor putea fi încercate lucrurile care satisfac cu adevărat, care satisfac în mod firesc toate inimile și spiritele. Dacă oamenii se simt ca niște șarlatani în clipa când vorbesc despre Adevăr și despre Bine, asta se întâmplă din cauză că bula lor de aer a luat-o razna, din cauză că sunt convinși că urmează regulile gândirii științifice, din care nu înțeleg o iotă. Dar nu era treaba mea să mă joc cu focul și nici să dau cu piciorul singurelor idei revoluționare care ne-au rămas. Calculând statistic, nu-mi mai rămăsese decât un deceniu ca

să recuperez o întreagă durată de viaţă greşit trăită. Nu mai aveam timp nici măcar pentru remuşcări şi căinţă. Totodată simţeam că şi Humboldt, acolo, în moarte, avea nevoie de ajutorul meu. Morţii şi viii încă mai alcătuiau o comunitate. Şi planeta asta încă mai constituia baza operaţiunilor. Pe de o parte era viaţa cârpăcită a lui Humboldt, pe de alta viaţa mea cârpăcită, şi mie îmi revenea să fac ceva, să dau un ultim impuls roţii, să transmit cunoaşterea morală de pe pământ, adică de acolo de unde o poţi dobândi, către existenţa viitoare, adică acolo unde ai nevoie de ea. Desigur, îi aveam şi pe ceilalţi morţi ai mei. Nu era vorba numai de Humboldt. Şi mai aveam şi puternica bănuială că m-am smintit. Dar de ce să cadă receptivitatea mea sub o asemenea bănuială? Dimpotrivă etcetera. În cele din urmă, am ajuns la concluzia: om trăi şi om vedea. Zburam prin tării neîntinate de umbră, şi în lumina pură a înălţimilor am văzut că frumoasa băutură arămie din paharul meu conţinea mulţi corpusculi cristalini şi linii calorice de fluid rece generator de căldură. Aşa mă amuzam şi-mi omoram timpul. Am fost reţinuţi un timp la Lisabona şi am sosit la Madrid cu ore întregi de întârziere.

Avionul, cu ghebul lui ca de balenă în faţă, s-a deschis şi pasagerii au început să se reverse afară, violul Charlie Citrine printre ei. Citisem în revista aviaţiei că, în acest an, numărul turiştilor care vizitaseră Spania întrecuse cu zecе milioane cifra populaţiei. Totuşi, care american ar putea crede că sosirea sa în Lumea Veche nu constituie un eveniment special? Sub aceste ceruri, comportamentul tău are mai multă importanţă decât în Chicago. Aşa trebuie să fie. Aici există un spaţiu plin de semnificaţii. Nu mă puteam împiedica să simt acest lucru. Şi Renata, înconjurată la rândul ei de un spaţiu plin de semnificaţii, mă aştepta la Ritz. Între timp compatrioţii mei tovarăşi de zbor, un grup de bătrânei din Wichita Falls, îşi târâiau picioarele obosite prin coridoarele lungi, evocând pacienţii ambulatorii dintr-un spital. Am trecut ca fulgerul pe lângă ei. Am fost primul la ghişeul pentru viza paşapoartelor,

primul la banda rulantă pe care soseau valizele. Numai că... valiza mea a fost ultima dintre toate. Grupul din Wichita Falls plecase și începusem să cred că valiza cu eleganta mea garderobă, cu cravatele Hermes, cu hainele mele fantezi de crai bătrân și așa mai departe, se pierduse, când am văzut-o apărând, solitară, bălăbănindu-se pe lunga, lunga bandă rulantă. Venea spre mine ca o femeie fără corset, care pășește agale pe pietrele pavajului.

În mașina care mă ducea la hotel, m-am simțit din nou mulțumit și m-am gândit ce bine c-am sosit noaptea, când șoselele sunt pustii. N-a mai fost niciun prilej de întârziere – taxiul gonea cu furie și-mi spuneam că o să intru direct în camera Renatei, o să-mi scot hainele, și glonț în pat lângă ea. Nu din poftă erotică, ci de nerăbdare. Simțeam o nevoie fără margini să reconfortez și să fiu reconfortat. Nici nu pot să vă spun în ce măsură eram de acord cu Meister Eckhardt în legătură cu eterna tinerețe a sufletului. De la început până la sfârșit, spune el, sufletul rămâne același, are o vârstă unică. Dar, din păcate, restul din noi nu e la fel de stabil. Așa încât n-are niciun sens să treci cu vederea această discrepanță, să negi descompunerea și să iei viața iar și iar de la început. Aici însă, alături de Renata, voiam să fac o nouă încercare de acest gen, jurându-mi că eu voi fi mai tandru, iar ea mai fidelă și mai umană. Desigur că era lipsit de sens. Dar trebuie avut în vedere că eu, până la patruzeci de ani, am fost un idiot total, iar după patruzeci de ani un idiot parțial. Oarecum idiot voi fi toată viața. Totuși, simțeam că mai există oarecare speranță și goneam cu mașina către Renata. Intram în zonele finale ale mortalității, așteptându-mă ca aici, în Spania, dintre toate locurile din lume, aici, într-un dormitor, să se întâmple – în sfârșit! – tot ceea ce omenește e drept.

În holul de recepție circular al hotelului Ritz, oamenii de serviciu mi-au luat, plini de demnitate, valiza și servieta, și am intrat apoi pe ușa turnantă, căutând-o din ochi pe Renata. Dar desigur că nu avea să mă aștepte în unul dintre fotoliile

acelea maiestuoase. O regină a femeilor nu poate să stea în hol până la trei noaptea, cu personalul de serviciu. Nu, desigur că zace în pat, trează, frumoasă, fragedă, respirând liniștit și așteptându-l pe extraordinarul, pe unicul-și-singurul ei Citrine. Mai existau și alți bărbați potriviți, mai frumoși, mai tineri, mai energici, dar Charlie era unul și credeam că Renata e conștientă de acest lucru.

Din rațiuni de respect de sine, când vorbisem la telefon se împotrivise să împărțim același apartament.

– La New York n-are importanță, dar la Madrid, cu nume diferite în pașapoarte, prea miroase a cocotă. Știu c-o să te coste dublu, dar n-am ce-ți face.

I-am cerut omului de la recepție s-o sune pe doamna Koffritz.

– Nu avem nicio doamnă Koffritz, a fost răspunsul.

– Dar o doamnă Citrine?

Nu exista nicio doamnă Citrine. Teribilă dezamăgire. Am străbătut covorul circular, sub cupolă, și m-am dus la portar. Mi-a înmânat o telegramă sosită din Milano:

„MICĂ AMÂNARE. NOUTĂȚI BUNE BIFERNO.
TELEFON MÂINE. TE ADOR."

Mi s-a arătat camera mea, dar nu eram în dispoziția de a-i admira efectele: stil spaniol bogat, scrinuri sculptate, draperii grele, covoare turcești și *fauteuils*, o baie în marmură și aplice electrice de modă veche, în stilul elegantelor *wagons-lits* de altădată. Patul se afla plasat într-un alcov, ascuns de perdele și acoperit cu mătase moarată. Inima mea nu se comporta prea bine când, dezbrăcat, m-am cățărat în pat și mi-am rezemat capul de pernă. Nu primisem niciun cuvânt de la Thaxter, deși la vremea asta trebuia să fi ajuns la Paris. Era necesar să iau de îndată legătura cu el. Thaxter urma să-l înștiințeze pe Stewart la New York că acceptasem invitația de a sta o lună la Madrid ca musafir al său. Era o chestiune extrem de importantă. Nu mai aveam decât patru mii de dolari și nu

puteam să-mi îngădui două apartamente la Ritz. Dolarul scădea, peseta era ireal de ridicată, şi nu credeam că existau „noutăţi bune Biferno".

Inima mă durea surd. Refuzam să-i ofer cuvintele pe care ar fi vrut să le rostească. Condamnam starea în care mă aflam. Stupid, stupid, stupid! La mii de mile depărtare de ultimul meu pat din Texas, zăceam ţeapăn şi colosal de mâhnit, temperatura corpului meu fiind cel puţin cu trei linii sub normal. Eram deprins să detest autocompătimirea. Făcea parte din educaţia mea americană să fiu energic şi pozitiv, un înfloritor sistem de energie şi un câştigător; şi cum câştigasem până acum două premii Pulitzer şi medalia Zigzag şi o mare cantitate de bani (de care eram jefuit de un tribunal al echităţii), m-am angajat la o realizare finală şi mai înaltă, anume la o indispensabilă revizuire metafizică, la un mod mai corect de a gândi problema morţii. Şi acum îmi amintisem de un citat din Coleridge, reprodus de Von Humboldt Fleisher în hârtiile pe care mi le lăsase, un citat în legătură cu ciudatele idei metafizice. Cum suna? „Ciudatele idei metafizice, în ceasul de adevărată suferinţă, sunt ca nişte jucării la căpătâiul unui copil bolnav de moarte." Am coborât din pat şi am început să scotocesc în servietă ca să găsesc citatul exact. Dar după scurt timp m-am oprit. Mi-am dat seama că a fi speriat de trădarea Renatei era cu totul altceva decât a fi bolnav de moarte. Şi apoi, fir-ar ea să fie, de ce să-mi dea un ceas de suferinţă, de ce să mă oblige să mă aplec dezbrăcat şi să scotocesc printre hârtiile unui mort ca să le citesc la lumina acestei lămpi de *wagon-lit*? Am hotărât că totul se datora faptului că eram extrem de obosit şi că sufeream de rău de avion.

De la Humboldt şi Coleridge am trecut la teoriile lui George Swiebel. Am făcut ceea ce ar fi făcut George în locul meu. Am dat drumul la apă fierbinte şi am stat în cap în timp ce se umplea cada. După aceea am făcut podul, lăsându-mi toată greutatea corpului în călcâie şi pe baza craniului. După care am executat câteva dintre exerciţiile prescrise de

faimosul doctor Jacobsen, specialistul în tehnici de relaxare și somn. Studiasem manualul lui. Se presupune că elimini încordarea din tine deget cu deget și fibră cu fibră. Dar n-a fost o idee inspirată, pentru că mi-a amintit de jocul Renatei cu degetele de la picioare în momentele ei de ingeniozitate erotică. (Nu cunoscusem figura cu degetele de la picioare până când nu mi-a arătat-o ea.) După toate astea, m-am urcat din nou în pat și am început să mă închin la sufletul meu tulburat să-mi părăsească pentru un timp, rogu-te, sărmanul meu trup, ca să mă pot odihni și eu un pic. Am luat telegrama Renatei și mi-am concentrat privirile pe „TE ADOR". Studiind stăruitor cele două cuvinte, am hotărât să cred că era adevărat. De îndată ce am îndeplinit acest act de credință, am adormit. Ore îndelungate am zăcut inconștient în alcovul cu perdele.

După aceea a sunat telefonul. În întunecimea ocrotită de perdele, am bâjbâit după comutator. Nu era de găsit. Am ridicat receptorul și am întrebat-o pe telefonistă:

– Cât e ceasul?

Era unsprezece și douăzeci.

– O doamnă urcă spre camera dumneavoastră, a adăugat ea.

O doamnă! Sosise Renata. Am dat la o parte draperiile de la ferestre și m-am repezit la baie să mă clătesc pe dinți și pe față. M-am înfășurat într-un halat de baie și mi-am periat în grabă părul ca să-mi ascund peticul de chelie. Tocmai mă uscam cu unul dintre prosoapele grele, luxoase, când ciocănelul de la ușă păcăni de mai multe ori, ca un telegraf, numai că mai delicat, mai sugestiv. Am strigat: „Iubito!", am deschis ușa în grabă și m-am trezit față-n față cu bătrâna mamă a Renatei. Purta un costum de voiaj negru, cu multe accesorii de-ale ei, din care nu lipseau pălăria și voalul.

– Señora! am exclamat.

A intrat înăuntru, în echipamentul ei medieval. Oprindu-se în prag, a întins spre spate o mână înmănușată și l-a tras după ea pe Roger, băiețașul Renatei.

– Roger! am strigat. Ce caută Roger la Madrid? Și ce faci dumneata, aici, Señora?

– Bietul copil! A adormit în avion. Au trebuit să-l scoată pe braţe afară.

– Dar ce se aude cu Crăciunul petrecut cu bunicii lui la Milwaukee?

– Bunicul lui a avut un atac. S-ar putea să moară. Taică-său nu-i de găsit. Și nu l-am putut ţine pe Roger cu mine, apartamentul meu e atât de mic!

– Și ce-i cu apartamentul Renatei?

Nu, Señora cu ale ei *affaires de coeur* n-ar fi putut avea grijă de un copil. Îi întâlnisem pe unii dintre prietenii ei. Era mai înţelept să nu expună copilul la așa ceva. În general, evitam să mă gândesc la idilele ei.

– Renata știe?

– Firește că știe că sosim. Am discutat doar la telefon. Te rog, comandă-ne micul dejun, Charles. Roger, iubitule, vrei să mănânci fulgi de ovăz? Pentru mine o ciocolată fierbinte și câteva *croissants* și un pahar de coniac.

Copilul stătea încovoiat peste braţul înaltului fotoliu spaniol.

– Vino, băieţaș, i-am spus, culcă-te pe patul meu!

I-am scos pantofiorii și l-am dus în alcov. Señora mă urmărea în timp ce-l acopeream și trăgeam perdelele.

– Așadar, Renata ţi-a spus să-l aduci aici?

– Desigur. S-ar putea să rămâneţi luni întregi la Madrid. Era unica soluţie.

– Când vine Renata?

– Mâine e Crăciunul, îmi răspunse Señora.

– Grozav! Și asta ce înseamnă? Că va fi aici de Crăciun sau că-și petrece Crăciunul cu tatăl ei la Milano? A ajuns la vreun rezultat? Cum ar putea să ajungă, din moment ce dumneata i-ai intentat proces lui Biferno?

– Charles, am călătorit zece ore în văzduh. Nu mă simt destul de în puteri ca să răspund la întrebări. Te rog, comandă

micul dejun. Aș dori să te și bărbierești. Nu pot suferi să văd la masă în fața mea un bărbat nebărbierit.

Ceea ce m-a făcut să mă uit la fața Señorei. Avea o admirabilă demnitate. Ședea înfășurată în văluri ca Edith Sitwell. Exercita o mare influență asupra fiicei ei, de care simțeam atâta nevoie. În jurul ochilor avea o uscăciune de șarpe. Da, Señora era o cabotină. Totuși, avea o stăpânire de sine, cu un serios conținut de furibundă irationalitate, de-a dreptul inexpugnabilă.

– O să mă rad în timp ce-ți aștepți ceașca de ciocolată, Señora. Mă întreb de ce ai ales un asemenea moment ca să-l dai în judecată pe Sigñor Biferno?

– Nu crezi că asta mă privește pe mine?

– N-o privește și pe Renata?

– Vorbești de parc-ai fi soțul Renatei. Renata a plecat la Milano pentru a-i oferi acestui om prilejul de a-și recunoaște fiica. Dar mai există și o mamă în cazul ăsta. Cine a crescut fata și a scos din ea o femeie atât de extraordinară? Cine a învățat-o să aibă stil și cine i-a predat toate lecțiile importante pe care trebuie să le știe o femeie? Întreaga nedreptate trebuie reparată. Omul are trei fiice urâte ca moartea. Dacă vrea acest copil superb pe care i l-am făcut eu, atunci să plătească. Nu încerca să înveți o femeie cu sânge latin cum să procedeze în treburi din astea, Charles.

Ședeam acum cu ea, în halatul meu de casă din mătase bej nu prea curat. Cordonul era foarte lung, și ciucurii se târâseră ani de zile pe jos. Sosi chelnerul, descoperi tava cu un gest grațios, și ne așezarăm la micul dejun. În timp ce Señora își adulmeca paharul cu coniac, îi observam pielea feței, mustăcioara de pe buza de sus, nasul arcuit cu nările dramatice și luciul ciudat, ca de găină, al pupilelor.

– Să știi că am luat biletele de avion de la agenția ta de voiaj, de la cucoana aia portugheză cu turban din lână colorată, doamna da Cintra. Renata mi-a spus să le trec în cont. Eu n-aveam o para chioară.

Din acest punct de vedere, Señora semăna cu Thaxter: oameni care-ţi spuneau cu mândrie, ba chiar cu încântare, că erau lefteri.

– Şi am luat aici o cameră pentru Roger şi pentru mine, urmă ea. Institutul meu e închis săptămâna asta. O să am şi eu o mică vacanţă.

Când a pomenit de institut, am crezut că-i vorba de vreun ospiciu de nebuni, dar nu, Señora se referea la şcoala de secretare unde preda spaniola comercială. O suspectasem întotdeauna că, de fapt, ar fi unguroaică. Dar, orice-ar fi fost, elevele o apreciau. O şcoală care n-are excentricii şi nebunii ei, nici nu merită să fie urmată. În scurtă vreme însă va trebui să se pensioneze şi ea, şi cine va împinge oare scaunul cu rotile al Señorei? Poate se gândea că unii dintre amorezii ei îşi vor asuma această misiune. Sau poate că bătrâna doamnă, ca şi Humboldt, visa că o să facă avere în urma unui proces. Şi de ce nu? Era posibil să existe şi la Milano un judecător ca Urbanovich al meu.

– Aşa încât vom petrece Crăciunul împreună, conchise Señora.

– Copilul e foarte palid. Nu-i cumva bolnav?

– E numai obosit.

Totuşi, Roger a fost doborât la pat de o gripă. Hotelul a trimis un doctor excelent, un spaniol licenţiat la universitatea Northwestern, care a depănat cu mine amintiri din Chicago şi m-a stors de bani. I-am plătit un onorariu american. I-am dat Señorei bani pentru cadouri de Crăciun şi a cumpărat tot felul de obiecte. În ziua de Crăciun, gândindu-mă la fetiţele mele, m-am simţit cam deprimat. Mă bucuram că-l aveam pe Roger lângă mine şi-i ţineam tovărăşie, citindu-i poveşti, decupând, lipind şi confecţionând lanţuri lungi din ziarele spaniole. În cameră era un umidificator care intensifica mirosul de lipici şi de hârtie. Renata n-a dat niciun telefon.

Mi-am adus aminte că, în anul 1924, sărbătorisem Crăciunul la sanatoriul TBC. Surorile mi-au dat un ciubuc gros

din zahăr, tărcat și mentolat, și un ciorap de Crăciun, roșu, ajurat, plin cu monede de ciocolată învelite în staniol auriu; dar a fost o bucurie tristă, iar eu tânjeam după mama și după tata și chiar după fratele meu grăsun și rău, Julius. Dar iată că supraviețuisem acestor prăbușiri și nostalgii, și acum eram un fugar bătrân, victima Echității, locuind la Madrid, decupând și lipind hârtii, printre suspine. Copilul era palid din cauza febrei, respirația lui mirosea a ciocolată și a lipici, și părea absorbit de un lanț de hârtie care înconjura de două ori camera și trebuise să fie trecut peste candelabru. Încercam să mă arăt drăguț și calm, dar din când în când simțămintele mele săltau peste bord (ah, simțămintele astea blestemate!), ca apa dintre punțile unui debarcader, când barca lată trage la mal și motorul din spate stârnește și învârtește gunoaiele și cojile de portocale. Așa ceva se întâmpla când scăpam frâiele din mână și încercam să-mi imaginez ce face Renata la Milano, camera în care se găsea, bărbatul cu care se iubea. Eram hotărât să nu accept, nu voi îngădui să fiu un exilat chinuit abandonat bolnav naufragiat. Am încercat să mi-l citez pe Shakespeare – ceva în sensul că Cezar și Primejdia erau doi lei fătați în aceeași zi, dar dintre ei Cezar era mai mare și mai cumplit. Asta însemna însă să țintesc prea sus și n-avea rost. Și-apoi secolul XX nu prea se lasă impresionat de suferințe de asemenea natură. A văzut tot ce se poate vedea. Și după ce-a trecut prin holocauste, nu-l poți condamna că nu prea arată interes față de necazuri personale de acest gen. Îmi înșiram singur o listă de probleme reale care se pun în fața omenirii: embargoul petrolului, prăbușirea imperiului britanic, foametea din India și Etiopia, soarta umanității. Dar nici această înșiruire nu mi-a fost de mai mult ajutor decât *Julius Caesar*. Personal, am rămas foarte demoralizat.

Numai când m-am așezat în fotoliul de brocart francez din cămăruța stil secolul al XVIII-lea a frizerului de la Ritz – și m-am dus la el nu pentru c-aș fi avut nevoie să mă tund, ci, cum mi se întâmpla de multe ori, din nevoia de contact

uman – au început să mi se limpezească ideile în legătură cu Renata și Señora. De pildă, cum a fost posibil ca de îndată ce bunicul Koffritz a suferit un atac și a paralizat pe jumătate, Roger să și fie gata de plecare? Cum de i-a scos bătrâna atât de rapid pașaportul? Răspunsul era că pașaportul, când l-am examinat cu atenţie, fusese emis în luna octombrie. Cele două doamne ticluiseră din timp lucrurile. Numai eu nu privisem faptele în perspectivă. Așa încât mi-a dat acum prin minte că trebuia să iau de îndată o inițiativă.

Ar fi o mișcare deșteaptă dacă m-aș însura cu Renata înainte de-a afla că sunt la pământ. Asta n-ar fi doar o simplă ripostă. Nu, în ciuda înșelăciunilor ei, eram nebun după Renata. Iubind-o, mă simţeam dispus să-i trec cu vederea anumite toane. Mă provocase trântindu-mi într-o seară ușa în nas, sau plasând ostentativ diafragma chiar deasupra, în sacul ei deschis, anul trecut, în aprilie, pe aeroportul Heathrow, când urma să ne despărţim doar pentru trei zile. Dar, în fond, era un lucru chiar atât de important? Însemna mai mult decât că nu poţi ști niciodată când o să întâlnești un bărbat interesant? Chestiunea importantă era dacă eu, cu toate cugetările mele, sau poate chiar din pricina lor, voi fi vreodată în stare să înţeleg ce fel de fată era Renata. Spre deosebire de Humboldt, nu eram predispus la accese de gelozie. Îmi aduceam aminte cum arăta el în Connecticut, când mi-l cita pe regele Leontes, în curtea mea, pe malul mării: „Sufăr de *tremor cordis*: inima mea dănţuiește; dar nu de bucurie, o, nu de bucurie!“ Această dănţuire a inimii e gelozia clasică. Eu nu sufeream de gelozie clasică. Renata făcea gafe mari, nimic de zis. Dar poate că așa era ea croită. Ducea o campanie ca să pună mâna pe mine și va fi cu totul alta când ne vom statornici ca soţ și soţie. Fără îndoială, era o persoană primejdioasă, dar pe mine nu m-ar fi putut niciodată atrage o femeie incapabilă să-mi facă rău, o femeie care să nu mă amenințe cu frustrarea. Inima mea era de felul celor care trebuie să învingă melancolia și să se elibereze de numeroase

poveri deprimante. Decorul spaniol era potrivit pentru așa ceva. Renata o juca pe Carmen, Flonzaley – căci probabil că Flonzaley era la mijloc – îl interpreta pe Escamillo, toreadorul, în timp ce eu, de două ori și jumătate mai bătrân decât cerea rolul, fusesem distribuit ca Don José.

Rapid, am schițat în minte viitorul imediat. Probabil că într-o țară catolică nu există cununii civile. Dar, după câte știam, legătura poate fi înnodată la ambasada Statelor Unite, eventual de atașatul militar sau chiar de un notar public. O să cutreier prăvăliile de antichități (îmi plăceau prăvăliile de antichități din Madrid) ca să caut două verighete, și o să trântesc un supeu cu șampanie la Ritz, fără să pun nicio întrebare în legătură cu ceea ce s-a petrecut la Milano. După ce o s-o expediem pe Señora înapoi la Chicago, noi trei ne-am putea muta la Segovia, un oraș pe care-l cunoșteam. După moartea lui Demmie călătorisem mult, așa că mai fusesem la Segovia. Fusesem fermecat de apeductul roman, îmi aduceam aminte că mă dăduseră gata acele arcade înalte de piatră noduroasă – pietre a căror natură este să cadă sau să se fărâme se înălțau acolo grațios în aer. Aceasta fusese o realizare care-și atinsese scopul – un exemplu pentru mine. Ca decor pentru meditații, nimic nu întrece Segovia. Am fi putut locui acolo *en famille*, pe una din vechile străduțe lăturalnice, și în timp ce eu aș fi încercat dacă pot într-adevăr să trec de la conștiența mentală la o mai pură conștiență a spiritului, Renata s-ar fi amuzat colindând orașul în căutare de antichități pe care să le revândă apoi decoratorilor din Chicago. Poate c-ar fi scos și-un ban din asta. Roger ar fi putut merge la o grădiniță, și poate că fetele mele ar fi venit și ele, pentru că Denise, din momentul în care o să câștige procesul și o să pună mâna pe toți banii, va voi să se descotorosească de fetițe cât mai rapid. Aveam doar atâția bani cât să ne stabilim la Segovia și să-i încropesc Renatei un mic început de negoț. Poate că aș reuși să scriu și eseul despre cultura spaniolă contemporană, cel sugerat de Thaxter, dacă s-ar putea realiza așa ceva fără prea

multe falsificări. Și cum o să reacționeze Renata la înșelătoria mea? O s-o ia drept o reușită comedie, lucrul pe care-l aprecia cel mai mult pe lume. Și când, după cununie, o să-i spun că am ajuns la ultimele câteva mii de dolari, o să râdă homeric, un râs mai vast decât viața, și o să spună: „Ei, știu c-a fost o figură!" Mi-o evocam pe Renata râzând în hohote pentru că, în realitate, treceam printr-o criză a maladiei mele de o viață: jindul, inima mortificată, dorul sfâșietor al celui părăsit, dureroasa ardoare sau infinitizare a unei dorințe neidentificate. Această condiție părea să se fi întins peste viața mea din pruncie până la granițele senectuții. Mi-am spus: „Ce naiba, hai să terminăm cu asta odată pentru totdeauna!" Și, cum nu doream ca personalul băgăcios de la „Ritz" să aibă prilej de bârfă, m-am dus la poșta centrală din Madrid, cu coridoarele ei sonore și turlele ciudate (gotic birocratic spaniol), și am expediat o telegramă la Milano:

„IDEE GROZAVĂ, IUBITĂ RENATA.
NE CĂSĂTORIM MÂINE. AL TĂU SINCER, IUBITOR
ȘI CREDINCIOS CHARLIE."

După aceea, am zăcut treaz toată noaptea din cauză că folosisem cuvântul „credincios". S-ar fi putut ca asta să rateze totul, pentru că implica o acuzație și aluzia sau umbra unei iertări. Dar efectiv nu avusesem nicio intenție de acest fel. Eu mă găseam între și între. Vreau să spun, dacă aș fi fost cu adevărat ipocrit, mi-aș fi băgat pumnul în gură și n-aș fi scos o vorbă. Pe de altă parte, dacă aș fi fost cu desăvârșire inocent, cu inima curată, n-ar fi trebuit să mă frământ toată noaptea în legătură cu ceea ce făcuse Renata la Milano sau cu posibilitatea de a interpreta greșit telegrama mea. Am pierdut însă noaptea zadarnic. Felul cum formulasem mesajul n-a avut nicio importanță. Renata nu mi-a răspuns deloc.

Așa încât, în acea seară, în romanticul restaurant al hotelului Ritz, unde fiecare îmbucătură costa o avere, i-am spus Señorei:

– Nici n-ai să ghicești la cine m-am gândit azi. Fără să-i aștept răspunsul, am rostit numele: Flonzaley! ca un asalt prin surpriză asupra poziției ei de apărare.

Dar Señora era croită dintr-un material foarte dur. Părea nici să nu fi luat în seamă cuvintele mele. Am repetat numele:

– Flonzaley! Flonzaley! Flonzaley!

– Și ce țipi așa, ce s-a întâmplat, Charles?

– Poate că dumneata ești mai în măsură să-mi spui ce s-a întâmplat. Unde-i domnul Flonzaley?

– De ce m-ar interesa pe mine adresele lui? Vrei, te rog, să-l chemi pe *camarero* să ne mai toarne vin?

Nu numai pentru că ea era doamna și eu bărbatul, îmi cerea Señora să discut cu chelnerii. Vorbea fluent spaniola, într-adevăr, dar accentul ei era pur maghiar. Acum nu mai aveam nicio îndoială. Învățasem și eu câte ceva de la Señora. De pildă, avusesem oare convingerea că oamenii care se apropie de capătul drumului se grăbesc să fie cât mai împăcați cu sufletele lor? Ei bine, eu trecusem printr-o adevărată agonie de pregătiri lăuntrice înainte de a pronunța numele lui Flonzaley, iar ea mi-a răspuns cerându-mi vin. Și totuși, Señora trebuie să fi fost aceea care meșterise planul de a-l aduce pe Roger la Madrid. Misiunea ei era să mă lege de mâini și de picioare, ca nu cumva să mă reped la Milano, să-i stric Renatei socotelile. Pentru că, mai mult ca sigur, Flonzaley se afla acolo, cu ea. Era nebun îndrăgostit de Renata, și nu-l condamnam. Un bărbat care întâlnește mai mulți oameni pe masa mortuară decât în societate nu poate fi condamnat că-și pierde capul în asemenea hal. Un corp ca al Renatei nu putea fi văzut des „pe viu". Cât despre Renata, se plângea de elementul morbid al adoratorului ei, dar cum puteam fi sigur că acesta nu era tocmai unul din punctele lui de atracție?Nu puteam fi sigur de nimic. Ședeam acolo, încercând să mă îmbăt cu o sticlă de vin acru, dar nu izbuteam să repurtez vreo victorie asupra amarei mele lucidități. Nu, nu înțelegeam.

Activitatea înaltei conștienţe nu implică neapărat o mai bună înţelegere. Speranţa unei asemenea înţelegeri îmi fusese stârnită de manualul meu *Cunoașterea lumilor înalte și cum o putem dobândi*. Acesta dădea unele instrucţiuni concrete. Unul dintre exerciţiile pe care le sugera era acela de a încerca să-ţi însușești dorinţa arzătoare a unei alte persoane, într-un anumit prilej dat. Pentru a reuși acest lucru, trebuie să te eliberezi de orice părere personală, de orice aprecieri care s-ar putea interfera; nu trebuie să fii nici pentru, nici împotriva acestei dorinţe. În felul acesta poţi ajunge treptat să simţi ceea ce simte celălalt suflet. Am făcut această experienţă cu propriul meu copil, Mary. La ultima ei aniversare, și-a dorit nebunește o bicicletă cu schimbător de viteze. Nu eram convins că-i potrivită pentru vârsta ei. Când ne-am dus împreună la magazin, nu eram deloc sigur că o să i-o cumpăr. Dar care era structura dorinţei ei și ce simţea? Acest lucru voiam să-l cunosc și încercam să doresc în felul în care dorea și ea. Era vorba de copilul meu pe care-l iubeam, și ar fi fost un lucru elementar să descopăr la ce râvnea cu atâta intensitate un suflet în stadiile lui primare. Dar n-am reușit. Am încercat până m-au trecut năduşelile și m-am simţit umilit și rușinat de eșecul meu. Dacă nu-mi puteam însuși dorinţa acestui copil, cum aș reuși vreodată să cunosc dorinţele vreunei alte fiinţe umane? Am încercat experienţa cu un mare număr de oameni. Și după aceea, înfrânt, m-am întrebat ce se întâmpla cu mine? Și ce cunoșteam cu adevărat despre ceilalţi? Singurele dorinţe pe care le înţelegeam erau ale mele și cele ale unor personaje inexistente, ca Macbeth sau Prospero. Pe acestea le cunoșteam, pentru că intuiţia și limbajul geniului mi le făcuseră clare. I-am cumpărat lui Mary bicicleta și pe urmă am strigat la ea: „Pentru numele lui Dumnezeu, nu lua curbele în viteză, o să vii peste cap!“ Dar aceasta nu era decât explozia de disperare pentru eșecul meu de a înţelege inima copilului. Și totuși eram pregătit să știu. Fusesem acordat ca să înţeleg în culorile cele mai vii, cu simţămintele cele mai

adânci și în lumina cea mai pură. Eram o brută, încărcată cu capacități minunate pe care nu le puteam utiliza. Dar nu-i nevoie să mai discut încă o dată toate acestea, și să gândil de zece ori fiecare notă a mandolinei, așa cum mă acuzase scumpa mea prietenă. Ceea ce ar fi trebuit să fac, o dată pentru totdeauna, ar fi fost să mă debarasez de fatala autosuficiență a conștienței și să-mi investesc resturile de vigoare în sufletul imaginativ. Așa cum ar fi făcut Humboldt.

Nu știu cu cine luau cina ceilalți domni de la Ritz, pentru mine scena umană era prea încărcată și prea plină de complicații în acest moment, dar tot ce pot spune este că-mi părea bine că scopurile bătrânei codoașe din fața mea erau pur convenționale. Dacă ar fi urmărit sufletul meu, sau ce mai rămăsese din el, m-aș fi năruit. Tot ce dorea ea, însă, era să-și negocieze fata în acest moment prielnic. Și pentru mine se isprăvise? Se terminase tot? Timp de câțiva ani mă desfătasem cu Renata – cocteilurile cu șampanie, masa împodobită cu orhidee, și acea caldă frumusețe patronând o cină veselă, în sol major, iar eu mâncând, și bând, și râzând până când mă apuca tusea sub giugiulelile ei, comedia măreției amoroase a eroilor și a regilor! Adio, adio acestor minunate senzații Eu, cel puțin, trăisem un lucru adevărat. Și dacă trăirile ei au fost mai puțin autentice, cel puțin fusese o camaradă bună și înțelegătoare. În patul ei de percal. În paradisul ei de perne. Și toate acestea se terminaseră.

Și ce altceva puteai fi la Ritz, decât un client bine servit? Erai asistat de servitori, și șefi, și *maîtres*, și oameni de serviciu, și chelneri, iar micii *botónes* îmbrăcați ca niște picolo americani îți umpleau paharele cu apă cristalină de la gheață, și măturau firimiturile de pe fața de masă cu o lamă lată de argint. Ăștia îmi plăceau cel mai mult. Și în împrejurările de față nu puteam face nimic împotriva dorinței mele de a izbucni în plâns. Era ceasul meu de amară tristețe. Căci nu mai aveam bani și bătrâna o știa foarte bine. Señora, această hoașcă în pănușe, îmi cunoștea situația financiară. Flonzaley,

cu hoiturile lui, n-o să-și piardă niciodată averea. Însuși cursul naturii îi era favorabil. Cancerele și anevrismele și infarctele și hemoragiile stăteau îndărătul averii lui și-i garantau fericirea. Tot acest convoi de morți, asemenea glorioasei curți din Ierusalim, îi ridica osanale: „Slavă ţie, pe veci, Solomon Flonzaley!" Și așa Flonzaley o dobândea pe Renata, în timp ce eu îmi îngăduiam o clipă de amarnică autocompătimire și mă vedeam foarte bătrân, stând năuc în toaleta vreunei case de raport. Poate că, asemenea bătrânului doctor Lutz, o să îmbrac amândoi ciorapii pe același picior și o să mă scap pe mine în cadă. Asta, după cum spunea Naomi, înseamnă sfârșitul. Se nimerise bine că Julius descoperise în sertarul lui actul de proprietate asupra locurilor de veci. S-ar putea să am nevoie de ele mai curând decât mă așteptam. Mâine, cu inima grea, aveam să mă duc la Prado ca să contemplez acel Velasquez sau poate că Murillo care semăna cu Renata – cel menţionat de ministrul de Finanţe în Downing Street. Și acum zăceam în acest decor de servicii de argint și reflexe de coniac și superbe luciri ale vaselor electrice.

– I-am telegrafiat ieri Renatei cerându-i să se mărite cu mine, am zis.

– Da? Ce drăguţ! Asta ar fi trebuit să se întâmple de mult, răspunse Señora cea necruţătoare. Cu o femeie mândră nu te porţi cum te-ai purtat tu cu ea. Dar aș fi fericită să am un ginere atât de distins, iar Roger te iubește de parc-ai fi tăticul lui.

– Dar n-am primit niciun răspuns de la Renata.

– Poșta funcţionează foarte prost. N-ai auzit că Italia se duce de râpă? I-ai și telefonat?

– Am încercat, Señora. Ezit s-o chem la miezul nopţii. Și la orice altă oră din zi nu-i de găsit.

– Poate c-a plecat undeva să-și petreacă sărbătorile cu tatăl ei. Posibil ca Biferno să mai aibă încă vila în Dolomiţi.

– Señora de ce nu-ţi folosești influenţa în favoarea mea? am întrebat.

Dar această capitulare a fost o greșeală. Cel mai nerecomandabil lucru pe care-l poți face este să apelezi la anumite forțe particulare. Inimile împietrite devin cu atât mai dure cu cât încerci să faci apel la mila lor.

– Știi că am venit în Spania ca să lucrez la un nou tip de *Baedeker*, am continuat. Din Madrid, Renata și cu mine, dacă ne căsătorim, vom pleca împreună la Viena, la Roma și la Paris. Am de gând să-mi cumpăr un nou Mercedes-Benz. Vom angaja o guvernantă pentru băiat. E o afacere foarte bănoasă.

Am continuat, menționând diverse nume, împăunându-mă cu relațiile mele de prin diferite capitale europene și flecărind de zor. Señora părea din ce în ce mai puțin impresionată. Nu știu de ce, dar lui Szathmar îi plăcea să-mi trădeze secretele. Mai târziu i-am spus:

– Señora, de ce nu ne-am duce la cabaretul Flamenco – cum-naiba-i-zice – ăla care-și face reclamă peste tot? Mie-mi plac vocile sonore și dansatorii care ciocănesc din tocuri. Putem găsi pe cineva să stea cu Roger.

– Foarte bine, încuviință ea.

Așa încât ne-am petrecut seara printre gitani, și mi-am dat ifose, și m-am comportat ca un om la care nu contează banul. În pauzele dintre muzica la chitară și bătăile din palme care o acompaniau, discutam cu baba nebună despre verighete și cadouri de nuntă.

– Señora, când ai colindat prin Madrid, ai văzut ceva care i-ar plăcea Renatei? am întrebat-o.

– Da, cele mai elegante articole de piele și antilopă. Haine și mănuși și poșete și pantofi. Am descoperit o stradă unde se vând haine de piele splendide, și am discutat cu președintele Societății Internaționale de Mantouri Los Amigos de la Capa, care mi-a arătat cele mai fantastice modele de velur verde-închis, cu sau fără glugă.

– Mâine-dimineață, primul lucru pe care-l fac e să-i cumpăr Renatei unul.

Dacă Señora m-ar fi descurajat prin cel mai mic semn, aș fi înțeles cum stau lucrurile. Dar n-a făcut decât să-mi arunce o privire uscată. O ocheadă traversă masa. Părea chiar să urce din pleoapa de jos, ca o membrană nictitantă. Am avut senzația unei păduri și a unui luminiș din care, la apropierea mea, tocmai a țâșnit un șarpe, pe o după-masă uscată și aurie de toamnă, înmiresmată de aroma mormanelor de frunze moarte. Menționez acest lucru pentru ceea ce ar putea să însemne el. Adică, probabil, nimic. Dar de câte ori avusesem un minut liber, hoinărisem prin Prado, cel aflat la doi pași de hotel, și privisem la tablouri stranii, în special la viziunile burlești ale lui Goya și la picturile lui Hieronymus Bosch. Așadar mintea mea era pregătită pentru apariția unor imagini și chiar a unor halucinații.

– Te felicit că, în sfârșit, ți-a venit mintea la cap, zise bătrâna.

Nu mi-a spus niciun moment că am făcut-o prea târziu. Mi-a adăugat doar:

– Am crescut-o pe Renata în așa fel încât să fie o soție perfectă pentru un bărbat serios.

În calitate de fraier înnăscut, am tras concluzia că eu eram acel bărbat serios și că cele două femei nu ajunseseră încă la o hotărâre irevocabilă. Am sărbătorit posibilitatea bând o mare cantitate de coniac Lepanto. Drept rezultat, am dormit adânc și m-am trezit odihnit. Dimineața am deschis larg ferestrele înalte și m-am uitat cu plăcere la circulația care se derula în lumina soarelui, la piața impunătoare cu clădirea albă a hotelului Palace în fund. Ni s-au adus niște cornuri delicioase cu cafea și unt sculptat în diverse forme, și gem Hero. De zece ani încoace învățasem să trăiesc cu stil, îmbrăcat de croitori buni, purtând cămăși de comandă, ciorapi de cașmir și cravate de mătase, care îmi satisfăceau nevoile estetice. Acum, toată această stupidă splendoare apunea, dar, având în spate experiența marii crize, știam foarte bine să duc o viață austeră. Cea mai mare parte a vieții mele o petrecusem în austeritate. Nu

m-ar fi supărat să locuiesc într-o pensiune cu camere mobilate, ci perspectiva de a deveni alt om, un bătrân incapabil să mai inspire femeilor frumoase interesul de a contracta o căsătorie, ori visuri de a deveni stăpâne la castel, ca doamna Charlie Chaplin, și de-a avea zece copii de la un soț tomnatic-spre-iernatic, dar de înaltă statură socială. Aș putea oare îndura să trăiesc fără să am asemenea efect asupra femeilor? Dar poate că, repet, *poate* că Renata mă iubea îndeajuns încât să accepte și condițiile austerității. Cu un venit de cincisprezece mii de dolari, cel promis de Julius dacă ar fi fost să investesc cincizeci de mii în afacerile lui, s-ar putea aranja o viață foarte plăcută la Segovia. Aș putea chiar să o suport și pe Señora pentru tot restul vieții ei. Care speram să nu fie prea lungă. Fără să-i doresc răul, înțelegeți, ar fi fost tare plăcut să o pierdem cât mai curând.

Am încercat să-i telefonez lui Thaxter la Paris – adresa lui acolo era hotelul Pont-Royal. Am dat și un aviz pentru Carl Stewart la New York. Voiam să discut personal cu editorul lui Thaxter despre *Baedekerul* cultural. Și de asemenea voiam să mă asigur că îmi va achita nota la Ritz. Thaxter nu figura printre pasagerii de la Pont-Royal. Poate că trăsese la prietena mamei lui, prințesa de Bourbon-Sixte. Nu m-am alarmat. După ce-am discutat cu centrala amănuntele avizului meu telefonic la New York, mi-am oferit zece minute de liniște, în fața ferestrei deschise. Îmi plăcea prospețimea soarelui de iarnă. Am încercat să simt soarele nu ca pe o aprigă aglomerare termonucleară de gaze și dezintegrări, ci ca pe o făptură, o entitate înzestrată cu viață și semnificație proprie, dacă înțelegeți ce vreau să spun.

Grație penicilinei, Roger s-a simțit destul de întărit încât să se ducă cu bunică-sa la Retiro, așa încât în această dimineață scăpasem de grija lui. Am executat treizeci de flotări și am stat în cap; după aceea m-am bărbierit, m-am îmbrăcat și am ieșit în oraș. Am părăsit marile bulevarde și m-am îndreptat spre străzile dosnice ale orașului vechi. Scopul meu era să

cumpăr un mantou frumos pentru Renata, dar mi-am adus aminte de cererea lui Julius cu privire la un tablou marin și, cum aveam timp berechet, am dat o raită prin prăvăliile de antichităţi și galeriile de artă, ca să arunc o privire. Dar în toate picturile îmbăiate în albastru și verde, spumă și soare, calm și furtună, era mereu prezentă câte o stâncă, o corabie, un coș de vapor; or, Julius nu voia așa ceva. Nimeni nu a ţinut să picteze elementul pur, inumana apă, largul oceanului, adâncurile amorfe, marea învesmântând pământul. Mă gândeam la Shelley, printre Colinele Eugane:

În larga, adânca mare de dureri cernite,
E neapărat să fie insule-nverzite...

Dar Julius nu înţelegea de ce e neapărat să fie ceva în vreo mare. Ca un revers al lui Noe, și-a trimis frăţiorul inocent, elegant îmbrăcat, profund amărât, suferind din pricina Renatei, să-i descopere apă și numai apă. Băieţi de prăvălie, fete, toţi în halate negre, coborau în pivniţe și se întorceau cu tablouri vechi, pentru că eram un american în libertate, cu cecuri de voiaj în buzunar. Între spanioli nu mă simţeam străin. Semănau cu părinţii mei, cu mătușile și verișoarele mele imigrante. Eram despărţiţi abia din 1492, când evreii fuseseră izgoniţi din Spania. Dacă nu aveai o viziune prea zgârcită asupra timpului, nici nu însemna foarte mult.

Mă întrebam cât de american era, în fond, fratele meu Ulick. De la început adoptase concepţia că America e acea ţară fericită și plină de succes din punct de vedere material, unde nu-i nevoie să-ţi pui spiritul la contribuţie, așa încât dăduse cu piciorul culturii strămoșilor rafinaţi, idealurilor și aspiraţiilor lor. Într-un fel, faimosul Santayana era de acord cu Ulick. Aristocraţii culturii n-au putut să-și atingă idealurile și au fost foarte nefericiţi. America aristocraţiei culturale a fost handicapată de micimea sufletească, de sărăcia temperamentală, de puţinătatea talentului. Noua Americă, cea din tinereţea lui Ulick, nu cerea altceva decât confort, și

viteză, și voie bună, sănătate și vioiciune, meciuri de fotbal, campanii politice, excursii în aer liber, înmormântări vesele. Dar această nouă Americă dădea acum la iveală o nouă înclinație, noi ciudățenii. Perioada plăcutei exuberanțe a muncii grele și a artelor și tehnicilor practice, în serviciul strict al vieții materiale, se apropia și ea de sfârșit. De ce dorea Julius să celebreze noile vene grefate pe inima lui de o miraculoasă tehnologie medicală, cumpărând o pictură marină? Pentru că până și el nu mai era sută la sută „afaceri". Începuseră să-l împungă și pe el impulsuri metafizice. Poate că se săturase de sufletul american practic, mereu în alertă. Timp de șase decenii cunoscuse tot soiul de afaceri veroase, detectase tot soiul de capcane, și obosise să mai fie stăpânul și tiranul absolut și scârbit al propriului său eu. Ce putea să semnifice un peisaj marin lipsit de orice îngrădire? Nu însemna oare libertatea elementelor, descătușarea de cotidian și de oroarea tensiunii? O, Dumnezeule, libertate!

Știam că dacă m-aș duce la Prado și m-aș interesa, aș putea găsi un pictor care să-mi execute o marină. Dacă mi-ar cere două mii de dolari, aș fi putut obține cinci de la Julius. Dar am respins ideea de a-mi exploata un frate de care eram legat prin corzi dintr-o mătase atât de nepământeană. Am cercetat peisajele marine dintr-un anumit sector al Madridului, și după aceea m-am dus la magazinul de mantouri.

Acolo am tratat cu președintele societății internaționale Los Amigos de la Capa. Era un tip oacheș, mărunt, aplecat într-o rână ca un acordeon prost pliat, cu probleme de dantură și o respirație rău-mirositoare. Pe fața lui tuciurie erau pete albe de psoriazis. Cum americanii nu tolerează asemenea imperfecțiuni la propria lor persoană, am simțit că mă găseam în Lumea Veche. Prăvălia însăși avea o dușumea de lemn spartă. Mantourile atârnau din tavan, pretutindeni. Femei înarmate cu prăjini lungi luau jos frumoasele haine căptușite cu catifea sau cu brocart, și le îmbrăcau pentru mine. Costumul de carabinier al lui Thaxter părea anemic

prin comparaţie. Am cumpărat un mantou negru căptuşit cu roşu (negru şi roşu – culorile care-i veneau cel mai bine Renatei), şi am mai spânzurat două sute de dolari în cecuri American Express. A urmat un schimb de numeroase mulţumiri şi politeţuri. Am dat mâna cu toată lumea şi m-am întors cu pachetul la Ritz, nerăbdător să i-l arăt Señorei.

Dar Señora nu era acolo. În camera mea l-am găsit pe Roger aşezat pe canapea, odihnindu-şi picioarele pe valiza lui, împachetată. Îl supraveghea o cameristă.

– Unde-i bunica? l-am întrebat.

Camerista mi-a spus că Señora fusese chemată urgent, cu două ore înainte. Am telefonat la recepţie, unde mi s-a comunicat că doamna de la camera 482, care fusese invitata mea, plecase, iar nota de plată va fi trecută în contul meu. L-am chemat apoi pe portar. O, da, mi-a spus el, doamna plecase cu o limuzină la aeroport. Nu, destinaţia doamnei nu era cunoscută. Nu li se ceruse să-i reţină bilete.

– Charlie, mi-ai adus ciocolată? întrebă Roger.

– Da, băieţaş, ţi-am adus.

Avea nevoie de multe dulciuri şi i-am dat tot pachetul de ciocolată. În sfârşit găseam pe cineva a cărui dorinţă o înţelegeam. O dorea pe mama lui. Amândoi doream aceeaşi persoană. „Bietul băieţaş", mi-am spus privindu-l cum desface foiţa de pe ciocolată şi îşi umple gura. Ţineam cu adevărat la copilul ăsta. Se afla în acel frumos stadiu febril al unei copilării palide, când vibrăm din toate corzile – când nu suntem decât o inimă doritoare înflăcărată neajutorată. Îmi amintesc perfect această condiţie.

Camerista, descoperind că o rupeam în spaniolă, mă întrebă dacă Rogelio era nepoţelul meu. „Nu!" am răspuns. Nu destul că mă procopsiseră cu el, mai trebuia să-i fiu şi bunic? Renata îşi petrecea luna de miere cu Flonzaley. Cum Señora nu fusese niciodată măritată, ţinea nebuneşte să-i asigure fiicei ei o faţadă de respectabilitate. Şi Renata, în ciuda dezvoltării ei pe linie erotică, era un copil ascultător. Poate

că Señora, când urzea planuri pentru fiica ei, se simţea întinerind. Şi felul în care mă trombonise pe mine trebuie s-o fi întinerit cu decenii. Cât despre mine, acum vedeam legătura dintre tinereţe eternă şi tâmpenie. Dacă nu eram prea bătrân ca să tânjesc după Renata, eram destul de tânăr ca să trec prin suferinţe de adolescent.

Aşa încât i-am spus fetei că între mine şi Rogelio nu exista niciun fel de rudenie, deşi eram destul de bătrân ca să-i fiu *abuelo*[1], şi i-am dat o sută de pesetas ca să mai stea o oră cu el. Cu toate că eram ruinat, aveam încă destui bani pentru nevoile mele de rafinament. Îmi puteam îngădui să sufăr ca un gentleman. În momentul ăsta nu puteam face faţă copilului. Doream nebuneşte să mă duc la Retiro, unde aş fi putut da glas durerii, unde aş fi putut să mă bat cu pumnii în piept, să izbesc din picioare, să blestem şi să plâng. Tocmai când dădeam să ies din cameră, telefonul începu să sune. M-am repezit la receptor sperând să aud glasul Renatei. Era însă New York-ul.

– Domnul Citrine? Aici e Stewart din New York. Nu ne-am cunoscut personal. Desigur că eu vă cunosc pe dumneavoastră.

– Da, voiam să vă întreb dacă dumneavoastră publicaţi o carte a lui Pierre Thaxter despre o serie de dictatori?

– Sperăm să o publicăm.

– Şi unde e acum Thaxter, la Paris?

– Nu, în ultimul moment şi-a schimbat planurile şi a plecat în America de Sud. După câte ştiu, acum se află la Buenos Aires, ca să-i ia un interviu văduvei lui Peron. Foarte interesant. Ţara-i pur şi simplu sfâşiată.

– Ştiţi, probabil, că eu mă aflu la Madrid ca să explorez posibilitatea alcătuirii unui ghid cultural al Europei?

– Da? mă întrebă Stewart.

---

[1] Bunic (span.).

– Nu v-a spus Thaxter? Credeam că avem binecuvântarea dumneavoastră.

– Nu știu nimic despre așa ceva.

– Sunteţi sigur? Nu vă amintiţi de nimic?

– Despre ce-i vorba, domnule Citrine?

– Ca să scurtăm povestea, o singură întrebare: mă aflu la Madrid pe contul dumneavoastră?

– Nu, din câte știu eu.

– *Ay, que lio!*[1]

– Poftim?

În alcovul umbrit de perdele, m-am simţit deodată străbătut de un fior rece; m-am trântit pe pat, cu telefon cu tot. I-am răspuns:

– E o expresie spaniolă, ceva ca *malentendu*, sau harababură, sau șut în fund. Scuzaţi-mi vorbirea pitorească. Sunt în mare tensiune.

– Poate că veţi avea amabilitatea să-mi explicaţi totul într-o scrisoare, insistă domnul Stewart. Lucraţi la o carte? Am fi interesaţi, să știţi.

– Nu lucrez la nimic.

– Dar dacă aţi începe…

– O să vă explic într-o scrisoare…

Eu plăteam această convorbire.

Teribil de răscolit, i-am cerut operatoarei să încerce din nou la Renata. „Îi trântesc vreo două de la obraz, târfei aleia!" m-am gândit. Dar când am căpătat legătura, mi s-a spus de la Milano că Renata plecase fără să-și lase adresa. Când am ajuns la Retiro, cu intenţia ca, în sfârșit, să-mi pot exprima durerea, nu mai aveam ce să exprim. Am făcut o plimbare meditativă. Am ajuns la aceeași concluzie la care ajunsesem în biroul judecătorului Urbanovich. La ce mi-ar folosi dacă i-aș spune Renatei tot ce gândesc? Monologurile vajnice și minunate, de o logică perfectă, de o matură judecată, profunde

[1] Ah, ce încurcătură! (span.).

în îndreptăţită lor mânie, celeste în poezia lor, merg admirabil la Shakespeare, dar mie n-or să-mi slujească la nimic. Dorinţa de emitere încă se făcea simţită, dar receptare era total inexistentă în faţa pătimaşului meu monolog. Renata nu voia să asculte, avea altceva de făcut. Mă rog, cel puţin mi-l încredinţase pe Rogelio şi, când va socoti ea de cuviinţă, o să trimită după el. Îmi făcuse probabil un serviciu trăgându-mi un picior. Ea, cel puţin, aşa o să vadă lucrurile. Ar fi trebuit de mult să mă însor cu Renata. Nu eram un om de onoare, şovăielile mele o jigniseră, şi nu meritam mai mult decât să port de grijă copilului ei. În plus, cred că cele două doamne îşi făcuseră socoteala că Rogelio o să mă ţintuiască locului şi o să mă împiedice să le urmăresc. Dar n-aveam cea mai mică intenţie de urmărire. De altfel, nici eu nu mi-aş fi putut îngădui aşa ceva. Nota de la Ritz era uriaşă. Señora dăduse multe telefoane la Chicago, pentru a menţine contactul cu un anumit tânăr, depanator de televizoare, care era actuala ei *affaire de coeur*. Mai mult, Crăciunul la Madrid, incluzând boala lui Roger şi cadourile lui, mesele rafinate şi mantoul Renatei, îmi reduseseră capitalul la aproape o treime. De mulţi ani încoace, de la succesul lui *Von Trenck*, sau cam de pe timpul morţii lui Demmie Vonghel, mi-am îngăduit să cheltuiesc cu largheţe, şi am trăit conform acestui barem, dar acum trebuia să revin la vechiul standard al camerelor mobilate. Dacă aş fi rămas la Ritz, ar fi trebuit să angajez o guvernantă. Ceea ce, oricum, ar fi fost imposibil. Eram falit. Cea mai acceptabilă alternativă era aceea de a mă muta la o *pensión*.

Trebuia să explic însă prezenţa copilului. Dacă mă dădeam drept unchiul lui, lucrul ar fi creat suspiciuni. Dacă spuneam că-i sunt bunic, ar fi trebuit să mă comport ca un bunic. Cel mai bine era să fiu văduv. Rogelio îmi spunea Charlie, dar lucrul acesta e normal la copiii americani. Şi apoi, într-un anume fel, copilul era orfan, iar eu, fără nicio exagerare, eram îndoliat. Am cumpărat nişte batiste cu chenar negru, câteva cravate fine de mătase neagră şi un costumaş negru pentru

Rogelio. Am istorisit la ambasada americană o poveste foarte plauzibilă despre un pașaport pierdut. Din fericire, tânărul care se ocupa acolo de asemenea probleme citise cărțile mele despre Woodrow Wilson și Harry Hopkins. Fiind licențiat în istorie la universitatea Cornell, ascultase odată o comunicare a mea la o întrunire a Asociației Istoricilor din America. I-am povestit că soția mea murise de leucemie și că pașaportul îmi fusese furat într-un autobuz, aici, la Madrid. Tânărul m-a asigurat că Madridul a fost întotdeauna notoriu pentru hoții săi de buzunare.

– Se fură și din buzunarele preoților, ascunse sub sutane. Sunt foarte dibaci ăștia de aici. Mulți spanioli se laudă că Madridul este un centru internațional al hoților de buzunare. Dar în altă ordine de idei – poate că ați binevoi să țineți o prelegere la Agenția de Informații a Statelor Unite?

– Sunt prea doborât, am răspuns. Și am venit aici pentru documentare. Lucrez la o carte despre războiul hispano-american.

– Și în familia noastră au fost niște cazuri de leucemie. Morțile astea lente te lasă complet sleit.

La pensiunea La Roca i-am povestit proprietăresei că mama lui Roger fusese călcată de un camion la Barcelona, în timp ce cobora de pe trotuar.

– Ah, ce îngrozitor!

– Da, am răspuns.

Mă preparasem cu grijă, consultând dicționarul spaniol.

– Biata mea soție – roțile i-au zdrobit pieptul, i-au desfigurat fața, i-au străpuns plămânii. A murit în chinuri.

Leucemia, simțeam eu, era prea blândă pentru Renata.

La *pensión* erau numeroase persoane sociabile. Unele vorbeau engleza, altele franceza, așa încât comunicarea era posibilă. Locuiau acolo un căpitan cu soția sa, și câteva doamne de la ambasada Danemarcei. Una dintre acestea, cea mai remarcabilă, era o blondă șchioapă, de vreo cincizeci de ani. Uneori, o față ascuțită și niște dinți ieșiți în afară pot

produce un ansamblu plăcut, și înfățișarea doamnei era destul de agreabilă, deși pielea întinsă a tâmplelor îi devenise cam mătăsoasă (venele), și spatele îi era chiar ușor cocoșat. Dar avea o personalitate impozantă, de tipul celor care domină o sală de mese sau un salon, nu atât prin ceea ce spun, ci prin faptul că deţin secretul felului cum se proclamă întâietatea. Cât despre personalul de serviciu, cameristele care făceau și pe chelneriţele erau de o extremă amabilitate, în nordul protestant, negrul nu are prea mare însemnătate. Dar în Spania, doliul înseamnă încă mult. Costumaşul negru al lui Rogelio producea chiar un și mai mare efect decât batistele mele cu chenar și banda de doliu de la braţ. La masa de prânz, când îl hrăneam, toată asistenţa era impresionată. Pentru mine nu era un lucru neobișnuit să-i tai copilului carnea în farfurie. La Chicago făcusem acest lucru în mod regulat. Dar nu știu cum, în mica sufragerie fără ferestre de la *pensión*, gestul sărea în ochi – această neașteptată demonstraţie a înclinaţiilor materne proprie bărbaţilor americani le mergea oamenilor la inimă. Atenţiile mele faţă de Roger trebuie să fi stârnit o insuportabilă tristeţe. Femeile începură să mă ajute. Mi-am trecut în lista cheltuielilor imediate și *las empleadas del hogar*[1]. Câteva zile mai târziu, Roger o rupea în spaniolă. Dimineţile se ducea la o grădiniţă. După-masă, târziu, una dintre cameriste îl plimba în parc. Eram liber să hoinăresc prin Madrid sau să zac pe pat și să meditez. Viaţa mea era mult mai liniștită. Dar liniștea deplină ar fi fost ceva la care nu mă puteam aștepta în împrejurările date.

Desigur că nu acesta era modul de viaţă prefigurat de mine pe bancheta de pluș a avionului 747, când zburam deasupra Atlanticului zbuciumat. Pe atunci îmi spuneam că mica bulă de aer din nivela dulgherului putea fi ademenită să revină spre centru. Acum însă nici nu mai eram sigur dacă am vreo bulă de aer. Și-apoi, mai era și influenţa Europei. Pentru

[1] Slujnicele casei (span.).

americanii cultivaţi, Europa nu era de mare ajutor în acele zile. Nu te ducea la nimic. Doar dacă erai un soi de înapoiat (sau o muiere vulgară, o Renata – ca să punem punctul pe i) puteai veni în Europa cu serioase speranţe culturale. De felul celor propagate de revistele ilustrate pentru doamne. Totuşi, mă simt obligat să mărturisesc că de astă dată şi eu venisem însufleţit de idealuri pioase, sau de rămăşiţele unor asemenea idealuri. Pe vremuri, oamenii de aici înfăptuiseră măreţe realizări spirituale. Existau încă aici relicve ale pietăţii şi ale artei. Pe Strada 26 sau în California sau la Playboy Club din Chicago, n-aveai să-i găseşti pe Sfântul Ignaţiu, pe Sfânta Tereza, pe Juan de la Cruz, pe El Greco sau Escurialul. Dar nici în Segovia nu puteai găsi mica familie Citrine, cu tăticul care încearcă să realizeze separarea conştiinţei de fundamentul ei biologic, în timp ce senzuala, aţâţătoarea mămică se ocupă cu negoţul de antichităţi. Nu, Renata îmi dăduse papucii şi o făcuse într-un fel din care demnitatea mea ieşise tare mototolită. Doliul pe care-l purtam îmi ajuta oarecum să-mi revin. Veşmintele negre îmi înlesneau relaţii plicticoase şi curtenitoare cu spaniolii. Un văduv îndurerat şi un copil străin, orfan şi palid, îi mişcau pe vânzătorii din prăvălii, în special pe femei. La *pensión*, secretara de la ambasada Danemarcei se interesa în mod special de noi. Avea o faţă foarte palidă, dar originea palorii ei era total deosebită de cea a palorii lui Roger. Avea o înfăţişare uscată, de ofticoasă, şi faţa îi era atât de albă încât rujul de buze ţipa pe gura ei. După ce lua masa, îşi ruja violent buzele. Şi totuşi era bine intenţionată. M-a scos la plimbare într-o duminică după-masă, când nu mă găseam într-o dispoziţie prea favorabilă. Şi-a pus o pălărie *cloche*, ca un fel de găleată, şi ne plimbam foarte încet pentru că avea un şold betegit. În timp ce înaintam pe aleile ticsite de gloata duminicală, mi-a ţinut un logos despre suferinţă.

– Soţia dumitale era frumoasă?

– Da, foarte frumoasă.

– Vouă, americanilor, vă place să vă lăsaţi pradă durerii. De câtă vreme a murit?

– De șase săptămâni.

– Săptămâna trecută ai spus că de trei.

– Poţi să-ţi dai seama singură cum am pierdut noţiunea timpului.

– Mă rog, acum însă trebuie să te pui din nou pe picioare. Sunt momente în viaţă când e necesar să te smulgi – să te smulgi din durere. Cum sună zicala aceea – bate fierul cât e cald. Am niște coniac bun la mine în cameră. Vino să bem împreună un pahar, după ce adoarme băiatul. Dormi cu el într-un pat dublu, nu?

– Mi s-a promis că ni se vor da două paturi separate.

– E agitat? Copiii zvârle din picioare în somn.

– Doarme liniștit. Eu oricum nu pot dormi. Zac în pat și citesc.

– Ai putea să-ţi petreci nopţile într-un mod mai plăcut. Ce rost are să jelești? Ea s-a dus.

Într-adevăr, se dusese. Faptul fusese în întregime confirmat. Îmi scrisese din Sicilia. Abia ieri, sâmbătă, când trecusem pe la Ritz să întreb de poștă, mi se dăduse scrisoarea Renatei. Iată pricina proastei mele dispoziţii din această duminică; zăcusem toată noaptea treaz, analizând cuvintele Renatei. Dacă nu puteam fi foarte atent cu domnișoara Rebecca Volsted, această femeie fioros de albă și șchioapă, era din cauză că sufeream. Aproape că-mi doream ca Roger să nu fi fost un copil atât de cuminte. Nici măcar nu zvârlea din picioare în somn. Nu-mi dădea nicio bătaie de cap. Era un băieţaș tare scump.

Renata și Flonzaley se căsătoriseră la Milano și își petreceau luna de miere în Sicilia. Presupun că plecaseră la Taormina. Renata nu-mi specifica localitatea. Îmi scria:

„Ești cea mai potrivită persoană cu care l-aș putea lăsa pe Roger. Ai dovedit de multe ori că-l iubești pentru el însuși și

n-ai căutat niciodată ca prin copil să ajungi la mine. Mama e prea ocupată ca să aibă grijă de el.

Știu că acum nu crezi, dar o să-ți depășești amărăciunea și o să rămânem buni prieteni. Probabil că ești îndurerat și fioros și mă faci târfă meschină și interesată – ăsta-i felul în care vorbești când ești pornit. Dar în inima ta ești un om drept, Charlie. Îmi datorezi ceva, și o știi și tu. Ți s-a oferit șansa să procedezi corect. Ai ratat-o! Ah, cum ai mai ratat-o! Nu te-am putut determina să procedezi corect."

Renata începea să se văicărească. Ratasem totul.

„Rolul pe care mi l-ai atribuit era acela de cocotă. Eram excelentul tău clovn sexual. Mă puneai să gătesc dejunul cu joben pe cap și cu fundul gol."

(Nici chiar așa, nici chiar așa, mi-am spus. Asta era ideea ei.)

„Ți-am fost o bună camaradă și te-am lăsat să-ți faci voia. Și eu am dus-o bine, nu zic nu. Nu ți-am refuzat nimic. Tu însă mi-ai refuzat multe. Nu voiai niciun moment să ții seama că sunt mama unui copil. M-ai expus la Londra ca pe spectaculoasa ta damă din Chicago, acest oraș al infantilismului. Ministrul de Finanțe m-a pipăit. Asta a făcut, porcul! Am lăsat să treacă de la mine, din respect pentru apusa grandoare a Marii Britanii. Dar dac-aș fi fost soția ta, n-ar fi avut asemenea îndrăzneală. Tu m-ai pus în situația de târfă. Nu cred că cineva trebuie să fie profesor de anatomie pentru a stabili legătura dintre fund și inimă. Dacă ai fi ținut seama de faptul că și eu am o inimă în piept, întocmai ca și Înălțimea Voastră, distinsul Chevalier Citrine, lucrurile ar fi arătat altfel.

Ah, Charlie, n-am să uit niciodată cum ai introdus prin contrabandă, pentru mine, țigări de foi cubaneze, din Montreal. Le-ai înfășurat în banderole de la țigări *Cyrus the Great*. Ai fost un tip drăguț și amuzant. Și te-am crezut când mi-ai spus că un picior bizar are nevoie de un pantof bizar, și

că noi suntem ca pantoful și piciorul, sau ca piciorul și pantoful. Ah, dacă te-ai fi gândit la lucrul cel mai evident: «Iată o copilă care a crescut prin holuri de hotel și a cărei mamă nu a fost niciodată măritată», atunci te-ai fi căsătorit cu mine în fiecare primărie și biserică din America, și mi-ai fi oferit, în sfârșit, puțină ocrotire. Rudolf Steiner, ăla cu care m-ai înnebunit, zice pe undeva, cred, că dacă ai fi fost bărbat acum, te vei reincarna data viitoare ca femeie și că trupul eteric (nu că înțeleg eu prea bine ce va să zică trupul eteric; e partea vitală care face un trup să trăiască, nu-i așa?) e întotdeauna de sex opus. Dar dacă ai să fii femeie în viața viitoare, atunci mai ai multe de învățat. Oricum, ceva am să-ți spun și eu. Orice femeie, dacă e onestă, va recunoaște că ceea ce adoră ea e un bărbat alcătuit din mai mulți bărbați, un amant sau un soț combinat, îi place cutare lucru la X și cutare lucru la Y și altceva la Z. Ei bine, Charlie, tu ești fermecător, delicios, mișcător, un bărbat cu care e o plăcere să fii împreună. Ai fi putut să fii pentru mine X și, în parte, Y, dar în domeniul Z ești un zero absolut.

În clipa asta îmi lipsești teribil și, mai mult, Flonzaley o știe. Dar unul din avantajele profesiunii lui este că l-a făcut să fie un om foarte simplu. Mi-ai spus odată că punctul de vedere al lui Flonzaley trebuie să fie plutonian – ce-o mai fi însemnând și asta. Eu aș spune că are un negoț detestabil și un caracter delectabil. Nu-mi pretinde să nu te mai iubesc. Nu uita că eu n-am fugit cu un străin. Ci m-am întors la el. Când ne-am despărțit la Idlewild, nu știam că o să ajung aici. Dar mi-am pierdut răbdarea cu tine. Există prea multe zigzaguri în temperamentul tău. Și amândoi avem nevoie de aranjamente mai serioase."

Dar stai o clipă! Îmi spunea ea una și alta, dar nu cumva mă părăsise pentru că sărăcisem? Cu Flonzaley nu se va pune niciodată această problemă. Renata știuse probabil că sosise momentul să mă gândesc la o viață mai austeră. Și

nu renunţasem la bani din principiu. Mi-i lua Urbanovich, ceea ce era cam tot acelaşi lucru. Începeam să văd adevărata faţă a goanei americane după dolari. Luase proporţiile unei forţe cosmice. Şi stătea între noi şi forţele reale. Dar de cum m-am gândit la acest lucru, am şi înţeles una dintre raţiunile Renatei de a renunţa la mine – mă părăsise tocmai pentru că gândeam asemenea gânduri. În felul ei, asta se străduia să-mi comunice.

„Acum vei putea să-ţi scrii marele tău eseu despre plictiseală şi poate că rasa umană îţi va fi recunoscătoare. Omenirea suferă, şi tu încerci să o ajuţi. E un lucru minunat să-ţi spargi creierii cu aceste probleme profunde, dar eu personal nu ţin să fiu de faţă când o faci. Recunosc că eşti inteligent. Asta da. Dar ar trebui să fii şi *tu* la fel de îngăduitor cu cioclii, pe cât sunt *eu* cu intelectualii. Când e vorba de bărbaţi, judecăţile mele sunt strict feminin-umane, fără deosebire de rasă, credinţă sau condiţii de sclavie interioară, după cum a spus Lincoln. Felicitări, inteligenţa ta e uimitoare. Totuşi, sunt de acord cu fosta ta drăguţă, Naomi Lutz. Nu vreau să intru în toată chestia asta spiritualo-intelectualo-universală. Ca femeie frumoasă şi încă tânără ce sunt, prefer să iau lucrurile aşa cum le-au luat miliarde de oameni de-a lungul istoriei. Munceşti, câştigi o pâine, pierzi un picior, te săruţi cu câţiva, faci un copil, şi trăieşti până la optzeci de ani aducându-i pe toţi la disperare, sau te laşi spânzurat ori înecat. Dar nu-ţi petreci ani întregi încercând să găseşti o soluţie a condiţiei umane. Pentru mine, *asta* înseamnă plictiseală."

Da, când îmi spunea astea, vedeam gânditori de geniu aruncând ghemuri de crezuri şi de finalităţi încâlcite în capetele mulţimii. Îi vedeam molestând rasa umană cu fanteziile lor, cu programele, cu perspectivele omenirii. Nu că rasa umană ar fi fost fără cusur. Dar avea incredibile capacităţi de a munci, de a simţi, de a crede, capacităţi pe care cei ce

erau convinși că știu mai bine și care înnebuneau omenirea cu proiectele lor cereau să fie plasate ba ici, ba colo.

„Nu m-ai întrebat niciodată, continua Renata, dar am și eu părerile mele. Cred că trăiesc în natură. Cred că atunci când mori, ești mort de-a binelea și cu asta basta. Și iată de ce există Flonzaley. Morţii sunt morţi, și meseria lui sunt cadavrele, iar eu sunt acum soţia lui. Flonzaley îndeplinește un serviciu util pentru societate. Ca și instalatorul, ca și omul care desfundă canalele, ca și gunoierul, zice el. Pe când tu faci bine oamenilor și ei îţi întorc apoi spatele și-ţi poartă pică. Într-un fel, situaţia ta seamănă cu a mea. Flonzaley își acceptă stigmatul profesional, dar pentru asta impune o taxă specială, pe care o adaugă la total. Crede-mă, unele dintre ideile tale sunt mai lugubre decât afacerile lui. El nu amestecă borcanele; fiecare lucru la timpul său. Culorile dintr-un tablou nu se preling în cel de alături."

Aici era nedreaptă. Persoana asta strălucitoare, Renata, minunată pentru mine deoarece era necurată în sens biblic, îmi îmbogăţise viaţa prin deliciile devierilor și încălcărilor de legi. Dacă Flonzaley, datorită poluării prin moarte, apărea în ochii ei la fel de minunat, atunci de ce nu mi-o spunea deschis? Înţelegeam că în domeniul Z – și Renata nu-mi spusese niciodată ce anume era acesta – Flonzaley reușise să fie tot ceea ce nu eram eu. Și lucrul mă rănea adânc, făcea să-mi sângereze inima. Cum se spunea mai de mult, mă lovise la părţile moi. Ar fi putut să mă cruţe de justificările lui Flonzaley de a-i stoarce pe îndoliaţi. Îi cunoșteam eu pe afaceriștii cugetători din Chicago, și-i auzisem pe mulţi chicagoani filosofând. Știam tot ce debita așa-zisul spirit *à la* Bernard Shaw la dineurile de la Lake Shore Drive. Voiau să facă din Flonzaley un paria, un lepros, un vindajor, dar Flonzaley avea să le ia banii în împărăţia întunericului, și acolo era un prinţ – dar de lucruri de astea mă puteam dispensa.

Și totuși, Renata era minunată. Desigur că ţinea să-mi spună lucruri mari și să-mi arate cât de bine procedase. Pierdusem o femeie extraordinară. Și sufeream. Ea se împăuna și făcea mare paradă, iar pe mine mă lăsa să-mi frământ creierii, în durere, întrebându-mă de ce, și cum, și ce-i de făcut. Și încercând să ghicesc ce anume era Z.

„Spuneai mereu că felul în care s-a desfășurat viaţa ta e atât de deosebit, încât nu eşti în stare să judeci dorinţele altor oameni. E foarte adevărat că nu reușești să cunoști oamenii pe dinăuntru și nu înţelegi ce doresc – așa cum n-ai înţeles că eu doream stabilitate – și niciodată n-ai să-i înţelegi. Ai dezvăluit acest lucru când mi-ai povestit cum ai încercat să-ţi însușești emoţiile micuţei Mary în legătură cu bicicleta cu schimbător de viteze, și n-ai reușit. Ei bine, ţi-l împrumut pe Roger. Ai bine grijă de el până o să ţi-l cer îndărăt, și studiază-i dorinţele. De el ai acum nevoie, nu de mine. Flonzaley și cu mine plecăm în Africa de Nord. Sicilia n-a fost atât de caldă pe cât mi-aș fi dorit-o. Dă-mi voie să-ţi sugerez ca, atâta timp cât mergi la rădăcina sentimentelor, să te mai gândești și la prietenii tăi Szathmar, Swiebel și Thaxter. Pasiunea ta pentru Von Humboldt Fleisher a grăbit deteriorarea legăturii dintre noi."

Nu mă anunţa când avea de gând să-mi ceară băiatul înapoi.

„Și dacă eşti convins că ai o misiune atât de specială pe pământ, atunci de ce te mai cramponezi de ideea fericirii alături de o femeie sau a unei tihnite vieţi de familie? Asta-i sau naivitate prostească, sau ultimul cuvânt în materie de ţicneală. Eşti un tip foarte avansat, și te unești cu o femeie foarte avansată în felul ei, ca până la urmă să-ţi spui că ceea ce ai urmărit cu adevărat nu era decât o simplă relaţie amoroasă. Ei bine, ai dat dovadă de o căldură și un farmec care m-au făcut să cred că m-ai dorit și ai avut nevoie de mine.

Rămân mereu prietena ta afectuoasă."

Se terminase fila de hârtie și încheiase scrisoarea.

Când i-am citit rândurile, nu m-am putut împiedica să nu plâng. În noaptea când Renata mă dăduse afară, George Swiebel îmi declarase cât de mult mă respectă pentru faptul că la vârsta mea sunt încă în stare să trec prin chinurile dragostei. Și-a scos pălăria în fața mea. Dar aceasta era atitudinea tinereții vitaliste pe care Ortega, unul din autorii citiți de mine la Madrid, o discredita în *Tema modernă*. Eram de acord cu el. În orice caz, în cămăruța dosnică a acestei *pensión* de mâna a treia, eram exact genul de bătrân idiot care se comportă ca un adolescent. Arătam mai chel și mai zbârcit ca oricând și din sprâncene începuseră să-mi iasă peri albi lungi, lungi și țepoși. Eram un prostănac abandonat, care se smiorcăia dizgrațios pentru că o târfă frumoasă îl jucase pe degete. Uitam că aș putea să fiu și un Individ Universal Istoric (de un anumit fel), că poate se aștepta de la mine să risipesc nonsensul intelectual al unui secol sau că ar trebui poate să fac ceva ca să ajut spiritul uman să izbucnească afară din coșciugul său mental. Renata nu se prea sinchisea de toate aceste aspirații, nu-i așa, dacă te gândești că fugise cu Flonzaley, care se ocupa cu stârvuri ca o expresie a concepției sale de viață. Și chiar în timp ce plângem, mă uitam la ceas și mă gândeam că Roger avea să se întoarcă din plimbare peste cincisprezece minute. Urma să jucăm domino. Brusc, viața ți se dă peste cap. Ești din nou în clasa întâi. Te apropii de șaizeci de ani și trebuie s-o iei de la început ca să vezi dacă poți înțelege dorințele altuia. Femeia pe care o iubești face progrese serioase în viață, plimbându-se independentă la Marrackech, sau pe undeva pe acolo. Nu are nevoie de o cale a plăcerilor. Oriunde calcă ea, plăcerile izbucnesc din pământ.

Avea dreptate, firește. Încurcându-mă cu Renata, știusem că voi da de necaz. De ce? Poate că scopul unui asemenea necaz era să mă împingă și mai adânc pe făgașul gândurilor ciudate, dar necesare. Unul dintre aceste gânduri ciudate îmi încolți acum în minte. Anume că frumusețea unei femei ca

Renata era oarecum improprie. Anacronică. Perfecţiunea ei fizică ţinea de clasicismul grec sau de Renaşterea târzie. Şi de ce acest tip de frumuseţe era impropriu din punct de vedere istoric? Pentru că ţinea de o perioadă când spiritul uman abia începuse să se desprindă de natură. Până în acel moment, omului nu-i dăduse prin minte să se gândească la sine însuşi ca la o entitate separată. Nu făcuse distincţia între existenţa lui şi existenţa naturală, ci se considera parte a acesteia. Dar de îndată ce i s-a deşteptat intelectul, s-a disociat de natură. Ca individ, a privit şi a perceput frumuseţea lumii exterioare, incluzând şi frumuseţea umană. Acesta este un moment sacru în istorie – epoca de aur. Multe secole mai târziu, Renaşterea a încercat să recupereze cel dintâi sens al frumuseţii. Dar chiar şi atunci a fost prea târziu. Intelectul şi spiritul avansaseră. Un alt fel de frumuseţe, mai interiorizată, începuse să prindă viaţă. Această frumuseţe interiorizată, manifestată în arta romantică şi în poezie, era rodul unei uniuni libere între spiritul uman şi spiritul naturii. Aşa încât Renata era într-adevăr o fantomă stranie. Pasiunea mea pentru ea era pasiunea unui anticar. Se părea că ea însăşi era conştientă de acest lucru. Dac-ar fi numai după felul cum se fandosea şi se maimuţărea. Frumuseţile antice sau botticelliene nu fumează ţigări de foi. Nu se ridică în picioare în cadă, făcând tot felul de gesturi vulgare. Nu se opresc într-o galerie de artă spunând: „Ăsta pictează cu curul!" Nu, nu vorbesc în felul ăsta. Dar ce păcat! Cum îmi mai lipsea! Ce dulceaţă de femeie mai era şarlatana asta! Reprezenta un vestigiu din alte vremuri. N-aş fi putut spune că *eu* deţineam noua varietate de frumos interiorizat. Eram un bătrân nătâng. Dar auzisem de acest frumos, aflasem cu anticipaţie de el. Şi ce-mi propuneam să fac în legătură cu acest frumos? Încă nu ştiam. Pentru moment îl aşteptam pe Roger. Era nerăbdător să joace domino. Iar eu eram nerăbdător să recunosc pe chipul copilului, când stătea cu pietrele punctate în faţa mea, ceva din mama lui.

Rebecca Volsted, bolnăvicioasa doamnă daneză, m-a luat și m-a scos la plimbare în Retiro. Mergeam foarte încet, și ea șchiopăta pe lângă mine. Pălăria *cloche* îi era trasă mult pe frunte. Fața ei, cu licăririle-i triste, era palidă ca fulgerul. Îmi lua un interogatoriu foarte atent. Mă întreba de ce îmi petrec atât de mult timp în cameră. Se simțea respinsă de mine. Nu din punct de vedere social. În societate mă arătam foarte prietenos. Dar se simțea respinsă... mă rog, esențial. Părea să-mi dea a înțelege că dacă m-aș zvârcoli cu ea în așternut, ar putea, cu sau fără șoldul betegit, să mă tămăduiască de durerile mele. Dimpotrivă, pe mine experiența mă învățase că, dacă aș fi urmat sugestia ei, n-aș fi făcut decât să-mi adaug încă o servitute (și poate chiar nebunească).

– Ce faci toată ziua în camera dumitale?

– Trebuie să-mi pun la punct corespondența rămasă în urmă.

– Presupun că înștiințezi oamenii de moartea soției dumitale. Apropo, cum a murit?

– A murit de tetanos.

– Știi, domnule Citrine, mi-am dat osteneala să te caut într-un *Who's Who* din Statele Unite.

– Ce-ți veni să faci asta?

– Nu știu. O idee de-a mea. Unul din motive a fost că, deși ai pașaport american, nu te comporți ca un american adevărat. Am simțit că trebuie să fie ceva cu dumneata.

– Și ai descoperit că m-am născut la Appleton, în Wisconsin. Exact ca și Harry Houdini, marele iluzionist evreu, cel care își desfăcea toate lanțurile – mă întreb oare de ce el și cu mine ne-am ales Appletonul ca loc de naștere.

– Există vreo posibilitate de alegere? mă întrebă Rebecca.

Cu pălăria ei *cloche*, palidă ca flacăra și șchiopătând alături de mine în parcul spaniol, pleda pentru raționalitate. În timp ce vorbeam, mi-am încetinit și mai mult pașii. I-am răspuns:

– Desigur, știința e de partea dumitale. Totuși se întâmplă lucruri stranii, știi. Ființe care nu se găsesc pe pământ

de mai mult de zece ani încep deodată să compună fugi sau să demonstreze subtile teoreme matematice. S-ar putea, domnișoară Volsted, să aducem cu noi, la naștere, o sumă de forţe. Cronicile spun că, înainte de a-l fi născut pe Napoleon, mamei lui îi plăcea să viziteze câmpurile de luptă. Dar n-ar fi oare posibil ca micul zurbagiu, cu ani și ani înainte să se fi născut, să-și fi căutat o mamă iubitoare de măceluri? La fel cu familiile Bach și Mozart și Bernoulli. E posibil ca asemenea grupuri familiale să fi atras suflete de muzicieni sau de matematicieni. Așa cum am explicat într-un articol pe care l-am scris despre Houdini, Rabbi Weiss, tatăl magicianului, era un evreu habotnic din Ungaria. Dar a trebuit să plece din ţara lui pentru că s-a duelat cu sabia, ceea ce arată că bătrânul era trăsnit. Și apoi cum se face că Houdini și cu mine, amândoi din Appleton, Wisconsin, ne-am luptat atât de mult cu problema morţii?

– Houdini s-a preocupat de moarte?

– Da, acest Houdini a sfidat orice formă de îngrădire și întemniţare, inclusiv mormântul. Se descătușa din orice. L-au îngropat și a evadat din mormânt. L-au încuiat în lăzi și a scăpat. L-au îmbrăcat într-o cămașă de forţă, cu cătușe la mâini și l-au atârnat cu capul în jos, legat cu o singură mână de portdrapelul de pe imobilul Flatiron din New York. Sarah Bernhardt a venit să vadă acest spectacol, și din limuzina ei, pe Fifth Avenue, l-a privit pe Houdini în timp ce se elibera și se căţăra într-o poziţie mai sigură. Un prieten de-al meu poet a scris o poezie despre acest spectacol, pe care a intitulat-o *Arlechinul Harry*. Sarah Bernhardt era pe vremea aceea foarte bătrână și cu piciorul amputat. L-a chemat pe Houdini în mașina ei, s-a agăţat de gâtul lui și a început să-l implore printre sughiţuri de plâns să-i redea piciorul. Doar putea să facă orice! În Rusia ţaristă, Ohrana l-a dezbrăcat în pielea goală și l-a zăvorât în vagonul blindat destinat deportaţilor în Siberia. S-a eliberat și de acolo. A evadat din cele mai fortificate închisori din lume. Și de câte ori se întorcea acasă

dintr-un turneu triumfal, se ducea direct la cimitir. Se culca pe mormântul mamei lui, cu pântecele în iarbă, și-i povestea în șoaptă călătoriile lui, pe unde fusese și ce făcuse. Mai târziu a petrecut ani întregi demascându-i pe spiritiști. A dezvăluit toate șmecheriile celor care se dădeau drept medium. În articolul meu am speculat ideea dacă nu cumva a avut un presentiment al holocaustului și nu a încercat să descopere căi de salvare din lagărele morții. Ah! Dacă toți evreii din Europa ar fi deprins știința lui! Dar Houdini a fost înțepat experimental în burtă de către un student în medicină și a murit de peritonită. Așadar, după cum vezi, nimeni nu poate evita actul final al lumii materiale. Raționalitate amețitoare, scăpărătoare, dibăcie ultraingenioasă – dar când e vorba de moarte, nu se poate face nimic. Houdini a epuizat una dintre liniile de investigație. Ai privit de curând în vreun mormânt deschis, domnișoară Volsted?

– La această cotitură din viața dumitale, este scuzabilă o asemenea obsesie morbidă. Nu există decât o singură soluție. E limpede.

– Limpede?

– Nu face pe prostul, îmi spuse ea. Cunoști foarte bine răspunsul. Dumneata și cu mine ne-am potrivi de minune. Alături de mine ai rămâne liber – nici un fel de constrângeri. Ai veni și ai pleca după voia inimii. Nu suntem în America. Dar ce *faci* în camera dumitale? În *Who's Who* se spune că ai luat niște premii pentru biografii și istorie.

– Mă pregătesc să scriu o carte despre războiul hispano-american. Și îmi pun la punct corespondența. Uite, și-acum trebuie să expediez scrisoarea asta.

Îi scrisesem lui Kathleen la Belgrad. Nu-i pomenisem de bani, dar speram că n-o să uite de partea mea din tariful de opțiune pentru scenariul lui Humboldt. Îmi vorbise de o sumă de o mie cinci sute de dolari, și curând urma să am mare nevoie de ea. Din Chicago eram pisat întruna cu plata datoriilor – Szathmar îmi trimitea toată corespondența. Descoperisem

că Señora venise la Madrid cu clasa întâi. Biroul de voiaj îmi cerea să le achit de îndată costul biletelor, și-i scrisesem lui George Swiebel întrebându-l dacă încasase banii pe covoarele mele Kirman, dar George nu răspundea niciodată prompt la corespondență. Știam că Tomchek și Srole îmi vor trimite o notă de plată astronomică pentru că îmi pierduseră procesul, iar judecătorul Urbanovich îi va îngădui canibalului Pinsker să se servească din fondurile poprite.

– Se pare că în camera dumitale mormăi de unul singur, continuă Rebecca Volsted.

– Nu pot să cred că asculți la ușă.

Se înroși, adică deveni și mai albă, și-mi răspunse:

– Pilar mi-a povestit că vorbești de unul singur.

– Îi citesc povești lui Roger.

– Nu-i citești în orele când e la grădiniță. Sau poate că repeți rolul lupului cel rău...

Ce era cu mormăitul meu? Nu-i puteam povesti domnișoarei Rebecca Volsted de la ambasada Danemarcei că făceam experimente esoterice și că discutam cu morții. Și așa îi păream destul de bizar. Presupus văduv din vestul central și tată al unui băiețaș, descoperise în *Who's Who* că eram și un biograf distins cu premii, autor de piese și *chevalier* al Legiunii de Onoare. Și acest văduv *chevalier* închiriase camera cea mai proastă din *pensión* (de lângă aerisirea bucătăriei). Ochii lui căprui erau înroșiți de plâns, se îmbrăca extrem de elegant, dar hainele îi degajau un iz rânced din cauza mirosurilor de la bucătărie; se străduia cu stăruitoare vanitate să-și pieptene părul cărunt și subțiat astfel încât să-și ascundă peticul de chelie din creștet, și era profund dezamăgit când își dădea seama că scalpul lui lucea în lumina lămpii. Avea un nas drept ca John Barrymore, dar asemănarea se oprea aici. Un bărbat al cărui înveliș trupesc dădea semne de șubrezire. Începuse să se zbârcească pe sub bărbie, îndărătul urechilor și sub

ochii triști, calzi, care priveau inteligent în direcţia greșită. Mă bizuisem, în ceea ce privește igiena, pe relaţiile mele sexuale regulate cu Renata. Se pare că eram de acord cu George Swiebel că, dacă nu ai o viaţă sexuală normală, dai de necaz. Acesta constituie un crez de bază în toate ţările civilizate. Există, desigur, și argumentul contra – întotdeauna, la orice, pot găsi și argumentul contra. În cazul de faţă, argumentul era din Nietzsche și susţinea interesantul punct de vedere că abstinenţa dă o deosebită vigoare spiritului. Nimic mai bun pentru intelect decât abstinenţa. Dar oricum ar fi fost, îmi dădeam seama că începusem să capăt ticuri. Îmi lipsea teribil jocul cu mingea de la Downtown Club, însă conversaţia partenerilor mei de club, trebuie să spun, nu-mi lipsea deloc. Niciodată nu le puteam comunica ce gândeam cu adevărat. Nici ei nu-mi destănuiau gândurile lor, dar, cel puţin, acestea puteau fi destăinuite. Ale mele însă erau incomprehensibile și deveneau astfel din ce în ce mai mult.

După ce Kathleen avea să-mi trimită cecul, urma să mă mut de aici, dar deocamdată trebuia să trăiesc cu un buget foarte restrâns. Szathmar mă informase că la Fisc se cercetau acum veniturile mele din 1970. I-am scris spunându-i că asta îl privea pe judecătorul Urbanovich.

În fiecare dimineaţă mă deștepta o puternică aromă de cafea. Mai târziu veneau și mirosuri de pește prăjit, precum și miresme de varză, usturoi, șofran, ca și de supă de mazăre fiartă cu ciolan de porc. Pensiunea La Roca folosea un ulei de măsline foarte greu, și-ţi trebuia timp să te obișnuiești cu el. La început îmi cam deranjase stomacul. Closetul din hol era înalt și foarte friguros și avea un lanţ lung de alamă verde. Când mă duceam la closet, îmi luam pe braţ mantoul cumpărat pentru Renata, iar când mă așezam, mi-l puneam pe umeri. A sta jos pe lemnul îngheţat era un soi de experienţă ca a Sfântului Sebastian. Odată reîntors în camera mea, făceam cincizeci de flotări și stăteam în cap. În timp ce Roger era la grădiniţă, mă plimbam pe străzile

laterale, sau colindam prin Prado, sau zăceam prin cafenele. Dedicam ore întregi meditaţiilor recomandate de Steiner şi făceam tot ce-mi stătea în putinţă ca să mă apropii de morţi. Eram obsedat de aceste gânduri şi nu voiam să mai neglijez posibilitatea de a stabili o comunicare cu ei. Nu credeam în spiritismul obişnuit. Premisa mea este că în fiecare făptură umană se găseşte un sâmbure de eternitate. Dacă ar fi fost o problemă de gândire sau de logică, aş fi tratat-o în mod logic. Dar nu era vorba de aşa ceva. Avem de-a face cu o intuiţie care dăinuie de-o viaţă întreagă. O asemenea intuiţie trebuie să fie sau o iluzie îndărătnică, sau un adevăr adânc îngropat. Ajunsesem să dispreţuiesc din toată inima respectabilitatea intelectuală a membrilor societăţii cultivate. Trebuie să mărturisesc că, ori de câte ori învăţăturile esoterice mă făceau să mă simt stingherit, mă consolidam în dispreţ. Căci existau la Steiner pasaje care-mi strepezeau dinţii. Îmi spuneam singur că asta-i ţicneală curată. Dar după aceea îmi spuneam că nu, de fapt e poezie, o viziune grandioasă. Şi îi dădeam înainte, înarmându-mă cu tot ce afirma el despre viaţa sufletului după moarte. De altfel, cui îi păsa ce făceam eu? Bătrân, cu inima îndurerată, meditând în mijlocul mirosurilor de bucătărie, înfăşurându-mă la toaletă în paltonul Renatei – cine s-ar fi sinchisit de acţiunile unui astfel de personaj? Cu cât încerci să te împotriveşti ciudăţeniei vieţii, cu atât te covârşeşte mai mult. Cu cât spiritul tău se opune sensului ei bizar, cu atât însuşi spiritul îţi produce mai multe distorsionări. Şi ce-ar fi dacă, o dată, am ceda bizareriei? De altminteri, eram convins că în lumea materială nu există niciun element care să justifice dorinţele şi percepţiile mai subtile ale făpturii umane. Rivalizam cu muribundul Bergotte din romanul lui Proust. În viaţa obişnuită nu există nicio bază pentru Bine, Adevăr şi Frumos. Şi eram prea orgolios ca să acord credit respectabilului empirism în care fusesem crescut. Prea mulţi idioţi subscriau la aceasta. Şi-apoi, oamenii nu par surprinşi când le vorbeşti despre suflet şi despre spirit. Ce curios! Nimeni

nu se arată surprins. Numai persoanele sofisticate sunt singurele care manifestă surpriză. Poate faptul că învăţasem să mă detaşez de propriile mele slăbiciuni şi de absurdităţile caracterului meu ar putea însemna că şi eu însumi eram un pic mort. Această detaşare constituie o experienţă care te dezmeticeşte. Mă gândeam uneori cât de tare i-o fi dezmeticit pe morţi faptul că trebuie să treacă prin porţile durerii. Adio, mâncare, sângerare, respiraţie! Lipsit de mândria existenţei fizice, sufletul şocat devine, de bună seamă, mai sensibil.

Concluzia mea era că morţii neinstruiţi bâjbâie şi suferă în ignoranţa lor. Mai ales în primele stadii, sufletul, încă ataşat cu pasiune de trup, mânjit de lutul pământesc şi brusc retezat, trebuie să încerce un jind asemenea mutilaţilor care-şi simt încă piciorul lipsă. Cei de curând morţi văd, de la un capăt la celălalt, tot ce li s-a întâmplat, toată lamentabila lor viaţă. Şi durerea îi frige. Copiii, mai ales copiii morţi, nu-i pot părăsi pe cei rămaşi în viaţă şi stau, nevăzuţi, aproape de aceia care i-au iubit şi i-au plâns. Pentru aceşti copii avem nevoie de ceremonialuri – ceva pentru copii, pentru numele lui Dumnezeu! Cei care mor la o vârstă mai înaintată sunt mai bine pregătiţi; vin şi pleacă într-o manieră mai înţeleaptă. Dispăruţii „lucrează" asupra părţii inconştiente a sufletului celor vii, iar unele dintre cele mai înalte proiecţii ale sufletelor, probabil, li se datorează. Vechiul Testament ne opreşte să avem vreo legătură cu morţii deoarece învăţăturile spun că, în prima fază, sufletul intră în sfera sentimentelor puternice de după moarte, ceva ce seamănă cu pulsaţia sângelui şi a nervilor. Aceste impulsuri fundamentale ar putea fi determinate de contactul cu morţii intraţi în prima sferă.

De îndată ce începeam să mă gândesc la Demmie Vonghel, de pildă, mă simţeam năpădit de impresii violente. O vedem întotdeauna frumoasă şi goală, aşa cum arăta în momentele climaxului. În asemenea clipe, sângele îi năvălea cu putere în obraji. În felul în care iubea Demmie, a existat întotdeauna o dâră de crimă, iar în mine a existat întotdeauna o dâră de

complicitate, care colabora vicios. Acum eram invadat de asociaţii sexuale. S-o luăm pe Renata, de pildă, la Renata nu întâlneai niciodată vreo urmă de violenţă, ea întotdeauna surâdea şi se comporta ca o curtezană. Sau domnişoara Doris Scheldt, care era o fată mărunţică, aproape o copiliţă blondă, deşi privită din profil îţi sugera un Savonarola încorporat în ea şi făgăduinţa de a se transforma într-o femeiuşcă dominatoare. Cel mai fermecător lucru la domnişoara Scheldt erau hohotele de râs vesel în care izbucnea în momentele de intensă pasiune. Şi cel mai puţin fermecător lucru era spaima ei continuă de a nu rămâne însărcinată. Se temea chiar şi când o legănai goală în braţe noaptea ca nu cumva un spermatozoid rătăcit să-i distrugă viaţa.

Se pare că nu există pe lume om fără ciudăţenii. De asta ţineam atât de mult să fac cunoştinţă cu sufletele morţilor. Măcar ei *ar trebui* să-ţi ofere mai multă stabilitate.

Dar cum mă găseam abia într-un stadiu pregătitor, şi nu eram încă un iniţiat, nu mă puteam aştepta să iau legătura cu morţii mei. Totuşi, îmi spuneam că trebuie să încerc, dat fiind că pe unii oameni experienţele dureroase de viaţă îi califică, ajutându-i să avanseze mai repede în procesul de dezvoltare spirituală. Aşa încât încercam să-mi provoc o stare de spirit propice unor asemenea contacte, concentrându-mă îndeosebi asupra părinţilor mei, asupra lui Demmie Vonghel şi a lui Von Humboldt Fleisher. Textele afirmă că, deşi dificilă, comunicarea cu o persoană care a murit este posibilă, dar că presupune o disciplină şi o încordare a atenţiei şi o concentrare a conştiinţei, pe care impulsurile carnale le pot destrăma în orice moment, întorcându-te pe dos. Puritatea intenţiei trebuie să-ţi pună ordine în aceste pasiuni. Din cât îmi dădeam seama, intenţia mea era absolut pură. Sufletele celor morţi tânjeau după o împlinire a purgatoriului lor şi după adevăr. Iar eu, din *pensión* La Roca, trimiteam spre ei gândurile mele cele mai intense cu toată ardoarea de care eram în stare. Şi îmi spuneam că, dacă refuzi să concepi moartea ca pe o gherilă

violentă sau ca pe un răpitor care ţi-i smulge pe cei dragi, şi dacă nu eşti laş şi nu te supui terorismului căruia i se supun azi oamenii civilizaţi în fiecare domeniu al vieţii, atunci ai obligaţia de a urmări, şi a investiga, şi a explora fiecare posibilitate, de a căuta pretutindeni şi de a încerca orice. Întrebarea fundamentală adresată morţilor trebuie să fie purtătoarea sentimentelor noastre. Abstracţiunile nu călătoresc de unele singure. Trebuie să treacă prin inimă pentru a putea fi transmise mai departe. Unicul moment în care poţi pune o întrebare morţilor este cel dintre ultima pâlpâire a conştienţei şi somn. Cât despre morţi, aceştia intră cel mai uşor în contact cu noi în clipa trezirii. Acestea sunt momentele succesive pe cronometrul sufletului, intervalul de opt ore petrecute în pat fiind strict de ordin biologic. Ciudăţenia ocultă cu care însă nu m-am putut obişnui era faptul că întrebarea care trebuia pusă nu emana de la tine, ci de la morţii cărora le era adresată. Iar când morţii răspundeau, sufletul tău era de fapt cel care îţi vorbea. O astfel de imagine în oglindă, inversată, era dificil de prins. M-am gândit mult timp la aspectul acesta.

Astfel au trecut peste mine lunile ianuarie şi februarie la Madrid, citindu-le *sotto voce*, texte folositoare celor duşi şi încercând să mă apropii de ei. S-ar putea crede că această speranţă a apropierii de morţi ar fi putut să-mi slăbească mintea, dacă nu cumva îşi avea chiar originea într-o debilitate mintală. Dar nu. Deşi nu mai am niciun martor să-mi confirme spusele, mintea mea părea să fi dobândit mai multă sensibilitate. Într-un fel, s-ar fi zis că restabilisem o legătură independentă şi individuală cu creaţia, cu întreaga ierarhie a existenţei. Se spune că sufletul unei persoane civilizate şi raţionale ar fi liber, dar de fapt este foarte strâmt întemniţat. Deşi omul în aparenţă crede că are perfecta libertate de a se rândui de care parte îi place şi că, în acest fel, e o entitate de sine stătătoare, totuşi se simte o cantitate neglijabilă. Dar a-ţi însuşi ideea nemuririi sufletului, oricât de ciudată ar părea ea, a te elibera de povara morţii pe care o purtăm cu toţii în

inimă, reprezintă, asemenea descătușării de orice alt fel de obsesie (obsesia banilor, obsesia sexuală), un prilej bine-venit. Să presupunem că nu ne mai gândim la moarte, așa cum s-au înțeles să se gândească la ea toți oamenii raționali, la înaltul nivel de realism. Primul rezultat ar fi un surplus de energie, un flux care te apropie de bine. Spaima de moarte încătușează această energie, dar odată ce-o eliberezi, poți încerca să făurești binele fără a te simți stingherit că apari neistoric, ilogic, masochist de pasiv, slab de înger. Și atunci binele nu seamănă cu martiriul anumitor americani (o să recunoașteți la cine mă refer), însuflețiți de poezie în anii școlii, și apoi atestând triumful binelui lor (nedemonstrabil, ireal), prin sinucidere în stil mare, unicul stil adecvat poeților.

Datorită faptului că sărăcisem într-o țară străină, simțeam prea puțină anxietate sau aproape deloc. Problema banilor era cvasiinexistentă. Mă irita însă că eram un fals văduv, îndatorat doamnelor din *pensión* pentru solicitudinea față de Rogelio. Rebecca Volsted, cu fața ei de un alb opărit, îmi sufla în ceafă. Voia să se culce cu mine. Dar eu îmi vedeam înainte de experimentele mele. Uneori îmi spuneam: „Ah, proasta de Renata, să nu-și dea ea seama de diferența dintre un neguțător de cadavre și un clarvăzător!" Mă înfășuram în mantoul ei, o haină mai călduroasă decât paltonul din păr de cămilă pe care mi-l dăduse Julius, și ieșeam în oraș. De îndată ce simțeam aerul curat, Madridul devenea pentru mine numai giuvaier și artă, cu miresmele lui înviorătoare, priveliștile frumoase, chipurile atrăgătoare, culorile ienatice ale parcului de un verde-brumat, hașurat în linii verticale de copacii cuprinși de o ușoară hibernare, cu aburii degajați de gurile oamenilor și de boturile animalelor, vizibili în susul și-n josul străzilor. Mă plimbam de mână cu băiețașul Renatei. Era un copil remarcabil de liniștit și de frumos. Când hoinăream împreună prin Retiro, cu pajiștile sale de un verde întunecat și răcoros ca al Atlanticului, acest micuț Roger aproape mă convingea că, până la un anumit punct, sufletul

este artistul creator al propriului său trup, și-mi spuneam că simt cum lucrează sufletul în el. Uneori aproape că intuiești că te afli în preajma unei persoane concepute prin mijloace miraculoase înainte de a fi concepută fizic. La începuturile copilăriei, poate că se fac încă simțite invizibile strădanii ale spiritului. Foarte curând însă, autocrearea lui Roger se va isprăvi și această creatură excepțională va începe să se comporte în felul cel mai banal sau prostesc, sau poate chiar primejdios, ca maică-sa și bunică-sa. Humboldt vorbea mereu despre ceea ce numea el „o lume-mamă", wordsworthiană, platoniciană, înainte de a fi căzut asupră-i umbrele închisorii. Acesta din urmă trebuie să fie momentul în care se instalează plictisul, punctul de vestire. Humboldt a devenit plicticos când a îmbrăcat veșmântul de persoană superioară, când și-a însușit stilul de înaltă cultură, cu toate abstracțiunile sale conformiste. Sute de mii de oameni poartă acum acest veșmânt al mizeriei elevate. Cumplită rasa asta a nulităților cultivate, a pisălogilor intelectuali de calibrul cel mai greu! Niciodată nu a mai cunoscut omenirea asemenea specimene! Bietul Humboldt! Ce greșeală! Ei, poate că va mai avea prilejul să o remedieze. Când? O, peste câteva sute de ani s-ar putea ca sufletul lui să revină. Între timp însă mă voi gândi la el ca la un om admirabil și generos, o inimă de aur. Din când în când, mai răsfoiam hârtiile pe care mi le lăsase. Cu câtă forță crezuse în valoarea lor! Scoteam câte un suspin de scepticism, mă întristam și le viram înapoi în servietă.

Ici-colo lumea mă mai punea la încercare; îmi soseau vești din cele mai variate părți ale globului. Cel mai mult aș fi dorit o scrisoare de la Renata. Jinduiam să aud că regretă, că s-a plictisit de Flonzaley, că își mușcă degetele pentru ceea ce a făcut, că el are deprinderi de necrofor; repetam în capul meu momentul de magnanimie când aveam să o primesc îndărăt. În clipele mele mai puțin generoase, îi acordam căței o

lună de zile alături de milionarul ei îmbălsămător. Dar când mă simţeam cumplit de abătut, îmi spuneam că, în fond, aşa cum se ştie din Antichitate, frigiditatea şi banul alcătuiesc un aliaj rezistent. Adăugaţi moartea, cel mai puternic fixativ din lume, şi veţi obţine într-adevăr ceva remarcabil de trainic. Îmi imaginam că la vremea asta plecaseră din Marrakech şi îşi continuau luna de miere în Oceanul Indian. Renata spunea mereu că i-ar plăcea să-şi petreacă iarna în insulele Seychelle. Totdeauna am nutrit tainica încredere că aş putea-o vindeca pe Renata de handicapul care o râcâia. Dar mi-am adus aminte, îndreptând ascuţişul amintirii asupră-mi, că şi Humboldt voia mereu să le facă fetelor un bine, şi ele nu se lăsau. Mi-am amintit ce spusese despre Ginnie, prietena lui Demmie: „Miere de la frigider... Dulciurile îngheţate sunt ţepene."

Nu, Renata nu mi-a scris. Se concentra asupra noii ei situaţii şi nu-şi făcea nicio grijă pentru Roger atâta timp cât îl ştia în preajma mea. La Ritz soseau cărţi poştale ilustrate adresate copilului. Ghicisem bine. Cuplul nu rămăsese mult în Maroc. Ilustratele Renatei purtau acum timbre din Etiopia şi Tanzania. Au mai sosit şi câteva ilustrate de la tatăl lui Roger, care schia în Aspen şi Vail. Koffritz ştia unde se află copilul.

Kathleen mi-a scris din Belgrad, comunicându-mi cât de mult s-a bucurat când a primit veşti de la mine. Totul mergea foarte bine. Întâlnirea noastră de la New York era de neuitat. Îi era dor să mai stea de vorbă cu mine şi spera ca în curând să treacă prin Madrid, în drum spre Almeria, unde urma să se turneze un film. Spera să aibă noutăţi foarte plăcute.

Dar la scrisoarea ei nu era anexat niciun cec. Evident, nu bănuia ce urgentă era nevoia mea de bani. Avusesem o situaţie prosperă atâţia ani la rând, încât nimănui nu-i trecea prin cap asemenea gând.

Pe la jumătatea lunii februarie, am primit o scrisoare de la George Swiebel, dar nici George, care-mi cunoştea în mare măsură situaţia financiară, nu pomenea de bani. Lucrul era de înţeles pentru că scrisoarea lui venea din Nairobi, aşa că nu

putuse auzi strigătele mele de ajutor și întrebările în legătură cu vânzarea covoarelor orientale. De o lună de zile se afla în Kenya, străbătând jungla în căutarea unei mine de beriliu. Sau era vorba de un zăcământ? Preferam să mă gândesc la o mină. Dacă George ar fi găsit o astfel de mină, eu, în calitate de partener cu drepturi egale, aș fi scăpat pentru totdeauna de grijile bănești. Doar dacă tribunalul n-ar fi găsit o cale să mi-o ia și pe asta. Nu înțeleg din ce motive judecătorul Urbanovich hotărâse să fie dușmanul meu de moarte. Își pusese în gând să mă jupoaie. Nu știu de ce, dar așa stăteau lucrurile.

Iată ce-mi scria George:

„Amicul nostru de la Muzeul de Istorie Naturală nu a putut face călătoria cu mine. Pur și simplu, Ben n-a reușit să aranjeze lucrurile. Familia lui din suburbie a refuzat să-i dea liber. M-a invitat într-o duminică la masă, ca să mă conving și eu ce viață de iad duce. Dar nu mi s-a părut deloc atât de îngrozitor. Nevastă-sa e grasă, dar mi se pare cumsecade, și au un copil drăguț, și o soacră standard, și un buldog englezesc, și un papagal. Ben zice că soacră-sa nu pune nimic altceva în gură decât migdale și cacao. Probabil că înfulecă noaptea, pentru că el, în cincisprezece ani, nu a văzut-o o dată luând o îmbucătură. «Ei, mi-am zis, ce motiv are să se văicărească?» Puștiul lui de doisprezece ani n-are în cap decât Războiul Civil, și el cu tăticu' cu papagalul și cu buldogul formează un fel de club. În plus, Ben are o muncă frumoasă, toată ziua nu face decât să stea cu ochii pe fosilele alea, iar vara el și cu puștiul fac excursii cu cortul și aduc și mai multe pietre. Așa că, de ce se tânguie? De dragul vremurilor de odinioară l-am acceptat în afacerea noastră, dar nu el e cel care m-a întovărășit în Africa de Est.

Ca să-ți spun drept, nu voiam să plec singur într-o călătorie atât de lungă. Și tocmai atunci m-a invitat la masă Naomi Lutz, ca să-l cunosc pe fiul ei, cel care a scris articolele alea despre cum s-a dezbărat de droguri. Le-am citit și m-am

simţit foarte interesat de tânăr. Naomi mi-a spus: «De ce nu l-ai lua cu tine?» Şi am început să mă gândesc că ar fi o companie foarte plăcută."

Întrerup aici pentru a menţiona că George Swiebel îşi închipuia că-i foarte priceput în materie de tineret. În *el*, tinerii nu vedeau niciodată un caraghios bătrân. Se mândrea cu receptivitatea lui faţă de tineri. În general, avea tot felul de relaţii speciale şi privilegiate. Era acceptat de tineri, de negri, de ţigani, de arabi în deşert, de membrii diverselor triburi din toate colţurile lumii pe unde colindase. La popoarele exotice se bucura de mare succes şi stabilea legături instantanee; era invitat în corturile lor, în pivniţele lor, în cercurile lor cele mai intime. Aşa cum Walt Whitman se avea bine cu camionagiii, cu pescuitorii de scoici şi cu necioplţii, ori Hemingway cu infanteria italiană sau cu toreadorii spanioli, tot astfel George câştiga inima tuturor din Asia de Sud-Est, sau din Sahara, sau din America Latină, sau de oriunde s-ar fi dus. Făcea asemenea călătorii ori de câte ori îi era cu putinţă, şi băştinaşii erau întotdeauna fraţii lui şi nu mai puteau după el.

Scrisoarea continua:

„Naomi ar fi dorit ca băiatul să fi plecat cu tine. Îţi aminteşti că urma să ne întâlnim la Roma? Dar în zilele când mă pregăteam de plecare, Szathmar nu primise încă nicio veste de la tine. Legătura mea din Nairobi mă aştepta şi când Naomi m-a implorat să-l iau pe fiul ei, Louie – îmi spunea că băiatul are nevoie de o influenţă masculină adultă şi că prietenul ei, cu care bea bere şi se duce la meciurile de hochei, nu-i poate oferi aşa ceva, ba chiar constituie una dintre problemele care-l frământă pe puşti – am înţeles-o. M-am gândit că oricum mi-ar plăcea să aflu amănunte despre chestia cu drogurile, şi mi-am zis că băiatul trebuie să aibă tărie de caracter, ştii, dacă a reuşit să smulgă răul de la rădăcină (cum spuneam noi pe vremea noastră) fără ca nimeni să-l fi ajutat. Naomi mi-a

servit o masă bună, cu o sumedenie de mâncăruri și băuturi, m-am cam pilit și i-am zis lui Louie-bărbosul: «Foarte bine, băiete, ne întâlnim la aeroportul O'Hare, avionul cutare și cutare, joi la cinci și jumătate.» I-am promis lui Naomi ca la întoarcere să-l las pe puști la tine. E o fată foarte bună. Cred că pe ea ar fi trebuit s-o iei de nevastă acum treizeci de ani. M-a strâns în braţe drept mulţumire și a vărsat câteva lacrimi.

Așadar, joi, la ora plecării, junele ăla slăbănog și bărbos dădea târcoale pe lângă poartă, în pantofi de cauciuc și o cămașă cu mâneci scurte. «Unde ţi-e paltonul?» l-am întrebat, la care ce crezi că-mi răspunde? «Ce-mi trebuie palton în Africa?» Și: «Unde ţi-e bagajul?» La care mi-a răspuns că nu-i place să se înhame la greutăţi când voiajează. Naomi îi cumpărase biletul, și atâta tot. L-am îmbrăcat cu lucruri din propriul meu echipament sportiv. La Londra a trebuit să-i cumpăr un hanorac. L-am dus la o saună ca să-l mai încălzesc un pic, și i-am oferit o masă bună în East End. Până aici băiatul s-a dovedit a fi o tovărășie plăcută și mi-a povestit o mulţime despre lumea drogurilor. Colosal de interesant. Am ajuns la Roma, și de la Roma la Khartoum apoi la Nairobi, unde ar fi trebuit să mă întâlnesc cu prietenul meu Ezekiel. Dar Ezekiel nu s-a arătat. Era în junglă, ca să strângă beriliu. În schimb am fost întâmpinaţi de vărul lui, Theo, un tip minunat, înalt, cu un trup subţire ca de ogar și negru, negru, de un negru profund, lucios. Louie a spus: «Las-că-l dibuiesc eu pe Theo ăsta. Am de gând să învăţ limba swahili și să-l dau de gol.» Până aici, toate bune. A doua zi am închiriat un minibuz Volkswagen de la agenţia turistică germană la care lucrase doamna Ezekiel. Ea organizase călătoria în care îl avusesem pe el ghid, cu patru ani în urmă. Pe urmă am cumpărat îmbrăcăminte pentru junglă, și chiar o pereche de cizme de antilopă pentru Louie, și șepcuţe de conductor, și ochelari fumurii, și o droaie de alte obiecte, și am pornit spre junglă. Unde anume ne duceam, nici eu nu știam, dar m-am împrietenit foarte repede cu Theo. Ca să-ţi spun adevărul, mă

simţeam fericit. Ştii că am gândit întotdeauna că Africa este leagănul speciei umane. Asta am simţit când am văzut trecătoarea Olduvai, în ultima mea călătorie, şi când l-am cunoscut pe profesorul Leakey. El m-a convins, fără posibilitate de tăgadă, că aici au apărut primii oameni. Ştiusem, prin proprie intuiţie, că Africa este vatra mea şi acum aveam senzaţia de întoarcere acasă. Şi chiar dacă n-ar fi fost aşa, oricum era de o mie de ori mai bine decât în cartierul de sud din Chicago, şi aş prefera să înfrunt leii decât să am de-a face cu mijloacele de transport în comun. Numai în weekendul de înainte de plecarea mea, la Chicago se raportaseră douăzeci şi cinci de asasinate. Nici nu vreau să mă gândesc care o fi cifra reală. Şi ultima dată când am trecut prin Jackson Park, doi beţivi tăiau cu lame de ras buzunarul de la pantalonii unui tip care se prefăcea că doarme. Am fost unul dintre cei douăzeci de inşi care căscau ochii. Şi n-am putut să mişc un deget.

Înainte de a părăsi Nairobi, am vizitat parcul de vânătoare şi am văzut o leoaică năpustindu-se asupra unor porci sălbatici. Toată scena a fost absolut măreaţă. Pe urmă am plecat şi nu după mult timp înotam cu maşina prin praful roşu al drumurilor lăturalnice sau treceam pe sub umbra unor arbori giganţi, care parcă îşi înălţau rădăcinile în văzduh. Şi toţi negrii păreau somnambuli din cauza costumelor asemenea unor cămăşi de noapte sau pijamale. Am intrat într-un sat unde băştinaşii lucrau sub cerul liber la maşini de cusut Singer de tip vechi, cu pedală, şi pe urmă am ieşit iar printre uriaşele mureşuroaie de furnici, ca nişte mameloane, presărate peste tot. Ştii cât de mult îmi plac oamenii sociabili, afectuoşi, şi mă înţelegeam de minune cu acest negru extraordinar, Theo. În scurt timp am devenit prieteni buni. Dar adevăratul bucluc era Louie. În oraşe mai mergea cum mergea, dar de cum intram în junglă se transforma total. Nu ştiu ce-i cu puştii din generaţia asta. Sunt neputincioşi, bolnavi, sau ce naiba? Generaţia din anii nouă sute şaizeci, adică tinerii în jurul a douăzeci şi opt de ani, sunt de pe acum

niște invalizi, niște fleșcăiți. Ăsta de aici ar zăcea toată ziulica făcând pe istovitul. Când, frânți de oboseală, ajungeam cu minibuzul în vreun sat, junele care scâncise și se smiorcăise timp de două ore începea pe dată să țipe după lapte. Întocmai. Lapte american, îmbuteliat, emulsionat. Nu făcea niciun pas fără el și înnebunea când nu-l avea. I-a fost mai ușor să se lase de heroină decât de lapte. Pare un lucru nevinovat și chiar amuzant, de ce să nu-și primească lăpticul un copil din Orașul Câinilor cu Covrigi în Coadă, statul Ilinois? Dar crede-mă, Charlie, la două zile depărtare de Nairobi, chestiunea a devenit disperată. A învățat de la Theo cum se spune lapte în limba swahili, și cum ajungeam pe lângă un mic pâlc de colibe, se apleca pe fereastra mașinii și începea să strige: *Mizuah! Mituah! Mizuah! Mizuah!*, în timp ce ne hurducam peste hârtoape. Ai fi crezut că-i un morfinoman care-și cere înnebunit drogul. Și ce știau băștinașii despre blestematul ăsta de *mizuah* al lui? Aveau câteva cutii de lapte conservat pentru ceaiul englezilor, și nici măcar nu înțelegeau ce vrea de la ei, nu văzuseră în viața lor un pahar cu lapte. Au încercat săracii să-i dea câteva picături de lapte praf, în timp ce eu, ca să-ți spun adevărul, mă simțeam umilit. Nu așa se călătorește în junglă. După câteva zile nu mai putea exista niciun fel de relație omenească între mine și personajul ăsta scheletic, păros, bărbos, cu nasul ascuțit și ochii dementi. A început să se resimtă și starea sănătății mele. Mă înțepa rău într-o parte, așa încât nu puteam nici să șed ca lumea, nici să zac întins. Pântecele mi s-a balonat, mă durea, era oribil! Încercam să mă integrez în natura înconjurătoare, să mă contopesc cu viața primitivă, cu animalele etc. Asta însemna fericirea pentru mine. Aproape că vedeam fericirea în fața ochilor, tremurând ca într-un miraj provocat de undele de căldură și îndepărtându-se de îndată ce voiam să pun mâna pe ea. Mi-o izgonisem singur, voind să fac pe binefăcătorul. Și totul mergea din rău în mai rău. Ezekiel lăsase mesaje pe parcurs, și Theo m-a anunțat că în câteva zile o să-l ajungem

din urmă. Se presupunea că Ezekiel face un tur al tuturor zăcămintelor de beriliu. Cu minibuzul nu puteam ajunge până la el. Ne trebuia un Land Rover sau un jeep. Ezekiel călătorea cu jeepul. Și uite așa înaintam; din când în când dădeam peste câte un hotel turistic, unde Louie cerea *mizuah* și înfuleca tot ce era mai bun. Dacă erau sendvișuri, înghițea mezelurile și-mi lăsa mie numai brânza și carnea tocată. Dacă găseam pe undeva apă caldă, se îmbăia primul și mie nu-mi lăsa decât zoaiele. Numai cât îi vedeam coastele scheletice în timp ce se ștergea cu prosopul, și mă apuca o furie sălbatică, de-mi venea să-i ard una cu nuiaua, sau să-i trag un formidabil picior în fund.

Culmea a fost când i-a cerut lui Theo să-l învețe câteva cuvinte în limba swahili, și primul lucru pe care a dorit să-l cunoască a fost, desigur, o cruntă înjurătură de mamă. Charlie, în limba swahili nu există așa ceva. Dar Louie pur și simplu nu putea să accepte ca în inima Africii să nu poți înjura de mamă. Îmi spunea: «Omule, în fond suntem în Africa. Se vede că Theo ăsta vrea să ne ducă. Crezi cumva că-i un secret pe care nu vor să-l dezvăluie albilor?» S-a jurat că nu se întoarce în America până nu va fi în stare să înjure de mamă în swahili. Adevărul este că Theo nu reușea măcar să prindă înțelesul expresiei. Nu avea greutăți cu prima parte, cea foarte trivială. Și, firește, înțelegea și partea a doua, noțiunea de mamă. Dar nu reușea în ruptul capului să lege cele două părți. Zile întregi l-a pisat Louie ca să scoată înjurătura de el. Și-apoi, într-o seară, Theo în sfârșit a înțeles. Când a pus cele două părți cap la cap, a sărit deodată ca ars, a înfășcat mânerul cricului din minibuz și s-a repezit să-l lovească pe Louie în scăfârlie. Lovitura a aterizat în umăr și l-a schilodit. Drept să-ți spun, întâmplarea mi-a dat o doză de satisfacție, dar a trebuit să pun lucrurile la punct. Am fost nevoit să-l imobilizez pe Theo la pământ, să-mi apăs genunchiul pe brațul lui și să-i țin capul, în timp ce încercam să-l lămuresc. Căutam să-l conving că e o neînțelegere la mijloc. Oricum, Theo era

complet răvășit și nu i-a mai adresat lui Louie niciun cuvânt, după ce a înțeles sensul acelei blasfemii la adresa mamei. Iar Louie, atât a început să se văicărească și să-și cocoloșească umărul, încât ne era cu neputință să ne mai ținem pe urmele lui Ezekiel. Am hotărât să ne întoarcem în oraș și să-l așteptăm acolo. Făcusem însă un mare ocol, și ne găseam la vreo cincizeci-șaizeci de mile distanță de Nairobi. Fără să fi întâlnit vreo urmă de mină de beriliu. Am ajuns la concluzia că Ezekiel adunase de prin diverse locuri sau poate că furase mostrele de beriliu. La Nairobi i-am făcut lui Louie o radiografie. Nu avea nicio fractură, totuși doctorul i-a legat brațul într-o eșarfă. Înainte de a-l conduce la aeroport, am stat de vorbă cu el, la o cafenea cu mesele în stradă, în timp ce dădea pe gât câteva sticle cu lapte. Se săturase de Africa până peste cap. După el, continentul își pierduse autenticitatea sub influența civilizației, și își renega patrimoniul moștenit. Îmi spunea: «Sunt complet întors pe dos. Plec direct acasă.» I-am luat echipamentul de junglă pe care i-l cumpărasem și i l-am dat lui Theo. După aceea, Louie și-a adus aminte că trebuie să-i cumpere lui Naomi niște suveniruri din Africa. Ne-am dus la un magazin pentru turiști și i-a cumpărat maică-sii o lance Masai groaznic de urâtă. Avionul trebuia să sosească la Chicago la trei noaptea. Știam că n-avea niciun ban în buzunar. «Cum ai să ajungi acasă de la aeroportul O'Hare?» l-am întrebat. «Ei, asta-i, am să-i telefonez mamei.» «N-o mai trezi pe maică-ta din somn, i-am spus. Ia un taxi. Doar n-ai de gând să faci autostop pe Mannheim Road cu oroarea asta de lance.» I-am dat o hârtie de douăzeci de dolari și l-am condus la aeroport. M-am simțit fericit pentru prima oară de o lună încoace, și l-am privit cum urca în avion, îmbrăcat în cămașa lui cu mâneci scurte, cu brațul prins în eșarfă, și cu lancea în mână. Și și-a luat valea spre Chicago, cu o mie de mile pe oră.

Cât despre beriliu, Ezekiel și-a făcut apariția cu un butoi întreg de mostre. Ne-am dus împreună la un avocat englez,

al cărui nume mi-l dăduse Alec Szathmar, și am încercat să legalizăm afacerea. Ezekiel cerea instalații și echipament tehnic minier în valoare de cinci mii de dolari, un Land Rover, un camion etc. «Foarte bine, am spus. Încheiem un contract, las cecul ăsta la un avocat în custodie și va începe să-ți dea bani îndată ce-i oferi un act doveditor asupra existenței minei.» Nu i-a oferit niciun fel de act și nicio dovadă că acele pietre semipreţioase i-ar fi provenit pe cale legală.

Acum am de gând să plec pe coastă, ca să vizitez vechile așezări de unde se recrutau sclavi și să încerc să-mi mai revin după dublul dezastru cu puștiul lui Naomi și cu trista afacere a minei de beriliu. Îmi pare rău, dar am fost victima unei escrocherii africane. Nu cred însă că Theo lucra mână-n mână cu Ezekiel. Szathmar mi-a trimis adresa ta la colegul lui din Nairobi. Nairobi e mai atrăgător ca oricând. Centrul orașului arată mai curând a Scandinavia decât a estul Africii. Plec cu un tren de noapte la Mombasa. Mă voi întoarce acasă via Addis Abeba și poate voi trece prin Madrid.

Al tău, cu dragoste"

În timp ce eram absorbit să extrag oasele dintr-o bucată de *merluza* pentru Roger, Pilar a intrat în sufragerie și mi-a șoptit, aplecându-se asupra mea cu pieptul încorsetat într-un șorţ înalt, că mă caută un domn american. Eram încântat. Sau, oricum, tulburat. De zece săptămâni, nimeni nu mă mai căutase. Să fi fost George? Sau Koffritz, venit să-l ia pe Roger? Pilar, cu șorţul ei proaspăt, fața albă și caldă, ochii mari, căprui, învăluindu-mă în mireasma ei de pudră, era extrem de discretă. Oare nu înghițise niciodată povestea văduviei mele? Dar știa totuși că mă chinuia o adâncă durere și că aveam un motiv serios de a mă îmbrăca în negru?

– Să-l poftesc pe domn să vină în *comedor*, ca să ia o cafea? întrebă Pilar, plimbându-și ochii de la mine la copil și apoi îndărăt la mine.

I-am răspuns că aș prefera să discut cu vizitatorul meu în salon, dacă ar fi ea atât de drăguță să stea cu orfanul și să-l ajute să-și mănânce peștele.

Pe urmă m-am dus în salon, o încăpere rar folosită și îmbâcsită de mobilă plușată și prăfuită. Era ținut în întuneric, ca o capelă, și n-am văzut niciodată soarele pătrunzând în el. Acum însă era scăldat în lumină, și oferea privirii o mulțime de picturi religioase și de comori decorative agățate pe lambriuri. Pe jos erau așternute carpete uzate, în care-ți puteai prinde piciorul. Totul îți evoca o perioadă apusă odată cu emoțiile pe care ți le stârnise și cu persoanele care încercaseră asemenea emoții. Vizitatorul meu stătea la fereastră, conștient că eram orbit de lumina soarelui în care jucau fire de praf, și că deci nu-i puteam desluși fața. Firele de praf se învârtejeau peste tot. Eram prins în praf ca un pește de acvariu în bulele de aer. Musafirul meu continua să dea la o parte draperiile și să trezească praful adormit de un secol întreg.

– Tu? am spus.

– Da, răspunse Rinaldo Cantabile. Eu sunt. Mă credeai la gherlă?

– Acolo te credeam și doream să fii. Și speram. Cum mi-ai dat de urmă și ce dorești?

– Ești supărat pe mine. Okay, recunosc că a fost o scenă neplăcută, dar am venit să te împac.

– Ăsta-i scopul venirii tale aici? Ei bine, tot ce ai putea face pentru mine ar fi să pleci cum ai venit. Asta aș aprecia cel mai mult.

– Sincer să-ți spun, am venit să-ți fac un bine. Știi, continuă el, când eram mic, bunică-mea, care stătea pe Taylor Street, când a murit, a fost expusă într-un salon ca ăsta, cu un vagon de flori. Doamne, n-am crezut că o să-mi fie dat să văd o cameră plină de troace din astea! Dar trebuie să ai încredere în Charlie Citrine! Ia te uită numai la frunzele alea de palmier vechi de cincizeci de ani! Și pe scări pute – or tu ești un tip cu pretenții. Dar se vede că-ți prieste. Arăți bine,

aș spune chiar mult mai bine. Nu mai ai cercurile alea vinete pe sub ochi, ca la Chicago. Știi ce cred? Jocul ăla cu mingea te obosește prea tare. Ești singur aici?

– Nu. Cu băieţașul Renatei.

– Băieţașul? Și unde-i ea?

N-am răspuns nimic.

– Aha, înţeleg, te-a lăsat cu buzele umflate. Ești ruinat și nu-i ea tipul de femeie să stea într-o pensiune soioasă ca asta. S-a încurcat cu altul și te-a lăsat pe post de dădacă? Ești ceea ce englezii numesc femeie la copiii. Asta-i grozav! Și ce-i cu doliul de la braţ?

– Aici treci drept văduv.

– Ești un impostor! exclamă Cantabile, dar îmi place treaba.

– Nu văd ce altceva aș fi putut face.

– N-am să te trădez. Găsesc că-i grozav. Nu-mi pot imagina cum reușești să te vâri în asemenea situaţii. Ești un tip superinteligent, cultivat, prieten al poeţilor, tu însuţi un fel de poet. Dar ca să faci pe văduvul într-o cloacă împuţită ca asta e o farsă care poate să ţină cel mult două zile – or, la tine ţine de două luni. Asta nu înţeleg. Doar ești un tip plin de viaţă. Ţii minte când tu și cu mine am mers pe vârfuri pe un podeţ de scânduri, cocoţat pe zgârie-norul ăla, la etajul șaizeci, pe un vânt puternic? A fost ceva, nu? Sincer, nu te credeam în stare.

– Eram intimidat.

– Dar ai făcut faţă situaţiei. Vreau să-ţi spun însă ceva mai serios – tu și cu poetul ăla, Fleisher, formaţi într-adevăr o echipă de mare calitate.

– Când ai ieșit din închisoare?

– Glumești? Dar când am intrat la închisoare? Se vede că nu-ţi cunoști orașul. Orice fetiţă aflată la prima comuniune știe mai multe decât tine, cu toate cărţile și premiile tale.

– Probabil că ai avut un avocat deștept.

– Acum nu se mai poartă condamnări. Tribunalele nu mai cred în ele. Judecătorii au înţeles că niciun om realist și sănătos la minte nu se plimbă prin Chicago fără spate asigurat.

Da, iată-l! A venit ca un fel de torent, de parcă vântul favorabil care-i împinsese avionul intrase și în el. Era înalt, exuberant, ostentativ, și-ţi comunica aceeași senzaţie de nelimitată imensitate, de primejdii la pândă, de instabilitate, aș spune.

– Am sosit chiar acum de la Paris, mă informă cu figura lui palidă, părul negru și o expresie de fericire pe faţă.

Ochii primejdioși îi licăreau pe sub sprâncenele îmbinate în lamă de pumnal, iar nasul lui era alb și bulbucat la vârf.

– Te pricepi la cravate? Ce părere ai de asta pe care-am cumpărat-o pe Rue de Rivoli?

Era îmbrăcat cu o strălucitoare eleganţă, într-un costum de stofă groasă, cu dungi în diagonală, reliefate, și purta pantofi negri din piele de șopârlă. Râdea, și filamente nervoase îi zvâcneau la tâmple și în obraji. Nu cunoștea decât două stări de spirit: cea de veselie și cea de furie neagră.

– M-ai descoperit prin Szathmar?

– Szathmar? Ăsta, dacă ar putea să te vâre într-un cărucior, te-ar vinde cu felia pe Maxwell Street.

– În felul lui, Szathmar e un băiat bun. Uneori vorbesc cu asprime despre el, dar de fapt mi-e drag, știi. Toată istoria aia despre fata cleptomană a fost o scorneală de-a ta.

– Ei, și ce dacă? Ar fi putut la fel de bine să fie și adevărat. Nu, n-am căpătat adresa ta de la Szathmar. Lucy a luat-o de la văduva lui Humboldt. I-a telefonat la Belgrad ca să verifice niște date. Teza ei e aproape gata.

– E foarte stăruitoare.

– Ar trebui să-i citești disertaţia.

– Niciodată.

– De ce nu? (Cantabile părea ofensat.) E o fată deșteaptă. Ai avea chiar de învăţat câte ceva de la ea.

– Posibil.

– Dar nu vrei să mai auzi nimic despre amicul tău, așa-i?

– Cam așa ceva.

– De ce, pentru că a dat chix – pentru că a eșuat? Individul ăsta măreţ și grozav, care puţea de talent, s-a dărâmat,

n-a ieșit din el decât un nenorocit de ratat, nebun și trântor, așadar, gata cu el!

Refuzam să răspund. Nu vedeam de ce aș fi discutat asemenea subiect cu Cantabile.

– Ce-ai zice dacă te-aș înștiința că prietenul tău Humboldt a dat lovitura din mormânt? Eu singur am stat de vorbă cu femeia aia, Kathleen. Au fost câteva chestiuni pe care trebuia să le clarific cu ea, pentru că m-am gândit că e persoana cea mai indicată să-mi dea răspunsurile. Întâmplător, ține grozav la tine. În ea ai o adevărată prietenă.

– Și ce-i cu lovitura din mormânt? Ce-ai discutat cu ea?

– Despre un anumit scenariu de film. Cel pe care ni l-ai povestit, lui Polly și mie, în apartamentul tău, înainte de Crăciun.

– Cu Polul Nord? Amundsen, Nobile și Caldofreddo?

– De Caldofreddo vorbesc. Caldofreddo. Tu l-ai scris? Sau Humboldt? Sau amândoi?

– L-am făcut împreună. O glumă de prost gust. O trăsnaie. Puerilă.

– Charlie, ascultă-mă, tu și cu mine trebuie să facem o înțelegere preliminară, un acord între noi doi. Mi-am și luat o anumită responsabilitate, am avansat bani și am făcut unele eforturi, unele aranjamente. Am dreptul la un procent de cel puțin zece la sută.

– Peste câteva minute am să te întreb despre ce dracu' vorbești. Dar mai întâi povestește-mi despre Stronson. Ce s-a întâmplat cu el?

– Lasă-l pe Stronson în plata Domnului. Uită-l pe Stronson! După care, Cantabile urlă: Dă-l în pizda mă-sii pe Stronson!

Aceste cuvinte cred că au fost auzite în toată pensiunea. În urma răcnetului, capul i se scutură de câteva ori, parcă din cauza vibrațiilor sau a reculului. Dar pe urmă își reveni, își trase manșetele cămășii de sub mânecile hainei, și vorbi pe cu totul alt ton:

– Ah, Stronson! A fost tămbălău mare în biroul lui, stârnit de victimele escrocate. Dar el nu era de față. Cred că-ți dai seama ce-l înnebunea. A pierdut o mulțime de bani ai Mafiei. Așa că a încăput pe mâna lor. Era obligat să facă tot ce-i cereau. Acum vreo lună i-au cerut să achite datoria. Ai citit despre spargerea de la Fraxo din Chicago? Nu? A fost o lovitură senzațională. Și cine a luat apoi avionul spre Costa Rica cu o geantă plină, o valiză mare care plesnea de dolari meniți să fie puși deoparte?

– L-au prins pe Stronson?

– Poliția costaricană l-a băgat la închisoare. Și acum zace închis. Charlie, poți dovedi că tu ai scris chestia aia cu Caldofreddo? Asta am întrebat-o pe Kathleen. Ai vreo dovadă?

– Cred că da.

– Dar vrei să știi de ce. Dintr-o cauză ciudată, Charlie, și n-o să-ți vină să crezi. Oricum, tu și cu mine trebuie să ajungem la o înțelegere înainte de a-ți explica eu cum stau lucrurile. E o chestie complicată. Dar am luat-o eu în mână. Am făcut un plan. Am oameni care mă susțin. Și am făcut totul în primul rând din prietenie. Hai, aruncă-ți privirea pe asta. Am pregătit o hârtie pe care vreau s-o semnezi. Și îmi puse un document în față. Nu te grăbi, mă povățui.

– Ăsta-i un contract în toată regula. Nu suport să citesc chestiile astea. Ce vrei de la mine, Cantabile? În viața mea n-am citit un contract.

– Și totuși le-ai semnat, nu? Cu sutele. Semnează-l și pe ăsta.

– Dumnezeule! Cantabile, te-ai întors ca să mă hărțuiești? Începusem să mă simt atât de bine la Madrid. Și mult mai calm. Și mult mai puternic. Și iată-te, dintr-odată!

– Charlie, când te pornești nu te mai poate opri nimeni. Încearcă să te stăpânești. Am venit aici ca să-ți fac un mare serviciu, ce dracu'! N-ai încredere în mine?

– Von Humboldt Fleisher mi-a pus odată aceeași întrebare și i-am răspuns: „Aș putea avea încredere în Golfstream, sau în Polul Sud, sau în orbita lunii?"

– Charles (mi se adresa formal, ca să mă calmeze), ce motiv ai să te enervezi în halul ăsta? În primul rând, e un contract privind doar scenariul. Prevede pentru mine comisionul obișnuit al unui agent – zece la sută din suma de bază de cincizeci de mii de dolari, cincisprezece la sută la următoarele douăzeci și cinci de mii, și douăzeci la sută din ce întrece, până la plafonul de o sută cincizeci de mii. Așa încât, oricum ai suci-o, cu mai mult de douăzeci de mii tot nu mă aleg. Ei ce, e o sumă atât de colosală? O fac mai mult de dragul tău și de dragul senzației, mă, cap de lemn! Mare lucru ai de pierdut! Nu ești decât o amărâtă de bonă la copii într-o pensiune spaniolă!...

În ultimele săptămâni fusesem foarte departe de lume, privind-o de la o considerabilă altitudine și destul de ciudat. Și acest Cantabile, cu nasul lui alb, ultranervos, băgăcios, furtunos, mă readusese în lume sută la sută.

I-am răspuns:

– Rinaldo, o clipă m-am bucurat că te văd. Mi-au plăcut întotdeauna oamenii care știu ce vor și acționează curajos. Dar am fericirea de a te înștiința că nu semnez nicio hârtie.

– Nu vrei nici măcar să o citești?

– Categoric nu.

– Dacă aș fi un păcătos, aș întinde-o și te-aș lăsa să pierzi o avere, animal târâtor ce ești! Haide atunci să stabilim o înțelegere verbală. Te vâr într-o treabă de o sută de mii de dolari. Eu organizez totul, și-mi dai un procent de zece la sută.

– Dar din ce?

– Presupun că nu citești *Time* și *Newsweek* decât când aștepți la dentist. Rulează acum în lume un film senzațional, cel mai mare succes al anului. Pe Third Avenue coada la bilete se întinde de-a lungul a trei intersecții, și același lucru se întâmplă și la Londra, și la Paris. Și știi care-i numele acestei bombe? Se numește *Caldofreddo*, și filmul e bazat pe scenariul scris de tine împreună cu Humboldt. O să aducă milioane.

– Și e același? Ești sigur?

– Am fost să-l văd cu Polly la New York și amândoi ne-am amintit ce ne-ai povestit tu la Chicago. Nu-i nevoie să mă crezi pe cuvânt, n-ai decât să te duci să-l vezi.

– Rulează la Madrid?

– Nu; va trebui să vii cu mine la Paris.

– Mă rog, într-adevăr numele pe care l-am dat noi protagonistului e Caldofreddo. E și aici unicul supraviețuitor în urma prăbușirii dirijabilului lui Umberto Nobile în Arctica?

– Și mănâncă un om. Demascat drept canibal. Se întoarce în satul lui din Sicilia. Vânzător de înghețată. Toți copiii din sat îl iubesc.

– Vrei să spui că cineva a scos ceva din dobitocia aia?

Cantabile se porni să strige:

– Sunt niște pungași, pungași, pungași! Șnapanii ăia te-au furat ca-n codru. Au făcut un film din ideea ta. Cum dracu' au ajuns la ea?

– Mă rog, tot ce știu e că Humboldt a dat schița de scenariu unuia pe care-l cheamă Otto Klinsky, de la RCA. Avea el o idee că ar putea ajunge la frizerul lui sir Laurence Olivier prin ruda unei femei de serviciu care era mama unei prietene a doamnei Klinsky. A ajuns într-adevăr la Olivier? El joacă rolul principal?

– Nu, îl joacă alt englez, unul în genul lui Charles Laughton sau al lui Ustinov. Charlie, e un film extraordinar. Și, ascultă-mă, Charlie, dacă-ți poți dovedi paternitatea asupra scenariului, le-ai tăiat craca. Le-am spus, știi, c-am să-i măcelăresc. Praf îi fac și le arunc mațele-n gârlă!

– Când e vorba de amenințări, nu te-ntrece nimeni.

– Ei, a trebuit să le vâr un morcov, ca să evit o poveste lungă prin tribunale. Trebuie să ajungem la o înțelegere rapidă. Ce fel de dovezi ai?

– Humboldt și-a expediat lui însuși o copie după scenariu, într-un plic recomandat. Plicul n-a fost niciodată deschis.

– Și-l ai?

– Da, l-am găsit printre hârtiile pe care mi le-a lăsat, însoţit de o notă care explică tot.

– De ce nu şi-a înregistrat drepturile de autor pentru idee?

– În cazuri din astea nu există alt mijloc. Dar metoda e perfect legală: Humboldt ştia ce face. A avut întotdeauna mai mulţi avocaţi decât Casa Albă.

– Ticăloşii ăştia din cinematografie m-au cam luat de sus. Las' că vedem noi. Următoarea mişcare: luăm avionul spre Paris...

– Luăm?

– Îţi avansez banii de cheltuială.

– Dar eu nu vreau să plec. Nici n-ar trebui să mă găsesc acum aici. În mod obişnuit după prânz stau în camera mea.

– De ce? Pur şi simplu zaci?

– Stau şi mă retrag în mine însumi.

– Asta-i o atitudine foarte egocentrică.

– Dimpotrivă, încerc să văd şi să aud lumea din afară fără să se interpună vreun obstacol dinăuntru; un receptacul gol, şi în întregime tăcut.

– Şi la ce-ţi ajută?

– Mă rog, potrivit manualului, dacă stai perfect liniştit, toate elementele din lumea exterioară, fiecare floare, fiecare animal, fiecare acţiune, o să-ţi reveleze taine pe care nici nu le-ai bănuit... ăsta e un citat.

Se uită la mine cu ochi primejdioşi pe sub pumnalul sprâncenelor. Îmi răspunse:

– Ei, fir-ar să fie, doar n-ai de gând să te transformi într-un zănatic transcendental. N-ai să-mi spui că-ţi place să zaci nemişcat?

– Îmi place foarte mult.

– Vino cu mine la Paris.

– Rinaldo, nu vreau să plec la Paris.

– Te înfurii unde nu-i cazul şi rămâi pasiv unde nu-i cazul. La tine totul e cu susu-n jos. Vii cu mine la Paris ca să vezi filmul ăla. N-o să-ţi ia decât o zi sau două. Poţi să stai la Georges V

sau la Meurice. Asta o să dea greutate cazului nostru. Am angajat doi avocaţi buni, unul franţuz şi unul american. Va trebui să deschidem plicul sigilat în faţa unor martori sub jurământ. Poate c-ar trebui s-o facem la ambasada SUA, în faţa ataşatului comercial şi a ataşatului militar. Aşa că, Charlie, du-te şi fă-ţi valiza. Avem un avion peste două ore.

– Nu cred că voi pleca. E adevărat că am sărăcit, dar fără bani m-am simţit mult mai bine decât atunci când i-am avut. Şi-apoi, nu vreau să părăsesc copilul.

– Nu te purta cu copilul ăsta ca o bunicuţă.

– Şi, oricum, Parisul nu-mi place.

– Nu-ţi place Parisul? Dar ce ai împotriva Parisului?

– O prejudecată. Pentru mine Parisul e un oraş-fantomă.

– Ţi-ai pierdut minţile. Ar trebui să vezi pe Champs-Elysées cozile de oameni care aşteaptă să intre la *Caldo-freddo*. Şi asta-i realizarea ta. Asemenea privelişte ţi-ar da o senzaţie de forţă tainică – o mare plăcere. Ştiu că eşti supărat pe franţuji că te-au făcut un cavaler caraghios, şi-ai luat asta drept o insultă. Sau poate că-i urăşti din cauza atitudinii lor faţă de Israel? Sau din cauza atitudinii din războiul trecut?

– Nu fi absurd.

– Când încerc să ghicesc gândurile tale trebuie să recurg la absurd. Altfel mi-ar trebui un milion de ani ca să înţeleg de ce Parisul e un oraş-fantomă pentru tine. Oare consilierii municipali din Chicago s-ar retrage într-un oraş-fantomă ca să-şi cheltuiască veniturile frauduloase? Hai, Charlie, diseară mâncăm raţă înăbuşită la Tour d'Argent.

– Nu, mâncarea asta îmi face rău la stomac.

– Bun, atunci dă-mi materialul să-l duc eu – plicul pe care Humboldt şi l-a trimis singur.

– Nu, Cantabile, nici asta nu ţine.

– De ce nu?

– Pentru că nu eşti un om de încredere. Totuşi, mai am o copie. Pe asta pot să ţi-o dau. Şi sunt gata să scriu şi-o scrisoare. O scrisoare autentificată la notariat.

– Nu se înghite.

– Dacă prietenii tăi vor să vadă originalul, n-au decât să vină aici, la Madrid.

– Faci să crape fierea-n mine, ţipă Cantabile, îmi pierd răbdarea!

Arzând de furie, mă străpungea cu privirea. Apoi făcu un efort de a redeveni rezonabil.

– Humboldt mai are parcă ceva rude, nu? Am întrebat-o pe Kathleen. Mai există un unchi în Coney Island.

Uitasem de Waldemar Wald. Bietul bătrân, şi el trăia într-o odăiţă dosnică, în mirosuri de bucătărie. Trebuia salvat din azilul de bătrâni.

– Ai dreptate, mai există un unchi, am spus.

– Şi ce-i cu partea lui? Îl laşi de ea, numai pentru că ţie ţi-a căşunat o toană împotriva Parisului? Poţi plăti o fată să stea cu copilul. Charlie, e o afacere de mari proporţii.

– Da, poate că totuşi o să plec.

– Ei, aşa mai vii de-acasă.

– Mă duc să-mi aduc valiza.

Aşadar, am luat avionul spre Paris. În aceeaşi seară, Cantabile şi cu mine ne aflam pe Champs-Elysées, aşteptând să cumpărăm bilete la marele cinematograf de lângă Rue Marbeuf. Vremea era proastă chiar şi pentru Paris. Lapoviţă. Eram îmbrăcat subţire şi mi-am dat seama că tălpile pantofilor mei erau foarte uzate şi umezeala îmi pătrundea la picioare. Coada era compactă, tinerii aflaţi în mulţime se veseleau, dar Cantabile şi cu mine eram amândoi nemulţumiţi. Plicul sigilat al lui Humboldt fusese depozitat într-unul din seifurile hotelului şi eu luasem plăcuţa cu numărul. Rinaldo se certase cu mine pentru posesia acelui disc de metal. Îl dorea în buzunarul lui, ca o dovadă că era reprezentantul meu de încredere.

– Dă-mi-l mie, îmi spuse.

– Nu. De ce să ţi-l dau?

– Pentru că-i natural să am eu grijă de el. Asta-i ceva ce ţine de domeniul meu.

– O să am eu grijă de el.

– O să-ţi scoţi batista din buzunar şi o să-ţi cadă numărul pe jos. Habar n-ai ce faci. Eşti distrat.

– Îl ţin eu.

– Aşa te-ai ambiţionat şi cu contractul. Nici măcar n-ai vrut să-l citeşti.

Zloata îmi biciuia pălăria şi umerii. Îmi displăcea intens mirosul ţigărilor franţuzeşti. Deasupra capetelor noastre, în lumină, se înălţau afişe imense cu Otway în rolul lui Caldofreddo şi cu actriţa italiană Silvia Sottotutti, sau aşa ceva, care juca rolul fiicei lui. Într-un fel, Cantabile avea dreptate, era o experienţă curioasă să te ştii sursa necunoscută a acestei atracţii publice şi să îngheţi în zloată – îţi dădea senzaţia că eşti o prezenţă fantomatică. După două luni de virtuală sihăstrie la Madrid, faptul că mă aflam aici, în ceaţa şi iluminaţia de pe Champs-Elysées, sub rafalele îngheţate, părea un fel de reîntoarcere la un viciu vechi. Pe aeroportul din Madrid luasem un exemplar din *Jurnalul intim* al lui Baudelaire, ca să-l citesc în avion şi să mă izolez de conversaţia frenetică a lui Cantabile. Şi am găsit în Baudelaire următorul sfat curios: „Ori de câte ori primeşti vreo scrisoare de la un creditor, scrie cincizeci de rânduri despre un subiect extraterestru şi te vei simţi izbăvit." Voia să spună că *la vie quotidienne* te dă afară de pe glob, dar avea şi o implicaţie mai adâncă, anume că viaţa reală curge între *aici* şi *acolo*. Viaţa reală constituie o legătură între *aici* şi *acolo*. Cantabile, care era mie în sută *aici*, confirma acest lucru. Şi acţiona în conformitate. Era furios pe mine din cauza numărului de la seif. S-a ciorovăit cu plasatoarea care ne-a condus la locuri. Femeii îi sărise ţandăra din cauza bacşişului meschin pe care i-l dăduse. I-a luat mâna şi i-a trântit moneda la loc în palmă.

– Căţea! a răcnit Cantabile şi a dat să fugă după ea pe culoarul dintre scaune.

L-am prins de braţ şi i-am spus:

– Potolește-te!

Iată-mă din nou în mijlocul unui public francez. Anul trecut în aprilie fusesem împreună cu Renata chiar în sala asta. De fapt, anul 1955 îl petrecusem la Paris. Dar îmi dădusem repede seama că nu e un loc pentru mine. Aveam nevoie de mai multă căldură din partea oamenilor decât poate dobândi un străin la Paris, mai ales că mă aflam în perioada când sufeream în urma morţii lui Demmie. Oricum, nu era acum momentul să mă gândesc la asemenea lucruri. Începea filmul. Cantabile îmi spuse:

– Pipăie-ţi buzunarul, asigură-te că mai ai numărul. Dacă-l pierzi, ne ia dracu'.

– E aici. Liniștește-te, băiete.

– Dă-mi-l mie! Lasă-mă să-mi tihnească filmul!

Nu i-am dat nicio atenţie. Apoi începu filmul, cu mari bubuieli de muzică. Debută cu instantanee din anii douăzeci, filmate în maniera vechilor jurnale de actualităţi – prima cucerire a Polului Nord de către Amundsen şi Umberto Nobile, care au zburat într-un dirijabil din Scandinavia în Alaska. Partea aceasta era jucată de niște excelenţi comici, foarte stilaţi. Mă simţeam extrem de mulţumit. Erau delicioşi. Se vedea Papa binecuvântând expediţia, şi Mussolini ţinând discursuri bombastice din balcon. Rivalitatea dintre Amundsen şi Nobile degenera în ostilitate. Când o fetiţă îi oferi un buchet de flori lui Amundsen, Nobile i-l smulse din mână; Amundsen dădea ordine, şi Nobile le contramanda. În nava aeriană, norvegienii se ciondăneau cu italienii. Treptat, îndărătul stilului „Timpul merge înainte" în care erau prezentate evenimentele, recunoşteai prezenţa bătrânului Caldofreddo, aflat acum în vechiul său sat sicilian. Aceste *flashback*-uri erau suprapuse asupra existenţei cotidiene a blajinului bătrân, vânzătorul de îngheţată iubit de toţi copiii, afectuosul părinte al

Silviei Sottotutti. În tinereţea lui, Caldofreddo luase parte la două expediţii polare ale lui Nobile. Cea de-a treia, de sub comanda unică a lui Nobile, s-a încheiat cu un dezastru. Dirijabilul s-a prăbuşit în Marea Arctică. Membrii echipajului au fost zvârliţi pe banchize de gheaţă. Interceptând prin radio semnalele lansate de supravieţuitori, spărgătorul de gheaţă rusesc *Krassin* vine să-i salveze. Amundsen primeşte o telegramă care-i anunţă dezastrul, în timp ce bea vârtos la un banchet. Potrivit spuselor lui Humboldt, care deţinea informaţii particulare în orice domeniu vrei, Amundsen a fost un beţiv şi jumătate. Pe dată anunţă că va organiza o expediţie pentru salvarea lui Nobile. Întregul film se desfăşura întocmai cum îl schiţasem noi la Princeton cu ani şi ani în urmă. Amundsen închiriază un avion. Se ceartă violent cu pilotul francez, care îl avertizează că aparatul este primejdios de încărcat. Îi porunceşte să pornească. Se prăbuşesc în mare. Am fost şocat văzând cât de comic fusese interpretat dezastrul. Îmi aduceam aminte că Humboldt şi cu mine nu căzuserăm de acord asupra acestui punct. El insistase că trebuie să fie extrem de hazos. Aşa şi era. Avionul s-a scufundat. Mii de oameni se prăpădeau de râs. Mă întrebam cum i-ar fi plăcut lui Humboldt scena. Următoarea porţiune de film îmi aparţinea întru totul. Eu am compus partea cu căutarea supravieţuitorilor şi am scris scenele în care salvatul Caldofreddo se dezlănţuie ca un nebun pe bordul vasului *Krassin*. Păcatul de a fi mâncat carne de om îi apăsa prea greu conştiinţa. Spre uimirea echipajului rusesc, înnebuneşte şi delirează. Despică o masă cu un satâr, încearcă să bea apă clocotită, se dă cu capul de pereţi. Marinarii se luptă cu el şi-l doboară. Medicul vasului, bănuitor, îi goleşte stomacul cu o pompă şi descoperă la microscop ţesuturi omeneşti.

Urmăream toate acestea într-o stare de euforie. Erau ale mele! Totul încolţise în capul meu, la Princeton, în New Jersey, cu douăzeci de ani în urmă. Nu era o realizare de seamă. Nu stârnea dangăte de clopot în universul îndepărtat.

Nu lichida brutalitatea, lipsa de omenie, nu clarifica mare lucru, nu prevenea nimic. Și totuși avea ceva. Plăcea la sute de mii, la milioane de spectatori. Desigur, fusese ingenios regizat, iar George Otway, în rolul lui Caldofreddo, realiza o adevărată creaţie. Acest Otway, un englez de treizeci și ceva de ani, semăna tare cu Humboldt. În momentul când l-am văzut izbindu-se de pereţii cabinei, întocmai ca maimuţele înnebunite de la menajerie, care se lovesc de gratii cu o indiferenţă ce-ţi rupe inima, m-a săgetat gândul că așa s-o fi luptat și Humboldt cu poliţiștii când l-au dus la Bellevue. Ah, bietul om, bietul Humboldt, zvârcolindu-se furios plângând urlând. Florile lui se veștejiseră în boboc. Culorile nu se iviseră niciodată la lumină, putreziseră în pieptul lui. Și asemănarea dintre Otway întemniţat în cabină și Humboldt era atât de tulburătoare, încât am început să plâng. Întreaga sală se cutremura de veselie și ţipa de râs, iar eu sughiţam de plâns. Cantabile mi-a spus la ureche:

– Ce zici de film, hai? Nu ţi-am spus? Până și tu râzi cu lacrimi.

Da, și acum Humboldt zăcea undeva, iar sufletul lui se afla în alt ungher al creaţiei, acolo unde sufletele așteaptă sprijinul pe care noi, cei de pe pământ, li-l putem trimite, așa cum trimitem grâu în Bangladesh. Vai de noi cei născuţi cu milioanele, cu miliardele, ca bășicuţele dintr-o băutură efervescentă! Am avut o ameţitoare viziune universală a lumii celor vii și a celor morţi, a umanităţii fie prăpădindu-se de râs în timp ce pe ecrane rulează comedii despre mâncători de oameni, fie pierind în uriașele valuri ale morţii, în flăcări și războaie, pe continente lihnite de foame. Și apoi am avut o viziune parţială a unui zbor orb prin beznă, și a unei coborâri bruște asupra unei metropole. Sclipea jos, în depărtare, ca niște picuri de gheaţă. Încercam să ghicesc dacă aterizam sau zburam mai departe. Zburam mai departe.

– Se ţine de scenariul vostru? Îl folosesc? mă întrebă Cantabile.

– Da. Și o fac foarte bine. Au mai adăugat o mulțime de idei ale lor.

– Nu te mai arăta atât de entuziasmat. Mâine te vreau într-o dispoziție belicoasă.

Decorul se schimbase acum, înfățișând orășelul sicilian unde nimeni nu avea habar de păcatul săvârșit de Caldofreddo și unde acesta trecea drept un bătrânel cumsecade care cânta în fanfara locală. Când l-am ascultat cântând la trompetă, mi-am dat seama că exista o importantă semnificație în contrastul dintre acordurile lui și teribila complexitate modernă a situației sale. Ferice de omul care nu are de spus sau de cântat nimic mai mult decât acele melodii simple! Oare or fi existând și astfel de oameni? Pe de altă parte era deconcertant să vezi, când Otway își umfla obrajii să sufle în trompetă, o față atât de asemănătoare cu a lui Humboldt. Și din moment ce Humboldt intrase în film, m-am căutat și pe mine. Mi-am spus că ceva din firea mea ar putea fi recunoscut în fiica lui Caldofreddo, interpretată de Silvia Sottotutti. Personalitatea ei exprima un soi de bunăvoie dureroasă, de veselă anxietate de care socoteam că dau și eu dovadă. Nu-mi plăcea actorul care-l juca pe logodnicul ei, un tip cu picioare scurte, fălci solide, față turtită și frunte teșită. Poate că-l identificam cu Flonzaley. Odată ne urmărise un individ, pe mine și pe Renata, la o expoziție de mobilă, și cred că era Flonzaley. Interceptasem semnale schimbate între cei doi... Întâmplător, începusem acum să-mi spun că, în calitate de doamnă Flonzaley, Renata va avea o foarte limitată viață mondenă la Chicago. Nu văd cui i-ar face plăcere să invite la masă un cioclu, decât poate altui cioclu. Ca să se elibereze de acest stigmat al profesiunii, va trebui să călătorească foarte mult, dar chiar și într-o croazieră pe Marea Caraibilor, la masa căpitanului de vas, vor trebui să spere și să se roage ca nu cumva să se ivească vreun concetățean care să întrebe: „Nu sunteți dumneavoastră domnul Flonzaley de la Pompe Funebre Flonzaley?" Și în felul acesta fericirea Renatei va fi

ştirbită, după cum, pentru Caldofreddo, splendoarea cerului sicilian era întunecată de neagra sa faptă din Arctica. Simţeam acest lucru până şi în felul cum cânta la trompetă. Părea să existe în trompeta sa o anumită notă care, când era atinsă, îl împungea drept în inimă.

Iată-l acum pe jurnalistul scandinav venind în orăşel ca să se documenteze pentru o carte despre Amundsen şi Nobile. Dă de urma sărmanului Caldofreddo şi începe să-l terorizeze. Bătrânul îi spune: „Faci o confuzie. Nu sunt acela." „Ba dumneata eşti!" răspunde jurnalistul. E unul dintre acei tineri emancipaţi din nordul Europei, care au exclus ruşinea şi amărăciunea din inima omenească, un exemplar turnat într-un tipar excelent. Cei doi bărbaţi au o discuţie pe o costişă de munte. Caldofreddo îl imploră să plece şi să-l lase în pace. Când ziaristul refuză, bătrânul face o criză de nebunie similară cu cea de pe bordul vasului *Krassin*. Dar aceasta de acum, ivită cu patruzeci de ani mai târziu, nu e decât o exaltare de om bătrân. Conţine o forţă şi un zbucium mai mult sufletesc decât trupesc. În acest acces de implorare şi furie, slăbiciune şi disperare diabolică, Otway era pur şi simplu extraordinar.

– Aşa ai văzut scena asta în piesa ta? mă întrebă Cantabile.

– Mai mult sau mai puţin.

– Dă-mi plăcuţa cu numărul, îmi zise.

Şi îşi vârî mâna în buzunarul meu. Mi-am dat seama că se găsea sub influenţa accesului lui Caldofreddo. Îl impresionase atât de puternic, încât îşi pierduse capul. Mai mult ca să mă apăr decât ca să păstrez discul de metal, i-am înşfăcat braţul.

– Cantabile, scoate-ţi mâna din buzunarul meu!

– Plăcuţa trebuie să stea la mine. Tu eşti iresponsabil. Un bărbat călărit de muieri. Nu eşti în toate minţile!

Începusem să ne luptăm. Nu puteam vedea ce face nebunul de pe pânză din cauza nebunului care se năpustise asupra mea. Aşa cum spune unul dintre autorii mei, diferenţa dintre cuvintele „comandă" şi „convinge" este diferenţa dintre dictatură şi democraţie. Iată, aveam de-a face cu un om

dement, pentru că niciodată nu trebuise să se autoconvingă de nimic. Brusc, faptul de a fi gândit acest lucru mă supără la fel de tare ca și îmbrânceala cu Cantabile. Obiceiul meu de a teoretiza avea să mă ducă la îndobitocire. Ca atunci când Cantabile mă amenințase cu bâtele alea de baseball și începusem să meditez la lupii lui Lorenz sau la plevușcă, ori când m-a împins cu sila să-l asist într-un closet și eu m-am gândit la... Toate întâmplările din viața mea erau tălmăcite în gândire, iar gândurile informau apoi împotrivă-mi. Contorsionările astea intelectuale or să mă ucidă.

În spatele nostru, spectatorii începură să strige: *„Dispute! Bagarre! Emmerdeurs!"* Urlau: *„Dehors...!"* sau: *„Flanquez-les à la porte!"*[1]

– Ăștia cheamă portarul ca să ne dea afară, bă, nebunule! i-am spus.

Cantabile își scoase mâna din buzunarul meu și ne îndreptarăm din nou atenția spre ecran, la timp ca să vedem un bolovan desprins de Caldofreddo rostogolindu-se pe coasta muntelui spre jurnalistul care urcase în mașina sa Volvo, în timp ce bătrânul, îngrozit de propriul său gest, striga ca să-și avertizeze victima, și apoi cădea în genunchi mulțumind Madonei că-l cruțase pe scandinav. După această încercare de asasinat, Caldofreddo face o confesiune publică în piața orășelului. În cele din urmă este audiat de un juriu alcătuit din concetățenii săi, în ruinele unui vechi teatru grec aflat pe o colină. Filmul se termină cu un cor de iertare și împăcare – exact cum ar fi dorit Humboldt, care avea în minte *Oedip la Colona*.

Când se aprinseră luminile și Cantabile se pregăti să iasă prin culoarul cel mai apropiat, eu m-am îndreptat spre culoarul opus. M-a ajuns pe Champs-Elysées, spunându-mi:

– Nu fi supărat pe mine, Charlie. Fac parte din rasa câinilor de pază, și trebuie să păzesc lucruri ca plăcuța aia.

---

[1] Ceartă! Încăierare! Scandalagii! Afară... Dați-i afară! (fr.).

Dacă te atacă și te doboară careva? În cazul acesta, cine ar ști măcar în ce cutie a fost închis plicul? Și mâine se strâng cinci oameni ca să cerceteze dovezile. E drept, sunt un tip nervos. Pur și simplu vreau ca totul să meargă bine. Iar tu ai fost atât de traumatizat de târfa aia, încât ești de o sută de ori mai cu capul în nori decât erai la Chicago. La asta m-am gândit când am spus că ești călărit de muieri. Ia zi, ce-ar fi să agățăm două franțuzoaice? Tratez eu cu ele. Refă-ți puțin personalitatea.

– Eu unul mă duc să mă culc.

– Nu încerc decât să te împac. Știu că-i greu pentru cineva ca tine să împartă planeta cu indivizi de teapa mea. Ei, hai să bem ceva pe chestia asta! Ești răscolit și întors pe dos.

Dar, de fapt, nu eram deloc întors pe dos. O zi activă, plină, chiar dacă e plină de nonsensuri, mă compensează pentru zilele în care simt că am rămas dator, și-mi satisface conștiința. După patru pahare de Calvados, luate la barul hotelului, m-am dus la culcare și am dormit tun.

Dimineața ne-am întâlnit cu Maître Furet și cu avocatul american, un tip colosal de agresiv pe nume Barbash, exact genul de reprezentant juridic pe care l-ar fi putut alege Cantabile. Acesta din urmă era profund satisfăcut. Promisese să mă livreze pe mine împreună cu dovezile – acum înțelegeam de ce îl apucaseră toate furiile în legătură cu plăcuța cu numărul de depozitare – și iată că înfățișase totul, conform prevederilor, frumos coordonat. Producătorii filmului *Caldofreddo* aflaseră că numitul Charles Citrine, autor al unei piese jucate pe Broadway, *Von Trenck*, ulterior ecranizată într-un film de succes, reclamase că ar fi autorul originalului pe care se baza succesul lor de răsunet mondial. Trimiseseră doi tipi, absolvenți ai secției economice de la Harvard, să trateze cu noi. Bietul Stronson, aflat acum în închisoare la Miami, fusese la kilometri depărtare de imaginea Harvard. Cei doi tineri, curat îmbrăcați, cu vorbire frumoasă, informați, moderați, cheli cu desăvârșire, foarte fermi, așteptau în biroul lui Barbash.

– Dumneavoastră, domnilor, aveţi deplină împuternicire de a trata? întrebă Barbash.

– Ultimul cuvânt îl vor avea şefii noştri.

– Atunci să vină şefii, tipii cu putere, strigă Cantabile. Ce ne faceţi să ne pierdem vremea?

– Calm, calm, îl potoli Barbash.

– Citrine e un tip mai important decât împuţiţii voştri de şefi, continuă Cantabile să ţipe. E un om de vază în domeniul lui, distins cu premiul Pulitzer şi *chevalier* al Legiunii de Onoare, prieten al răposatului preşedinte Kennedy, şi al răposatului senator Kennedy, şi al răposatului Von Humboldt Fleisher, poetul, cu care a şi colaborat. Aşa că nu ne înşiraţi nouă verzi şi uscate! Domnul Citrine se ocupă acum cu o importantă muncă de cercetare la Madrid. Şi dacă dânsul a putut să-şi facă timp să vină până aici, atunci să facă bine să poftească şi greţoşii voştri de şefi. Domnul Citrine nu va încerca să tragă foloase de pe urma poziţiei lui. Dar eu, da. Dacă nu vreţi să ne întâlnim la tribunal, atunci faceţi lucrurile cum trebuie!

Faptul că rostise o ameninţare părea să-l fi uşurat în chip miraculos. Buzele lui (ararеori liniştite) se lungiră într-un surâs tăcut când unul dintre tineri răspunse:

– Toată lumea a auzit de domnul Citrine.

Barbash reuşi în sfârşit să preia conducerea discuţiilor. Toată problema lui, desigur, era să-l potolească pe Cantabile.

– Faptele sunt următoarele: domnul Citrine şi prietenul său domnul Fleisher au scris scenariul acestui film în urmă cu ani, în 1952. Suntem pregătiţi să dovedim acest lucru. Domnul Fleisher şi-a expediat singur prin poştă, cu aviz recomandat, o copie după scenariu, în ianuarie 1960. Deţinem aici dovada, într-un plic sigilat, timbrat şi înregistrat.

– Hai să mergem la ambasada SUA şi să-l deschidem de faţă cu martori, strigă Cantabile. Şi să-şi mişte şi şefii fundurile până-n Place de la Concorde!

– Aţi văzut filmul *Caldofreddo*? mă întrebă Barbash.

– L-am văzut aseară. Domnul Otway are o creaţie foarte frumoasă.

– Şi seamănă cu originalul scris de dumneavoastră şi de domnul Fleisher?

Abia acum am descoperit că într-un colţ al biroului se afla o stenodactilografă, la măsuţa ei, înregistrând toată această conversaţie. Fantome ale biroului lui Urbanovich! Am devenit brusc Citrine martorul.

– Este unica sursă pe care ar fi putut-o avea, am răspuns.

– Şi cum au pusăia mâna pe ea? Au furat-o, interveni Cantabile. Am putea să intentăm un proces de plagiat.

În timp ce plicul sigilat trecea din mână în mână, spre a fi examinat, am simţit un junghi în măruntaie. Dacă distratul, nebunul de Humboldt a umplut plicul cu scrisori, cu facturi vechi, cu cincizeci de rânduri despre un subiect extraterestru?

– Sunteţi convinşi că acesta este plicul original, nedesfăcut? întrebă Maître Furet. Va fi consemnat ca atare.

Tipii de la Harvard încuviinţară că lucrul era mai presus de orice îndoială.

După care plicul fu deschis cu un cuţitaş de hârtii. Conţinea un manuscris intitulat: „Un original proiect de film. Coautori: Charles Citrine şi Von Humboldt Fleisher."

Pe măsură ce paginile erau trecute din mână în mână, îmi venea şi mie inima la loc. Ceea ce trebuia dovedit se dovedise. Nu exista nicio îndoială asupra autenticităţii manuscrisului. Scenă cu scenă, episod cu episod, filmul urmărea proiectul nostru. Barbash alcătui o depoziţie elaborată şi detaliată ce urma a fi înregistrată la dosar. Obţinuse o copie după scenariul ecranizat. Aproape că nu exista nicio abatere faţă de proiectul nostru.

Humboldt, binecuvântat fie-i numele, procedase de astă dată ca la carte.

– Revendicarea e absolut legitimă, spuse Barbash. Autenticitatea scenariului e mai presus de orice îndoială. Presupun că sunteţi asiguraţi pentru eventualitatea unor atari cazuri?

– Ce ne pasă nouă? sări Cantabile.

Desigur, exista o poliţă de asigurare.

– Nu cred ca scenariştii noştri să fi pomenit vreodată de existenţa vreunei alte surse, remarcă unul dintre tineri.

Numai Cantabile se lăsa transportat de furie. Ar fi dorit să-i vadă pe toţi cuprinşi de aceeaşi înfierbântare. Dar pentru oamenii de afaceri, întreaga problemă apărea ca un fapt oarecare. Nu mă aşteptasem la atâta răceală şi stăpânire de sine. Domnii Furet, Barbash şi cei doi absolvenţi de la Harvard căzură de acord că trebuiau evitate lungile şi costisitoarele proceduri judecătoreşti.

– Şi ce-i cu coautorul domnului Citrine?

Deci asta-i tot ce însemna numele lui Von Humboldt Fleisher pentru aceşti licenţiaţi ai uneia dintre cele mai mari universităţi ale noastre!

– Mort! am răspuns.

Cuvântul a stârnit reverberaţii sentimentale doar pentru mine.

– Are moştenitori?

– Unul singur, după câte ştiu.

– Mă rog, vom expune şefilor noştri situaţia. La ce cifră v-aţi gândit, domnilor?

– La una mare, răspunse Cantabile. Un procentaj din încasările globale.

– Socotesc că suntem îndreptăţiţi să cerem o evidenţă a încasărilor, interveni Barbash.

– Domnilor, să fim realişti. Va fi vorba doar de despăgubiri pentru daune morale.

– Ce-i aia daune morale? E vorba de întreg filmul, răcni Cantabile. Vă putem da tuturor la cap.

– Domnule Cantabile, puţin calm, vă rog. Aici e vorba de o revendicare serioasă, interveni Barbash. Am dori să ascultăm propunerile dumneavoastră, domnilor, dar venind după o matură chibzuinţă.

– Ar prezenta interes vreo altă idee de scenariu, provenită din aceeași sursă? am întrebat eu.

– Există așa ceva? se interesă unul dintre oamenii de afaceri de la Harvard.

Îmi răspunsese politicos, fără să manifeste nicio surprindere. Nu mă puteam împiedica să nu-i admir stilul. Pe un tip ca ăsta nu-l puteai prinde cu una, cu două.

– *Există?* Ai auzit bine că există! Doar ţi-am spus, sări iar Cantabile.

– Am aci un al doilea plic sigilat, am continuat. Conţine un alt proiect original de film. Apropo, domnul Cantabile nu are nimic de-a face cu acest al doilea scenariu. Participarea să se limitează la *Caldofreddo.*

– Să sperăm că eşti conştient de ceea ce faci, replică Ronald furios.

De astă dată, eram perfect conştient.

– Aş dori să-i cer domnului Barbash şi lui Maître Furet să mă reprezinte şi în această a doua problemă.

– Să *ne* reprezinte, se repezi Cantabile.

– Să *mă* reprezinte, am repetat.

– Pe dumneavoastră, domnule Citrine, desigur, sublinie Barbash cu repeziciune.

Nu degeaba pierdusem tone de bani. În sfârşit, îmi însuşisem şi eu jargonul comercial. Aşa cum observase Julius, prin naştere eram doar şi eu un Citrine.

– Acest al doilea plic sigilat conţine un scenariu provenind din acelaşi creier care l-a dat şi pe *Caldofreddo.* Vă rog, domnilor, să-i întrebaţi pe cei pe care-i reprezentaţi dacă nu ar dori să arunce o privire asupra acestui scenariu. Tariful meu pentru asemenea privire – luaţi aminte, doar pentru privire – este de cinci mii de dolari.

– Asta-i ceea ce cerem, întări Cantabile.

Dar nimeni nu-i dădu vreo atenţie. Mă simţeam foarte stăpân pe situaţie. Deci asta înseamnă afaceri. Julius, aşa cum am mai spus, îmi cerea mereu să recunosc ceea ce numea el

„romantismul afacerilor". Ăsta să fi fost celebrul romantism al afacerilor? Dar nu era altceva decât tupeu, rapiditate, nerușinare. Senzația pe care ți-o dădea faptul de a-ți impune interesul tău era meschină. În comparație cu satisfacția pe care ți-o dăruiește contemplarea unei flori, sau un lucru cu adevărat serios, senzația aceasta de acum nu însemna nimic, absolut nimic.

Parisul nu-și prezenta fața cea mai atrăgătoare când am pornit cu Cantabile de-a lungul Senei. Malul era ca o autostradă. Apa arăta ca o doctorie stătută.

– Ei, ți i-am adus pe tavă. Ți-am promis că te vâr într-o afacere bănoasă. Ce mai contează Mercedes-ul tău pe lângă astea toate? Un vax. Vreau douăzeci la sută.

– Parcă ne-am înțeles cu zece la sută.

– Zece, dacă mă vâri și la celălalt scenariu. Ți-ai zis că mă lucrezi pe la spate, da?

– Am să-i scriu lui Barbash că doresc să ți se plătească un procent de zece la sută. Pentru *Caldofreddo*.

– Ești nerecunoscător, stărui el. După ce că nici nu citești ziarele, mă, ordinarule, și dacă n-aș fi fost eu, toată treaba ar fi trecut pe lângă tine neobservată. Ca și chestia cu Thaxter.

– Care chestie cu Thaxter?

– Vezi? Habar n-ai de nimic. N-am vrut să te mai zgândăresc povestindu-ți despre Thaxter înainte de a fi început tratativele noastre. Nu știi ce i s-a întâmplat lui Thaxter? A fost răpit în Argentina.

– Ce vorbești? De cine, de teroriști? Dar de ce? De ce tocmai Thaxter? I-au făcut vreun rău?

– America trebuie să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru gangsterii ei. Când e vorba de mafia, măcar înțelegi ce vor. Dar teroriștii ăștia nu știu nici ei ce și de ce fac. Răpesc și omoară în toată America de Sud fără nicio rațiune. De unde vrei să știu ce le-a cășunat pe Thaxter? Probabil că a făcut-o pe marele grangur. I-au dat voie să trimită o singură scrisoare în care era menționat numele tău. Și habar n-aveai că ți-a apărut numele în presa din lumea întreagă.

– Și ce spunea?

– Făcea apel la Charles Citrine, istoricul și dramaturgul de faimă internaţională, ca să-l ajute. Zicea că ai să garantezi pentru el.

– Indivizii ăia nu știu pe ce lume sunt. Sper să nu-i facă vreun rău.

– Or să turbeze când or să-și dea seama că-i un impostor.

– Nu înţeleg. Cine pretindea că e? Drept cine l-au luat?

– În toate ţările astea, oamenii-s tare zăpăciţi, zise Cantabile.

– Ah, vechiul meu prieten Durnwald avea dreptate când spunea ce bine ar fi dacă s-ar amputa emisfera nordică, chiar de la istm, și s-ar lăsa partea sudică s-o pornească de capul ei. Numai că acum sunt multe părţi ale pământului unde ar fi binevenită o asemenea tăiere.

– Charles, cu cât o să-mi dai mie un comision mai mare, cu atât o să ai mai puţin de dat teroriștilor.

– Dar ce, or să pună mâna pe mine? De ce pe mine?

– Lasă, ai să vezi că-ţi vine rândul, spuse Cantabile.

Răpirea lui Thaxter de către teroriști și captivitatea lui îmi apăsa inima. Mă durea când mi-l imaginam încuiat într-o pivniţă întunecoasă mișunând de șobolani, înfricoșat de tortură. În fond, era un gen de făptură inocentă. Adevărat, nu puteai spune despre el că-i un om foarte onest, dar toate năzbâtiile lui nu erau decât un fel de delir. Cuprins de un veșnic neastâmpăr, căutând mereu să se afle în treabă, nimerise acum printre niște specimene și mai violent halucinante, care tăiau urechi, puneau bombe în cutii poștale, deturnau avioane și-i măcelăreau pe pasageri. Ultima oară când îmi dădusem osteneala să răsfoiesc un ziar, citisem că o companie petrolieră, după ce plătise o răscumpărare de zece milioane de dolari, nu obţinuse eliberarea unuia dintre conducătorii săi, răpit de teroriști argentinieni.

În acea după-masă i-am scris de la hotel lui Carol Stewart, editorul lui Thaxter. Îi spuneam:

„Înţeleg că Pierre a fost răpit şi că în apelul său a menţionat numele meu. Firește că aș da tot ce posed ca să-i pot salva viaţa. Într-un fel foarte caracteristic pentru el, e un om admirabil, la care ţin cu adevărat; îi sunt prieten devotat de mai bine de douăzeci de ani. Presupun că aţi luat legătura cu Departamentul de Stat și cu ambasada americană din Buenos Aires. În ciuda faptului că am scris cărţi cu subiecte politice, nu sunt un om politic. Timp de patruzeci de ani, în cele mai aprige momente de criză a civilizaţiei, am citit ziarele cu conștiinciozitate, dar această lectură conștiincioasă nu mi-a ajutat în niciun fel. Presa nu a putut preveni nimic. Așa că, treptat, am încetat de a mai citi ziarele. Totuși am impresia, și o spun în calitate de observator total obiectiv, că pentru o putere mondială ar trebui să existe o cale de mijloc între diplomaţia tunului la un capăt și supunerea la acte piraterești, la celălalt. Din acest punct de vedere, delăsarea Statelor Unite este absolut descurajantă. Oare abia acum urmează să ne însușim lecţia pe care ne-a dat-o Primul Război Mondial? După Sarajevo, am învăţat să nu îngăduim actelor de terorism să dezlănţuie războaie, iar de la Woodrow Wilson am învăţat că naţiunile mici au drepturi pe care naţiunile mari ar trebui să le respecte. Asta-i, și totuși timp de vreo șase decenii am stat nemișcaţi și am dat lumii un jalnic exemplu lăsându-ne șantajaţi.

Dar să ne întoarcem la Thaxter; sunt extrem de îngrijorat de soarta lui. Numai cu trei luni în urmă, aș fi fost în măsură să ofer o răscumpărare de 250 000 de dolari. Dar banii s-au evaporat în urma unui nefericit proces. S-au ivit însă la orizont perspective de noi câștiguri. În curând cred că voi putea oferi zece mii sau chiar douăzeci de mii de dolari, și sunt doritor să pun la bătaie o asemenea sumă. Nu văd însă cum aș putea depăși douăzeci și cinci de mii. Va trebui să avansaţi dumneavoastră acești bani. Vă voi trimite o notă în conformitate.

Poate că se va găsi o modalitate să mi-i restituiţi din drepturile de autor ale lui Pierre. Dacă bandiţii sud-americani îi vor da drumul, sunt convins că va scrie o zdrobitoare relatare a peripeţiilor lui. Asta-i turnura pe care o iau acum lucrurile. Pe vremuri, marile nefericiri ale vieţii bucurau doar inimile ticăloşilor sau aveau o valoare pur spirituală. Astăzi însă, orice eveniment îngrozitor se poate transforma într-o mină de aur. Sunt sigur că dacă bietul Thaxter scapă, dacă i se va da drumul, o să stârnească mare vâlvă scriind o carte. Sute de mii de oameni, care acum nici nu au habar de existenţa lui, vor suferi intens alături de dânsul. Inimile se vor zbuciuma în ei, vor sta cu sufletul la gură, vor plânge. Ceea ce e realmente foarte important. Vreau să spun că, astăzi, capacităţile noastre de compasiune sunt mult diminuate din cauza unui prea mare volum de solicitări. Oricum, nu-i acum momentul să discutăm acest lucru.

V-aș fi foarte recunoscător dacă m-aţi ţine la curent cu evenimentele și vă rog să consideraţi această scrisoare ca un angajament din partea mea de a oferi bani pentru eliberarea lui Thaxter. Probabil că s-a împăunat pe acolo și o fi făcut atâta paradă în cizmele lui *western* și cu pălăria Stetson, încât i-a impresionat de-a binelea pe bandiţii aceia. Mă rog, presupun că-i una din întâmplările universal istorice, caracteristice epocii noastre."

Am expediat scrisoarea la New York, și m-am întors cu avionul în Spania. Cantabile m-a condus cu un taxi până la aeroportul Orly, pledând acum pentru cincisprezece la sută și trecând la ameninţări.

De îndată ce-am ajuns la pensiunea La Roca, mi s-a înmânat un bilet cu antetul hotelului Ritz. Era de la Señora. Îmi scria:

„Fii bun și adu-mi-l pe Roger mâine la ora 10.30 a.m, în holul hotelului. Ne întoarcem la Chicago."

Am înţeles de ce a cerut să i-l aduc în hol. Îşi spunea că într-un loc public nu voi îndrăzni să mă dedau la violenţe faţă de ea. În cameră s-ar fi putut s-o strâng de gât sau să încerc s-o înec în closet. Aşadar, a doua zi dimineaţa m-am dus cu copilul şi am întâlnit-o pe bătrână, acest extraordinar concentrat de aprige prejudicii. În marele hol circular al hotelului Ritz, sub cupolă, i-am restituit copilul. Am spus:

– La revedere, Roger scumpule, te întorci acasă.

Copilul a început să plângă. Señora n-a reuşit să-l domolească şi a început să mă acuze că l-am corupt, ataşându-mi-l cu ciocolată.

– Ai ademenit băiatul cu dulciuri!

– Sper că Renata e fericită în noua ei situaţie.

– Fii convins că e. Flonzaley e un tip superior. Inteligenţa lui depăşeşte media acestei lumi. Să nu crezi că a scrie cărţi e o dovadă că eşti deştept.

– O, cât adevăr grăieşti! i-am răspuns. La urma urmei, înmormântările constituie un mare pas înainte. Vico povesteşte că a existat o vreme când cadavrele erau lăsate să putrezească pe pământ, iar câinii şi guzganii şi vulturii se înfruptau din cei dragi nouă şi apropiaţi. Sigur că nu poţi lăsa morţii împrăştiaţi peste tot. Deşi Stanton, un membru al guvernului lui Lincoln, şi-a păstrat soţia moartă aproape un an de zile.

– Arăţi obosit. Îţi frământi prea mult creierii, îmi spuse Señora.

Acesta-i efectul pe care-l au asupră-mi sentimentele prea intense. Ştiu că-i adevărat, dar nu-mi place să mi se spună. Mă cuprinde disperarea.

– *Adiós*, Roger! Eşti un băiat bun şi te iubesc. O să te văd în curând la Chicago. Drum bun, împreună cu bunicuţa ta. Nu plânge, copilaşule!

Şi eu eram gata să plâng. Am ieşit din holul hotelului şi m-am îndreptat spre parc. Pericolul de a fi doborât de

mașinile în viteză, care năvăleau din toate direcţiile, mi-a uscat lacrimile din ochi.

La *pensión* am povestit că l-am trimis pe Roger acasă, la bunicii lui, până ce voi reuși să-mi revin un pic. Secretara de la ambasada Danemarcei, domnișoara Volsted, încă stăruia să se sacrifice de dragul meu. Mâhnit de plecarea lui Roger, eram aproape îndeajuns de demoralizat ca s-o accept.

Cantabile îmi telefona în fiecare zi de la Paris. Pentru el, era extrem de important să ia parte la negocieri. Aș fi crezut că Parisul, cu multiplele tentaţii pe care le poate oferi unui om de genul lui Cantabile, îi va distrage mintea de la afaceri. Nicidecum. Era obsedat. Se ţinea tot timpul de Maître Furet și de Barbash. Îl irita teribil pe Barbash, trecând peste el și încercând să negocieze singur. Barbash mi se plângea de la Paris. Producătorii, mă anunţase Cantabile, ofereau douăzeci de mii de dolari.

– Ar trebui să le fie rușine, îmi spunea. Ce impresie le-o fi făcut rahatul acela de Barbash, dacă-și permit să facă o ofertă atât de meschină, de jignitoare! Individul nu face doi bani! Cifra noastră este de două sute de mii de dolari.

A doua zi îmi raporta:

– Au ridicat la treizeci de mii. Mi-am schimbat părerea. Barbash e un tip ferm. Cred că-i furios pe mine și se răzbună pe ei. Ce contează două sute de mii la șnapanii ăia, cu încasările pe care le fac? O bubuliţă pe fund. Un lucru însă – trebuie să ne gândim la impozite și dacă să le cerem banii în valută străină. Sunt informat că am putea obţine mai mult în lire italienești. *Caldofreddo* are un succes extraordinar la Milano și la Roma. Ageamiii ăia se înghesuie la cozi. Mă întreb de ce i-o fi atrăgând atâta canibalismul pe italienii crescuţi numai cu macaroane? Oricum, dacă o să iei lire italienești, poţi obţine mai mult. Desigur, Italia se duce dracului.

– O să iau dolari. Am un frate în Texas, care mi-i poate investi într-o afacere foarte bună.

– Ești fericit că ai un frate binevoitor. Ia spune, nu te simți străin acolo, în țara tuciuriilor?

– Câtuși de puțin. Mă simt acasă. Citesc antroposofie și meditez. Studiez muzeul Prado palmă cu palmă. Ce se aude cu cel de-al doilea scenariu?

– În ăla eu nu-s băgat. Așa că de ce mă întrebi pe mine?

– Nu, nu ești băgat.

– Atunci nu văd de ce ți-aș spune cel mai mic lucru. Totuși am să te informez, așa din amabilitate. Îi interesează. Îi interesează al naibii. I-au oferit lui Barbash trei mii de dolari pentru o opțiune pe termen de o săptămână. Spun că au nevoie de timp ca să i-l arate lui Otway.

– Otway seamănă mult cu Humboldt. Se poate ca această asemănare să aibă vreo semnificație. Vreo legătură invizibilă. Sunt convins că Otway se va simți atras de povestea lui Humboldt.

A doua zi după-masă, Kathleen Tigler sosi la Madrid. Se afla în drum spre Almeria, unde începeau pregătirile pentru un nou film.

– Charlie, îmi pare rău, dar producătorii cărora le-am vândut opțiunea pentru scenariul lui Humboldt nu l-au acceptat.

– Despre ce vorbești?

– Nu-ți amintești de proiectul de scenariu pe care Humboldt ni l-a lăsat moștenire și mie, și ție?

– Desigur că-mi amintesc.

– Ar fi trebuit să-ți trimit partea ta din cei trei mii de dolari. Venirea mea la Madrid avea în bună măsură scopul de a discuta cu tine despre scenariu, și de a face un contract separat, între noi doi. Probabil că toate astea ți-au ieșit din minte.

– Nu, nu mi-au ieșit din minte. Dar chiar în clipa asta am avut revelația că și eu am încercat, pe contul meu, să vând aceeași proprietate altui grup.

– Înțeleg. Să vinzi același lucru la doi clienți. Ar fi fost foarte neplăcut.

În tot acest timp, vedeți bine, afacerile se desfășurau de zor. Afacerile, cu acea ciudată autonomie proprie afacerilor, își vedeau de treaba lor. Fie că ne plăcea sau nu, gândeam gândurile lor, vorbeam limbajul lor. Ce le păsa afacerilor că eu suferisem o înfrângere în dragoste, sau că îi rezistasem Rebeccăi Volsted cu fața ei imperativ de arzătoare, sau că investigam doctrinele antroposofice? Afacerile, sigure pe propria lor forță transcendentală, ne sileau să interpretăm viața prin prisma lor. Chiar și acum, când Kathleen și cu mine am fi avut de discutat atâtea chestiuni personale de cea mai mare importanță umană, discutam despre contracte, opțiuni, producători și sume de bani.

– Desigur, urmă ea, tu nu poți fi angajat legal de un contract făcut de mine în numele meu.

– Când ne-am întâlnit la New York, am discutat despre un scenariu pe care Humboldt și cu mine l-am scornit la Princeton...

– Cel de care m-a întrebat Lucy Cantabile? Și bărbatul ei mi-a telefonat la Belgrad și m-a pisat cu o serie de întrebări misterioase.

– ...ca să ne distrăm în timp ce Humboldt trăgea sforile pentru obținerea catedrei de poezie.

– Mi-ai spus că era o tâmpenie, așa că mi l-am scos din minte.

– Nimeni n-a mai știut de el timp de douăzeci de ani sau mai bine, și apoi cineva a furat povestea noastră și a transformat-o în filmul *Caldofreddo*.

– Ei nu! De la voi pornește *Caldofreddo*? De la tine și de la Humboldt?

– L-ai văzut?

– Te cred. Și cum, marele, marele succes al lui Otway a fost creat de voi doi? E incredibil!

– Într-adevăr. Tocmai m-am întors de la o întrevedere la Paris, unde a trebuit să le dovedesc producătorilor paternitatea mea.

– Și acceptă să cadă la învoială cu tine? Ar trebui. Ai un cap de acuzare împotriva lor, nu?

– Când aud de un proces, îmi vine să mor. Alți zece ani prin tribunale? Asta ar însemna onorarii de cinci, șase sute de mii de dolari în buzunarele avocaților mei. Iar pentru mine, un om de aproape șaizeci de ani și mergând vertiginos spre șaptezeci, n-ar mai rămâne un ban. Prefer să-mi încasez acum cei cincizeci, șaizeci de mii.

– Ca o despăgubire pentru daune morale? întrebă Kathleen, cuprinsă de indignare.

– Nu, ca un om destul de norocos ca să-și vadă activitățile mai înalte subvenționate pentru următorii câțiva ani. Desigur, când am auzit de testamentul lui Humboldt, mi-am spus că-i metoda lui postumă de a-și continua înduioșătoarea clovnerie. Dar măsurile legale pe care și le-a luat au fost foarte sănătoase și până la urmă a avut dreptate, fir-ar să fie, în ceea ce privește valoarea hârtiilor lăsate. Întotdeauna a sperat nebunește să câștige lozul cel mare. Și ce să vezi? L-a câștigat. Dar nu de opera lui serioasă a avut lumea nevoie. Nu; ci de giumbușlucurile lui.

– Au fost și giumbușlucurile tale, îmi răspunse Kathleen.

Când zâmbea liniștit, îi apărea pe față o complicată rețea de linii fine. Mă durea să văd aceste semne ale vârstei la o femeie de a cărei frumusețe îmi aminteam atât de bine. Dar puteai convieţui și cu asemenea lucruri, dacă știai cum să le iei. La urma urmei, ridurile ei erau rezultatul unor mulți, mulți, mulți ani de blândețe. Tributul plătit de muritori

pentru un lucru bun. Începeam să înţeleg cum puteai primi împăcat asemenea alterări.

– Şi ce crezi c-ar fi trebuit să facă Humboldt ca să-l ia lumea în serios?

– Cum aş putea să-ţi răspund la asemenea întrebare, Kathleen? A făcut şi el ce-a putut şi a trăit şi a murit mai onorabil decât mulţi alţii. Nebunia a fost încheierea farsei în care Humboldt a încercat să-şi transforme marea lui deziluzie. A fost intens dezamăgit. Tot ce doreşte un om de dimensiunea lui este prilejul de a-şi turna inima în tiparul unei mari opere. Oameni ca Humboldt – asemenea oameni exprimă un sens al vieţii, dau glas simţirilor vremii lor, sau descoperă înţelesuri şi adevăruri ale naturii folosind împrejurările oferite de epoca lor. Când aceste împrejurări sunt generoase, atunci între toţi cei care iau parte la marea întreprindere se statornicesc relaţii de dragoste şi de prietenie. După cum poţi vedea din elogiile aduse de Haydn lui Mozart. Când împrejurările sunt meschine, atunci rezultă ură şi furie şi nebunie. M-am devotat lui Humboldt timp de aproape patruzeci de ani. Pentru mine a fost o legătură extatică. Speranţa de a trăi în poezie – bucuria de a cunoaşte omul care creează poezia. Ştii tu? În America zace îngropată cea mai extraordinară, cea mai neîntâlnită poezie, dar niciunul dintre mijloacele convenţionale cunoscute culturii nu o poate extrage la suprafaţă. Dar asta se întâmplă acum peste tot. Suferinţa e prea adânc înrădăcinată, dezordinea e prea mare pentru a putea folosi mijloacele artei după vechiul tipic. Acum încep să înţeleg ce voia să spună Tolstoi când a făcut apel la omenire să înceteze jocul fals şi inutil de-a istoria şi să înceapă pur şi simplu să trăiască. Sensul acestor cuvinte mi-a devenit tot mai clar în prăbuşirea sufletească şi în nebunia lui Humboldt. El a executat toţi paşii furtunoşi ai acestui exerciţiu. Performanţa lui a fost concludentă. Acest lucru – acum e perfect limpede – nu

mai poate fi continuat. A sosit timpul să ascultăm în taină glasul adevărului sădit în noi.

– Și asta numești tu activități mai înalte – astea ar trebui să-ți fie subvenționate prin banii încasați pe *Caldofreddo*... Înțeleg, zise Kathleen.

– Conform aprecierilor comune, evenimentele cele mai comune ale vieții nu pot fi decât absurde. Credința a fost socotită absurdă. Dar acum credința va muta poate din loc acești munți ai absurdului raționalității comune.

– Mă gândeam să-ți sugerez să părăsești Madridul și să vii cu mine în Almeria.

– Înțeleg. Te îngrijorez. Arăt rău.

– Nu chiar. Dar e vizibil că ai trecut printr-o mare încordare. Pe coasta Mediteranei acum e o vreme foarte plăcută.

– Mediterana, da. Ce bine mi-ar face o lună de liniște binecuvântată! Dar nu prea am bani de pus la bătaie.

– Ești pe geantă? Te credeam încărcat de bani.

– Am fost descărcat.

– O, ce urât din partea mea că nu ți-am trimis cei o mie cinci sute de dolari! Aveam impresia că pentru tine e o bagatelă.

– Mă rog, până acum câteva luni ar fi fost o bagatelă. Spune-mi, mi-ai putea găsi ceva de lucru în Almeria?

– Nu te-ar atrage să faci așa ceva.

– Nu știu ce e acest „așa ceva".

– Să faci figurație în filmul pe care-l vom turna – *Memoriile unui cavaler*. După Defoe. Au loc asedii, și altele de felul ăsta.

– Ar trebui să port un costum?

– Nu-i de tine, Charlie.

– De ce nu? Ascultă-mă, Kathleen. Pot să-ți vorbesc deschis...?

– Te rog.

– Pentru a șterge greșelile și a remedia relele pe care le-am săvârșit pe parcursul a cinci decenii, aș fi gata să încerc orice

fel de muncă. Mă judeci greșit dacă-ți închipui că sunt prea bun ca să fac figuraţie. Nici nu știi cât de mult mi-ar plăcea să fiu figurant în filmul ăsta istoric. Crezi c-aș putea să port cizme și pantaloni bufanţi? Un coif sau o pălărie cu pene? Mi-ar face colosal de bine.

– Nu ţi-ar distrage prea mult gândurile? Doar ai... anumite lucruri de făcut.

– Dacă lucrurile pe care le am de făcut nu-și pot croi drum pe lângă acești munţi de absurditate, atunci nu-s de niciun folos. Să nu-ţi închipui că nu sunt măcinat de griji. Sunt îngrijorat de soarta fetiţelor mele, și teribil de îngrijorat de soarta prietenului meu Thaxter. A fost răpit de niște teroriști argentinieni.

– Tocmai mă întrebam ce-i cu el, spuse Kathleen. Am citit povestea în *Herald Tribune*. E același domn Thaxter pe care l-am întâlnit la hotelul Plaza? Purta o pălărie cât un ceaun și mi-a cerut să revin mai târziu. În articol era menţionat numele tău. Făcea apel la tine să-l ajuţi.

– Sunt foarte abătut. Bietul Thaxter! Dacă iau ceva bani pe scenarii, s-ar putea să trebuiască să-i plătesc răscumpărarea. Nu-mi pasă de bani. Idila mea cu averea s-a consumat. Pentru ceea ce intenţionez să fac de acum înainte, n-am nevoie de mulţi bani...

– Știi, Charles, Humboldt obișnuia să spună lucruri minunate. Și tu îmi amintești de această trăsătură a lui. Tigler era foarte hazos. Un om activ, fermecător. Când îl apucai, sau vâna, sau pescuia – întotdeauna se îndeletnicea cu o treabă sau alta. Dar nu se pricepea la conversaţie, și nimeni nu mi-a mai vorbit așa ca tine de multă, multă vreme. Mi-am pierdut deprinderea de a asculta. Îmi place când îţi dai frâu liber gândurilor. Dar nu mi-e prea clar ce vrei să spui.

– Nu mă mir, Kathleen. E vina mea. Vorbesc prea mult cu mine însumi. Dar ființele umane s-au împotmolit prea adânc

în acest fals, inutil joc de-a istoria – în evenimente, desfășurări de situații, politică. Societatea noastră trece printr-o reală criză. Citește ziarele – numai criminalitate, murdărie, asasinate, perversitate, oroare. Nu ne mai săturăm de ele – și le numim lucruri omenești, dimensiunea umană.

– Și ce altceva ai dori?

– O altă dimensiune. Walt Whitman ne compara, în defavoarea noastră, cu animalele. Animalele nu se vaită de condiția lor. Înțeleg ideea lui Whitman. Obișnuiam să petrec mult timp urmărind vrăbiile. Îmi plac la nebunie. Le mai urmăresc și azi. Petrec ore întregi în parc privindu-le cum saltă și țopăie de jur-împrejur, și se scaldă în praf. Dar știu că au o activitate mentală mult mai redusă decât a maimuțelor. Urangutanii sunt încântători. Aș fi fericit să-mi împart apartamentul cu un prieten urangutan. Dar știu bine că ar înțelege mult mai puțin decât înțelegea Humboldt. Întrebarea este următoarea: De ce trebuie să presupunem că seriile de ființe se încheie cu noi? Bănuiesc că, de fapt, omul ocupă o anumită treaptă într-o mare ierarhie care merge mult dincolo de noi. Premisele dominante neagă asemenea posibilitate. Dar ne simțim sufocați și nu știm de ce. Conform premiselor dominante, existența unui suflet este un lucru ce nu poate fi dovedit, și totuși oamenii se comportă ca și cum ar avea suflete. Se comportă ca și cum ar fi venit dintr-un alt loc, dintr-o altă viață, și ar fi înzestrați cu impulsuri și dorințe pe care niciuna dintre premisele noastre actuale nu le poate justifica. Conform premiselor dominante, soarta omenirii e o chestiune antrenantă, foarte ingenioasă. Fascinantă. Atâta timp cât nu devine plicticoasă. Spectrul plictiselii bântuie această plăcută concepție asupra istoriei.

Kathleen îmi repetă iar că în viața ei conjugală cu Tigler, crescătorul de cai, dusese lipsa unor astfel de conversații.

Spera din toată inima să vin în Almeria și să-mi iau postul de halebardier în primire.

– E un oraș atât de plăcut, mă asigură ea.

– Sunt gata să părăsesc această *pensión*. Oamenii de aici mă agasează. Dar cred că ar trebui să rămân la Madrid ca să pot urmări totul – Thaxter, Parisul. S-ar putea să trebuiască să mă reîntorc pentru o bucată de vreme în Franţa. Am acolo doi avocaţi, ceea ce înseamnă un dublu bucluc.

– Nu prea ai încredere în avocaţi.

– Mă rog, Abraham Lincoln a fost avocat și pe el l-am venerat de când mă știu. Dar Lincoln nu mai înseamnă acum decât un nume pe tăbliţa cu numărul permisului de conducere în statul Ilinois.

N-a fost nevoie să plec la Paris. Mi-a sosit o scrisoare de la Stewart, editorul. Îmi scria:

„Observ că nu aţi urmărit presa în ultima vreme. E adevărat că Pierre Thaxter a fost răpit în Argentina. Cum sau de ce sau dacă se află în mâinile răpitorilor, nu sunt în măsură să vă spun. Dar, din moment ce-i sunteţi un vechi prieten vă mărturisesc confidenţial că toată povestea mă nedumerește și uneori mă întreb dacă e reală. Să nu mă înţelegeţi greșit, nu vreau să insinuez că e vorba de o înscenare. Dar sunt gata să cred că cei care l-au răpit de pe trotuar erau convinși că e un personaj important. Nu există desigur niciun indiciu că ar fi vorba de o răpire aranjată în prealabil, ca în cazul domnișoarei Hearst. Dar vă anexez un articol semnat de amicul nostru Thaxter și apărut la rubrica „Ultima oră" a ziarului *The New York Times*. Se presupune că articolul a fost trimis din locul secret sau din temniţa subterană unde este închis. Dar dacă-i așa, vă întreb pe dumneavoastră, cum de a avut posibilitatea să scrie și să expedieze ziarului *Times* acest mic eseu despre trăirile unui om răpit? Veţi remarca, probabil, cum am remarcat și eu, că Thaxter sugerează strângerea unui

fond de răscumpărare. Mi s-a spus că o serie de cititori caritabili au și trimis cecuri la ambasada americană din Argentina, pentru a-l readuce pe nefericit lângă cei nouă copilași ai lui. Departe de a i se fi făcut vreun rău, am impresia că trăiește clipe de mare încântare și, dacă nu greșesc, s-ar părea că experiența i-a șlefuit și stilul literar. O nepreţuită publicitate. Bănuiala dumneavoastră că a picat peste o mină de aur este absolut justă. Dacă nu-și frânge gâtul, atunci îl așteaptă câștiguri grase și faimă."

În articolul său, Thaxter scria:

„În clipa în care am ieșit dintr-un restaurant, pe o stradă aglomerată din Buenos Aires, trei oameni au îndreptat trei pistoale spre capul meu. În cele trei ţevi de pistol am văzut zădărnicia tuturor strategiilor mele mintale de a evita violența. Până în acea clipă nu mi-am dat niciodată seama cât de des își anticipează omul modern momentele critice. Capul meu, gata, poate să fie sfărâmat, născocise felurite planuri de salvare. Când am intrat în automobilul care aștepta la marginea străzii, m-am gândit că s-a terminat cu mine. Nu am fost supus la torturi fizice. Curând mi-am dat seama că picasem în mâinile unor indivizi sofisticaţi, cu o gândire avansată, devotaţi întru totul principiilor de libertate și dreptate, așa cum le înţeleg ei. Răpitorii mei consideră că slujesc o cauză pe care doresc să o prezinte opiniei publice civilizate, și m-au ales pe mine să înfăţișez această cauză în numele lor, după ce s-au asigurat că sunt un eseist și un jurnalist destul de cunoscut ca să mă pot impune atenţiei omenirii. (Chiar și acum folosea prilejul să-și tragă o reclamă.) Ca luptători de gherilă și ca teroriști, ar dori să fie cunoscut faptul că nu sunt niște fanatici lipsiţi de inimă și iresponsabili, ci că au o înaltă tradiţie a lor. Sunt familiarizaţi cu clasicii acestei tradiţii, începând cu Rusia secolului al XIX-lea, și până în Franța secolului XX. M-au adus din

pivniță ca să iau parte la seminarii asupra lui Sorel și a lui Jean-Paul Sartre. În felul lor, acești oameni au principii și sunt foarte serioși. Mai mult, dețin acea calitate pe care Garcia Lorca a numit-o *Duende*, o forță interioară care te arde ca sticla pisată, o intensitate spirituală care nu-i dă sugestii, ci îți poruncește."

Am întâlnit-o pe Kathleen la o cafenea și i-am arătat tăieturile de ziar. Erau mai multe, scrise în aceeași manieră.

– Thaxter are o mare slăbiciune pentru formulele majore de viață. În ceea ce mă privește, cred că aș fi preferat să-mi simt ceafa împunsă de cele trei țevi de pistol și să se apese pe trăgaci, decât să iau parte la seminariile acelea.

– Nu fi atât de aspru cu el. Omul luptă să-și salveze viața, îl apără Kathleen. Și e o întâmplare într-adevăr fascinantă. Unde-i partea cu apelul pentru răscumpărare?

– Uite aici: „...o sumă de cincizeci de mii de dolari, și mi s-a îngăduit să folosesc această ocazie pentru a cere prietenilor și membrilor familiei mele să contribuie. În speranța de a-mi putea revedea cândva copilașii..." și așa mai departe. *Times* obișnuiește să-și trateze cititorii cu senzații tari. Pagina asta de ultimă oră se adresează unui public îmbuibat.

– Nu-mi imaginez că teroriștii ăia or să-l pună întâi să le facă apologia în fața opiniei publice mondiale, ca după aceea să-i zboare creierii.

– Mă rog, n-ar fi sută la sută logic. Dar cine știe de ce sunt în stare indivizii de teapa lor. Totuși, mă simt ușurat. Cred că până la urmă o scoate el la capăt.

Kathleen m-a supus unui interogatoriu întreg, chestionându-mă ce am de gând să fac după ce Thaxter o să scape de bucluc și viața o să devină mai calmă și mai așezată. I-am răspuns că, probabil, o să petrec o lună la Dornach, lângă Basel, la Centrul Elvețian Steiner, Goetheanum. Poate că

aș reuși să închiriez acolo o căsuță și să-mi aduc și fetițele, pe Lish și pe Mary, să petreacă vara cu mine.

– De la producătorii lui *Caldofreddo* va trebui să storci cât mai mulți bani. Și se pare că Thaxter a ieșit din încurcătură, dacă o fi intrat vreodată în ea. S-ar putea ca la ora asta să și fie liber.

– Adevărat. Dar intenționez să împart banii cu unchiul Waldemar, să-i dau lui toată partea cuvenită lui Humboldt.

– Și la cât crezi că o să se ridice suma totală pe care ai s-o obții?

– O, vreo treizeci de mii de dolari, maximum patruzeci.

Dar evaluarea mea s-a dovedit a fi mult prea prudentă. Barbash a sfârșit prin a-i determina pe producători să plătească optzeci de mii de dolari. Au mai dat și cinci mii ca să citească scenariul lui Humboldt și în cele din urmă și-au declarat opțiunea și pentru acesta.

– Nu-și puteau permite să-l lase să le scape, mi-a spus Barbash la telefon.

Cantabile se afla în acel moment în biroul avocatului și-l auzeam vociferând.

– Da, e aici la mine, îmi confirmă Barbash. E cel mai sucit individ cu care am avut vreodată de-a face. Tot timpul a trecut peste capul meu, a făcut tărăboi, și-n ultima vreme a început să mă și amenințe. E o adevărată pacoste, și dacă n-ar fi fost reprezentantul dumneavoastră autorizat, domnule Citrine, de mult l-aș fi azvârlit pe scări. Dați-mi voie să-i plătesc cei zece la sută și să scap de el.

– Domnule Barbash, aveți autorizația mea să-i dați pe loc opt mii de dolari, am răspuns. Ce ofertă s-a făcut pentru cel de-al doilea scenariu?

– Au pornit de la cincizeci de mii de dolari. Dar le-am argumentat că, evident, răposatul domn Fleisher avea mare vână. Cunoștea gustul contemporan, înțelegeți ce vreau să

spun. Exact genul după care aleargă publicul de azi. Și s-ar putea să aveți și dumneavoastră această vână, domnule Citrine. Dar nu vă supărați că vă dau un sfat, cred că n-ar trebui să abandonați lucrurile. Dacă doriți să scrieți scenariul pentru noul film, pot să vă obțin niște condiții formidabile. Ați face-o pentru două mii de dolari pe săptămână?

– Nu cred că m-ar interesa, domnule Barbash. Am alte planuri.

– Ce păcat! Poate că vă mai gândiți. M-au întrebat de lucrul ăsta în câteva rânduri.

– Nu, mulțumesc. Sunt prins într-o activitate de cu totul alt gen.

– Ce-ar fi să acceptați rolul de consultant? stărui Barbash. Oamenii ăștia n-au altceva decât bani, și ar fi gata să vă plătească douăzeci de mii de dolari numai pentru că înțelegeți spiritul lui Von Humboldt Fleisher. *Caldofreddo* a cucerit lumea întreagă.

– Nu mai spune la toate nu! De astă dată era Cantabile care-i smulsese receptorul din mână. Și ascultă-mă, Charlie, trebuie să primesc și eu ceva la celălalt scenariu, pentru că fără mine toată socoteala n-ar fi avut loc. În plus, îmi datorezi bani pentru avioane, taxiuri, hoteluri și restaurante.

– Domnul Barbash o să-ți achite toate cheltuielile. Și acum întinde-o, Cantabile, relațiile noastre s-au încheiat. Vom fi din nou doi străini unul pentru celălalt.

– Ah, ingratule, găoază intelectuală ce ești!

Barbash puse din nou mâna pe receptor.

– Cum vom ține legătura? Mai rămâneți la Madrid?

– S-ar putea să plec pentru o săptămână sau două la Almeria, și apoi mă voi reîntoarce în Statele Unite. Am la Chicago o casă plină de lucruri de care trebuie să scap. Pe urmă trebuie să-mi văd copiii și să stau de vorbă cu unchiul domnului Fleisher. După ce voi fi aranjat toate acestea și voi

fi pus la punct câteva chestiuni rămase în suspensie, mă voi întoarce în Europa. Ca să încep o viaţă nouă, am adăugat.

Îmi pune un om o întrebare şi eu îi povestesc totul. Continuam să mă justific şi să mă explic cu lux de amănunte în faţa unor oameni care nu se sinchiseau de mine nici cât negru sub unghie.

Şi iată, într-o zi caldă de aprilie, Waldemar Wald, eu şi Menasha Klinger i-am reînhumat pe Humboldt şi pe mama lui, unul lângă celălalt, în morminte noi în cimitirul Walhalla. Resimţeam o plăcere tristă plănuind ca lucrul acesta să fie efectuat frumos, cu stil. Humboldt nu fusese înmormântat la cimitirul săracilor, ci undeva departe, pe Câmpul Morţilor din New Jersey, una dintre acele vaste metropole descrise de Koffritz, primul soţ al Renatei, bătrânului Myron Swiebel la baia de aburi de pe Division Street. „Te trag pe sfoară", spusese el atunci vorbind despre aceste locuri, „te speculează, nu-ţi dau numărul statutar de metri pătraţi. Zaci acolo cu picioarele la gură, înfăşurat într-un giulgiu prea scurt. N-ai şi tu dreptul, în eternitate, să te întinzi pe toată lungimea?"

M-am interesat şi am aflat că înmormântarea lui Humboldt fusese aranjată de cineva de la Fundaţia Belisha. Probabil vreo persoană mai simţitoare, un fost subaltern al lui Longstaff, amintindu-şi că Humboldt fusese cândva angajat al fundaţiei, l-a scos de la morgă şi l-a expediat de la Capela Riverside.

Aşadar, Humboldt a fost deshumat, aşezat într-un coşciug nou şi transportat de-a lungul podului George Washington.

M-am oprit să-i iau pe cei doi bătrâni din apartamentul lor de curând închiriat, în partea de sus a cartierului de vest. Zilnic venea la ei o femeie care le gătea şi le făcea curăţenie, şi se aranjaseră foarte bine. Mă cam neliniştea faptul că-i

înmânasem unchiului Waldemar o sumă mare de bani și i-am împărtășit temerile mele. La care mi-a răspuns:

– Charlie băiatule, ascultă-mă ce-ţi spun! Toţi caii pe care-i știam eu au devenit de ani și ani de zile stafii. Nici n-aș mai ști cum să mă adresez unui agent de pariuri. Acuma toţi sunt portoricani. Și, oricum, Menasha e cu ochii pe mine. Vreau să-ţi mai spun ceva, băiete, nu mulţi tineri din ziua de azi mi-ar fi dat partea mea întreagă, așa cum ai făcut tu. Dacă mai rămâne ceva după moartea mea, se va întoarce tot la tine.

Așteptam, într-o limuzină închiriată, la capătul din New York al podului, cu fluviul Hudson în fața noastră, apariţia pe pod a dricului pe care aveam să-l urmăm la cimitir. Dacă ar fi fost o vreme burzuluită mi-ar fi părut mai ușor de suportat decât această zi apăsătoare și învăluitoare, cu un cer mătăsos de culoarea apei. În cimitir ne-am învârtit printre copacii negri. La vremea asta, ar fi fost normal să fie îmbrăcaţi în frunziș umbros, dar continuau să stea fragili și lineari printre morminte. Se pregătise un sicriu nou și pentru mama lui Humboldt, și aștepta acum să fie coborât. Când am intrat noi, încet, prin spatele cimitirului, doi oameni deschideau carul funebru. Waldemar purta toate articolele de doliu pe care le putuse găsi în garderoba lui de jucător la curse. Pălăria, pantalonii și pantofii erau negri, dar pardesiul sport avea carouri mari, asimetrice, roșii, iar stofa flaușată strălucea în soarele unei fierbinţi primăveri întârziate. Menasha, trist, zâmbind pe după ochelarii cu lentile groase, își croia drum prin iarbă și prundiș, pășind cu atât mai prudent cu cât ochii îi erau înălţaţi spre copaci. N-avea mare lucru de văzut, câţiva platani, și ulmi, și păsări, și veveriţe apărând și dispărând în salturi. Era un moment stagnant. Plutea amenințarea unei mari opriri în loc, ca și cum s-ar fi putut să survină o grevă generală împotriva naturii. Cum ar fi dacă sângele n-ar mai circula, hrana

nu s-ar mai digera, suflarea n-ar mai sufla, seva n-ar mai străbate prin masivitatea copacilor? Și moartea, moartea, moartea, moartea, ca tot atâtea lovituri de pumnal, ca tot atâtea crime – în pântece, în spate, în piept, în inimă. Era un moment pe care aproape că nu-l puteam îndura. Sicriul lui Humboldt era gata să fie scos afară din dric.

– Purtați sicriul pe umeri? ne întrebă unul dintre organizatorii înmormântării.

Ne măsură pe toți trei. Nu prea multă forță bărbătească, dacă ne adunai pe toți la un loc. Doi babalâci și o creatură buimacă, nu mult mai tânără decât ceilalți. Am luat poziții de onoare pe lângă sicriu. Țineam de unul dintre mânere – primul meu contact cu Humboldt de atâta vreme încoace. Înăuntru, în sicriu, nu era mare greutate, desigur, nu puteam crede că vreun destin omenesc poate fi asociat cu asemenea rămășițe și resturi de prisos. Oasele sunt, probabil, marca forțelor spirituale, proiecția cosmosului în anumite formațiuni de calciu. Dar poate că și aceste anume forme albe și elegante – femururi, coaste, încheieturi, țeastă – poate că și ele se dezagregaseră. Deshumând, poate că groparii amestecaseră laolaltă doar niște zdrențe și bulgări carbonizați de origine umană; nu prea mult din ceea ce fusese farmecul, verva, inventivitatea arzătoare, nebunia aducătoare de calamități a lui Humboldt. Humboldt, prietenul, nepotul și fratele nostru, care iubise Binele și Frumosul, cel ale cărui născociri glumețe bucurau acum publicul de pe Third Avenue și de pe Champs-Elysées și produceau, chiar în acest moment, mormane de dolari pentru toți.

Groparii preluară sicriul și-l așezară pe curelele unui dispozitiv electric de coborât. Cei doi morți erau acum unul lângă celălalt în cutiile lor bombate.

– Ai cunoscut-o pe Bess? mă întrebă Waldemar.

– Am văzut-o o singură dată, pe West End Avenue.

Poate că bătrânul se gândea la banii șterpeliți din punga ei și pierduți la curse cu mulți, mulți ani în urmă, sau poate la certurile, înjurăturile și scandalurile dintre ei doi.

În lungul răstimp de când nu mai fusesem la o înmormântare, interveniseră o serie întreagă de îmbunătățiri mecanice. Iată aici o mașină scundă, galbenă, masivă, care săpa pământul și apoi îl tasa la loc, peste groapă. Avea și o macara. La vederea ei, mi-au încolțit în minte unele reflecții cu care mă învățase Humboldt. Mașina aceea, fiecare centimetru pătrat de metal din ea, era rezultatul unei colaborări dintre ingineri și alți mecanici. Un sistem bazat pe descoperirile mai multor minți mari este întotdeauna mai puternic decât produsul gândirii unei singure minți, care, singură, nu poate ajunge la mare lucru. Așa grăit-a bătrânul doctor Samuel Johnson, care mai adăugase, în aceeași prelegere, că scriitorii francezi au fost superficiali întrucât nu au fost studioși și s-au luat numai după capul lor. Ei bine, Humboldt i-a admirat pe acești scriitori francezi și, multă vreme, a procedat numai după capul lui. După aceea și-a îndreptat și el privirile spre fenomenul colectiv. Atâta timp cât a fost el însuși, a deschis gura și a rostit niște versuri minunate. Dar pe urmă l-a părăsit curajul. Ah, Humboldt, ce rău îmi pare! Humboldt, Humboldt... și iată tot ce rămâne din noi!

Tipul care se ocupa de ceremonial spuse:

– Vrea cineva să rostească o rugăciune?

Dar niciunul dintre noi nu părea să știe vreo rugăciune. Atunci Menasha zise că ar dori să cânte ceva. Și se porni să cânte. Stilul nu i se schimbase. Anunță:

– Voi interpreta o selecțiune din *Aida*: *In questa tomba oscura*.

Bătrânul Menasha începu să se pregătească. Își înălță fața. Mărul lui Adam, brusc dezgolit, nu mai era ce fusese când, în tinerețe, Menasha lucrase la strung într-o uzină din

Chicago; dar se afla încă la locul lui. La fel și vechea emoție. Își împreună mâinile, se ridică pe vârfuri și, la fel de transportat ca pe vremuri în bucătăria noastră de pe Rice Street, dar cu o voce mai slabă, la fel de nemelodioasă, cârâind, însă mișcat, teribil de mișcat, își cântă aria. Dar nu fusese decât faza de încălzire. După ce termină, ne anunță că va interpreta: *Dor de casă*, un vechi spiritual american, folosit de Dvořák în simfonia *Din lumea nouă* – adăugă el ca o explicație în program. Și atunci, o, Doamne! Mi-am adus aminte cât îi era de dor de Ypsilanti, și cum în anii '20 se stingea de dorul iubitei lui de acasă, și cânta „Dor de casă, dor de casă, mi-e dor de acasă", până când mama într-o zi i-a spus: „Pentru numele lui Dumnezeu, dacă ți-e așa de dor, du-te acasă!" Și când s-a întors cu mireasa lui obeză, blândă și plângăcioasă, fata care stătea în cadă și nu se putea spăla pe cap pentru că brațele îi erau prea grase ca să le poată ridica, mama a intrat în baie, i-a spălat părul și după aceea i l-a uscat cu prosopul.

Se stinseseră cu toții și rămăseserăm numai noi.

Să privești în morminte deschise nu era cu nimic mai plăcut decât fusese altădată. Lut maroniu și bulgări și pietricele – de ce oare apasă astea atât de greu? Era mult prea greu, prea greu ca să poți îndura. Dar am observat încă o inovație. În mormânt era o ladă deschisă de beton. Sicriele fură coborâte în ea, și apoi mașina galbenă veni în față, iar mica ei macara, cu lin huruit gutural, apucă o lespede de beton pe care o așeză peste lada de beton. Așadar, coșciugul era izolat, iar pământul nu cădea direct peste el. Da, dar atunci cum mai puteai ieși? Nu mai ieșeai, nu mai ieșeai, nu mai ieșeai! Rămâneai acolo, rămâneai acolo! Când lespedea atinse lada, se auzi un ușor hârșâit zgrunțuros, ca atunci când pui capacul pe o zaharniță de faianță. Și astfel, acel produs al inteligenței colective și al unor ingeniozități îmbinate a lichidat cu poetul individual. Aceeași operație a fost efectuată și cu

mama poetului. Un capac cenușiu a fost lăsat și peste ea, apoi Waldemar a luat lopata și, cu un gest lipsit de vlagă, a săpat câțiva bulgări, aruncând câte unul în fiecare groapă. Bătrânul jucător de curse plângea, iar noi ne-am întors capetele ca să nu-l stânjenim. Rămase lângă morminte, în timp ce micul buldozer își începu lucrul.

Menasha și cu mine ne-am îndreptat spre limuzină. În drum, moșneagul îndepărtă cu piciorul o grămăjoară de frunze moarte, rămase din toamna trecută și, privind prin ochelarii lui groși, întrebă:

– Ce-i asta, Charlie? O floricică de primăvară?

– Da. Bănuiesc că e și timpul să apară. Pe o zi caldă ca asta, totul pare de zece ori mai mort.

– Deci e o floare, zise Menasha. Pe vremuri mi se povestea de un copil care se plimba prin parc cu un tată morocănos, și l-a întrebat: „Tăticule, cum se numește floarea asta?", iar babacul i-a răspuns cu arțag: „De unde vrei să știu? Ce, sunt modistă?" Uite altă floricică, ce flori sunt astea, Charlie?

– Habar n-am. Și eu sunt orășean ca și tine. Cred că sunt flori de șofran.

Cuprins

Darul lui Humboldt 9

Colecţia Nobel

1. Luigi Pirandello, *Şase personaje în căutarea unui autor*
2. Henryk Sienkiewicz, *Fără ideal*
3. Aleksandr Soljeniţîn, *Iubeşte revoluţia!*
4. Pearl S. Buck, *Înger luptător*
5. John Galsworthy, *Floarea întunecată*
6. Frans Eemil Sillanpää, *Silja sau O soartă zbuciumată*
7. Rudyard Kipling, *Se lasă noaptea*
8. Halldór Laxness, *Sub gheţar*
9. Władysław Reymont, *Comedianta*
10. Anatole France, *Ospătăria La regina Pédauque*
11. Nadine Gordimer, *Nimeni alături de mine*
12. Selma Lagerlöf, *Charlotte Löwensköld*
13. Jaroslav Seifert, *Toate frumuseţile lumii*
14. Kenzaburō Ōe, *O experienţă personală*
15. Claude Simon, *Drumul Flandrei*
16. Romain Rolland, *Colas Breugnon*

17-18. Saul Bellow, *Darul lui Humboldt* (vol. I-II)

„Romanul nu se poate compara cu epopeea sau cu monumentele genului dramatic. Dar e tot ce putem face mai bun acum. Este un fel de șopron modern, o căsuță în care spiritul se adăpostește. Un roman se echilibrează între câteva impresii adevărate și o multitudine de impresii false, care formează mare pare din ceea ce numim viață. Ne spune că pentru fiecare ființă umană există nenumărate existențe, că existența unică este în parte o iluzie, că multele existențe înseamnă ceva, tind către ceva, întregesc ceva; ne promite înțeles, armonie și chiar justiție."

SAUL BELLOW, la decernarea Premiului Nobel, 1976

„Mulți intelectuali newyorkezi spuneau – adesea cu un amestec de invidie și visare – că Bellow a scris romanele pe care ei le-ar fi scris dacă ar fi fost destul de inteligenți, dacă ar fi dispus de fraze mai bune și ar fi știut destule despre lume. Cei dintre noi mai puțin înclinați spre visare sau invidie simțeam că Bellow scrisese cărțile mari și necesare americanilor generației sale și a noastre și că era un privilegiu să fim reprezentați de el."

ROBERT BOYERS

„Biblioteca pentru Toți" inițiază prima serie de literatură universală dedicată scriitorilor laureați ai Premiului Nobel pentru Literatură. Colecția „Nobel" cuprinde selecția celor mai reprezentative opere ale lor.

EDITURA ART

www.editura-art.ro
ISBN 978-973-124-823-3
9 789731 248233